This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

PEABODY
MUSEUM
LIBRARY

Digitized by Google

EU ETH Sch 4 P

HARVARD UNIVERSITY

LIBRARY
OF THE
PEABODY MUSEUM OF AMERICAN
ARCHAEOLOGY AND ETHNOLOGY

GIFT OF
Rijks Ethnographisch
Museum, Leiden.
Received March 16,1897.

Digitized by Google

This book is not to be
taken from the Library

LL 8.80

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Cover missing?

ETHNOGRAPHISCHE MUSEA

IN

MIDDEN-EUROPA.

Digitized by Google

Digitized by Google

RECEIVED,
MAR 26 1897
PEABODY MUSEUM.

ETHNOGRAPHISCHE MUSEA

IN

MIDDEN-EUROPA.

VERSLAG EENER STUDIEREIS

19 Mei—31 Juli 1895

DOOR

Johs Diedr. Ed.
Dr. J. D. E. SCHMELTZ,
Conservator bij 's Rijks Ethnographisch Museum te Leiden.

Met 3 bijlagen, 1 plaat en 35 tekstillustraties.

Uitgegeven op last van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

LEIDEN
BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ
VOORHEEN
E. J. BRILL.
1896.

Digitized by Google

EH. ETH. Sch 4P
gift of
The Museum
Rec. March 16, 1897.

BOEKDRUKKERIJ voorheen E. J. BRILL. — LEIDEN.

Digitized by Google

VOORWOORD.

Voor de kennis van het ontstaan en de ontwikkeling van ethnographische voorwerpen, van hunne vormen, van hunne versiering, en van hunne beteekenis is het noodig den gang dier ontwikkeling in verschillende tijden en gewesten te onderzoeken en te trachten al de schakels terug te vinden, die den keten vormen.

Het ligt in den aard der zaak, dat niet alle Musea, zelfs niet de omvangrijkste *al* die schakels bezitten en dat links en rechts enkele typen moeten opgezocht worden welke onmisbaar zijn voor den ethnograaf om zich rekenschap te kunnen geven van den gedachtengang bij den natuurmensch.

Het is derhalve noodzakelijk dat de ambtenaren aan wie de wetenschappelijke bearbeiding van de voorwerpen in een ethnographisch Museum is opgedragen zich op de hoogte kunnen stellen van den inhoud der zusterinstellingen. Ook ik had sinds lang den wensch gekoesterd, daartoe in de gelegenheid gesteld te worden.

Ik veroorloofde mij derhalve den 16 November 1894 tot Hare Majesteit de Koningin Regentes het eerbiedig verzoek te richten mij een subsidie te verleenen als tegemoetkoming in de kosten eener studiereis en ontving den 20 Maart daaraanvolgende van Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken het bericht dat Hare Majesteit had goedgevonden aan mijn verzoek gevolg te geven; en tevens dat daaraan de eervolle opdracht verbonden werd een onderzoek naar den bouw en de inrichting der door mij te bezoeken Musea in te stellen, en te zijner tijd aan H. M.'s Regeering een verslag uit te brengen.

Ik mag niet in gebreke blijven hier mijn eerbiedigen dank uit te spreken aan Hare Majesteit voor het inwilligen van mijn verzoek, en met de meeste erkentelijkheid te gewagen van de belangstelling die Z. E. de Minister van Binnenlandsche Zaken in mijne plannen getoond heeft en van de eervolle opdracht welke Zijne Excellentie mij deed.

Mogen vorm en inhoud van de volgende bladzijden er getuigenis van afleggen dat het in mij gestelde vertrouwen niet geheel onverdiend is geweest.

Ten einde mij de gelegenheid te geven mijn voornemen onbekrompen ten uitvoer te

Digitized by Google

brengen verleende mij het Bestuur van het Leidsche Universiteitsfonds eveneens eene geldelijke toelage;

op mijne reis ontving ik de meest welwillende hulp en ondersteuning van H. M's Vertegenwoordigers te Londen, Parijs, Rome, Weenen en Berlijn en van H. M's Consul te Leipzig;

door de Directeuren en verdere ambtenaren der door mij bezochte verzamelingen werd mij de vervulling mijner taak in hooge mate vergemakkelijkt;

de Maatschappij Zeeland te Vlissingen stond mij vrachtvermindering voor mijn overtocht naar Londen toe;

aan den Heer F. DE STOPPELAAR ben ik veel goeden raad met het oog op de illustratie en den druk van mijn verslag verschuldigd;

allen hebben in meer of mindere mate tot het welslagen mijner onderneming bijgedragen; ik acht mij verplicht dit hier openlijk te vermelden en met dankbaarheid te erkennen.

Nog heb ik te gewagen van den moreelen steun, dien ik voor mijne onderneming ontving van de Heeren Professoren: A. BASTIAN te Berlijn, H. KERN te Leiden, F. RATZEL te Leipzig en wijlen P. J. VETH te Arnhem; — Prof. KERN had ook dezen keer de goedheid zich op mijn verzoek met het moeitevolle werk der beoordeeling der drukproeven te belasten. Aan hen allen, evenals aan Jhr. Mr. VICTOR DE STUERS, wiens mij reeds zoo dikwijls betoonde sympathie mijn plan van het begin tot het einde toe heeft begeleid, zij ten slotte een diepgevoeld woord van dank gewijd.

Leiden, 18 November 1896.

Dr. J. D. E. SCHMELTZ.

Digitized by Google

INHOUD.

MIDDELBURG (19 Mei). Bldz.

1. Museum van het Zeeuwsch Genootschap . . . . . 1.

LONDON (20—31 Mei).

2. British Museum, Ethnogr. Dept.

De verlichting . . . . . 1.
Kasten en vitrines, cedelcatalogus, gids . . . . . 2.
De praehist. voorwerpen, de ethnogr. voorwerpen . . . . . 2.
De verzameling voor vergelijkende godsdienstleer . . . . . 6.

3. British Museum, Nathist. Dept.

Het gebouw; verlichting, kasten, etaleering . . . . . 6.

4. Imperial Institute.

De geschiedenis, schets der inrichting . . . . . 7.
De verzamelingen, verlichting, catalogussen en etiketteering . . . . . 7.
Toezicht, ethnographische voorwerpen . . . . . 8.

5. South Kensington Museum.

Gebouw voor de Indische afdeeling; tentoonstelling der voorwerpen. . . . . 10.
Verlichting, maatregel bij verwijdering van voorwerpen, toezicht, vitrines, gids enz. . . . . 10.
De Museuminhoud . . . . . 11.
Voorwerpen ten dienste van het onderwijs . . . . . 13.
Anthropometrisch Laboratorium . . . . . 14.
Machines, scheepsmodellen enz., hoofdgebouw . . . . . 14.
Het bezoek . . . . . 15.

6. De anthropometrische dienst in de gevangenissen van het Britsche Rijk . . . . . 15.

7. Museum of Economic Botany te Kew.

NORTH-Gallery . . . . . 16.
Verzamelingen voor toegepaste plantkunde . . . . . 17.
De etiketteering, de gids, de Museuminhoud. . . . . 17.

CAMBRIDGE (26 MEI).

8. University Museum of Archaeology and Ethnology.

Archaeologische verzamelingen, herstellen van aardewerk, tentoonstelling . . . . . 18.
Gids, catalogus, de voorwerpen . . . . . 18.

Digitized by Google

OXFORD (29 Mei). Blds.

9. University Museum, Ethnogr. Dept.
(PITT-RIVERS *Collection*).
Ontstaan der verzameling . . . . . 19.
Het gebouw, de tentoonstelling, de rangschikking der voorwerpen . . . . . 20.

PARIJS (1—10 Juni).

10. Musée ethnographique au Trocadéro.
Het gebouw, de Museuminhoud, het beheer, de verlichting, de rangschikking der voorwerpen . 21.
De Afrikaansche verzamelingen . . . . . 22.
De Amerikaansche verzamelingen. . . . . 25.
Ethnographie der volken van Europa, ethnographie van Indonesië . . . . . 27.
Ethnographie van Australië en Oceanië . . . . . 28.

11. Musée Guimet.
De geschiedenis, het gebouw, de vitrines enz. . . . . 28.
De catalogus, de etiketteering enz. . . . . 29.
Gids en publicaties, de Museuminhoud. . . . . 29.

12. Musée de Marine.
De ethnographische verzamelingen, hare rangschikking, de etiketteering, de gids enz., de voorwerpen 32.

13. Musée du Louvre. . . . . . 33.

14. Exposition coloniale.
De ethnographische voorwerpen . . . . . 34.

15. Jardin des Plantes.
De anthropologische afdeeling . . . . . 35.

16. Société d'Anthropologie . . . . . 36.

17. Musée d'Artillerie.
Tentoonstelling, lokaal, conserveering, catalogus, etiketten, de voorwerpen . . . . . 37.
De ethnographische afdeeling . . . . . 38.
Geschiedenis der oorlogskleedij . . . . . 38.

18. Russische ethnographische Tentoonstelling . . . . . 38.

STRAATSBURG i/E. (11 Juni).

19. Naturhistorisches Museum . . . . . 39.

FREIBURG i/B. (12 Juni).

Colleges in de ethnologie . . . . . 39.

20. Ethnographisches Museum der Universität . . . . . 40.

BAZEL (13—14 Juni).

21. Museum der Missionsgesellschaft.
Tentoonstelling, etiketteering, catalogus, de voorwerpen . . . . . 40.

22. Ethnogr. Sammlung der Universität.
Het beheer, de lokalen; catalogus en publicaties . . . . . 41.
De voorwerpen . . . . . 42.

ZÜRICH (15—16 Juni).

23. Museum der ethnograph. Gesellschaft.
Lokaal en tentoonstelling, de voorwerpen . . . . . 43.
Ethnographische en anthropologische colleges . . . . . 44.

Digitized by Google

ROME (17—27 Juni). Bldz.

24. Museo nazionale preistorico ed etnografico.

De geschiedenis, de lokalen, de verlichting, de tentoonstelling, de conserveering, catalogus, inventaris, publicaties enz. . . . . 44.
De Museuminhoud, de praehistorische verzameling. . . . . 45.
Ethnographieche verzamelingen . . . . . 45.
Colleges . . . . . 48.

25. Museo romano d'Anthropologia.

Gebruik van het Museum gemaakt . . . . . 48.
Anthropologisch Genootschap . . . . . 49.

26. Museo Borgiano . . . . . 49.

FLORENCE (29—30 Juni).

27. Museo nazionale di Anthropologia ed Etnologia.

Etaleering, kasten, inventaris, de voorwerpen . . . . . 50.
Gebruik van het Museum gemaakt . . . . . 51.

WEENEN (2—10 Juli).

28. Anthr.-Ethnogr. Abtheilung des K. K. Naturh. Hofmuseums.

Het gebouw in zijn geheel, de verlichting, maatregel tot beveiliging, de anthrop. ethn. en de praehist. afdeeling . . . . . 51.
De tentoonstelling en de kasten . . . . . 52.
Scheiding der voorwerpen in twee verzamelingen, eene voor de studie, de andere voor het publiek 52.
Catalogus en het inventariseeren . . . . . 53.
Gids en publicaties; de etiketteering. . . . . 53.
De conserveering . . . . . 54.
De voorwerpen . . . . . 54.
Openstelling van het Museum, studiereizen der ambtenaren, gebruik van het Museum gemaakt. 60.

29. Sammlungen S. K. H. Erzherzog Franz Ferdinand . . . . . 60.

30. K. K. kunsthistorisches Museum.

Het gebouw, de tentoonstelling, de gids, de voorwerpen . . . . . 60.

31. K. K. Museum für Kunst und Industrie.

Het gebouw, kasten, etiketteering, gids, de voorwerpen . . . . . 61.

32. K. K. technologisches Gewerbe Museum.

De verzamelingen . . . . . 61.

33. K. K. Handels-Museum.

Het doel, de voorwerpen . . . . . 62.

34. Museum der Stadt Wien . . . . . 63.

35 Verein f. Oesterr. Volkskunde.

Het doel, de tijdelijke tentoonstelling . . . . . 63.

MUNCHEN (12—13 Juli).

36. Kgl. Ethnogr. Museum.

Lokalen, kasten enz., de voorwerpen . . . . . 64.
Gebruik van het Museum gemaakt . . . . . 66.

37. Anthropologisches Museum . . . . . 66.

38. Ethnogr.-Anthrop. Sammlung des Herrn Gabriël Max.

De voorwerpen . . . . . 67.

Digitized by Google

NEURENBERG (15—16 Juli). Blds.

39. Germanisches Museum.
Gebouw, gids, etiketteering enz., de voorwerpen . . . . . 67.
40. Naturhist. Gesellschaft. . . . . . 68.

DRESDEN (17—18 Juli).

41. Kgl. Ethnogr. und Anthrop. Museum.
Gebouw, verlichting, kasten, tentoonstelling, catalogus, gids enz. . . . . 68.
Publicaties, de anthropol. afdeeling . . . . . 69.
De ethnogr. afdeeling . . . . . 69.
42. Kgl. Grünes Gewölbe . . . . . 72.
43. Kgl. Porcellan und Gefäss Sammlung . . . . . 73.

LEIPZIG (19 Juli).

44. Museum für Völkerkunde.
De geschiedenis, het gebouw . . . . . 73.
Kasten en etaleering; de voorwerpen . . . . . 74.
45. Ethnol. en Anthrop. Colleges aan de Universiteit. . . . . . 74.

BERLIJN (20—25 Juli).

46. Kgl. Museum f. Völkerkunde.
De geschiedenis; het gebouw . . . . . 75.
Verlichting, de zalen . . . . . 76.
De kasten, tentoonstelling, de etiketteering, gekleede beelden, kaartjes . . . . . 76.
Orienteeringsplannen, gids, cedelcatalogus, de voorwerpen in de overdekte cour . . . . . 77.
De praehistorische en de Schliemann-verzameling; de ethnogr. verzamelingen uit Afrika, Oceanië en Amerika . . . . . 77.
De ethnogr. verzamelingen van Azië . . . . . 80.
Anthropologische afdeeling, gebruik van het Museum gemaakt, ethnogr. en anthrop. colleges . 82.
47. Kgl. Kunstgewerbe Museum.
Het gebouw, verlichting, tentoonstelling, etiketteering, de gids . . . . . 83.
De voorwerpen, gebruik van het Museum gemaakt . . . . . 84.
48. Reichs-Post Museum.
De geschiedenis en het doel, gids en catalogus, de voorwerpen . . . . . 85.
49. Museum für Deutsche Volkstrachten.
De geschiedenis, de gids, de voorwerpen . . . . . 86.
50. Sammlung Vorder-Asiatischer Alterthümer . . . . . 86.

HAMBURG (26—29 Juli).

51. Museum für Völkerkunde . . . . . .
De geschiedenis, het gebouw . . . . . 87.
Verwarming, etiketteering der natuurhist. verzameling, de gids, de ethnogr. voorwerpen . . . 88.
52. Museum für Kunst und Gewerbe.
De geschiedenis, het gebouw, tentoonstelling en etiketteering. . . . . 89.
De gids, de voorwerpen. . . . . 90.
Cursussen van kunstnijverheid, vermeerdering der verzamelingen . . . . . 91.

BREMEN (30 Juli).

53. Städtisches Museum für Natur-, Völker- und Handelskunde.
De geschiedenis . . . . . 91.
Het gebouw, opluistering der verzameling door beelden, de kasten, de voorwerpen . . . . . 92.

Digitized by Google

CONCLUSIES.

Bldz.

1°. Het gebouw . . . . . 93.
2°. De verlichting . . . . . 93.
3°. Verwarming . . . . . 93.
4°. De kasten . . . . . 93.
5°. Catalogus, etiketteering enz. . . . . 93.
6°. Publicatiën, tijdschrift, gids, catalogus . . . . . 94.
7°. De verzamelingen . . . . . 94.
8°. Anthropol. afdeeling . . . . . 95.
9°. Nut der ethnogr. Musea . . . . . 95.
10°. Museumbelangen . . . . . 95.
11°. Studiëreizen . . . . . 96.
Bijlage 1 . . . . . 97.
» 2 . . . . . 99.
» 3 . . . . . 101.
Naam- en Zaakregister . . . . . 103.

DRUKFOUTEN.

Blz.	4	regel	4	van	onder	*staat*	Parlington	*lees*	Partington.
»		»	1	»	»	»	Afrikan	»	African.
»	41	»	8	»	boven	»	Orisu	»	Orisa.
»	46	»	16	»	onder	»	Boggiana	»	Boggiani.
»	60	»	12	»	boven	»	Hörnes	»	Hoernes.
»	89	»	5	»	onder	»	guernita	»	guernite.

Digitized by Google

Digitized by Google

RAPPORT VAN DEN CONSERVATOR BIJ 's RIJKS ETHNOGRAPHISCH MUSEUM OVER ZIJNE STUDIEREIS VAN 19 MEI—31 JULI 1895.

MIDDELBURG 19 MEI.

I. Museum van het Zeeuwsch Genootschap.

Van de gelegenheid, die mijn vertrek over Vlissingen naar Londen mij aanbood, maakte ik gebruik om kennis te nemen van het „Museum van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen", hetwelk behalve zijne bibliotheek en verzamelingen op geschied- en op natuurkundig gebied, ook eene kleine ethnographische verzameling, benevens eene menigte voorwerpen op het volksleven in Zeeland betrekking hebbende, bezit. Ook hier trof het mij wederom, zooals vroeger reeds herhaaldelijk in andere Musea in Nederland, enkele voorwerpen van de eilanden der Stille Zuidzee en uit Brazilië te vinden, die heden uit de oorden hunner herkomst òf verdwenen zijn, òf daar tot de zeldzaamheden behooren en aan tijden herinneren, toen Nederlandsche schepen nog op ontdekkingstochten uitgingen, en Nederland de heerschappij over een gedeelte van Brazilië voerde. Zeer belangrijk is de verzameling Zeeuwsche voorwerpen; vooral is de Zeeuwsche kamer beziens waardig, die door vier beelden opgeluisterd wordt, twee in de ouderwetsche en twee in de hedendaagsche kleederdracht. Ook de laatste gaat, zooals mij medegedeeld werd, reeds verdwijnen, tengevolge van den nivelleerenden invloed der mode.

LONDEN 20—31 MEI.

II. British Museum, Dept. of British and Mediæval Antiquities and Ethnography.

De Verlichting. Voor den ethnograaf zijn te Londen meer dan ééne instelling van belang; de gewichtigste is het „Department of British and Mediaeval Antiquities and Ethnography" van het Britsch Museum, in de Great Russell Street. Ze is in een aantal zalen der bovenverdieping van het Museumgebouw gevestigd; de verlichting geschiedt in het grootste gedeelte der zalen door in het plafond aangebrachte ruiten en het licht wordt bij te fellen zonneschijn, door gordijnen onder het plafond te trekken, op doelmatige wijze getemperd; slechts hier en daar bevinden zich ramen in den wand en wel boven de, tegen dezen geplaatste expositiekasten. Het gevolg is dat de temperatuur in de zalen altijd eene aangename is, zooals ik zelf tijdens mijn bezoek, toen te Londen eene vreeselijke hitte heerschte, kon waarnemen.

Kasten en vitrines. De voorwerpen zijn in kasten langs de wanden en in platte lesse-

Digitized by Google

naars, waaronder laden, tentoongesteld. Zeer praktisch zijn ondiepe kasten op hoogen voet, twee, schuins staande, met den bodem tegen elkaar gekeerd, zoodat de bovenkanten elkander raken, dienende voor het exposeeren van vergelijkende reeksen van kleinere voorwerpen, b. v. sieraden enz.

Cedelcatalogus. Ieder voorwerp is van een inventarismerk, meestal in olieverf, voorzien, hetwelk overeenkomt met een zelfde merk op een briefje in den cedelcatalogus, waarop benevens eene penneteekening van het voorwerp, alle gegevens betr. de herkomst enz., vermeld zijn. Die cedelcatalogus wordt aan personen, die in het Museum komen studeeren door het bestuur der afdeeling steeds ter beschikking gesteld, waardoor de orienteering op uitstekende wijze vergemakkelijkt wordt.

Gids. De gids, die zeer kort is, vormt een gedeelte van de „Guide to the Exhibition Galleries of the British Museum" en bevat slechts zoodanige gegevens, als voor den gewonen bezoeker noodig zijn.

De Museum-inhoud. De verzamelingen zijn in een aantal afdeelingen gesplitst; naast de *„praehistorische"* en de *„ethnographische"* vindt men er eene afdeeling voor *„vergelijkende godsdienstgeschiedenis"*, die ethnographisch van groot belang is; voorts eene voor *„porselein en aardewerk"* en eene *„Middeleeuwsche"*, die beter op het gebied der kunstnijverheid thuis behooren, maar onder een en hetzelfde bestuur staan. Men ziet hier eene ontzachelijke massa der interessantste voorwerpen en ook dit gedeelte van het British Museum geeft een bewijs van de belangstelling der Engelschen in den bloei en luister van hun Nationaal Museum. Het subsidie, door het rijk verstrekt, is slechts betrekkelijk gering; de meeste aanwinsten zijn het gevolg van schenkingen en men staat verbaasd wanneer men hoort welke offers zich enkele personen voor dit doel getroosten. Zoo was kort vóór mijne komst voor de Middeleeuwsche afdeeling een gebedenboekje van $3 \times 3^1/_2$ inch grootte gekocht hetwelk aan de Koningin ELIZABETH had toebehoord en waarvan de band met geëmailleerd goud, waarin ornamenten en relief, is belegd [1]). Slechts dit eene exemplaar is van dit boekje bekend; er werd £ 1000 voor verlangd; het budget liet den aankoop niet toe en toen kocht de bestuurder der afdeeling, Sir WOLLASTON FRANKS het uit eigen middelen en schonk het aan het Museum. In het voorbijgaan zij opgemerkt dat de verdiensten die deze heer ten aanzien van de vermeerdering der door hem beheerde afdeeling zich heeft verworven, en de offers die hij zich daarvoor heeft getroost, naar hetgeen ik hoorde, enorm moeten zijn.

De praehistorische voorwerpen. De praehistorische afdeeling te bestudeeren achtte ik niet mijne roeping, toch sloeg ik ook hierin een vluchtigen blik; van voorwerpen die hier mijne belangstelling wekten noem ik o. a. een eigenaardig dorschtoestel, zijnde eene plank waarin stukjes steen zijn bevestigd, van Teneriffe afkomstig. In slechts weinig gewijzigden vorm is dit voorwerp o. a. heden ook nog op Madeira en in Syrië in gebruik.

De ethnographische voorwerpen. In de ethnographische verzamelingen zijn niet alle volkeren even goed vertegenwoordigd; zoo ziet men b. v. slechts betrekkelijk weinig voorwerpen van de inboorlingen van Engelsch Indië, die men daarentegen in het South Kensington Museum, waarover later, rijkelijk vertegenwoordigd vindt. De verzamelingen uit den Maleischen Archipel kunnen zich op verre na niet met die te Leiden meten; men vindt hier echter al de typische exemplaren, die voor de afbeeldingen in het bekende werk van RAFFLES [2]) heb-

1) Zie: Statement of progress and acquisitions in the year 1894, blz. 7.
2) *The history of Java*, 2d ed. London 1830.

Digitized by Google

ben gediend, en die een veel meer oorspronkelijk karakter vertoonen, dan de hedendaagsche voorwerpen uit Java. Vooral is dit met de Gamelan het geval, doch ook de Wajang-figuren zijn veel typischer en beter bewerkt dan die men heden ten dage uit Java ontvangt. Prachtkrissen bezit het Museum slechts weinig; van het bij RAFFLES afgebeelde langwerpig vierkante houten schild, met bol in het midden der buitenzijde, is hier een waar prachtstuk voorhanden. Van Amboina zag ik een met vederen omboord rond schild, bij den krijgsdans vroeger in gebruik; van de Bataks trok een groote beenen plaat met ingegrifte karakters mijne bijzondere aandacht; van Borneo prachtig met snijwerk versierde roeispanen, eenige schedeltropeeën en een, van alle mij tot nog toe bekend geworden exemplaren afwijkend, houten schild met straalsgewijs om het middelpunt der buitenzijde geplaatste varkenstanden.

Onder de overige voorwerpen van *Azië* trokken bijzonder die van *Japan* mijne aandacht, alhoewel ook hier het Leidsche Museum, over 't geheel genomen, den bezoeker een meer volledig beeld der cultuur van dat rijk geeft. Men vindt hier echter reeksen van voorwerpen, die in Leiden òf geheel ontbreken, òf slechts door enkele stukken zijn vertegenwoordigd; zoo b. v. prachtige seriën van grafvondsten, waarbij de merkwaardige beelden van aardewerk, die den doode ter vervanging der vroegere menschenoffers medegegeven werden [1]); ook porselein, aardewerk en geciseleerde en met inlegwerk versierde stootplaten van zwaarden munten door volledigheid en rijkdom van vormen uit en het toppunt bereikte mijne bewondering bij het aanschouwen eener verzameling van *Netske's* of gordelknoopen, zoo omvangrijk als ik ze op mijne geheele reis niet meer heb gezien. Deze verzameling, thans slechts in bruikleen afgestaan door Sir FRANKS, zal zeker heden of morgen ook het eigendom van het Museum worden. Een bekend feit is het dat in deze kleine snijwerken van ivoor of hout het artistieke gevoel der Japanners, in verband met hun uitstekende waarneming van de hen omringende natuur, zich het prachtigst openbaart; dat komt in deze, over een aantal groepen (b. v. vreemdelingen, familiescenes, dieren enz.) verdeelde verzameling voortreffelijk uit. Een catalogus daarvan zal binnen kort het licht zien [2]). Interessant is ook de groote reeks van voorwerpen, theebussen en schotels van antiek aardewerk, bij de theeceremonie in gebruik, die volgens de plaatsen van aanmaak zijn gerangschikt. — Van het leven der vroegere bevolking van het eiland Yezo geven de grafvondsten een beeld zoo volledig als men maar wenschen kan.

Van de stammen op het schiereiland *Malakka*, die met de inboorlingen van Nederlandsch Indië verwant zijn, kon ik hier eveneens een aantal interessante voorwerpen bestudeeren; vooral trof het mij dat bij deze stammen benevens de gewone fluiten ook de neusfluit en de mondtrom in gebruik zijn. — Van de bergstammen in Britsch Indië, de Naga's in Assam, vond ik eene kleine, doch belangrijke verzameling, die mij, vooral wegens de gelijkenis van het ornament enz. van sommige voorwerpen met die van zekere stammen op Borneo, belang inboezemden.

Zeer rijk is het Museum aan voorwerpen van *Nieuw-Guinea* en de eilanden der *Stille Zuidzee*. Ook vindt men in deze afdeeling de resultaten van sommige, voor de land- en volkenkunde uiterst gedenkwaardige reizen; zoo zijn b. v. een aantal jaren geleden de voor-

---

1) Zie: E. SATOW: *Ancient sepulchral mounds, in Kaudzuke* (Transact. As. Soc. of Japan VIII, bl. 313 e. v.) Yokohama 1880 — JAMES L. BOWES: *Japanese Pottery* (Liverpool 1890) blz. 9 e. v.

2) Vergelijk Dr. J. BRINCKMANN: *Führer durch das Hamburgische Museum für Kunst und Gewerbe*, bldz. 726 e. v.

Digitized by Google

werpen van de reis van VANCOUVER in 't bezit van het Museum gekomen [1]); eveneens vindt men hier een gedeelte der op de reizen van COOK verzamelde voorwerpen en tevens het grootste gedeelte der door de zendelingen van het Londensch zendelingsgenootschap in het begin der zending op de eilanden der Stille Zuidzee bijeengebrachte verzamelingen, van eene cultuur getuigende, die thans sedert lang op die eilanden tot het verleden behoort [2]).

Vooral zijn de verzamelingen van Nieuw-Guinea en meer bijzonder van het Britsche gedeelte des eilands zeer belangrijk; wat van Noord-West Nieuw-Guinea, dus uit het Nederlandsche gedeelte voorhanden is, kan de vergelijking met het omvangrijke materiaal, uit die streek te Leiden voorhanden, niet doorstaan en voorwerpen van den stam der Tugeri, in Z. W. Nieuw-Guinea, waarvan ons Museum kortelings, dank zij de goede zorgen van den Kapt.-Lt. t. z. den Heer R. C. A. JANSEN VAN AFFERDEN, eene zoo instructieve reeks heeft ontvangen [3]), zag ik hier slechts weinige, en in de overige, door mij op mijne reis bezochte Musea in 't geheel niet.

Van de Torresstraat-eilanden bezit het Museum de prachtige verzameling, door Prof. A. C. HADDON aldaar bijeengebracht [4]), en een aantal der monsterachtige, groote, van schildpad vervaardigde maskers, welke op die eilanden thans reeds in onbruik zijn geraakt [5]).

De cultuur der inboorlingen van Nieuw-Zeeland is hier zoo prachtig vertegenwoordigd, als ik van geen ander Museum weet te zeggen; van 't Paascheiland zijn twee der groote steenen afgoden, reeds door ROGGEVEEN bekend geworden, aan den ingang van het gebouw tentoongesteld en van de Palau-eilanden vindt men hier de voorwerpen, toebehoord hebbende aan den Koning ABA THULE [6]), waaronder rood gekleurd houten vaatwerk met inlegwerk van schelpstukken versierd etc. en de nabootsing, in schildpad, van een Europeeschen dameshoed uit het begin dezer eeuw.

Ik moet mij hier tot deze weinige opmerkingen over den rijkdom der Zuidzee-afdeeling bepalen, alhoewel ze mij gelegenheid tot veel uitgebreider aanteekeningen gaf. — Door de uitgave van een zeer praktisch album [7]) is hetgeen de Zuidzee-afdeeling bevat, tot gemeen eigendom der wetenschappelijke wereld gemaakt, op eene wijze, die alleszins toejuiching verdient.

De *Afrika-afdeeling* is vooral rijk aan voorwerpen uit de Britsche bezittingen in dat werelddeel; in zijn geheel genomen overtreft ze, wat Midden- en West-Afrika betreft, slechts in geringe mate die van ons Museum, alhoewel deze laatste voornamelijk eerst in de laatste vijftien jaren is gevormd. Het meest interesseerden mij in deze afdeeling de „symbolieke boodschapsteekens" van Lagos, uit schelpjes enz. samengesteld [8]), wegens hunne verwantschap met de boodschapstaafjes der Australiërs, waar echter ingesneden teekens tot vervan-

---

1) CH. H. READ: *An account of a collection of Ethnographical specimens formed during Vancouvers voyage to the Pacific Ocean* 1790—1795. (Journ. of the Anthrop. Inst.) London 1891.

2) CH. H. READ: *On the Origin and sacred Charakter of certain Ornaments of the S. E. Pacific* (Journ. of the Anthr. Institute) London 1891.

3) J. D. E. SCHMELTZ: *Gegenstände von den Tugeri* (Int. Archiv. für Ethn. VIII p. 153 e. v.).

4) A. C. HADDON: *The ethnography of the Western Tribes of Torres Straits.* London 1891.

5) Zie: A. B. MEYER: *Masken von Neu Guinea und aus dem Bismarck-Archipel.* Dresden 1889.

6) Zie: G. KEATE: An Account of the Pelew Islands. London, 1788.

7) EDGE PARTINGLON & HEAPE: *An album of the weapons etc. of the* natives of the Pacific-Islands. 1 & 2d Series Manchester, 1890, 1895.

8) C. A. GOLMER: *On Afrikan Symbolic Messages* (Journ. Anthrop. Inst.) London 1884. — G. W. BLOXAM *Exhibition of West Afrikan Symbolic Messages* (Ibid.). London 1886, with plate.

Digitized by Google

ging van het schrift dienen. Eveneens van Lagos afkomstig is een zeer eigenaardige fetisch, zijnde eene groote ronde doos, die geheel met aan koord geregen katjesschelpen (*Cypraea moneta*) is omkleed, terwijl van het hoofdvormig gefatsoeneerd midden van het bovenvlak snoertjes met dezelfde schelpen afhangen. Uit dezelfde streek afkomstig zijn de onderscheidingsteekens der leden van het geheim genootschap der *Oshogbo*, misschien de eenige die een Europeesch Museum bezit. Opmerkenswaardig is de groote verscheidenheid van hoofdsteunsels van de Zoeloes enz., ook wegens de overeenkomst die ze soms vertoonen met vormen bij de Papoea's van Nieuw-Guinea. De Ashantijnsche goudgewichten [1]), waarmede ons Museum zoo rijk is bedeeld, zag ik hier slechts in weinige exemplaren; van de Loangokust ziet men een aantal prachtige ivoren bekers en vazen met snijwerk, menschen, dieren enz., versierd, waarin de invloed der Portugeezen uit den eersten tijd, de 15e eeuw, toen deze met het Koninkrijk Congo in aanraking kwamen, onmiskenbaar is. [2]) — Het bekende Australische werpwapen, de *boomerang*, die ook bij de Roodhuiden in Noord Amerika wordt gevonden [3]), is ook in de Sudan niet onbekend en hier maakte ik kennis met een exemplaar uit Midden Afrika. — De verzameling van Madagascar bevat slechts weinig, wat ons Museum niet ook, ten tijde der Tentoonstelling te Parijs 1889, is machtig geworden. — De Abessinische afdeeling te schetsen is onmogelijk, die mag in een woord prachtig genoemd worden; cultusgereedschap, kleedingstukken en sieraden, en een buitengewoon fraaie, van zijde gewerkte voorhang van eene tent, wisselen in bonte volgreeks met elkander af [4]).

Van *Amerika* zijn van de Roodhuiden veel merkwaardige stukken voorhanden, toch meen ik dat dit Museum hier bij de collectie, die het onze aan de bemoeiingen van Dr. H. TEN KATE te danken heeft, ten achteren staat. Een zeer interessant stuk is eene, met een naar weerszijden puntig toeloopende, op de doorsnede ronden steen gewapende knots van de Zwartvoet-Indianen, die heden in onbruik is geraakt. — Van de eilanden van Britsch West-Indië bezit het Museum een groote massa voorwerpen van hout, schelpen en steen [5]), de eenige getuigen van de cultuur der oorspronkelijke, thans verdwenen bevolking dier eilanden, die zich hier zoo volledig aan den beschouwer openbaart, als ik in geen ander Museum heb gezien. — Prachtig zijn de vondsten van MAUDSLEY in de beroemde rivieren van Copan, Chichen-Itza enz. in Midden-Amerika, die het Museum aan dien reiziger te danken heeft [6]). — Van Peru verdient de groote verzameling antiek vaatwerk, wegens de verscheidenheid harer vormen, vermelding en in de Mexikaansche collectie de proeven van antiek mozaiekwerk van stukjes schelp, turkoizen, enz.: zijnde drie maskers, waarvan de eene een menschenschedel tot basis heeft; een mes met steenen lemmet en met greep in den vorm van een knielend beeld; een rond houten schild, welks voorzijde met mozaiek is bekleed; een borstsieraad in den vorm van eene gekronkelde slang met een kop aan beide einden en het beeld van een Jaguaar [7]). Geen ander Museum mag zich in het bezit van een zoo groot aantal dezer werken verheugen, waarvan in de Musea van geheel Europa slechts

---

1) Miniatuur-nabootsingen van menschen, dieren enz. en ook in anderen vorm; ze worden meestal in oudere verzamelingen gevonden; er is tot nog toe slechts in het voorbijgaan in de literatuur sprake van.

2) Zie de afbeelding in RATZEL: *Völkerkunde* (2e Aufl.), Bd. 1, blz. 69.

3) Dr. H. TEN KATE: *Reizen en onderzoekingen in Noord Amerika* (Leiden, 1885) pl. II Fig. 7 en 8.

4) Dr. H. SCHURTZ: *Das Wurfmesser der Neger* (Int. Archiv. für Ethnog. Vol. II) blz. 12 en 13.

5) Zie *Revue d'Ethnographie*, V (1886), blz. 434 e. v. — 6) Zie *Biologia Centrali-Americana (Archaeology).*

7) CH. H. READ: *On an ancient Mexican head-piece coated with mosaic* (Archaeologia, LIV, blz.. 383—398). Westminster, 1896.

Digitized by Google

± 22 voorhanden zijn [1]) en die de belangstelling der ethnografen, ten gevolge van de vele raadsels die zich daaraan knoopen, nog altijd gaande maken.

De verzameling voor vergelijkende godsdienstleer, eene schepping der laatste jaren, kan zich natuurlijk met het Musée Guimét te Parijs niet meten, toch verdient ook deze collectie alle waardeering. Met het Christendom beginnende, ziet men voorwerpen van de Copten en Abessiniërs. Hieraan sluiten zich de verschillende Aziatische Godsdiensten, het Sjamanisme, Confucianisme, Taoisme, Shintoïsme en Brahmanisme enz. aan; ook de Islam en het Jodendom zijn vertegenwoordigd. Uit den Indischen Archipel zag ik vele steenen Godenbeelden door RAFFLES te zijner tijd medegebracht, en van Bali twee prachtige beschilderde houten beelden. De Godsdienst der *Sikhs* is door een heilig boek van 1696 vertegenwoordigd; Japan komt in deze afdeeling prachtig uit, vooral trok mijne aandacht een reusachtige rozekrans met bijna vuistgroote houten, opengewerkte kralen, in ieder een zittend godenbeeld, die afkomstig is uit den Kio-midzu-tempel te Kioto, en eene tafel voor het branden van de Goma bij de sectes der Siu-siu en Tendai [2]).

III. BRITISH MUSEUM, NATURAL HISTORY DEPT.

Het gebouw. De natuurhistorische afdeeling van het Britsch Museum bezocht ik èn om hare inrichting, èn om de verzameling schedels en skeletten van menschen die deze bezit. Het grootsche gebouw aan de Cromwell-Road te South Kensington, waarheen deze afdeeling in 1883 van het hoofdgebouw werd overgebracht, is een bezoek reeds uit een bouwkundig oogpunt overwaard, alhoewel ik niet mag verzwijgen dat de bouwmeester aan zijne zucht tot versiering van het gebouw van binnen en buiten, al te zeer bot heeft gevierd, zoodat de aandacht van den gewonen bezoeker soms meer door het boetseerwerk, waarmede de bouwmeester alle hoeken en lijnen van zijn werk heeft bedekt, wordt getrokken, dan door den inhoud van het Museum zelf.

Verlichting, kasten. De verlichting is overigens in het gebouw uitstekend en komt ieder voorwerp tot zijn recht. Ook van de kasten en vitrines, waarin deze zijn tentoongesteld, verdient met lof gewag gemaakt te worden.

De etaleering. Wat de etaleering der voorwerpen aangaat, zoo zijn in dit Museum eenige maatregelen genomen die zeer toe te juichen zijn en ook voor andere Musea, dan voor die voor Natuurlijke Historie, bepaald navolging verdienen. Treedt men het gebouw binnen, zoo komt men eerst in eene groote cour, die links en rechts tot de gelijkvloers gelegen zalen voor de verzamelingen en, langs eene ruime trap, naar die in de bovenverdiepingen toegang verleent. — In deze cour zijn tentoongesteld een aantal groepen van dieren, die ook den gewonen bezoeker een helder denkbeeld geven van de ontwikkeling, de leefwijze en de migratie van sommige diersoorten; eveneens vindt men hier eene reeks van verzamelingen die b.v. den bouw van den schedel, het tandsysteem der dieren enz. verduidelijken en waarvan ieder voorwerp van een kort toelichtend etiket is voorzien. Dit is de *introductory or elementary morphological collection* of, zoo als ze ook genoemd wordt, het *Index Museum*, eene schepping van den tegenwoordigen directeur Sir WM. FLOWER, door welks bestudeering men in den waren zin des woords tot het bezoek der systematische verzamelingen grondig wordt voorbereid.

---

1) Dr. A. OPPEL: *Die altmexikanischen Mosaiken* (Globus, LXX, blz. 4 e. v.).
2) Zie: Transact. As. Soc. Japan. IX, blz. 181.

Digitized by Google

Een tweede maatregel dien men hier genomen heeft is de splitsing van den Museuminhoud in eene verzameling voor het publiek en eene andere voor wetenschappelijke studie.

Van de verzameling menschenskeletten en schedels, die ik uitsluitend nader in oogenschouw heb genomen, interesseerden mij het meest de door EMIN PACHA aan het Museum geschonken twee skeletten van individuen van het Afrikaansche dwergras der Akka's [1]); onder de schedels zijn ook een aantal geprepareerde koppen (schedelvereering!) voorhanden, waaronder in 't bijzonder die van de Torresstraateilanden, met door een stuk hout nagebootsten neus en met oogen van parelmoer, vermelding verdienen.

IV. IMPERIAL INSTITUTE.

De Geschiedenis. Toen in 1886 de Koningin van Engeland haar vijftigjarig Regeeringsjubilé vierde, werd te Londen eene groote Britsch-koloniale tentoonstelling gehouden. Reeds dadelijk werd destijds het plan opgevat om van deze gelegenheid gebruik te maken, ten einde eene instelling te grondvesten, die een centrum zou worden voor de verspreiding van kennis met betrekking tot de koloniën en die tegelijk een blijvend gedenkteeken zou zijn van het gedenkwaardig feit boven vermeld. Voor deze instelling, waaraan een Koloniaal Museum zou worden verbonden, trachtte men de tentoongestelde collecties zooveel mogelijk machtig te worden [2]). Het plan is tot uitvoering gekomen en te South Kensington verheft zich thans in de Imperial Institute-road een prachtig gebouw van reusachtige afmetingen en met hoogen toren, als zetel van deze instelling met hare bibliotheek en haar Museum.

Schets der inrichting. Ik bezocht deze instelling in de verwachting hier belangrijke en leerrijke verzamelingen uit de koloniën te zien, doch ik moet bekennen, dat hetgeen ik hier zag mij in meer dan een opzicht tegenviel; het bleek mij reeds spoedig, en het werd mij door personen, met de toestanden op de hoogte zijnde, bevestigd, dat deze bijna geheel en al op particuliere fondsen en de bijdragen der leden drijvende instelling in eenigszins kwijnenden toestand verkeert. Daaraan is het dan ook zeker toe te schrijven dat een gedeelte van het gebouw aan den Staat is verhuurd, tot plaatsing van een gedeelte der verzamelingen van het hieronder te bespreken South Kensington Museum en eveneens wordt daardoor verklaard dat de inrichting een mengelmoes blijkt te zijn van eene wetenschappelijke instelling en eene voor publiek vermaak [3]). Het maakte b. v. op mij een zonderlingen indruk, toen ik ontwaarde dat men hier òf in een der beide groote tuinen, òf bij ongunstig weder in een der zalen, concerten, tijdens mijn oponthoud te Londen een concert van EDUARD STRAUSS uit Weenen, kon bijwonen. Hoe weinig belang het publiek in de verzamelingen stelt, scheen mij daaruit te blijken, dat het zich wel om de muziektent verdrong, maar dat slechts een enkele bezoeker zijne aandacht aan de tentoongestelde voorwerpen scheen te wijden. Had er geene muziekuitvoering plaats dan was het gebouw als uitgestorven.

De verzamelingen en de verlichting. De verzamelingen zijn in het parterre en, voor een gedeelte, in de eerste verdieping geplaatst; in het eerste in gaanderijen die òf rondom de tuinen zijn gelegen en dan slechts van hier uit licht ontvangen, òf in het ander, meer zeldzame geval, van twee kanten tegenover elkaar; in het laatste geval zijn de ramen boven

1) Sir WM. H. FLOWER: *Description of two skeletons of Akka's, a Pygmy race of Central Afrika* (Journ. the Anthrop. Inst. VIII blz. 3—19).

2) *The Imperial Institute of the United Kingdom, the Colonies and India.* London, 1887.

3) Zie ook „*Nature*" London 1895, 19 Dec., blz. 159.

Digitized by Google

manshoogte aangebracht en ontvangen zoowel de langs de wanden geplaatste kasten, welker hoogte niet boven den benedenkant der ramen uitsteekt, als ook de langs de middenruimte staande vitrines eene uitstekende verlichting. Alle voorwerpen, van *ééne* kolonie afkomstig, zijn naast elkander geexposeerd, zoodat men zich gemakkelijk een beeld kan vormen van de natuur, de cultuur, de nijverheid enz. der betreffende kolonie.

Catalogussen en etiketteering. Catalogussen schijnen slechts van enkele der tentoongestelde verzamelingen te bestaan [1]), de etiketteering laat te wenschen over en, over het geheel genomen scheen mij, wat orde en netheid der verzamelingen aangaat, deze instelling bij het Koloniaal Museum te Haarlem verre achter te staan.

Toezicht. Ook het toezicht en het beheer schijnen te wenschen over te laten; het trof mij dat in die reusachtige ruimte buitengewoon weinig bedienden, met het toezicht belast, aanwezig waren; later hoorde ik dat het bestuur om reden van bezuiniging, kort voor mijne komst een groot aantal van hen had ontslagen. En wat het beheer aangaat, men schijnt er slechts weinig waarde aan te hechten de hier opgehoopte schatten vrucht voor de vermeerdering onzer kennis van de koloniën te doen dragen. Eens over eenige voorwerpen aan een der bedienden om inlichtingen vragende, werd ik door dezen naar het bureau van den betreffenden beambte verwezen, dien ik echter, niettegenstaande mijne herhaalde pogingen, nooit op zijn bureau ontmoette. — Het komt mij waarschijnlijk voor dat de hier tentoongestelde voorwerpen meer moeten dienen om zekere nieuwsgierigheid of kijklust van het publiek te bevredigen, of ook tot opsmukking van het gebouw, dan wel om de kennis der koloniën te bevorderen. Dit zou men ten minste geneigd zijn op te maken uit de manier, waarop een gedeelte der voorwerpen geplaatst en behandeld is. Zoo zijn binnen het gebouw in de gaanderijen vele voorwerpen, zelfs geweven stoffen of schilden van dierenhuid, bij wijze van tropeeën in 't vrije tegen de wanden enz. geplaatst en dus aan bederf in afzienbaren tijd blootgesteld. In een open cour, waar eene menigte interessante zaken uit Britsch Indië, b. v. stoffen, lakwerk en producten der verschillende takken der Indische nijverheid waren tentoongesteld, was voor bescherming tegen de felle zonnestralen niet de minste zorg gedragen. Reeds thans kon men daarvan de gevolgen waarnemen: zoo was b. v. het fluweelen bekleedsel der scheeden van een aantal Indische dolken reeds geheel verkleurd. — Nog ergerlijker is het voor den ethnograaf te zien, wat hier geschied is met het Koninlijk sanctuarium van Mandalay, een open gebouw met drie trapsgewijze kleiner wordende daken boven elkander, hetwelk prachtig is versierd met schilder- en inlegwerk, het laatste van gekleurd mica en glas. Men heeft dit voorwerp, dat naar men zegt 200 jaren oud is, en van Ava, den vroegeren zetel der Burmeesche Regeering, naar Mandalay, den lateren rijkszetel werd overgeplaatst, hier in een der tuinen geplaatst, waar het publiek 's namiddags komt om zijnen tijd, luisterende naar de muziek [2]) bij koffie, bier enz. door te brengen en waar dit voorwerp dus aan den invloed van het guurste weêr en van het vochtige klimaat van Engeland is blootgesteld.

Ethnographische voorwerpen. Van ethnographisch materiaal vindt men van alle koloniën

---

1) Ik verkreeg slechts de volgende en zag ook geene andere:
Catalogue of exhibits of Malayan Produce sent to the Imperial Institute. Singapore, 1893, 8°.

2) In plaats van een gids voor de verzamelingen verscheen tijdens mijn verblijf te Londen dagelijks een netjes geïllustreerd „Programm of the Musical and other arrangements" en werd tevens een gids van de tentoonstelling der verzameling (Trophies of Sport and Travel!!) van den Prins van Orleans, die bedenkelijk op „humbug" leek, uitgegeven. Het spreekt van zelf dat niet-leden van het Instituut slechts tegen betaling van entrée toegang verkrijgen.

Digitized by Google

meer of minder belangrijke voorwerpen. Zoo in de afdeeling *Britsch-Indië* uitstekend gewerkte modellen ter voorstelling der verschillende takken van den landbouw, welke modellen schromelijk verwaarloosd zijn. De kleederdracht der inboorlingen te *Madras* wordt door twee mooie beelden, man en vrouw, toegelicht; opmerkelijk is dat uit zeepsteen gewerkte voorwerpen van dezelfde plaats, waaronder ook godenbeelden, een veel lageren trap van bewerking vertoonen, dan de van *Agra* afkomstige, uit dezelfde steensoort gemaakt. Van belang scheen mij ook te zijn eene samenstelling van verschillende soorten Mica — welk mineraal ook in de Europeesche industrie toepassing vindt — die afkomstig is uit de omstreken van Calcutta en waarbij tevens blijkt hoe de Mica voor schilderwerk, voor het maken van bloemen enz. aldaar wordt aangewend. Van *Ceylon* ziet men eene omvangrijke collectie; eene schelp, *Turbinella pyrum*, als materiaal voor sieraden dienende, wordt volgens de grootte bij den verkoop in verschillende soorten onderscheiden, die bepaald worden door ze met eene plank te meten, waarin voor dat doel vijf gaten in opvolgende grootte zijn aangebracht. Krokodillen-, roofdier- en ook varkenstanden zijn, als grondstof voor sieraden, producten van uitvoerhandel op Ceylon. Van de *Straits-Settlements* kon ik hier eene groote verzameling vlechtwerken bewonderen. De voortbrengselen van inlandsche nijverheid in de verschillende staten van *Britsch-Indië* zijn in de open cour buitengewoon volledig tentoongesteld, staan evenwel in aantal van voorbeelden ten achter bij hetgeen men daarvan in het South Kensington Museum kan zien; eene prachtige verzameling van godenbeelden uit albast, alle van namen voorzien en uit *Jaipur* afkomstig, zilveren werken en emaillewerk en eene reeks werken van geelkoper, benevens het daarvoor gebezigde gereedschap trokken het meest mijne aandacht. Daarnaast was te zien eene kleine verzameling van instructieve modellen, voorstellende inlandsche werklieden aan den arbeid; de toestand waarin die verkeerde, getuigde echter wederom van de weinige aandacht, of geringe waarde, die men bij deze instelling aan de documenten der geschiedenis van den mensch hecht. — Van den stam der *Zwartvoet Indianen* in *Manitoba* vond ik hier eene trom voor den krijgsdans, eene echte oude vredespijp en twee knotsen, eene met een steen gewapend voor den oorlog, en eene, met twee met het ondereinde tegen elkaar bevestigde horens gewapend, voor een medicijnman, beide met versierden houten steel; voorwerpen die mij, wegens hun zeldzaamheid, veel eerder in een ethnographisch Museum t'huis schijnen te behooren dan hier. — Van *Nieuw Schotland* zag ik ten slotte, in een hoek verscholen, een prachtige steenen bijl.

Uit de *Afrikaansche koloniën* geeft deze instelling eene menigte voorwerpen te aanschouwen. Als bijzonder opmerkenswaardig vermeld ik hier een vreemdsoortige bijl van de *Basuto's* in den vorm van twee met de basis aan elkaar verbonden driehoeken, een model der veel besproken en raadselachtige ruïnen van *Zimbabye* in Zuid-Afrika, die in verband worden gebracht met het land Ophir en de tochten van Salomo [1]), en een aantal door *Ashantijnen* vervaardigde gouden sieraden, als oorlogsschatting aan de Engelschen opgebracht.

Van de *Australische koloniën* bleken slechts weinige zeldzame voorwerpen voorhanden te zijn; het beste schenen mij te zijn twee goed bewerkte kanomodellen van Nieuw-Zeeland en een aantal speren met steenen punten van Noord-Australië.

---

1) Zie: Verhandlungen der berl. anthrop. Gezellschaft, VIII (1876), blz. 186 e. v.; met plattegrond en afbeelding. — J. Th. Bent: *On the Finds of the great Zimbabye ruins*, in Journ. of the Anthrop. Inst. XXI (1893), blz. 124—133, met drie platen; en van denzelfden auteur *„The ruins of Mashonaland"*; Proc. Roy. Geogr. Soc., XIV (1892), blz. 273 e. v. Met kaart en plattegrond.

Digitized by Google

V. South Kensington Museum.

Geschiedenis. Het *South Kensington Museum* heeft zijn ontstaan te danken aan de goede finantieele uitkomsten der groote wereldtentoonstelling van 1851 en behoort meer eigenaardig op het gebied der kunstnijverheid t'huis, waaraan ook de aan het Museum verbonden instelling van onderwijs hoofdzakelijk is gewijd. Aangezien echter in 1880 aan dit Museum de vroeger in het India Office tentoongestelde verzamelingen uit Britsch-Indië werden toegevoegd, en aangezien het ook in zijne verzamelingen eene reeks voorwerpen uit Arabië, Perzië, Japan en China bezit en bovendien ook enkele ethnographische verzamelingen daaraan in bruikleen werden afgestaan, is het voor den ethnograaf niet zonder belang. Het is over drie gebouwen, een hoofdgebouw en twee bijgebouwen, op korten afstand van elkander gelegen, verspreid [1]); ik bestudeerde in hoofdzaak de aan de Imperial Institute-road gelegen en aan de boven besproken instelling aan twee kanten belendende afdeeling, waar ook de Indische verzamelingen gehuisvest zijn.

Gebouw voor de Indische afdeeling. Het gebouw vormt twee parallele galerijen die door eene derde, een gedeelte van het gebouw van het Imperial Institute vormende, in de bovenverdieping onderling in verband zijn gebracht.

Tentoonstelling der voorwerpen. De voorwerpen zijn grootendeels in lage niet boven manshoogte uitstekende vitrines geexposeerd, een gedeelte ook in den vorm van tropeeën aan den wand of in ondiepe aan den wand hangende kasten; slechts groote voorwerpen zijn in het vrije geexposeerd. — Met uitzondering der, van het India Office afkomstige verzamelingen, dragen bijna al de overige het kenmerk dat ze bestemd zijn voor de bevordering der kunstnijverheid. Daarin is dan ook de oorzaak gelegen, dat men hier slechts eene keuze van het beste, wat de betreffende volkeren hebben voortgebracht, aantreft.

Verlichting. De verlichting geschiedt in de bovenverdieping door in het plafond aangebrachte ruiten, waaronder bij fellen zonneschijn een doek wordt gespannen, hetgeen echter veel te dik is en eene duisternis veroorzaakt, die verhindert dat men de voorwerpen met gewenschte duidelijkheid kan zien, laat staan de etiketten lezen.

Maatregel bij verwijdering van voorwerpen. Een praktische maatregel, die navolging verdient, is het, dat, wanneer voorwerpen om de een of andere reden van hun plaats worden verwijderd, een opschrift met de woorden „tijdelijk verwijderd" hiervan kennis geeft.

Toezicht. De orde en het toezicht laten, naar het mij toescheen, wel iets te wenschen over. In de afdeeling „zegelstempels" stond op het etiket vermeld, dat de voorwerpen eene nieuwe rangschikking zouden ondergaan. Dit etiket bleek echter in verloop van tijd zoo geel en vuil geworden te zijn, dat het vermoedelijk reeds lang daar gelegen heeft. — In eene andere vitrine was niet alleen de bodem, maar waren ook de voorwerpen met een dikke laag van wormmeel bedekt.

Vitrines. De rangschikking der vitrines in de gaanderijen leek mij zeer doelmatig; langs het midden der ruimte staat eene reeks in overlangsche richting en ter weerszijden daarvan eene andere reeks overdwars. Zeer vele vitrines staan als op een tafel op hooge pooten, hetgeen mij niet aanbevelenswaardig voorkomt, aangezien daardoor ruimte voor laden tot opberging van studiemateriaal verloren gaat.

---

1) Bovendien is in eene andere wijk van Londen, Bethnal Green, een filiaal van het Museum gevestigd, dat ik echter niet bezocht heb.

Digitized by Google

Gids. De gids is slechts kort, maar als leiddraad en ter oriënteering bij het bezichtigen der verzamelingen voldoende; de inhoud wordt door een aantal illustraties toegelicht. [1]) Bovendien zijn door het bestuur dezer instelling eene reeks, meestal door specialiteiten op het betreffende gebied bewerkte handboeken uitgegeven en voor goedkoopen prijs verkrijgbaar gesteld. Een gedeelte daarvan is ook voor den ethnograaf niet zonder belang en ook deze zijn meestal met toelichtende illustraties versierd. [2])

De Museum-inhoud. Bij het binnentreden van den rechter ingang der bovenbedoelde afdeeling aan de Imperial Institute-road trekt onmiddellijk de aandacht het prachtige model eener graftombe uit Multan, van tegels met witte bloemen op blauwen grond; daaraan sluit zich eene voortreffelijke proeve van houtsnijwerk, de nabootsing van den voorkant van een winkel of van een gedeelte der *Sarak Chowk* te *Cawnpore*, opgeluisterd door vier beelden, voorstellende een goudsmid, een teekenaar, een timmerman en een pottenbakker, allen aan den arbeid; het wiel van den laatste leek mij van bijzonderen vorm te zijn, daar het niet eene schijf, maar feitelijk een vierspakig wiel is, in welks midden zich de klei voor het te vormen voorwerp bevindt. — Hierop volgen voorbeelden van beeldhouwwerk, Jainistische en Boeddhistische godenbeelden uit zwarten steen gebeiteld en de nabootsing van een gedeelte der Yusuf-Moskee te Multan, wederom in bonte tegels. Van de ruimte bij de naar boven leidende trap heeft men partij getrokken om een afgietsel der oostelijke poort van Sanchi in natuurlijke grootte tentoon te stellen. — De benedengaanderij, die zich aan de vestibule aansluit, scheen gesloten te zijn; ik ging daarom onmiddellijk met het bestudeeren der verzamelingen tot de bovengaanderij over. Het eerste wat ons bij het binnentreden der Indische verzamelingen treft, is het voortreffelijk bewerkte beeld eener Indische danseres van Benares. Zoowel hier als in andere der door mij later bezochte Musea kon ik kennis maken met eigenaardige, groote ronde doozen met in een hooge, kegelvormige punt oploopend deksel, die overeen kwamen met een exemplaar dat ons Museum als „Sirihdoos van Siam" (Serie 864) eenigen tijd geleden ten geschenke ontving. Hier was die doos als „hoedendoos" van Burma opgegeven, hetgeen mij reeds met het oog op de groote moeite, die blijkbaar aan de versiering met lak- en inlegwerk is besteed, even onbetrouwbaar scheen als het voor ons exemplaar opgegeven doel; later is mij gebleken dat ik met mijne veronderstelling gelijk had. —

Doos. Serie 864.

Door den bekenden Radja TAGORE te Calcutta is aan dit Museum, zooals aan vele andere, eene collectie muziekinstrumenten uit Britsch-Indië ten geschenke gegeven, die zeer volledig

1) A guide to the South Kensington Museum. Illustrated with groundplans and wood engravings. Price 6 d, or with eight coloured plates. One shilling.

2) Ik vestig hier de aandacht op de volgende:

A. W. FRANKS: Japanese Pottery. London, 1880.

CARL ENGEL: Musical Instruments. London, 1875.

A. W. FRANKS: Catalogue of a collection of oriental porselain and pottery (Bethnal Green Branch Museum). London 1878. Prijs 1 sh. 9 d. Een om meer dan een reden zeer nuttig en uitstekend bewerkt boek.

EDWARD F. STRANGE: Japanese books and albums of prints in colour. London, 1893. Prijs 6 d.

Catalogue of the Science Collections. Part VII: Biology. London, 1891. Prijs 6 d.

Digitized by Google

is en waaronder ik niet alleen de *Cassis cornuta*, *Turbinella rapa* en de *Pteroceras truncata*, als gewone muziekinstrumenten dienende opmerkte, maar ook nog vijf andere schelpsoorten, voor hetzelfde doel gebruikt, waaraan volgens zeggen eene legende is verbonden. [1])

Na de verovering van *Burma* werd de in het paleis te Mandalay gevonden schat aan dit Museum door de Regeering ter tentoonstelling afgestaan; daaronder bevinden zich de vorstelijke regalia: eenige schotels, eene vaas en eene doos in den vorm van een vogel, meerendeels van goud vervaardigd; een dolk met greep van Jadeiet, een prachtige helm en een even prachtig gemonteerd zwaard van de Shans, eene met goud geborduurde jas, alsmede tal van kleinere voorwerpen. [2]) In de nabijheid ziet men dan nog het bed eener gemalin van den Koning THIBO, van hout en met lak- en inlegwerk versierd, en eene der zeldzame bronzen keteltrommen, waarvan het doel en de herkomst nog altijd in het duister verscholen ligt en waarvan enkele stukken, die met bijgeloovige vrees worden vereerd, ook op eenige eilanden van den Maleischen Archipel zijn te voorschijn gekomen. [3]) Als eveneens van Burma afkomstig is een ander bronzen muziekinstrument geëtiketteerd, in den vorm van eene driehoekige plaat met ronden top en haakvormig omgebogen en opgewipte benedenhoeken, die als „*gong*" was bestempeld en die men in denzelfden vorm uit steen of brons vervaardigd ook uit China kent; uit het laatste rijk zag ik eenige schreden verder een prachtig exemplaar. [4]) — Wederom een voorwerp eenig in zijn soort is de prachtige gouden troon van een Indisch Vorst der Sikhs, den beroemden RANJIT SINGH; de wijze waarop de veelsoortige sieraden gedragen worden verduidelijkt het beeld eener Hindoevrouw. [5]) De wapens der verschillende volksstammen van Britsch-Indië ziet men hier in eene volledigheid zooals nergens elders; ze zijn reeds sedert lang door een uitstekend handboek tot gemeen eigendom der wetenschappelijke wereld geworden. [6]) Ten slotte de producten der inlandsche nijverheid, waarvan sommigen een zoo hoogen trap hebben bereikt; deze grondig te bestudeeren is naar mijne overtuiging alleen in dit Museum mogelijk, dat werken uit steen en metaal, hout en ivoor enz., emaille-, geelkoper-, graveer- en aardewerk in eene menigte en verscheidenheid van stukken te aanschouwen geeft, die het mij onmogelijk is in dit rapport ook maar eenigszins naar behooren toe te lichten. Voor dengene, die zich aangaande dit onderwerp nader wenscht op de hoogte stellen, zijn twee aan de boekenstallen voor geringen prijs verkrijgbaar gestelde werken aan te bevelen. [7])

Van *Tibet*, waarvan ons Museum slechts weinige, nog van VON SIEBOLD afkomstige voorwerpen bezit, is te Kensington eene zeer interessante verzameling aanwezig.

---

1) *Trochus niloticus*, *Turbinella pyrum*, *Tritonium Tritonis*, *Turbo olearius* en *Rostellaria curvirostris*.

2) Zie: W. JOEST: Weltfahrten, Bd. II blz. 93.

De lezer kan in dit werk eene zeer belangwekkende schets vinden der toestanden, die in de laatste dagen van het bestaan van het Burmeesche rijk te Mandalay heerschten.

3) Vergelijk: A. B. MEYER; Alterthümer aus dem Ostindischen Archipel (Leipzig, 1884), p. 15 e. v. — FRIEDR. HIRTH: Ueber hinterindische Bronzetrommeln; in T'oung Pao I (1890), blz. 137 e. v. — J. D. E. SCHMELTZ Bronzepauken im Indischen Archipel, in Suppl. zu Bd. IX (1896) des Int. Arch. für Ethn., blz. 41 e. v.

4) Zie: VAN AALST: Chinese Music. Shanghai, 1884, blz. 51.

5) Zie: LUDW. HANS FISCHER: Indischer Volksschmuck und die Weise ihn zu tragen. Wien, Alfred Hölder, 1890.

6) W. EGERTON: An illustrated handbook of Indian arms. London, 1880.

7) G. C. M. BIRDWOOD: The industrial arts of India. London, 1880. (Met vele illustraties). — T. N. MUKHARJI: Art Manufactures of India. Calcutta, 1888.

Digitized by Google

Van de talrijke *Chineesche* voorwerpen mogen hier genoemd worden groote reeksen bronzen, emailles en porselein; er zouden maanden noodig zijn om dit materiaal grondig te bestudeeren. Van het bekende roode lakwerk met „en basrelief" gewerkte versiering trok eene reusachtige, fleschvormige vaas mijne aandacht. Kleine antieke, blauw beschilderde tegels, blijkbaar als model voor Delftsche tegels gediend hebbende, en opengewerkte, met Svastika's, zijn eveneens in eene menigte voorhanden. Prachtig is een fluweelen voorhang met borduurwerk (draken, maeanders en paddestoelen [1]) versierd en uit het zomerpaleis te Peking afkomstig, alsmede een antiek kamerscherm met twaalf bladen, die met ingesneden, gekleurde en gedeeltelijk vergulde figuren van fazanten, herten enz. in een landschap met water zijn bedekt; tot nog toe was dit het eerste exemplaar van dien aard, dat mij onder de oogen was gekomen. Uit een historisch oogpunt, evenals om zijne pracht, is nog van belang het model eener Chineesche villa uit Lapis lazuli gesneden en eene reusachtige lantaarn met zijden ruiten en zijden pendants (aanhangsels), beide ware pronkstukken van Chineeschen arbeid, die bestemd geweest zijn als een geschenk des Keizers van China aan JOSEPHINE, gemalin van NAPOLEON I. Het schip, hetwelk de voorwerpen aan boord had, werd door de Engelschen gekaapt en toen deze later na 't sluiten van den vrede, deze voorwerpen terug wilden geven, werden ze door de Franschen geweigerd. [2])

De reeksen van *Japansche* voorwerpen behoeven voor die van China niet onder te doen; men ziet hier prachtige exemplaren van alle mogelijke voortbrengselen der kunst, kunstnijverheid enz. van dat rijk. Zoo noem ik eene menigte van helmen, van snijwerk in hout en ivoor, bronzen, porselein enz. Een reusachtig bronzen wierookvat, met vogels à jour versierd, heeft volgens het etiket de som van £ 1586, 7 sh. 2 d. gekost; de prijs van een als „koninklijk statiezwaard" geetiketteerd wapen [3]) met beenen scheede zou £ 95 geweest zijn en een prachtige bronzen Bodhisatva, volgens het opschrift door WADA KUNITSUGU in de Ganjo-gieterij in den ouden tijd gegoten, moet voor £ 100 zijn aangekocht.

In de afdeeling *„moderne kleeding en opschik"* werd mijne aandacht getrokken door eene fraaie collectie van Syrische en Arabische gouden en zilveren sieraden, waarbij ook eigenaardige neussieraden. Zeer opmerkelijk is ook de collectie van Turksch en Moorsch aardewerk. De in de nabijheid tentoongestelde Spaansche Terracotta-voorwerpen zijn aan het aardewerk van Tunis nauw verwant; prachtige tegels zijn van Arabië en Perzië voorhanden. Glazen armringen, zooals die door de Haussa's in Afrika worden gedragen, zijn ook bij de inboorlingen van Egypte in gebruik; een prachtig voorbeeld van houtsnijkunst in dit land is een Mimbar of kansel van Cairo. [4])

Hiermede eindig ik mijne schets van den ethnographischen inhoud van dit gedeelte van het South Kensington Museum; ook in de andere afdeelingen komen eenige voorwerpen van ethnographisch belang voor; doch alvorens van deze afdeeling afscheid te nemen moet ik nog van twee zaken gewag maken.

Voorwerpen ten dienste van het onderwijs. Ten eerste van de hoogst instructieve en omvangrijke verzamelingen die op andere takken van wetenschap betrekking hebben, waar men

---

1) Symbolen van macht, geluk en lang leven. Zie Intern. Archiv für Ethnographie IV (1891), blz. 129 e. v.

2) Zie: Guide blz. 74 en 76.

3) Vergelijk de afbeeldingen op plaat XVI en XVII van Bd. VI van het „Intern. Archiv für Ethnographie; een soortgelijk voorwerp, echter van nieuwen tijd, voorstellende.

4) Zie: Guide bldz. 36 (Afbeelding.)

Digitized by Google

al dadelijk wordt getroffen door de prachtige reeks van allerlei voorwerpen en instrumenten ten dienste van het onderwijs; de wijze waarop hier de ontwikkeling der schadelijke insecten, en de daardoor veroorzaakte schade aan planten, ten aanschouwe wordt gebracht is uitmuntend; modellen tot toelichting van de bewerktuiging der planten en bloemen trokken evenzeer mijne aandacht en ten slotte zag ik hier voor het eerst de uitstekende heliogravures door onzen landgenoot C. A. Eckstein te 's-Gravenhage vervaardigd.

Anthropometrisch Laboratorium. Ten tweede dien ik te spreken van het Anthropometrisch Laboratorium gevestigd in het parterre van den anderen zijvleugel en opgericht door den Heer Francis Galton, ten einde de belangstelling in het anthropologisch onderzoek te bevorderen.[1]) De kosten van onderhoud had deze voor eigen rekening genomen; ieder bezoeker, die zulks verlangde, werd er, en wel kosteloos, gemeten. Het protocol der meting wordt tegelijkertijd op een gedrukt formulier[2]), aan den gemeten persoon uitgereikt, en in een dagregister ingeschreven. Benevens den datum van het onderzoek, de beginletters van den naam van het individu, bevat het protocol de uitkomsten van een aantal afmetingen van het hoofd en de ledematen, de lichaamslengte, de opgave van het gewicht, en behalve een aantal andere resultaten van het onderzoek, een afdruksel der beide duimen in drukinkt, een kenmerk hetwelk nooit verandert en voor den betrokken persoon altijd typisch blijft. Het dient daarom ook in China en in Nederlandsch-Indië reeds sedert eeuwen als middel van identificatie, bijv. bij wijze van handteekening van pasformulieren en andere documenten.[3]) De hooge waarde van die vingerafdruksels voor genoemd doel werd nog eenigen tijd geleden duidelijk in 't licht gesteld[4]); ik zelf had gelegenheid te zien hoe betrouwbaar dit kenmerk is, aangezien aan een persoon, die tijdens mijn bezoek werd gemeten, gevraagd werd of hij dat reeds eens hier had laten doen. Het antwoord luidde bevestigend en na het vingerafdruksel met een vergrootglas onderzocht te hebben kon aan den gemetene binnen een oogwenk uit de diklijvige registers het protocol der vroegere meting getoond werden. Wie belang in dit gedeelte van het anthropologisch onderzoek stelt, dien beveel ik ter lezing aan het door den Heer Galton over dit onderwerp gepubliceerde werk[5]); betreffende zijn laboratorium zij hier slechts ten slotte nog opgemerkt dat van den tijd der openstelling af, 1888, tot Augustus 1894 meer dan 7000 personen zich lieten onderzoeken en dat, nu de Engelsche Regeering, als gevolg van een rapport van deskundigen in 1894 uitgebracht[6]), besloot het anthropometrisch onderzoek der misdadigers in de gevangenissen van het geheele Rijk in te voeren, de Heer Galton, meenende dat zijn Laboratorium een zijner hoofddoeleinden had bereikt, tot sluiting daarvan in den loop van Juni 1895 heeft besloten.

Machines, Scheepsmodellen enz. Aan den anderen kant der straat zijn in een, nog van een vroegere tentoonstelling afkomstig, gedeeltelijk van hout(!) opgetrokken gebouw, in geenen deele geschikt voor het doel waarvoor het thans dient, o. m. drie groote verzamelingen geborgen: 1°. de machines, waarvan vele in werking zijnde, 2°. de „Frank Buckland" collection, betrekking hebbende op visscherij en vischteelt en al hetgeen daarmede in verband

---

1) Zie: Francis Galton: Anthropometric Laboratory. Notes and Memoirs. London, 1890. Prijs 3d.

2) Zie *bijlage* 1.

3) Zie o. a. „Fingerprints in Eastern Asia" in Intern. Archiv für Ethnographie VIII (1895), bldz. 169.

4) Sir Wm. Flower: Opening Address to the Anthrop. Section of the Brit. Ass. for the Adv. of Science at Oxford (1895), bldz. 10.

5) Francis Galton; Fingerprint Directories. London, 1895.

6) Zie: Sir Wm. Flower, l. c., blz. 11.

Digitized by Google

staat en 3°. eene omvangrijke verzameling van scheepsmodellen. Het gebouw gaf van binnen, vooral in de aan de visscherij gewijde ruimte, geen getuigenis van groote zorg voor het onderhoud; in de laatste der drie genoemde verzamelingen vond ik, in een donkeren hoek weggestopt, twee prachtige antieke stevens der oorlogskano's van de Maori's van Nieuw Zeeland [1]); hoe menige instelling zou blijde zijn slechts één daarvan te bezitten, terwijl hier blijkbaar schier geen waarde daaraan wordt gehecht.

Hoofdgebouw. Ten slotte het hoofdgebouw aan de Cromwell- en Exhibition-road gelegen en eene onregelmatige aaneenschakeling, zooals de platte grond toont, van op verschillende tijdstippen opgerichte, uit ijzer en steen bestaande gebouwen vormende. De inhoud behoort bijna uitsluitend op het gebied der Europeesche kunst en kunstnijverheid thuis en men ziet hier bewonderenswaardige voortbrengselen op dat gebied uit vroeger eeuwen; zoo o. m. het vermaarde kunstwerk van albast en gekleurd marmer uit de kathedraal te 's Hertogenbosch, hetwelk gebrek aan belangstelling in de kunst en den roem der voorouders te zijner tijd voor Nederland te loor deed gaan; gelukkig is in dien toestand sedert verandering gekomen. — Men vindt echter hier, b. v. in de verzameling muziekinstrumenten ook vele van niet Europeeschen oorsprong en bovendien merkte ik eenige verzamelingen op, die in bruikleen waren afgestaan, maar ten deele hier minder thuis behoorden, zoo b. v. eene prachtige collectie van voorwerpen van de Zoeloe's, waarbij ook snuifdoozen in den vorm van een rund, en van een mengsel van afschaafsels van runderhuid en runderbloed vervaardigd. [2]) Ook eene belangrijke collectie Chineesche en Japansche porseleinen voorwerpen merkte ik op. — Men kan, na lezing van hetgeen ik tot nog toe heb medegedeeld niet ontkennen, dat op die wijze het ethnographisch materiaal te veel versnipperd wordt.

Het bezoek. Het bezoek scheen mij, waarschijnlijk ten gevolge van den verren afstand van het middelpunt van Londen, schaarsch te zijn, men vindt echter hier dan ook geene leegloopers, die in het Museum eenige uren komen rust houden, zooals men dat in het Britsch Museum in het centrum der stad herhaaldelijk kan waarnemen.

VI. De anthropometrische dienst in de gevangenissen van het Britsche Rijk.

Zooals ik boven zeide werd in 1895, en wel sedert 1 Februari de anthropometrische dienst ten behoeve der identificatie van misdadigers, door de Regeering ingericht; als Chef was benoemd Dr. J. G. Garson, een degelijk anthropoloog en tevens medicus, dien ik reeds van vroeger kende en die mij uitnoodigde om hem in het Centraalbureau der Politie in Scotlandyard een bezoek te brengen. Ik gaf daaraan gehoor, ten einde mij op de hoogte van de inrichting en hare werkzaamheden te stellen. In 't kort samengevat komen de inlichtingen die ik bekwam op het volgende neer: In alle gevangenissen van het geheele Rijk worden alle misdadigers die tot drie jaren of langer gevangenisstraf zijn veroordeeld, of die een tweede maal eene straf ondergaan, gephotographeerd en gemeten; misdadigers die rondzwervende zijn worden allen gemeten. De afmetingen zijn tot een gering aantal beperkt [3]): de lichaamslengte, eenige afmetingen van het hoofd, de armen en de vingers; en daarbij ko-

1) Zie o. a. de afbeeldingen bij von Luschan: Ueber zwei alte Canoe-Schnitzwerke aus Neu Seeland, in Ethnol. Notizblatt II (1895), blz. 1 & Plaat I en in Ratzel: Völkerkunde (2e Aufl.) I, blz. 163.

2) Zie: F. Ratzel: Völkerkunde (2te Aufl.) II, Tafel bij bldz. 108 (Südostafrik. Schmucksachen und Geräthe) Fig. 23.

3) Zie *bijlage* 2.

Digitized by Google

men de afdruksels der vingers, mededeelingen aangaande bijzondere kenmerken, als tatoeëeringen enz., en eene photographie van het individu. Het gevolg is dat ook het getal der instrumenten beperkt is, nl. een kromme passer voor het hoofd, een glijdpasser voor de ledematen [1]), een steenen plaat met rol voor de drukinkt voor vingerafdruksels en een photographieapparaat. De dienst wordt door geoefende beambten der gevangenissen verricht; de formulieren voor de afmetingen enz. zijn veel eenvoudiger dan die in de inrichting van den Heer GALTON in gebruik waren. Van alle gevangenissen worden de ingevulde formulieren aan het centraal bureau te Londen gezonden en hier door Dr. GARSON en zijne assistenten volgens een vast systeem voor verder gebruik gerangschikt. Uit alles blijkt dat de geheele dienst, behoudens enkele uitzonderingen, overeenkomt met het te Parijs voor hetzelfde doel gevolgd systeem van BERTILLON [2]), en dat daaraan is toegevoegd het nemen der vingerafdruksels [3]).

Ook hier worden, eveneens als in Italië en Frankrijk [4]), onder de misdadigers dikwijls getatoeëerden, ook niet-zeelieden, gevonden en het is zelfs geen zeldzaamheid, naar ik van Dr. GARSON hoorde, dat men voorbeelden van getatoeëerde Japanners, Burmeezen of Siameezen hier aantreft.

VII. MUSEUM OF ECONOMIC BOTANY TE KEW.

Van bevriende zijde werd mij aangeraden het Museum voor toegepaste plantkunde in den vermaarden tuin te Kew te gaan zien. Ik heb er geen berouw van, dezen raad opgevolgd te hebben; de uren die ik er doorbracht tellen tot de schoonste van mijne reis en ik betreur het dat ik niet meer dan hoogstens één dag aan de studie van dit Museum kon besteden. Op het tijdstip toen ik kwam was de tuin voor het publiek gesloten, na mij echter bij den Chef aangemeld te hebben, werd mij onmiddellijk op de meest voorkomende wijze toegang verleend. De geheele inrichting is over vier gebouwen verdeeld, waarvan slechts één, het gebouw voor de North Gallery opzettelijk voor het doel, waartoe het dienen moet, werd opgericht en waarover ik het eerst wensch te berichten.

North Gallery. Eene Engelsche dame, Mejuffrouw MARIANNE NORTH, eene hartstochtelijke liefhebster der natuur en in het bijzonder der plantenwereld, tevens eene begaafde schilderes, ondernam, om ook de plantenwereld buiten Europa te leeren kennen, reizen over den geheelen aardbol en bracht zoodoende eene groote collectie schilderijen bijeen, allen planten of het karakter der plantenwereld in de verschillende, door haar bereisde landen vertoonende. Omstreeks 1880 werden de tot dat tijdstip door haar geschilderde stukken door haar aan de Britsche Natie ten geschenke aangeboden, na inwinning van een advies van den beroemden botanicus JOSEPH HOOKER, door de Regeering aanvaard en toen in de Kew-tuinen in een, eveneens op kosten der schenkster opgericht gebouw geplaatst. Toen dit was geschied, werden door haar ten behoeve van de verdere completeering der verzameling nog reizen naar Zuid-Afrika, Madagascar en Chili ondernomen; eene levensschets van de ijverige

---

1) Zie over deze instrumenten: VIRCHOW in NEUMAYER: Anleitung zu wissenschaftl. Beobachtungen auf Reisen en ook Mr. L. SERRURIER, De Pionier (Leiden, 1891), bldz. 135.

2) Zie: L'anthropométrie judiciaire à Paris en 1889. Paris 1890.

3) Zie: Sir WM. FLOWER, l. c., bldz. 9.

4) Zie: Prof. Dr. RUD. BERGH: Die Tätowierungen der Prostituierten. Hamburg, 1891, bldz. 3.

Digitized by Google

schilderes is aan den gids voor deze galerij toegevoegd. Het gebouw gelijkt eenigermate op een Griekschen tempel; het maakt een eenvoudigen maar deftigen indruk en het sieraad is de inhoud, de schilderijen, die in geographische volgorde over de wandvlakken zijn verdeeld. In het midden van het gebouw geeft eene, opzettelijk voor dit doel door den geograaf TRELAWNEY SAUNDERS geteekende, op eene ronde tafel onder glas bevestigde kaart de geographische verdeeling der planten over de aarde te aanschouwen. Over hetgeen ik hier zag of bij het aanschouwen dezer schatten gevoelde verder uit te weiden, behoort niet tot het bestek van dit verslag.

Verzamelingen voor toegepaste plantkunde. Wat de *overige drie gebouwen* aangaat, moet de inhoud daarvan strekken om de toepassing van plantenstoffen in het leven der volkeren duidelijk te maken. Aan dit doel beantwoordt de instelling — die ik geneigd zou zijn eene modelinrichting te noemen — mijns inziens uitstekend. De verlichting geschiedt in twee gebouwen van boven en door ramen in de wanden, in het derde uitsluitend door de laatste en wel zoo dat de voorwerpen behoorlijk uitkomen. Gedeeltelijk zijn deze in langs de wanden geplaatste kasten, gedeeltelijk in langs de middenruimte staande lessenaars, waaronder laden, gedeeltelijk zooals bijv. de groote houtmonsters, in het vrije geëxposeerd.

De etiketteering. De etiketteering is boven lof verheven; de bezoeker krijgt daardoor de vereischte inlichtingen over de toepassing van plantaardig materiaal en over de bewerking der daaruit vervaardigde voorwerpen enz.

De gids. Op uitstekende wijze wordt hetgeen op de etiketten vermeld staat, door den gids aangevuld, die zoodanig is bewerkt, dat ik dien aan menig andere instelling tot voorbeeld zou willen stellen. Het is dan ook alleszins verklaarbaar dat deze inrichting, vooral op feestdagen, zeer druk bezocht wordt; immers ook de leek kan hier een aangenaam en nuttig uurtje doorbrengen.

De Museuminhoud. Betreffende den inhoud van het Museum merk ik op dat naast de ruwe grondstoffen steeds de daaruit verkregen materialen of de daaruit vervaardigde voorwerpen tentoongesteld zijn; het verkrijgen en de bewerking van de grondstof wordt in vele gevallen door teekeningen of photographieën verduidelijkt. In bijzonderheden hier te treden gedoogt de ruimte niet; toch kan ik niet nalaten te gewagen van de uitstekende reeks van verschillende toepassingen van palmbladeren, van de toepassing van bamboe in verschillende landen, de verduidelijking van het tijferen van palmwijn, de uitmuntende reeks van voorwerpen waardoor de aanmaak en het gebruik van opium aanschouwelijk zijn gemaakt, enz. Ik moet hier nog bijvoegen dat ik in dit Museum ook eenige zeldzame voorwerpen, die daaraan ten geschenke waren gegeven en die ik in andere Musea nog niet had aangetroffen, opmerkte; zoo b.v. een eigenaardig muziekinstrument van de inboorlingen aan de Uaupas-rivier in Midden-Amerika, bij de ceremonies, die gepaard gaan met het bereiken van den huwbaren leeftijd, in gebruik [1]); eene danskleeding van boomschors, zoo als ook wij er eene bezitten doch zonder herkomstopgave, die ik hier nader kon bepalen; enz. [2]). Ook de z. g. Sirihdoos, waarvan ik reeds bij het South-Kensington Museum gewaagde, vond ik hier en wel met de herkomstopgave „Burma", terwijl over het gebruik was opgemerkt dat ze diende om eten voor de priesters naar de tempels te brengen,

1) Zie „Official Guide" (N°. 1. *Dycotyledons* and *Gymnosperms)* bldz. 58 N. 198.
2) Zie „Off. Guide" (N°. 1. *Dycotyledons* and *Gymnosperms),* bldz. 76 N. 250.

Digitized by Google

hetgeen ik in het Musée Guimet te Parijs later bevestigd vond. Ook de aanmaak dezer doozen was hier uitstekend toegelicht. [1])

CAMBRIDGE 26 MEI.

VIII. University Museum of Archaeology and of Ethnology.

Dit Museum, onder leiding van den om zijne reizen naar de Viti-eilanden bekenden Baron Anatole von Hügel staande, is van betrekkelijk jongen datum; het is in geheel ondoelmatige en onvoldoende ruimten, een zijgedeelte van het Museum voor classieke Archaeologie, gehuisvest; jammer genoeg, omdat deze instelling thans reeds eene bijzondere plaats onder de Ethnographische Musea inneemt.

Archaeologische verzamelingen. Zooals reeds uit den naam blijkt speelt de Archaeologie in dit Museum eene niet onbelangrijke rol. Er zijn prachtige reeksen van voorwerpen vooral uit den Angelsaksischen tijd voorhanden, meestal uit opgravingen in de omstreken van Cambridge afkomstig, doch ook van Romeinsche en Britsche of praehistorische voorwerpen zijn er belangwekkende serieën te zien.

Herstellen van aardewerk. Bij het herstellen van pottenbakkerswerk, dat natuurlijk meestal beschadigd opgegraven wordt, gaat men hier zeer praktisch te werk. De ontbrekende deelen worden, nadat de voorhanden zijnde stukken op eigenaardige wijze aan elkander zijn verbonden, door in de open ruimten passende stukken van dunne kurken platen aangevuld, hetgeen boven de reparatie met gips het voordeel heeft, dat, wordt later nog het een of ander ontbrekende stuk gevonden, de kurk zich gemakkelijk laat verwijderen.

Tentoonstelling. Voor de tentoonstelling der voorwerpen heeft de bestuurder van de beschikbare ruimte meesterlijk partij getrokken; meest is zij in langs de wanden geplaatste ondiepe kasten geschied; reeksen van kleinere voorwerpen en studiemateriaal zijn in laden opgeborgen. Een *gids* bestaat niet, maar er is een *catalogus* van een gedeelte der archaeologische verzameling gepubliceerd [2]) en ieder jaar wordt eene gedetailleerde lijst der aanwinsten uitgegeven.

De voorwerpen. Datgene, waardoor dit Museum het meeste uitmunt, is de door den bestuurder zelven, op geringe uitzonderingen na, bijeengebrachte verzameling van voorwerpen van de Viti-eilanden. Wie de ethnographie dezer eilanden wil bestudeeren, behoort dit Museum te bezoeken, anders zal hij altijd een onvolledig beeld ontvangen. Nooit had ik vroeger zoo omvangrijke en instructieve reeksen van hoofdsteunsels, tapa-kloppers, matrijzen om tapa te drukken, houten schotels enz. gezien. De eischelp (*Ovula ovum*), zooals die bij vele eiland-bevolkingen, èn in Indonesië èn in de Stille Zuidzee, als ceremonieel sieraad dient, wordt voor dat doel, zooals trouwens bekend is, ook door de Vitiërs gebruikt. Het was mij tot nog toe onbekend, dat die schelp ook uit Cachelot-tand wordt nagebootst, zooals ik dat hier aan een voorbeeld zag. Merkwaardig zijn ook houten schotels in den vorm van eene schildpad.

Van de andere bevolkingen der Stille Zuidzee zijn het best vertegenwoordigd de Tonga-,

---

1) Zie: Off. Guide (N. 3. Timbers), bldz. 12.

2) A Catalogue of the Antiquarian Collections. Roman Pottery, I: Local Collection. With nine plates. Cambridge, 1892. 4°.

Digitized by Google

Markiezen- en Hervey-eilanden, alsmede het Paascheiland. Van de Salomo-eilanden ziet men eveneens een aantal zeldzame stukken en van Nieuw-Guinea ontwaarde ik een menschenschedel met ingegrifte versiering die aan de schedeltropeeën van Borneo herinnert. Zeer praktisch zijn de vergelijkende tentoonstellingen van steenen bijlen en gereedschappen van de meest verschillende volken der Stille Zuidzee, alsmede van sieraden van de inboorlingen der Melanesische eilanden; men wordt daardoor in staat gesteld zich met een oogopslag een algemeen beeld te vormen en men kan tevens gemakkelijk de onderlinge verschillen bestudeeren.

Van de overige volkeren van den aardbol bezit het Museum niet zeer veel, maar de inhoud gaf mij toch ook gelegenheid tot aanteekeningen aangaande voorwerpen van Alaska, N. W. America, van Nyassaland, Midden Afrika, enz.

Belangrijk is eene verzameling antieke steenen gereedschappen van het eiland Jamaica, en eene andere van steenen en schelpen gereedschappen van het eiland Barbados, in rotsholten gevonden en zijnde de eenige getuigen der thans verdwenen Caraïbische bevolking van die eilanden.

Ik had mij bij mijn bezoek, omdat de bestuurder zich wegens ziekte in het buitenland bevond, in het gezelschap van Prof. A. C. HADDON, die te Cambridge woont, te verblijden. Ook deze gaf mij wederom een voorbeeld der offervaardigheid van den kant der particulieren voor instellingen van dezen aard. Uit het geringe subsidie kan niet veel meer dan het onderhoud worden bestreden, en dientengevolge betaalt de bestuurder de meeste aankoopen uit eigen zak.

In Prof. HADDON's woning had ik nog gelegenheid kennis te maken met eene reeks van voorwerpen die hij had medegebracht van zijne reis naar de Torrestraat-eilanden; meerendeels waren het stukken in welker versiering vogels en andere dieren eene rol spelen en die in een groot werk, dat inmiddels verschenen is, ter toelichting en verklaring van de ornamentiek der Papoea's zouden afgebeeld werden.[1])

OXFORD 29 MEI.

IX. UNIVERSITY MUSEUM, ETHNOGR. DEPT. (PITT RIVERS COLLECTION).

Ontstaan der verzameling. In 1851 legde de toenmalige Generaal LANE FOX, thans Sir PITT RIVERS, den grondslag voor eene verzameling van ethnographische en praehistorische voorwerpen, die dienen moest om de feitelijke of veronderstelde ontwikkeling, alsmede den vooruitgang of achteruitgang van een of ander bedrijf der volkeren en de migratie van den vorm der voorwerpen aan te toonen. Die verzameling bereikte reeds spoedig een grooten omvang, werd later in het South Kensington Museum te Londen tentoongesteld en in 1885 door den eigenaar aan de Universiteit te Oxford ten geschenke gegeven, onder voorwaarde dat ze op denzelfden voet en in denzelfden vorm, dien de eigenaar daaraan had gegeven, zou blijven voortbestaan.

---

1) ALFRED C. HADDON: *The Decorative Art of British New-Guinea; a Study in Papuan Ethnography.* With twelve plates. Dublin, 1895. 4°.

Dit werk verspreidt een geheel nieuw licht over de ornamentiek dier volkeren; menig raadsel is daardoor opgelost. Zoo weten wij thans dat de spiraalvormige kronkels, die men zoo dikwijls in voorwerpen der Papoea's ziet gegrift, uit de stylseering van den kop van den krokodil en den neushoornvogel, beide Totem- of stamdieren der Papoea's, zijn ontstaan.

Digitized by Google

Het gebouw en de tentoonstelling der voorwerpen. In een afzonderlijk, geheel uit steen en ijzer opgetrokken gebouw, dat met den achterkant van het prachtige, eveneens nog betrekkelijk nieuwe Universiteits-Museum is verbonden, is die verzameling, thans over het parterre en twee gaanderijen verdeeld, tentoongesteld.

Verlichting en etiketteering. De verlichting geschiedt door het glazen koepeldak; gelijkvloers zijn de voorwerpen in langs de wanden en in de middenruimte staande kasten en vitrines, en slechts bij uitzondering in het vrije, geplaatst; anders op de gaanderijen: hier zijn reeksen van het een of ander voorwerp, b. v. knotsen, pijlen, bogen enz. op schermen tegen den wand bevestigd en slechts voor serieën van kleinere voorwerpen zooals b.v. sieraden, vischhaken, geldsoorten enz. is van tegen de leuning der gaanderijen geplaatste lessenaars gebruik gemaakt. Ieder voorwerp komt tengevolge der uitstekende verlichting duidelijk uit; een *gids* bestaat niet, doch die wordt nauwelijks gemist, dewijl de etiketteering zoodanig is, dat ieder bezoeker in staat is zich een denkbeeld te vormen van het doel hetwelk den grondlegger van deze verzameling voor den geest heeft gezweefd.

De rangschikking der voorwerpen. Uit het bovengezegde kan reeds blijken dat de rangschikking in dit Museum van die in andere Musea belangrijk afwijkt; men vindt hier geene geographische of volkengroepen gerepresenteerd, maar reeksen van voorwerpen van dezelfde soort naast elkander geëtaleerd. Onder verwijzing naar het hier bijgevoegde *systeem* dat aan de etaleering ten gronde is gelegd [1]) moet ik mij hier tot slechts weinige voorbeelden en tot de mededeeling bepalen, dat de hier gevolgde rangschikking soms verrassende uitkomsten oplevert.

Zoo is b. v. hier duidelijk aangetoond hoe het houten werpwapen der Australiërs, de boemerang, uit een stuk van een boomtak is voortgesproten, en daaruit vervolgens wederom zekere houten slagwapens dier inboorlingen. — De invloed van de grondstof op het maken van mandewerk, en op de ornamentiek er van, is hier eveneens op leerrijke wijze vertegenwoordigd. — Een even belangrijke groep is ook het vaatwerk, waar men aan den eenen kant de ontwikkeling van den vorm van zekere kruiken uit eene kalebas kan nagaan en anderzijds het aan den beschouwer duidelijk wordt, hoe het netwerk waarin de kalebassen eenmaal waren besloten thans nog in de ornamentiek van het aarden vaatwerk te voorschijn komt, om ten slotte in hoekvormige figuren, wier reden van bestaan zonder deze reeksen niet te begrijpen zou zijn, over te gaan. [2]) — Volgens eene stelling, die tot voor korten tijd algemeen was, zouden de natuurvolken in hun ornamentiek het eerst begonnen zijn met geometrische figuren; deze stelling is vooral ten gevolge der onderzoekingen van Prof. KARL VON DEN STEINEN bij de Indianen aan de Xingu-rivier, enz. in Brazilië [3]) onhoudbaar geworden en het is gebleken, dat juist het tegenovergestelde het geval is; dat de natuurmensch begint met zijne voorbeelden uit de natuur te putten en dat uit deze, tengevolge van voortdurende styleering, geometrische figuren voortkomen. Ook dit verschijnsel wordt hier door eene reeks van voorbeelden verduidelijkt. — Weder andere reeksen geven te aanschouwen hoe onveranderlijk de vorm van een voorwerp of het karakter der ornamentiek eeuwen en eeuwen lang stand houdt, zelfs nadat het betreffende volk in den loop der tijden van taal, regeeringsvorm of leefwijze veranderd is.

---

1) Zie *bijlage* 3.

2) Zie over een en ander het werk van den bestuurder dezer verzameling, den Heer HENRY BALFOUR: *The Evolution of decorative Art.* London, 1893. 8°.

3) Men leze daaromtrent vooral: KARL VON DEN STEINEN: *Unter den Naturvölkern Central Brasiliens.* Berlin, 1894. 8°.

Digitized by Google

Nog van eene reeks van voorwerpen zij hier ten slotte gewag gemaakt; er is namelijk geene uitvinding die voor den mensch zoo belangrijk geweest is als de uitvinding van het vuur.[1]) Ook dit wordt ons hier aanschouwelijk gemaakt in eene reeks van voorwerpen, beginnende met de twee stukken hout waarmede men door wrijving vuur verkrijgt en eindigende met de meest volmaakte hedendaagsche instrumenten om vuur te maken.

PARIJS 1—10 JUNI.

X. Musée ethnographique du Trocadéro.

Te Parijs doet zich hetzelfde geval voor als te Londen, dat het ethnographische materiaal, aan den staat toebehoorende, over een aantal instellingen verspreid is. De versnippering is te Parijs nog erger dan te Londen, in zooverre men voorwerpen van dezelfde streek meer dan eens in twee of drie instellingen terug vindt, terwijl te Londen de verzameling uit Britsch Indië als een geheel in het South Kensington Museum gevestigd is en de voorwerpen van andere streken grootendeels in het Britsch Museum vereenigd zijn. De verzamelingen te Kew en in het Imperial Institute zijn slechts als eene aanvulling van leemten te beschouwen.

Het gebouw. Voor 1878 bestond er te Parijs in 't geheel geen eigenlijk ethnographisch Museum en eerst na de wereldtentoonstelling van dat jaar besloot men een aantal localen in het tentoonstellingspaleis op het Trocadéro tot Museum in te richten.[2]) Het spreekt van zelf, dat deze localen voor een wetenschappelijk Museum niet zeer geschikt waren.

De Museuminhoud. In deze ruimte heeft men bijeengebracht hetgeen verzameld werd door de leden der „Missions scientifiques" en door andere reizigers, of geschonken door vaderlandslievende Franschen. Naar mij door den Directeur, Prof. E. T. Hamy, werd medegedeeld bedroeg het aantal geinventariseerde voorwerpen ten tijde van mijn bezoek ± 32700; hierbij is op te merken, dat volgens besluit der Regeering eenige jaren geleden alle uit Oost-Azië afkomstige voorwerpen aan het Musée Guimet moesten worden afgestaan.

Het beheer. Voor het toezicht op dit reusachtige materiaal heeft de staat tot nog toe de benoeming van slechts vier ambtenaren toegestaan, waarvan het gevolg is dat er weinig kan gedaan worden om de verzamelingen voor de wetenschap vruchtbaar te maken. De middelen, die de Regeering voor onderhoud van het Museum, en voor de bezoldiging van het pas bedoelde personeel toestaat, zijn zeer gering; zelfs de aanmaak van kasten moet door het personeel der instelling zelf geschieden. Geld voor aankoopen staat de Regeering voor deze instelling in 't geheel niet toe, maar ze pleegt wel onderscheidingen te verleenen ter erkenning van geschenken.

De verlichting. De verlichting geschiedt door ramen in den muur en is tamelijk voldoende, alleen de langs de Amerikaansche zaal loopende corridor, die eveneens voor tentoonstellingsruimte dient, maakt daarop eene uitzondering en is zeer donker.

Rangschikking der voorwerpen. De rangschikking der voorwerpen is in geographische

---

1) Men leze met betrekking hierop het kapitel: „Fire, Cooking and Vessels" in E. B. Tylor: *Early History of Mankind.* 2d Ed. London, 1870.

2) De geschiedenis van het Museum is door Prof. E. T. Hamy in een opstel: „*Les origines du Musée d'Ethnographie*" (Revue d'Ethnographie VIII, blz. 305—607), breedvoerig beschreven.

Digitized by Google

volgorde in, langs de wanden en in het midden der zalen staande kasten en vitrines geschied. Een belangrijk gedeelte echter is in het vrije, in den vorm van tropeeën, geexposeerd en soms zoo hoog, dat van bestudeeren geen sprake kan zijn. Het belangrijkste zijn de *Afrikaansche* en de *Midden-Amerikaansche* verzamelingen. Beiden worden, gelijk het overige gedeelte van het Museum, door tal van gekleede beelden, meestal van de te Parijs gehouden tentoonstellingen afkomstig, opgeluisterd.

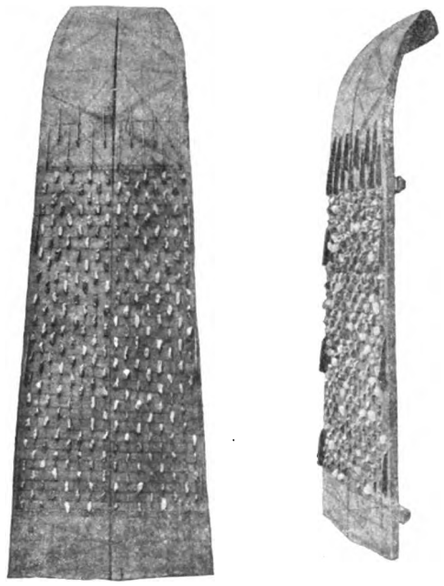

Dorschwerktuig van Tunis.
1. Van onder. 2. Van den kant.

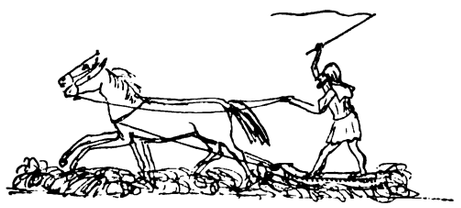

3. In werking.

De Afrikaansche verzamelingen. Wat de Afrikaansche verzamelingen aangaat, zoo zijn in de eerste plaats voorwerpen uit Algiers hier zoo volledig als in geen ander der door mij bezochte Musea. Het meest trok mijne aandacht het fraaie beeld van een Arabier in feestdos, het zadel van Abd el Kader, een wegens zijne pracht belangwekkend stuk van inlandsche nijverheid, het dorschtoestel met steenen punten [1]), waarvan ik bij bespreking van het Britsch Museum gewaagde, en houten deursloten, die niet alleen met de elders in Afrika gebruikte overeenkomen, maar zelfs met dergelijke uit het Dept. Ariège in Frankrijk, Bohemen, van het Rhöngebergte en den Hundsrück in Duitschland enz. [2]) — Dat varkenstanden, die in de lijfsieraden der inboorlingen der Stille Zuidzee een zoo voorname plaats innemen, ook in Algiers voor dat doel dienen, zooals mij uit een borstsieraad bleek, was mij tot nog toe niet bekend. Eene menigte praehistorische voorwerpen, meestal van steen, sluiten zich daarbij ten slotte aan, als resultaat der missie „Foureau". — Zeer instructief zijn eenige modellen van antieke bouwwerken, o. a. dat van het graf van een Numidischen Koning in de nabijheid van Algiers, onder den naam van „het graf van Chrétienne à Castiglione" bekend; alsmede die van het graf van een der oude Berberchefs, Henchir el' Assel [3]) in de nabijheid van Enfida in Tunis en van het onderaardsche paleis van Sarsif Ettouch Khalifa van de Matmath van Hadéji in het Zuiden van Tunis. Uit dit zelfde land zijn dan nog een groot aantal ethnographische, doch vooral zeer in-

---

1) Enr. H. Giglioli: *La Trebbiatrice guernita di selci taglienti* (Arch. par l'Antr. et la Etnol. XXIII [1893] blz. 57 e. v.) en van denzelfden auteur: *La Trebbiatrice guernita di pietre* (Ibid. XXVI [1896] blz. 53 e. v.). Het gereedschap is aan het „Tribulum" der oude Romeinen verwant; de auteur, aan wien wij voor de bovenstaande afbeeldingen verplicht zijn, bericht het gebruik uit Tunis, Cypern en een aantal plaatsen in West-Azië.

2) Zie Dr. Čenĕk Zibrt en Renáta Tyršova: *Das böhmische Bauernhaus.* Prag, 1896. fol. Fig. 17 en 18 en *Verhandl. berl. anthrop. Gesellschaft,* 1891, blz. 43 en 726. — *Revue d'Ethnographie* III (1884), blz. 176.

3) Zie E. T. Hamy: *La nécropole berbère d'Henchir el 'Assel.* (Int. Archiv. f. Ethn. Suppl. op Bd. IX, blz. 35 e. v.).

Digitized by Google

teressante prähistorische voorwerpen hier te zien [1]); de stammen van Nubië en Ethiopië zijn o. a. door de resultaten der reizen van BORELLI en SOLEILLET vertegenwoordigd en de beschavingstoestand der Somali's op voortreffelijke wijze door die der reis van RÉVOIL [2]); o. a. ziet men hier eene geheele tent met al hetgeen tot den inboedel daarvan behoort en met een daarvoor staand beeld voorstellende een nomade van Daroor. — Toch mag ik niet ontkennen dat mij de opneming van voorwerpen van zoodanigen omvang, in verband met de steeds grooter wordende eischen van ruimte in de Musea, eenigszins bedenkelijk voorkomt, te meer aangezien van een goed bewerkt model in zoodanige gevallen hetzelfde te leeren valt als van het origineel. — Eene in de nabijheid der tent geexposeerde beeldengroep stelt Soedaneesche smeden aan den arbeid voor en doet duidelijk uitkomen op welke wijze deze lieden met hun primitief gereedschap hun doel weten te bereiken. [3])

Wenden wij ons thans tot de volken der Westkust van Afrika zoo staan wij tegenover een materiaal, waarvan eene eenigermate voldoende schets, de grenzen van dit verslag verre zou overschrijden. Door een aantal opzettelijk voor dat doel uitgezonden reizigers en door de bestuurshoofden der Fransche koloniën voor het grootste gedeelte bijeengebracht, en vermeerderd met de bij gelegenheid van krijgsverrichtingen buitgemaakte en door de bevelhebbende officieren geschonken voorwerpen, liggen hier rijke schatten, wachtende op den deskundige die ze tot gemeen goed der wetenschap zal maken. Slechts enkele voorbeelden mogen hier genoemd worden. Van de *Bateke's* [4]) in het gebied van den Congo zien wij de door den reiziger BRAZZA bijeengebrachte belangrijke collectie, waarbij bijlen van rood of geel koper, die vermoedelijk als waar digheidsteekens hebben gediend en een danskostuum van colossale afmetingen. Uit de omstreken der Sangha-rivier noem ik een pantser van Rhinoceroshuid en ivoren kloppers voor de bereiding van boomschors tot kleedingstof; dat varkenstanden ook in deze streek tot sieraad dienen, leerde ik uit de door den reiziger DYBOWSKY aldaar bijeengebrachte verzameling. De Loangostreek is door de resultaten der reis van CHOLET vertegenwoordigd; een dansende slaaf luistert dit gedeelte op; het trof mij dat juist uit deze streek alle tot fetish dienende beeldjes van een spiegel op den buik, of wanneer een dier is nagebootst, van een spiegel op den rug, waren voorzien, waarin de toovenaar o. a. de oorzaak van ziekten ontdekt. — Uit het rijk van Dahomei zijn ten gevolge van den laatsten oorlog omvangrijke en fraaie collecties aan het Museum toegevoegd; daaronder zijn in de eerste plaats te noemen twee deuren van het Koninklijk paleis te Abome met „en relief" gesneden versiering, dieren, wapens enz. voorstellende [5]); twee houten tronen, de eene opengewerkt met vele figuren die

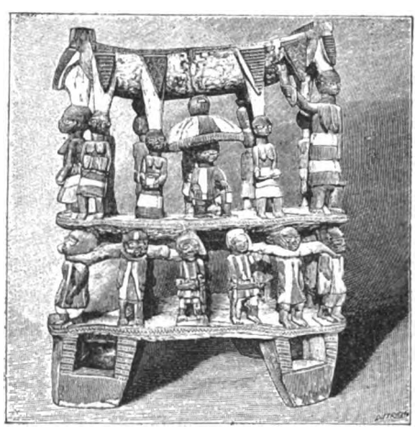

Troon van Koning BEHANZIN.
(Musée de Trocadéro.)

1) Zie Dr. COLLIGNON: *Les ages de pierre en Tunisie.* (Materiaux pour servir a l'histoire de l'homme 1887.)
2) Zie G. RÉVOIL: *La vallée du Darror, voyage aux pays Çomalis.* Paris, 1882.
3) Zie M. L. ARCHINARD: *La Fabrication du Fer dans le Soudan.* Revue d'Ethnogr. III (1884), blz. 249 e. v.
4) Zie LÉON GUIRAL: *Les Batékés.* Revue d'Ethnographie. V (1886), blz. 135 e. v.
5) Zie *L'Anthropologie*, V (1894), blz. 362 en 363 en *La Nature* (21 April 1894), blz. 329.

Digitized by Google

den Koning en zijn hof moeten voorstellen [1]) en drie reusachtige beschilderde houten beelden, voorstellende de koningen Gueza, Guellele en Behanzin, waarvan echter slechts bij den tweede het bovenlijf eenigszins in den vorm van een menschengedaante is bewerkt, terwijl dat van den derde op een vischvormig monster en dat van den eerste op een leeuw gelijkt. [2]) Het merkwaardigste evenwel is een geheel en al uit ijzer vervaardigd beeld, welks kop met plat hoofddeksel benevens de borstrok uit plaatijzer, terwijl beenen en armen, de eene met eene bel en de ander met een zwaard in de hand, uit messen bestaan.

IJzeren beeld van Dahomei.
(Musée du Trocadéro.)

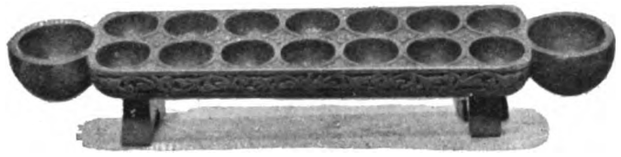

Java. R. E. M. Ser. 130/21.

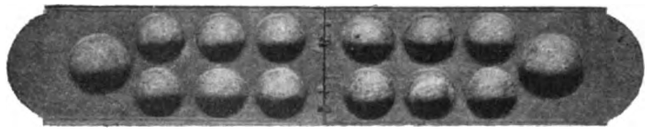

Suriname. R. E. M. Ser. 581/38.

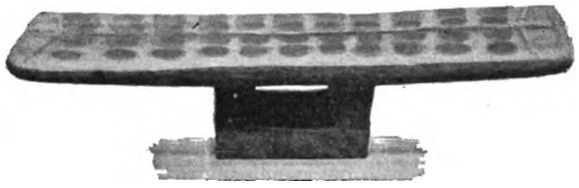

Z.-W. Afrika. R. E. M. Ser. 638/40.

Liberia. R. E. M. Ser. 525/87.

Van het in den Maleischen Archipel bij verschillende volken, en ook bij in Indië geboren Europeesche dames, zoo geliefde Dakon-spel, op Bali *„medjiwa"* genoemd [3]), bezitten wij te Leiden ook stkken uit eenige plaatsen van Afrika; te Londen had ik hetzelfde verschijnsel van verre verspreiding van dit voorwerp opgemerkt en hier vond ik het niet alleen van Dahomei, maar nog van tal van andere landen van Afrika. [4]) — De stammen die de Republiek Liberia bewonen zijn te Leiden door de collectie Büttikofer beter

1) Zie *L'Anthropologie*, V (1894), blz. 361 en *La Nature* (21 April 1894), blz. 328.

2) Zie *La Nature* (24 Maart 1894), blz. 265. — De drie Koningen zijn voorgesteld in de gedaante van hun Totem- of stamdier; de eerste in die van een haan, de tweede in die van een leeuw en de derde in die van een haaivisch.

3) *La Nature* (4 Augustus 1894), blz. 145.

N. B. De vorenstaande vier citaten hebben betrekking op opstellen die van afbeeldingen der bedoelde voorwerpen vergezeld zijn.

4) Het wordt met pitjes gespeeld op een ovaal houten bord met twee reeksen kleinere schotelvormige uithol-

Digitized by Google

vertegenwoordigd [1]); de Woloffen en Mandingo's zijn hier beter dan te Leiden; vermelding verdienen ten slotte nog de collecties van de Boven- en Beneden-Niger en de Senegal, op reizen in die streken aangelegd. Van de Canarische eilanden kan men hier eene verzameling modellen van antieke bouwwerken en van praehistorische voorwerpen zien, die in geen ander Museum haar weergade vindt. [2])

De volken die het uiterste Zuidwesten, het Zuiden en Zuidoosten van Afrika bewonen, de Herero's, Zoeloe's, Boschjesmannen enz., zijn door vergelijkenderwijs weinig voorwerpen vertegenwoordigd; toch ziet men ook hier enkele belangrijke stukken, b. v. een aantal rotsteekeningen der Boschjesmannen. [3])

Rijststamper van Java.
R. E. M. Ser. 370/1131.

Van de stammen ter Oostkust van Afrika bezit het Museum vooral voorwerpen van de Massai's, van de inboorlingen der Portugeesche kolonie Mozambique en van Zanzibar; van Madagascar ziet men de door den reiziger CATAT bijeengebrachte verzameling; ze is vollediger dan die in het Britsch Museum van dat eiland en ik merkte een aantal voorwerpen op, die ook te Leiden ontbreken. Een eigenaardige fetish der Betsileo's bestaat uit twee, met de wortels tegen elkaar bevestigde kromme tanden; zou hierin een verklaring te vinden zijn van het gebruik van halvemaanvormige sieraden uit twee varkenstanden bestaande, dat wij bij zoovele stammen der Maleisch-Polynesische volken aantreffen? [4]) Antieke borden en schotels van blauw gebloemd porselein, waarschijnlijk van Chineeschen oorsprong, kwamen uit de ruïnes van Mandza aan de Mahajamba-baai te voorschijn [5]); ook dit vormt eene parallel tot soortgelijke vondsten op de eilanden van den Maleischen Archipel. [6]) Dat de Hova's aan de Maleier's stamverwant zijn komt ook in deze verzameling uit, b. v. door de landbouwwerktuigen waaronder men het bekende stampwerktuig voor koren terugvindt [7]) en eveneens door den, uit twee oprechtstaande bamboezen cylinders bestaanden blaasbalg voor de smeden, enz. [8])

Blaasbalg van Java.
R. E. M. Ser. 139/6.

De Amerikaansche verzamelingen. Hetgeen dit Museum van Amerika te aanschouwen geeft, vooral van de uitgestorven volken van dat werelddeel mag schitterend genoemd

---

lingen en met eene groote holte aan weerszijde. Zie o. a.: B. VAN ECK: *Spelen en vermaken in Nederl. Oost-Indië.* (Ind. Gids 1881, I, blz. 389).

1) Zie J. BÜTTIKOFER: *Die Eingebornen von Liberia* (Intern. Archiv für Ethnogr. I (1888), blz. 33 e. v. & 77 e. v. en Pl. IV en V).

2) Zie Dr. R. VERNEAU: L'Industrie de la pierre chez les anciens habitants de l'Archipel Canarien (Revue d'Ethn. VI (1887), blz. 361 e. v.); — *Habitations, sépultures et lieux sacrés des anciens Canariens* (Revue d'Ethnographie VIII (1889), blz. 221 e. v., en vooral het werk van dien auteur: *Cinq années de séjour aux îles Canariennes.* Paris, 1891. Door den schrijver dezer werken is de bedoelde verzameling gevormd.

3) Zie de afbeeldingen bij RATZEL: *Völkerkunde* (2te Aufl.), I, blz. 686.

4) Vergelijk hierover Intern. Archiv für Ethnographie IX (1896), blz. 86, Noot 5.

5) Zie MAX LECLERC: *Les peuplades de Madagascar.* Revue d'Ethn. VI (1886), blz. 7.

6) Zie A. B. MEYER: *Alterthümer aus dem Ostindischen Archipel.* Dresden, 1884, blz. 13 e. v.

7) Zie de afbeelding in Revue d'Ethn. V, (1886), blz. 420—422 en bij F. RATZEL: *Völkerkunde* (2e Aufl.) I, blz. 423.

8) Verg. o. a. A. L. VAN HASSELT: *Ethnogr. Atlas van Midden-Sumatra*, pl. CVI. fig. 6 en zie de afbeelding in Revue d'Ethn. V (1886), blz. 431.

Digitized by Google

worden. Reeds in de vestibule ontmoet men een aantal afgietsels van vermaarde Mexicaansche antiquiteiten; b. v. van de uit steen gebeitelde en met figuren versierde Arendsvaas, Cuauhxigalli, waarvan het origineel in het Nationaal Museum te Mexico wordt bewaard en die in verband stond met den zonnedienst der oude Mexicanen; hierin werden de harten der geofferde vijanden geplaatst. Daarnaast bevindt zich een afgietsel van een steenen afgod, *Tlaloc*, den regengod van Chichen-itza in Yukatan, in liggende houding en eene, steeds met water gevulde vaas op den buik dragende; enz. enz.

De trap naar het eigenlijke Museum beklimmende ontmoet men ter weerszijde de schoone verzameling voorwerpen van den door de Fransche Regeering naar Kaap Hoorn gezonden onderzoekingstocht,[1]) en boven gekomen ziet men eene uit boomstammen gebouwde hut der inboorlingen van Vuurland, door beelden opgeluisterd.

De afdeeling Brazilië is vooral om de resultaten der reis van CREVAUX[2]) merkwaardig. Hier gaven mij de bogen aanleiding tot eene vergelijking met dergelijke die ons Museum zonder nauwkeurige herkomstopgave bezit en die ik nu kon détermineeren. — Van vondsten uit Sambaquis, praehistorische woonplaatsen in, door duinafstuivingen gevormde zandheuvels in de nabijheid der kust, b. v. in de provincie Rio Grande do Sul,[3]) zag ik hier eene verzameling gereedschap van schelp en steen en andere voorwerpen. — Van beelden welke de afdeeling Brazilië opluisteren trof mij vooral dat van een getatoeeerden Mundurucu[4]); daarnaast waren twee van de merkwaardige tropeëen van dit volk, geprepareerde en met vederen versierde koppen, tentoongesteld.[5]) — Uit Guyana bezit het Museum eene schoone verzameling voorwerpen van de stammen der Galibis en Rucuyennen; opmerkenswaard is hier het beeld van een hoofd der laatsten in danscostuum uit lange, aan een ring bevestigde reepen boomschors, en met een hoog oploopend vederen hoofdsieraad. Hier kon ik ook rieten fluiten die ons Museum uit het voormalige Kabinet van Zeldzaamheden zonder herkomstopgave ontving, als uit Guyana afkomstig terecht brengen, zooals dit trouwens door mij reeds was verondersteld; uit Fransch Guyana zag ik hier de Pansfluit en ik ben geneigd daarin vooralsnog een voorbeeld van z. g. „Verschleppung" te zien. Opmerkelijk is het hoezeer, naar deze verzamelingen te oordeelen, de beschaving der Caraïben van Venezuela vormelijk verschilt van die der Caraïben in Guyana.

De beschaving der inboorlingen van Peru, vooral der uitgestorven stammen is hoofdzakelijk door de voorwerpen der Missie WIENER vertegenwoordigd[6]); zeer leerzaam is hier de, met behulp der door den reiziger CESSI op de begraafplaatsen te Ancon uitgegraven voorwerpen tot stand gebrachte reconstructie van een graf uit de Inca-periode; hetzelfde geldt van die van een familiegraf der Quechua's van Morro d'Arica. — Van Ecuador merkte ik steenen bijlen op, waarvan het lemmet in den steel met hars is bevestigd bijna op dezelfde wijze als bij

---

1) Zie: *Mission scientifique du Cap Horn* 1882—1883. Tom. VII: Anthropologie, Ethnographie par P. HYADES et J. DENIKER. Paris, 1891. 4°.

2) De reiziger en zijne tochtgenoten werden door de Toba-Indianen 1883 vermoord. Zie Revue d'Ethnographie II. blz. 377—379.

3) Zie o. a. TH. BISCHOFF: *Ueber die Sambaquis in der Provinz Rio Grande do Sul* (Zeitschrift für Ethnologie Vol. XIX [1887], blz. 176 e. v.) en M. H. MÜLLER: *Sur les débris de cuisine* (Sambaquis) *de Brésil* (Actes du VIII Congr. int. des Americanistes à Berlin [1888], blz. 459 e. v.

4) Zie: *Os Mundurucus* in Arch. do Mus. Nac. de Rio de Janeiro. Vol. VI, blz. 116 e. v. (Afbeelding op blz. 120).

5) Zie eene afbeelding bij RATZEL: Op. cit. I blz. 569 en Arch. do Museo Nacional de Rio de Janeiro. Vol. VI, blz. 132.

6) Zie CH. WIENER: *Pérou et Bolivie.* Recit de voyage. Paris, 1880.

Digitized by Google

de Australische bijlen het geval is; ook zag ik vele stervormige steenen voor knotsen op die der Papoea's van Britsch Nieuw-Guinea gelijkende; ook uit Ecuador kan men hier de reconstructie van een antieke begraafplaats zien. [1]) — Van de Mosquito-Indianen in Chiriqui zijn, behalve eene belangrijke verzameling vaatwerk, twee steenen kloppers voor de bewerking van boomschors tot kleedingstof voorhanden; van Dominique een eigenaardig steenen idool met twee koppen, in eene rotsholte gevonden en gelijkende op soortgelijke stukken van St.-Thomas, terwijl het Museum uit Columbië eene hoogst belangrijke verzameling antieke vazen en potten, waaronder vele in de gedaante van een mensch, antieke steenen en bronzen bijlen en, niet te vergeten, de geheele uitrusting van een goudsmid der Chibcha's bezit. [2])

Van de Mexicaansche voorwerpen verdient in de eerste plaats vermelding het uit een groot blok porphyr vervaardigd afgodsbeeld van Quetzal-coatl, den gevederden slangengod of windgod [3]), waarvan ook nog een tweede kleiner exemplaar aanwezig is. Eene ook slechts eenigermate voldoende opsomming te geven der vele belangrijke voorwerpen uit Mexico is hier ondoenlijk; alleen zij hier gewag gemaakt van eene knots uit Obsidiaan, een spiegel en een mes met vogelbekvormig einde uit dezelfde steensoort en ten slotte van een steenen beeld, een hoofd der Tolteken met kamvormig hoofddeksel (?) en met een bijl in de hand voorstellende.

Van Californië vermeld ik de graftombe van een hoofd, onder een hoop schelpen en het schouderblad en de ribben van een walvisch bedolven en met daarop liggenden steenen vijzel, steenen knots enz., zooals dit op het eiland St. Nicolas in de baai van Californië werd gevonden en op uitstekende wijze hier wederom ineen is gezet. Van de Roodhuiden zijn o. a. de stammen der Pima's en Zuñi's vertegenwoordigd, toch komt het mij voor alsof de verzameling die ons Museum door Dr. H. TEN KATE bekomen heeft, belangrijker is. Merkwaardig is het te zien hoe een aantal lederen taschjes uit de 18e eeuw afkomstig, met het tegenwoordige werk der Roodhuiden van dezelfde soort vergeleken, den achteruitgang van hun inheemsch borduur- en teekenwerk toont. Van de Indianen enz. in Alaska is eene groote verzameling aanwezig; in den corridor langs de zaal van Amerika is, behalve een aantal afgietsels van antieke, meestal Mexicaansche voorwerpen van groote afmetingen, eene reeks gekleede beelden, de kleederdrachten van de inboorlingen der verschillende staten van Mexico en van eenige andere Midden-Amerikaansche landen voorstellende, te zien.

Ethnographie der volken van Europa. Een gelukkig denkbeeld mag het genoemd worden dat dit Museum ook de Ethnographie van Europa als tot zijn gebied behoorende heeft beschouwd; men vindt hier voorwerpen van IJsland, Lapland, Rusland, Turkije, Italië enz., doch vooral is Frankrijk uitnemend vertegenwoordigd; de kleederdrachten der verschillende Fransche landbevolkingen, in groepen gerangschikt, zoodat tafereelen uit het dagelijksche leven worden voorgesteld, zijn bijzonder merkwaardig. [4])

Voorwerpen van Indonesië. Ik had reeds gelegenheid op te merken dat de Oost-Aziatische verzamelingen thans in het Musée Guimet zijn opgenomen; men ziet hier thans van Azië uitsluitend voorwerpen van de eiland-bewoners. In de eerste plaats is het de verzameling

---

1) *Le tombeau de los tres molinos, près Guano.* Rev. d'Ethn. III, (1884) blz. 155 e. v., met afb.

2) Vergelijk Revue d'Ethnographie V (1884), blz. 452 en Veröffentlichungen aus dem Kgl. Museum für Völkerkunde, Berlin, I blz. 41 met Pl. VIII u. IX.

3) Zie eene korte, maar duidelijke verklaring van de beteekenis van dit beeld in „Führer durch das Kgl. Museum für Völkerkunde" (6te Aufl.), Berlin (1895), blz. 105.

4) Zie Revue d'Ethnographie. III (1884), blz. 176.

Digitized by Google

van de Philippijnen die de aandacht trekt wegens de vele vondsten uit begrafenisholen, waaronder kruiken, op de bekende Tampayans van Borneo gelijkende [1]). Van den Maleischen Archipel zijn hoofdzakelijk de tot de Residentie Amboina behoorende eilanden, door eene schenking van den Heer RIEDEL, goed vertegenwoordigd; ook Borneo mag genoemd worden, o. a. treft men er een gesnelden schedel met ingegrifte ornamenten aan. — Een schedel met vergulde tanden heet afkomstig te zijn uit Bali; van Java bezit het Museum een aantal door den Heer VAN DELDEN LAËRNE geschonken steenen beelden.

Voorwerpen van Australië en Oceanië. De Ethnographie van Australië en de Stille Zuidzee is in zijn geheel genomen minder goed vertegenwoordigd dan in ons Museum; eene uitzondering maken slechts Nieuw Calidonië en de Markiezen-eilanden, beide als Fransche koloniеën door groote verzamelingen, waaronder van de Markiezen-eilanden ook steenen beelden en geprepareerde schedels [2]), vertegenwoordigd. Van Nieuw Zeeland is er een met houtsnijwerk versierd graf van een hoofd, een voorwerp eenig in zijn soort [3]).

XI. MUSÉE GUIMET.

De geschiedenis. Deze instelling werd 1879 te Lyon door den Heer E. GUIMET gevestigd en vervolgens, na aan de Fransche Regeering ten geschenke te zijn gegeven, naar Parijs overgebracht, waar ze, naar des schenkers meening, meer nut kon stichten. Ze werd in een nieuw gebouw aan de Place d'Iéna tegen het einde van 1889 heropend; oorspronkelijk diende ze uitsluitend voor de vergelijkende studiё der godsdiensten, doch volgens Regeeringsbesluit zijn sedert eenigen tijd alle Oost-Aziatische voorwerpen uit het Trocadéro hierheen overgebracht, zoodat deze instelling thans een Museum is voor de volkenkunde van Oost-Aziё.

Het gebouw. Het gebouw heeft den vorm van een driehoek [4]) welks basis door woonhuizen begrensd wordt en welks opstaande zijden door twee straten gevormd worden; zooals men begrijpt is het brandgevaar dus niet geheel voorkomen. Dit daargelaten voldoet het gebouw aan billijke eischen; het is geheel van steen en ijzer opgetrokken, de top van den driehoek wordt door een paviljoen gevormd waarin zich de ingang bevindt en in welks bovenverdieping de bibliotheek van het Museum is gevestigd. Hier bevinden zich tevens een aantal schilderstukken, die betrekking hebben op den eeredienst der volken van Oost-Aziё, vooral van Japan, en die vervaardigd zijn door FELIX RÉGAMY, die den Heer GUIMET op eene reis naar Japan vergezelde. De vloeren der niet te hooge zalen, die voldoende licht door ramen aan den straatkant en van de binnenplaats ontvangen, en de ramen zelf zijn van hout. Een centraal verwarmingstoestel bestaat niet, in plaats daarvan bedient men zich van kachels voor de verwarming, hetgeen nogal bedenkelijk is.

De vitrines enz. De vitrines, kasten en lessenaars zijn eveneens van hout, geen der vitrines en kasten heeft meer dan een manshoogte. In het midden der zalen is eene rij van

---

1) Zie Dr. A. SCHADENBERG: *Die Bewohner der Insel Samal* (Ztschrft. für Ethnol. XVII [1885], blz. 45 e. v. met Plaat IV en A. B. MEYER: *Alterthümer* etc., blz. 9.

2) Zie J. D. E. SCHMELTZ en Dr. RUD. KRAUSE: *Die ethnogr. anthrop. Abtheilung des Museum Godeffroy*, blz. 242 en de afbeelding bij RATZEL, Op. cit. I, blz. 178.

3) Zie Revue d'Ethnographie V, blz. 357 (Afbeelding: Tombeau du grand chef Arawa, WAATA TARANUI) en deel VI, blz. 175 (Beschrijving).

4) Eene afbeelding van het gebouw, benevens een plattegrond, vindt men bij de gids gevoegd.

Digitized by Google

platte lessenaars geplaatst en ter weerszijden daarvan vitrines in dwarse richting tegen de ramen, en kasten tegen den wand.

Gids en publicaties. Ten gerieve van den bezoeker is een uitstekende gids [1]) gepubliceerd die als leiddraad tot de kennis der godsdiensten van Oostelijk Azië waarde heeft. Het moge hier vermeld worden dat van deze instelling tevens onderscheiden uitstekende publicaties op het gebied der Oostersche Godsdienstwetenschap zijn uitgegaan [2]) en dat de uitgave van verschillende kleinere en nuttige handboeken [3]) er door is ondersteund.

De catalogus, de etiketteering enz. Een cedelcatalogus ontbreekt hier, de voorwerpen worden in boeken geïnventariseerd; een gedrukte catalogus zal binnenkort verschijnen. — De etiketteering der voorwerpen laat hier of daar te wenschen over, voldoet echter aan gewone eischen, terwijl eventueel gewenschte nadere inlichtingen, daar waar de gids den bezoeker in den steek laat, steeds welwillend door de wetenschappelijke ambtenaren van het Museum verstrekt worden.

De Museuminhoud. De rijkdom van dit Museum in voorwerpen die op de godsdienstvormen, vooral van China en Japan, betrekking hebben is zoo buitengewoon groot dat ik mij hier tot enkele korte mededeelingen moet bepalen. — De zoogenaamde „sirihdoos", waarvan ik reeds bij de bespreking van het South-Kensington Museum gewaagde, vond ik ook hier evenals te Kew, opgegeven als zijnde een bak voor voedsel voor priesters uit Burma. — De voorwerpen bij de theeceremonie in Japan in gebruik ziet men hier in eene verscheidenheid zooals nergens anders; daarbij komt dat een stel zooals het voor de ceremonie dient, vergezeld van zeer leerzame toelichtingen afzonderlijk is geexposeerd [4]). Boeddhabeelden ziet men hier in alle soorten; van het Gohei, een uit wit papier geknipt en aan een stok bevestigd voorwerp, dat in het Shintoisme eene rol speelt [5]), zag ik ook een van geelkoper vervaardigd stuk. — Prachtig is het in het midden der eene zaal tentoongestelde facsimile van de door Koô-boô-daissi in den tempel van Toô-dji te Kioto, Japan, opgerichte Mandara, voorstellende het zinnebeeld van het heelal, door de voornaamste Buddha's vertegenwoordigd. Dit facsimile is onder toezicht van den opperpriester van genoemden tempel vervaardigd, bestaat uit 23 verschillende, gekleurde en vergulde beelden, die vergezeld zijn van twee palmboomen en vier vazen; het neemt bijna de geheele ruimte der zaal in. [6])

Gohei. R. E. M. Ser. 953/19.

1) *Petit guide illustré au Musée Guimet* par L. de Milloué. Nouvelle récension mise a jour au 31 Oct. 1893. Paris 1894.

2) *Annales du Musée Guimet;* publ. en 4°. (Tot nog toe zijn 28 deelen verschenen). — *Revue de l'histoire des religions;* publ. en 8°. (Tot nog toe zijn 28 deelen verschenen).

3) *Introduction au Catalogue du Musée Guimet.* (Aperçu sommaire de l'histoire des religions des anciens peuples civilisés) par L. de Milloué, Paris, 1891. — *Les symboles, les emblemes et les assessoires du culte chez les Annamites* par G. Dumoutier. Paris, 1892. — *Catalogue du Musée Guimet (Inde, Chine et Japon)* par L. de Milloué. Lyon 1883 [Een uitstekende, geïllustreerde leiddraad op het gebied der Oostersche eerediensten]; etc. etc.

4) Zie E. Deshayes: *Quelques notes sur la Cérémonie du Thé au Japon.* (Int. Archiv für Ethn. VIII [1894], pg. 97 e. v.). Avec deux planches.

5) Zie Basil H. Chamberlain: *Note on the Japanese Gohei or paper offerings to the Shintōgods.* (Journ. Anthrop. Inst. XVIII [1889], blz. 27 e. v. & Pl.

6) Een korte beschrijving vergezeld van een plattegrond bevat de „Petit Guide" etc., blz. 136 e. v.

Digitized by Google

Netske's of gordelknoopen en stootplaten van zwaarden zijn ook hier in vele fraaie exemplaren te zien, toch kan zich deze instelling, wat deze voorwerpen aangaat, niet met het Britsch Museum meten; een prachtig en merkwaardig stuk is de reiskoffer van YE-YOSHI, den tweeden Shogun uit de Tokugawa-familie (1838—1853); bruin verlakt, met 271 wapens van Daimio's in goudlak versierd en ieder wapen met een bijschrift eveneens in goudlak, vermeldende de inkomsten van het betreffende vorstendom en op welken afstand van Yédô dit gelegen is. [1])

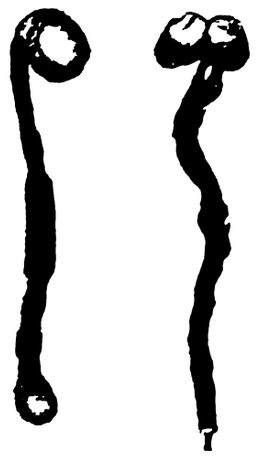

Jui's of schepters.
R. E. M. Ser. 360/789. R. E. M. Ser. 360/4715.

Japansch en Chineesch porselein ziet men in twee zalen eene verbazende menigte; het Japansche, in de eerste zaal, is gerangschikt volgens de plaatsen van aanmaak; het Chineesche vult de tweede zaal en ik zag daaronder prachtige snuifdoozen en aardige vormen van penseelkokers.

Van Chineesche voorwerpen zij in de eerste plaats vermeld een soort van schepter, Ju-i, tevens, als een symbolisch teeken van geluk, dikwijls door hooggeplaatste personen, zelfs door den Keizer als geschenk uitgereikt. [2]) Het boveneinde is meestal in den gestyleerden vorm van een paddestoel [3]) gewerkt en gewoonlijk ziet men

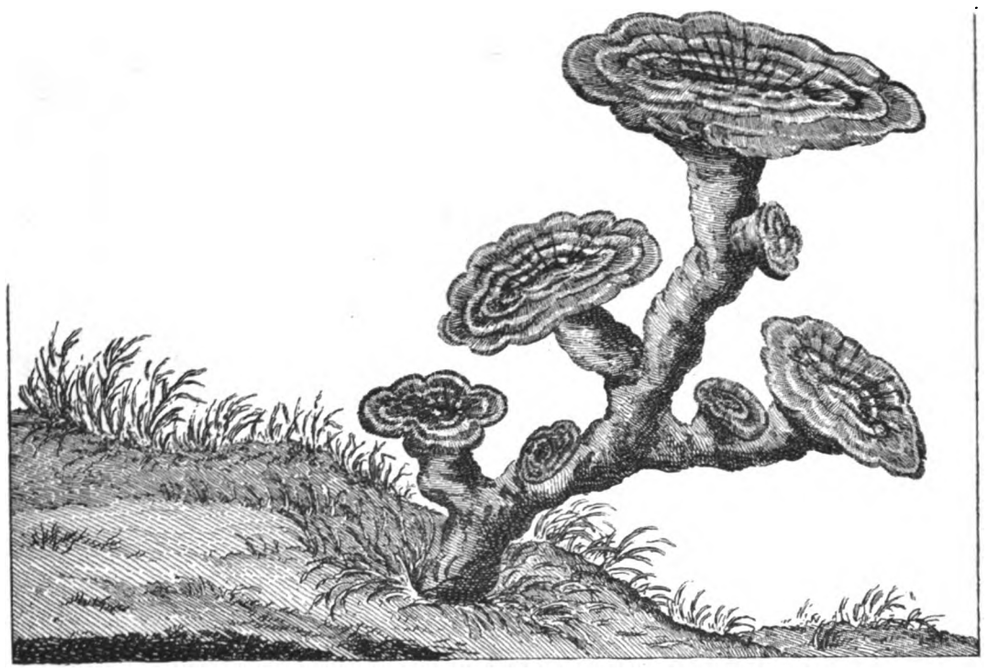

De paddestoel: *Ling-tchi* (*Polyporus igniarus*).

1) Zie eene afbeelding in de even vermelde „Petit Guide" etc., blz. 169.

2) Zie afbeeldingen bij A. B. MEYER: *Nephrit- und Jadeit-Objekte aus Asien* etc., blz. 40 en 41 en Plaat 4 Fig. 1, en RATZEL, Op. cit. II, blz. 718.

3) De paddestoel is een der symbolen van het lange leven, naar Chineesche opvatting een geluk. Zie G.

Digitized by Google

in Musea daarvan een of twee exemplaren; hier telde ik niet minder dan 91 stuks van allerlei vorm en van de meest verschillende materialen vervaardigd: van hout en met snij- of met inlegwerk versierd, of van porselein, glas of uit geelkoper, of eindelijk uit Jadëiet, Nephriet, bergkristaal of andere harde steensoorten vervaardigd, en de een nog prachtiger dan de andere versierd met ingesneden of andere ornamenten. Eene geheele kast is opgevuld met voorwerpen, afkomstig van een der Keizers van China; doch de merkwaardigste voorwerpen uit China hebben wederom betrekking op de godsdiensten van dat volk, die in de collectie van den Heer J. J. M. DE GROOT, voor rekening van den Heer GUIMET in China bijeengebracht, uitstekend vertegenwoordigd zijn. Wie zich eene voorstelling van het godsdienstig leven der bewoners van dat rijk, en vooral van de rol die de vooroudersdienst daarin vervult, wenscht te vormen, zal met vrucht deze collectie bestudeeren. [1])

Van Annam, Tonkin en Cambodja geeft dit Museum eveneens veel te aanschouwen; vooral zijn de verzamelingen van de Missie AYMONIER, uit laatstgenoemd land, zeer belangrijk. Een merkwaardig stuk is hier het naar teekeningen en opmetingen der genoemde expeditie gemaakt model op een $^1/_{10}$ der ware grootte van de poort en de brug der Citadel van Angkor. Ter iedere zijde der poort ziet men twee groepen ieder van twee olifanten waarop eene groote menigte van godenbeelden, terwijl ter weerszijde der brug zich 22 Brahmanistische beelden in zittende houding bevinden, met hun handen het lichaam eener zevenhoofdige slang omvattende. [2]) Daarnaast ziet men een antiek exemplaar der raadselachtige bronzen keteltrommen, dat echter gedeeltelijk vergaan is. Van Siam bezit het Museum eene reusachtige verzameling porseleinen spelmunten die, jammer genoeg, nog op de kundige hand om ze wetenschappelijk te beschrijven wacht. [3])

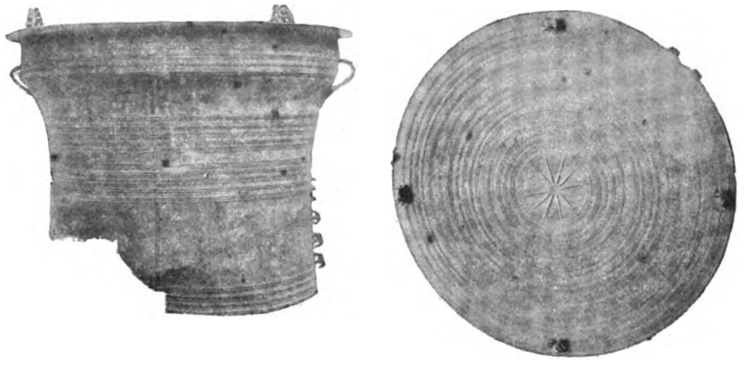

Keteltrom van Angkor, van de zijde en van boven; Musée Guimet.

Een grootschen indruk maakt ook de verzameling die door den te vroeg overleden reiziger VARAT in Corea is bijeengebracht; deze heeft op alle tijdperken van het menschelijk leven betrekking en is zeker wel de volledigste uit dat land in Europa [4]). Door een aantal beelden wordt

---

SCHLEGEL in *T'oung Pao*, Vol. VI [1895], blz. 18 e. v. en A. W. FRANKS: *Catalogue of a collection of oriental Porcelain and Pottery* [London 1878], blz. 218 (N°. 105) en 246.

1) Zie *T'oung Pao* V [1894], blz. 102 e v. — Men vergelijke ook het hoogst gewichtige werk van Prof. DE GROOT over dit onderwerp: *The religious system of China*, waarvan tot nog toe twee deelen zijn verschenen.

2) Zie *T'oung Pao* V [1894], blz. 101.

3) Vergelijk G. SCHLEGEL: *Siamesische und Chinesisch-Siamesische Münzen*. (Int. Archiv für Ethn. II, blz. 241 e. v.). Met Plaat.

4) Zie *T'oung Pao* V [1894], blz. 104. — Een door den reiziger zelf geschreven verhaal zijner reis bevatten de afleveringen van het tijdschrift *Tour du Monde* van Mei en Juni 1892.

Digitized by Google

ze opgeluisterd. Dat ik met het oog op hetgeen wij te Leiden uit Corea bezitten [1]) hier veel kon leeren zij terloops opgemerkt.

Nog zijn te noemen verzamelingen door reizigers van erkende verdienste als UJFALVI DE MÉZO-KOVESD, CHANTRE, J. MARTIN, BONVALOT etc., in Centraal-Azië, Perzië enz. bijeengebracht, die mij aanleiding tot tal van aanteekeningen gaven, maar waarover verder uitteweiden hier niet de plaats is.

XII. MUSÉE DE MARINE.

In de bovenste verdieping van het Louvre gevestigd, bevat dit Museum in hoofdzaak eene verbazend groote verzameling van scheepsmodellen en van al hetgeen op de geschiedenis der zeevaart, en in 't bijzonder op die der Fransche Marine betrekking heeft. Het laatste is oorzaak dat men hier in aansluiting aan het even genoemde gedeelte eene menigte ethnographische voorwerpen vindt, verzameld op de reizen der Fransche oorlogschepen of buit gemaakt door de Marine bij gelegenheid van krijgsverrichtingen.

De ethnographische verzamelingen. Dit gedeelte wordt op waardige wijze geopend door verscheidene, tot eene groep vereenigde en uitmuntend bewerkte modellen van onder geboomte verscholen woningen en vaartuigen van verschillende volken der Stille Zuidzee, vervaardigd door beambten van het Museum, oud-gedienden der Marine, die de betreffende eilanden uit eigen ervaring kenden.

De rangschikking. De tentoonstelling der ethnographische voorwerpen is zonder leidende gedachte geschied en men heeft, naar het mij voorkomt, daarbij meer gelet op eene schikking die het oog streelt, dan op het wetenschappelijke nut, dat de verzameling kan stichten. Zoo zijn b. v. een groot aantal Afrikaansche wapens en andere voorwerpen, waarbij zeldzame stukken, in den vorm van tropeeën in het vrije geexposeerd en eene groep in den vorm van eene ster zelfs aan het plafond van de eene zaal. Aan elk voorwerp in] deze tropeeën heeft men een nommer bevestigd terwijl eene lijst, waarnaar het nommer verwijst, in de nabijheid in de zaal is opgehangen.

De *verlichting* is goed, de *tentoonstellingskasten* zijn van ouderwetsch model.

De etiketteering, de gids, enz. De etiketteering is niet in alle opzichten met zorg geschied, soms schuilen er zelfs fouten in; eene gids bestaat niet en evenmin een gedrukte catalogus.

De voorwerpen. Aangaande de voorwerpen merk ik in de eerste plaats op dat het hier vergaarde materiaal ten volle verdient, dat er eens een voor zijne taak berekend persoon een beredeneerden catalogus van bewerkt om het zoodoende tot gemeen goed der wetenschap te maken. Men ziet hier zelfs een aantal stukken die van lang vervlogen toestanden getuigen, zoo b. v. een prachtige vederen helm van de Sandwich-eilanden [2]); van de Salomo-eilanden zijn eigenaardige houten schilden voorhanden en van de Nieuwe Hebriden een der reusachtige, uit een hollen boomstam bestaande tam-tam's [3]); om te zwijgen van wat er uit andere eilanden der Stille Zuidzee, vooral uit de Markiezen-eilanden en Nieuw-Caledonië te zien valt. Uit Fransch Indië zijn tal van voorwerpen voorhanden; uit Burma eene der zeldzame bronzen

---

1) Zie J. D. E. SCHMELTZ: *Die Sammlungen aus Korea im Ethnogr. Reichsmuseum zu Leiden* (Int. Archiv für Ethnographie IV, [1891], blz. 45 e. v.). Met Plaat I—III.

2) Vergelijk RATZEL, *Op. cit.* I, Plaat bij blz. 182. Fig. 4, 6 u. 7.

3) Zie eene afbeelding in *Revue d'Ethnographie* VIII (1888), blz. 358 en III (1884), blz. 164 e. v.

Digitized by Google

keteltrommen, omtrent wier vervaardigers en doel wij nog altijd in het duister verkeeren.[1]) China munt door prachtige bronzen, lak- en inlegwerk uit, tevens ziet men een, prachtig met snijwerk, lakwerk en verguldsel versierd altaar, godenbeelden enz. Van de schepters waarvan ik boven bij het Musée Guimet gewaagde is ook hier een kostelijk uit Nephriet gesneden stuk voorhanden; zeer belangrijk is ook een tafereel met verschillende voorstellingen: bloemen, vazen, boeken, wierookvat enz. alles van gekleurde steenen gesneden. Soms worden ook voorwerpen aan dit Museum door particulieren geschonken, zoo was nog onlangs een prachtig stel Wajang-karoetjil poppen van den Franschen Consul te Batavia ontvangen. Van Japan zijn fraaie wapenrustingen, bronzen, porselein en lakwerk aanwezig.

Van Afrika ziet men benevens de in tropeeën tentoongestelde voorwerpen ook nog vele belangrijke stukken in de kasten; zoo is in dit Museum de kroon van Behanzin, den Koning van Dahomei, terecht gekomen.

Waartoe hier voorwerpen der uitgestorven bevolkingen van Midden-Amerika moeten dienen is mij niet duidelijk; ik zag er o. a. uit Mexico een aantal fraaie stukken. Van de nog levende stammen ziet men hier de kleeding en vederen sieraden van een opperhoofd der Mundurucus in Brazilië, het costuum van een Irokees en een aantal antieke voorwerpen van andere, tot de Roodhuiden behoorende stammen.

XIII. Musée du Louvre.

Nadat ik mijn rondgang in de zooeven genoemde verzameling had geëindigd doorliep ik de zalen van het Louvre Museum die, zooals bekend is, eene buitengewone menigte voorwerpen van kunst en smaak bergen. Ik had niet verwacht hier iets van ethnographisch belang te vinden; te meer dus was ik verrast in de schilderijen-afdeeling een Japansch kamerschut van acht bladen te ontdekken, dat door Mitsusumi (van de Tosa-school) tegen het einde der 16e eeuw voor den Minister Otu Nobunaga geschilderd is, ter herinnering aan een groot publiek feest te Nagaya. Tevens vond ik hier nog een zeer fraai stuk borduurwerk op zijde, door Fukusa (Atelier van Kioto) in het begin der 18e eeuw vervaardigd, voorstellende vijf, eenen schotel omhoog houdende personen en dienende tot bedekking van een geschenk, dat aan een voornaam persoon zou aangeboden worden.

In de afdeelingen van het Louvre-Museum die meer speciaal aan de Aziatische oudheid gewijd zijn, vindt ook de ethnograaf veel belangrijke stukken, die ter vergelijking met de hedendaagsche toestanden van groot nut kunnen zijn. In het voorbijgaan wil ik niet nalaten de aandacht te vestigen op de indrukwekkende beeldhouwwerken uit Khorsabad van het paleis van Koning Sargon uit de 8e eeuw v. Chr., door Botta 1843 uitgegraven, en in het bijzonder op de resultaten der Missie Dieulafoy, waaronder de fries met leeuwen en met boogschutters uit de troonzaal van Darius den Eerste, een trapleuning uit het paleis van Artaxerxes Mnemon en een aantal andere beeldhouwwerken, of uit kleurige tegels samengestelde voorstellingen, als reusachtige gevleugelde leeuwen, stieren enz. Deze alleen zouden eene reis naar Parijs waard zijn. Een daarbij hangend schilderij stelt den aardheuvel met zijne omgeving voor waaronder de troonzaal bedolven was; eene nabootsing op $^1/_{500}$ der

1) Dit exemplaar is beschreven en afgebeeld in Meyer: *Alterthümer* enz. blz. 15 en Pl. 18, Fig. 1 & 2. Zie ook J. D. E. Schmeltz: *Bronzepauken im Indischen Archipel* (Int. Archiv für Ethnographie; Supplement zu Bd IX [1896], blz. 41 e. v.).

Digitized by Google

natuurlijke grootte geeft eene nog levenderige voorstelling van dien heuvel en een model, volgens de door de uitgravingen gewonnen inzichten vervaardigd, geeft een denkbeeld van de inrichting van de Apâdana of de troonzaal zooals die zich omstreeks 404 v. Chr., eene vlakte van ± 9200 □ M. bedekkende, aan het oog moet vertoond hebben. [1])

Alvorens van deze afdeeling van het Louvre Museum af te stappen, zij nog opgemerkt, dat de bezoeker in staat is gesteld uit eenige, voor geringen prijs te verkrijgen handboekjes over vele der tentoongestelde voorwerpen nadere inlichtingen te putten [2]).

XIV. Exposition coloniale.

Nog voor mijn vertrek uit Leiden werd mijne aandacht gevestigd op deze onder het Ministerie van Koloniën ressorteerende instelling, die in het Palais de l'Industrie gehuisvest is. Zij beoogt voor de Fransche Koloniën hetzelfde doel als het Koloniaal Museum te Haarlem voor de onze, nl. de verspreiding en bevordering van de kennis der Koloniën en harer voortbrengselen, welk doel door de uitgave van oriënteerende publicatiën wordt bevorderd [3]).

Aan die instelling was, naar men zeide, verbonden eene permanente tentoonstelling van koloniale producten, waarbij ook ethnographische voorwerpen gevoegd waren.

Hoewel de instelling op het tijdstip van mijne komst niet voor het publiek geopend was, werd ik met de meeste welwillendheid toegelaten en door een der beambten rondgeleid.

De ethnographische voorwerpen. Inderdaad bevond ik dat, benevens producten der verschillende koloniën, hier ook niet weinig ethnographische voorwerpen te vinden waren, waaronder stukken van hooge waarde. Maar alles is, ordeloos dooreen liggende, òf in kasten, òf in de open lucht, tentoongesteld. Tijdens mijn bezoek heerschte eene buitengewone hitte, die in het gebouw nog verhoogd werd door het glazen dak. Aan die hitte en dat felle zonnelicht zijn de collectiën zonder eenige beschutting blootgesteld en bovendien zijn ze nog voor een groot gedeelte door eene dikke laag stof bedekt, zoodat de voorwerpen allengs hun ondergang stellig te gemoet gaan. Hoe anders is de orde en zindelijkheid die er te Haarlem heerscht! Ik begrijp niet, waarom de Regeering die collectiën, die hier blijkbaar geen nut doen, niet voegt bij het Trocadéro of bij het Musée Guimet, en de instelling niet uitsluitend voor den informatiedienst met betrekking tot de koloniën bestemt.

Over de ethnographische voorwerpen maakte ik ettelijke aanteekeningen voor later gebruik. Hier zij slechts vermeld dat ik o. a. zag: van Angkor twee grootsche Singhabeelden;

---

1) Zie het bericht over deze opgravingen in *Tour du Monde* T. LIV, blz. 1—96 & LV, blz. 1—80 en *Globus* Vol. LII, blz. 289 e. v. en Vol. LIII, blz. 134 e. v.

2) O. a. noem ik hier de volgende: Le Vicomte Emmanuel de Rougé: *Notice sommaire des Monuments égyptiens*, Paris, 1879. — E. Ledrain: *Les Monuments Araméens et Himyarites*, Paris, 1895. — E. Ledrain: *Notice sommaire des Monuments Phéniciens*, Paris, 1895. — Paul Pierret: *Salle historique de la Galerie Égyptiénne. Catalogue suivi d'un glossaire.* Paris, 1889.

3) Ten tijde van mijn verblijf te Parijs waren verschenen de *Notices* 1—4, over „*Les plantations au Tonkin, La Nouvelle Calédonie, Le Sénégal* et *La Cochinchine*". Andere waren in voorbereiding. Deze brochures worden op verlangen kosteloos verstrekt en behelzen inlichtingen aangaande de geographische ligging, de bodemgesteldheid enz. der Koloniën, in de eerste plaats bestemd ten dienste van emigranten.

Bovendien wordt door den informatiedienst een maandschrift de „*Revue coloniale*" uitgegeven, waarvan de prijs per jaar 10 fr. is.

Digitized by Google

Cochinchina een aantal waardigheidsteekens [1]) en eigenaardige langwerpige houten, rood of zwart verlakte schilden met ornamenten in verguldsel. Van Tonkin noem ik de landbouwwerktuigen, die zeer volledig voorhanden zijn; van Annam groote bronzen tempelklokken [2]), eene verzameling Buddhabeelden en zielentafels [3]), alsmede een draagstoel. Van Cambodja trok eene verzameling steenen beitels mijne aandacht [4]).

Het merkwaardigste stuk onder de Afrikaansche voorwerpen, was eene schedeltropee van Senegal, de eerste die ik uit dit werelddeel leerde kennen. Het was de aan de lucht gedroogde kop van een vijand en, naar beweerd wordt, van den broeder van een inlandsch hoofd; de kop was met rood doek omwoeld, terwijl de oogen door schelpen (*Cypraea*) waren voorgesteld.

Ten slotte zij uit de Stille Zuidzee nog eene der merkwaardige mummies van de Nieuwe Hebriden vermeld [5]).

XV. Jardin des Plantes.

Deze instelling omvat veel meer dan haar naam doet vermoeden. Behalve een dieren- en plantentuin treft men hier aan Musea van ieder gebied der Natuurlijke Historie en voorts eene rijke bibliotheek, die eene der beste op het gebied der Natuurlijke Historie in Frankrijk is.

Tevens zijn aan deze instelling verschillende geleerden verbonden die door hunne publicaties in het „Bulletin du Musée d'histoire naturelle" enz., en door openbare voordrachten de rijke schatten dezer instelling vrucht doen dragen.

De Jardin des Plantes is eene stedelijke instelling en de stad Parijs getroost zich ten behoeve daarvan niet on belangrijke offers, die m. i. alleszins rentegevend zullen zijn, aan gezien ze ten goede komen aan de verspreiding van kennis op natuurwetenschappelijk gebied in den ruimsten kring. Voor het publiek is de instelling nagenoeg altijd, zelfs op Zonen Feestdagen toegankelijk; dat er druk gebruik van gemaakt wordt, had ik gelegenheid te zien op den dag van mijn bezoek, den tweeden Pinksterdag: eene ontzettende menschenmassa verdrong zich toen in alle gedeelten der instelling en het heeft mij zeer getroffen hoezeer de aandacht van het publiek gevestigd was op hetgeen hier te zien valt.

De anthropologische afdeeling. Voor mijn doel kwam natuurlijk de anthropologische afdeeling uitsluitend in aanmerking; ze was toen nog in een oud en ondoelmatig gebouw gevestigd, een nieuw gebouw was echter in wording.

Ethnographische voorwerpen zijn er niet veel, doch ik

Gedroogde kop van de Jivaro's.
R. E. M. Ser. 875.

1) Zie G. Dumoutier: *Les Symboles chez les Annamites.* (Paris 1891), blz. 112 en 113 (Afbeelding).

2) Zie de afbeelding bij Ratzel: *Völkerkunde* II, blz. 719.

3) Zie G. Dumoutier: *Op. cit.*, blz. 96 (Afbeeldingen) en J. J. M. de Groot: *The religious system of China.* Vol. I, Book I, blz. 70 e. v.

4) Zie M. J. Moura: *Le Cambodge préhistorique* (Revue d'Ethnographie I [1882], blz. 505 e. v.). Met platen.

5) Zie Revue d'Ethnographie VII (1888), blz. 333. (Afbeelding).

Digitized by Google

vond daaronder een groot steenen beeld van het Paascheiland, een geprepareerden kop met inlegwerk van paarlemoer van Rubiana, een der Salomo-eilanden, alsmede drie geprepareerde koppen van de Mundurucus en een van de Jivaro's [1]), beiden Indianenstammen in het Zuiden van Amerika, als het meest merkwaardige.

De verzameling van schedels en skeletten is verbazend rijk. Volgens mij door den Directeur, Prof. E. T. HAMY, verstrekte inlichtingen was het totaalcijfer der geinventariseerde stukken in Juni 1895 tot 24500 geklommen. De jaarlijksche aanwinsten hebben zich in de laatste tien jaren tusschen 940 en 1530 exemplaren per jaar bewogen. Dat is echter eerst sedert 1872 het geval; toen waren er slechts 6000 exemplaren aanwezig. Het gunstige resultaat, waarvan deze vermeerdering getuigt, was de Heer HAMY geneigd toe te schrijven aan eene reorganisatie der zoogen. „Missions scientifiques" en aan de inrichting van speciale colleges voor onderzoekingsreizigers, die sedert 1875 door hem gegeven worden. [2])

Het is hier niet de plaats om in veel bijzonderheden aangaande deze verzameling te treden. Als stukken, die voor een wijderen kring van belang zijn, verdienen genoemd te worden eenige praehistorische vondsten en versteende skeletten, waaronder datgene hetwelk den 26 Mei 1872 in de grot Baoursé roussé, ook wel de grot van Mentone genoemd, gevonden werd en een ander uit Santos in Brazilië, met een aantal steenen gereedschappen in schelphoudend gesteente opgesloten, vooral mijne aandacht trokken.

XVI. SOCIÉTÉ D'ANTHROPOLOGIE.

De „École d'Anthropologie de Paris" is in een gebouw in de „Rue de l'École de Médecine" gevestigd; hier bevinden zich tevens de verzamelingen der „Société d'Anthropologie," o. a. de door den vermaarden anthropoloog BROCA bijeengebrachte schedels, skeletten enz.

De colleges aan de school zijn openbaar en worden meerendeels kosteloos gegeven; de instelling wordt grootendeels uit particuliere middelen bekostigd.

De verzamelingen. De verzamelingen zijn in een aantal lokalen op dezelfde verdieping, waar de colleges worden gegeven, eene dak-étage, tentoongesteld; zij hebben dringend behoefte aan betere huisvesting. Van schedels vindt men o. a. eene menigte van merkwaardige voorbeelden van misvorming; ethnographische voorwerpen echter slechts weinig, doch daaronder enkele belangrijke, zooals eene verzameling voorwerpen uit Dahomei, als geschenk van een officier van gezondheid kort voor mijn bezoek ontvangen, waaronder aarden vaatwerk voor offers en ex-voto's, een ijzeren altaar en een van ijzer gesmede slang, beide om in een fetishhuis te plaatsen, en ten slotte houten knotsen waarvan het slageinde soms in den vorm van een dierenkop was bewerkt. Van de overige voorwerpen dezer verzameling zijn nog te vermelden een houten Phallus, sieraden van spiraalvormig in elkaar gewoelde reepen koper en zilver; eene houten schotel met de nabootsing van een slakkenhuis (*Achatina*) als voet en eene eigenaardige armbescherming voor een boogschutter. — Onder de voorwerpen

---

1) Zie eene afbeelding bij R. ANDREE: *Ethnogr. Parallelen und Vergleiche* I, blz. 144. — G. A. COLINI: *Osservazioni etnografiche sui Givari.* (Reale Accademia dei Lincei, 1882/83) Tav. I. Over het prepareeren dezer schedeltropeeën, waarvan ook ons Museum een prachtig, hiervoren afgebeeld exemplaar bezit, zie hetgeen hieronder bij Weenen wordt medegedeeld.

2) Eene reeks belangrijke bijzonderheden omtrent de bij het begin van 1886 werkzaam zijnde „Missions" vindt men medegedeeld in Revue d'Ethnographie V, blz. 187.

Digitized by Google

waardoor andere streken zijn vertegenwoordigd, noem ik ten slotte eenige schoone krissen en een stel zeer fraaie sieraden van Java.

De Société d'Anthropologie geeft een eigen tijdschrift uit [1]) waarin ook voorwerpen uit hare verzameling worden beschreven; een gids bestaat niet.

XVII. Musée d'Artillerie.

In het Invalidenhôtel te Parijs is onder dezen naam een Museum ingericht dat op de geschiedenis der krijgskunde in 't algemeen betrekking heeft en waar men een groot gedeelte vindt van hetgeen door de Franschen aan wapens en krijgstuig buit gemaakt is in de oorlogen met volken binnen en buiten Europa.

Tentoonstelling, lokaal, conserveering. De verzamelingen zijn uitstekend gearrangeerd, hoewel niet in opzettelijk daarvoor gebouwde lokalen; ook is groote zorg besteed aan de conserveering, zoodat het moeielijk zou vallen onder de vele duizenden ijzeren voorwerpen er een aan te wijzen dat sporen van roest vertoont.

Catalogus, etiketten. Een uitstekend bewerkte Catalogus van dit Museum is in druk verschenen [2]); ieder voorwerp is van een duidelijk gedrukt etiket voorzien dat naar den catalogus verwijst; zoodoende valt het den bezoeker zeer gemakkelijk, zich omtrent hetgeen voor hem het belangrijkste is voldoende op de hoogte te stellen.

De voorwerpen. Onder de voorwerpen van niet-Europeeschen oorsprong noem ik prachtige Arabische geweren, bogen met pijlen en pijlkokers van Perzië en Turkije; van China verscheiden exemplaren van ronde, uit riet gevlochten schilden, waarop het beeld van een draak is geschilderd [3]), merkwaardige hellebaarden en andere wapenen, alsmede twee prachtige uit Jadëiet gesneden schepters [4]), waarvan ook reeds boven bij het Musée Guimet gewag werd gemaakt, en de statiekleeding, benevens het harnas van den Keizer van China [5]); een en ander bij de verovering van het zomer-paleis te Peking buit gemaakt. Aan Mandarijnen die zich tijdens hun bestuur de toegenegenheid der bevolking hebben verworven, wordt soms door deze bij gelegenheid van hun verplaatsing een eere-zonnescherm aangeboden; hier ziet men er een, die om dezelfde reden door een Fransch ambtenaar van de visschers en kooplieden te Thin-Haï in Cochin-China werd ontvangen. [6])

Van Japan zijn een aantal antieke harnassen en helmen aanwezig, die beiden om de prachtige bewerking de aandacht trekken.

Van de zeldzame zwaarden der Shan's in Opper-Burma is er eveneens een aantal voorhanden, terwijl onder de voorwerpen uit Indonesië eene reeks van krissen, waarvan

---

1) „*Bulletin de la Société d'Anthropologie*". Bovendien verschijnt op ongeregelde tijdstippen de „*Revue d'Anthropologie*" en wordt van den kant der aan de „École" werkzaam zijnde geleerden de „*Revue mensuelle de l'École d'Anthropologie*" uitgegeven.

2) De eerste druk, van O. Penguilly d'Haridon bewerkt, verscheen in 1887; eene tweede, door L. Robert bezorgde uitgave in vijf deelen werd 1890 verkrijgbaar gesteld.

3) *Catalogue des collections composant le Musée d'Artillerie en* 1889. Tome II, blz. 261. — Zie ook A. R. Hein: *Die bildenden Künste der Dajaks auf Borneo.* (Wien 1890), blz. 69—70.

4) Catalogue etc. Tome III, blz. 365, N° 1158—1159.

5) Catalogue etc. Tome II, blz. 157, N° 749.

6) Catalogue etc. Tome V, blz. 204, N° 204. — Vergelijk over de „Eerezonnescherm" (*Wan-min-san* = Scherm der 10,000 lieden) o. a. Int. Arch für Ethn. IX, blz. 163. Noot 1.

Digitized by Google

het lemmet met goud gedammasceerd is, terwijl de greep den vorm van een godenbeeld heeft, de aandacht verdienen.

Van Afrika merkte ik o. a. op ijzeren knotsen uit Egypte met aan het slageinde, bij wijze van 6 vleugels, bevestigde platen; prachtige zwaarden van de Kabylen, dolken van zeer eigenaardigen vorm uit Marokko en eene verscheidenheid van zwaarden en lansen van de Mandingo's, Woloffen en andere stammen der Westkust van Afrika.

De ethnographische afdeeling. De ethnograaf vindt in dit Museum stof voor dagenlange studie, en niet minder in de daaraan toegevoegde zg. ethnographische afdeeling, die prachtige beelden van krijgslieden van de meest verschillende volksstammen bevat. Ook hiervan bestaat een beredeneerde gids. [1])

De uitrusting dier beelden met wapens enz. is, jammer genoeg, niet altijd met de noodige zorg geschied. Zoo is bijv. de inboorling van de Nieuwe Hebriden gewapend met eene der bekende lansen met trilaterale beenen punten aan het einde van het eiland Espiritu Santo [2]) in de eene hand, maar in de andere ten onrechte met een der houten, langs beide sneden met haaivischtanden gewapende zwaarden van de Kingsmill-eilanden [3]); die van Nieuw-Britannië o. m. met een steenen bijl van de Tonga-eilanden; een inboorling van San-Cristoval, Salomo-eilanden, is met een vrouwenvoorschoot van de Admiraliteits-eilanden toegerust, zooals wij er een te Leiden bezitten en een inboorling der Viti-eilanden draagt een vrouwenvoorschoot welks oorsprong hoogst waarschijnlijk in Guyana [4]) te zoeken is. De volken van Indonesië zijn o. a. door twee inboorlingen van Borneo vertegenwoordigd, op de uitrusting van den een valt niets aan te merken, doch de ander is reeds weer met een ijzeren bijl van de Ginaahnen op de Philippijnen [5]) gewapend. — Het zou niet overbodig wezen indien de uitrusting dezer beelden eens door een geoefenden ethnograaf werd nagegaan.

Ten slotte merkte ik in deze afdeeling nog verscheidene antieke knotsen van Guyana en Noord-Brazilië op.

Geschiedenis der Oorlogskleedij. In eene derde afdeeling van dit Museum wordt den bezoeker door eene reeks van beelden, even uitstekend bewerkt als die waarvan ik zooeven gewaagde, de geheele ontwikkeling van de uitrusting der krijgslieden van de oudheid tot op onzen tijd aanschouwelijk gemaakt; ook hierbij is door een zeer bruikbaren gids voor de behoeften der bezoekers gezorgd. [6])

XVIII. Russische ethnographische Tentoonstelling.

Reeds voordat ik mijne reis aanvaardde, had ik in eenige tijdschriften het bericht gelezen, dat er op het Champ de Mars te Parijs in den zomer van 1895 eene Russische ethnographische Tentoonstelling zou te zien zijn; die tentoonstelling was kort vóór mijne komst geopend en ik verzuimde daarom niet die te bezoeken, doch hetgeen ik er zag leek meer

---

1) *Galerie ethnographique*, Paris 1877. 8°.

2) Zie Schmeltz und Krause, *Die ethn. anthrop. Abth. etc.* blz. 129, N° 2588 enz. en Edge Partington: Op. cit. Plaat 135, Fig. 8.

3) Zie *Galerie ethnographique*, blz. 27, N° 26. Vergelijk Edge Partington: Op. cit. Plaat. 171, Fig. 6.

4) Vergelijk voor den vorm dezer voorschootjes o. a. W. Joest: *Ethnographisches und Verwandtes aus Guyana* (Suppl. zu Bd. V, Int. Archiv für Ethn.) Tafel I Fig. *a* u. *b*.

5) Zie Ratzel; Op. cit. I, blz. 384, Fig. 3.

6) *Notice sur les costumes de Guerre.* Paris, 1885. 8°.

Digitized by Google

op eene kermis, dan op eene ethnographische tentoonstelling, zoodat verdere vermelding daarvan overbodig is.

STRAATSBURG i. E. 11 JUNI.

Aangezien mijn weg over Straatsburg liep, maakte ik van de gelegenheid gebruik om Prof. G. GERLAND, den bekenden ethnograaf, op te zoeken. Ik vond bij hem een welwillend onthaal; eene ethnographische verzameling bestaat er te Straatsburg nog niet, maar zal er komen.

XIX. NATURHISTORISCHES MUSEUM.

Van Prof. GERLAND vernam ik dat voor het vermaarde, aan de stad Straatsburg toebehoorende Museum van Natuurlijke Historie, hetwelk sedert kort aan de Universiteit onder zekere voorwaarden in bruikleen is afgestaan, een nieuw gebouw was opgericht. Voldoende aan mijnen wensch, om het te mogen zien, introduceerde Prof. GERLAND mij bij den Conservator van genoemde instelling, Prof. DÖDERLEIN, die mij met de meeste welwillendheid rondleidde en mij alle mogelijke inlichtingen verstrekte.

Het geheele gebouw is van ijzer en steen opgetrokken; van ijzeren kasten en dito vitrines heeft men wegens de hooge kosten moeten afzien, maar ten gevolge van zekere door Prof. DÖDERLEIN uitgedachte, zeer vernuftige inrichting is hier met kasten en vitrines van greenenhout hetzelfde doel als met ijzeren bereikt, nl. hermetische afsluiting der voorwerpen tegen de buitenlucht en hare beveiliging tegen stof en ongedierte.

Het zou mij te ver voeren wanneer ik hier over alles wat in dit Museum met soms heel eenvoudige middelen en zonder hooge kosten voor het bewaren der voorwerpen is gedaan, over de systemen van verlichting zoowel der zalen, als der voorwerpen zelf, alsmede over het stelsel van tentoonstellen ging uitweiden. Ik heb echter den indruk gekregen, dat zeer veel van hetgeen hier in het belang der Natuurlijke Historie is gedaan, ook op een nieuw te bouwen ethnographisch Museum zou kunnen toegepast worden.

FREIBURG IM BREISGAU. 12 JUNI.

Aan de Hoogeschool te Freiburg in B. was lange jaren verbonden de, vooral door zijne studie over nephriet en jadëiet bekende Prof. FISCHER [1]). Gedurende het leven van dien geleerde werd een ethnologisch Museum gevormd dat, oorspronkelijk voornamelijk bestemd ten dienste zijner speciale studiën, allengskens tengevolge van schenkingen zich uitbreidde. Thans staat het onder de leiding van Prof. E. GROSSE, die de ethnologische litteratuur reeds met een belangrijk werk [2]) heeft verrijkt.

Colleges in de ethnologie. Naar Prof. GROSSE mij mededeelde worden de door hem gegeven ethnologische colleges, die in verband staan met een ethnographisch seminarie, goed bezocht; zoo had hij b. v. in het Winter-Semester '94/95 twintig hoorders, waarvan sommigen onder

1) Zie vooral diens voornaamste werk: *Nephrit und Jadeit.* (Stuttgart, 1880).

2) *Die Anfänge der Kunst*, Freiburg i/B. 1894. 8°. — Zie ook *Int. Archiv. für Ethnographie*, VII blz. 264.

Digitized by Google

zijne leiding bepaalde ethnographische vraagstukken uitwerkten en waarvan de meesten zich tot reizen in overzeesche gewesten voorbereidden [1]).

XX. Ethnographisches Museum der Universität.

Het Museum, dat in uiterst gebrekkige lokalen gevestigd is, bevat menig merkwaardig stuk. Als zoodanig zijn te noemen geillustreerde boeken uit Japan, benevens eene groote verscheidenheid van lakwerk en mandewerk; uit China vindt men een prachtigen olifant van nephriet en een aantal andere even fraaie voorwerpen deels van dezelfde steensoort, deels van speksteen. Uit den Indischen Archipel bezit het Museum eenige weinige wapens en vlechtwerk; van de eilanden der Stille Zuidzee is de Nieuw Britannië-Archipel en Duitsch Nieuw Guinea het best vertegenwoordigd; o. a. ziet men een eigenaardige val voor haaivisschen uit Nieuw Hannover. Daarbij sluiten zich aan voorwerpen van de Viti-eilanden, o. a. een houten halvemaanvormig bord en eene der merkwaardige vorken voor menschenvleesch [2]). Van Afrika zijn er voorwerpen van de Mangbatta's (Monbuttu's) en de Niam-Niam's, inzonderheid eigenaardige werpmessen [3]); van het dwergvolk der Akka's pijlen met kokers en bogen, en uit het gebied der Afrikaansche binnenmeren een bijl met uit eene steensoort (*Haematiet*) geslepen lemmet. Eindelijk merkte ik uit Amerika op een eigenaardige steenen bijl met steel van de Roodhuiden; van de inboorlingen van Brazilië een aantal steenen bijlen, en van Peru eene kleine, doch niet onbelangrijke verzameling van aarden vaatwerk, waaronder enkele kruiken in de gedaante van een mensch.

BAZEL 13 en 14 JUNI.

XXI. Museum der Missionsgesellschaft.

Door de van het „Zendingsgenootschap te Bazel" naar Azië, Afrika enz. uitgezonden zendelingen zijn in den loop van tijd niet weinig ethnographische voorwerpen, voor het grootste gedeelte betrekking hebbende op den godsdienst der volken waaronder het Genootschap werkte aan de instelling ten geschenke gegeven.

Tentoonstelling der voorwerpen. Die voorwerpen zijn door den tegenwoordigen bestuurder van het Zendingshuis, den Heer Käser in twee zalen gelijkvloers tentoongesteld in kasten en lessenaars van ouderwetsch model. Deze tentoonstelling geeft blijk van de goede zorgen van den bestuurder voor de verzameling; ze is geographisch en tevens systematisch gerangschikt.

De etiketteering, de catalogus. Ieder voorwerp komt duidelijk uit en is van een etiket voorzien, waarop de naam en een nommer is geschreven, verwijzende naar den reeds in 1888 verschenen, beredeneerden Catalogus [4]).

---

1) Zie over het ethnologisch onderwijs ook E. Grosse: *Ueber den ethnologischen Unterricht*, in *„Bastian Festschrift"* (Berlin, 1896), blz. 595—604.

2) Zie Schmeltz & Krause: Op. cit., blz. 177—179.

3) Zie Dr. H. Schurtz: *Das Wurfmesser der Neger* (Int. Archiv für Ethnographie Vol. II.).

4) Katalog und Beschreibung der Sammlungen im Museum des Missionshauses zu Basel. 1888. 8°.

Digitized by Google

De voorwerpen. Aangaande de voorwerpen zelf zij hier het volgende opgemerkt: indrukwekkend is een beeld, een Indischen duivelspriester, het hoofd met eene kroon bedekt en met knots en zwaard in de handen, voorstellende [1]); twee maskers van duivelspriesters uit het land der Tamils, Zuid-Indië, zijn van geelkoper vervaardigd en uit hetzelfde metaal twee fraaie beelden van den reus Kumbhakarna. De talrijke Indische afgodsbeelden hier te beschrijven zou mij te ver voeren, alleen noem ik een prachtig beeld van Djagannâth uit Orisu, voor het overige naar den catalogus verwijzende.

Uit Afrika vindt men eene kleine, maar aardige verzameling uit het Oosten van dat werelddeel door den bekenden zendeling Dr. KRAPF geschonken, terwijl men van de Westkust een volledig stel gereedschap om goud te wegen, met ongeveer 35 stuks der zeldzame geelkoperen goudgewichten van de Aschantijnen en eene kleine verzameling aardewerk van de Goudkust ziet.

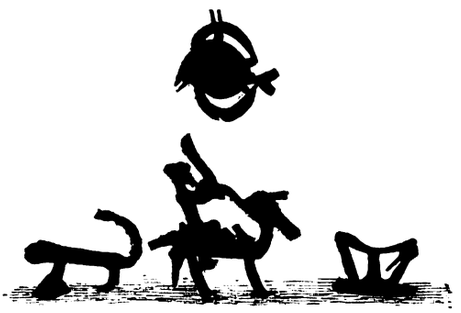

Aschantijnsche goudgewichten.
R. E. M. Ser. 360/5722 (visch), 505/4 (roofdier), 505/33 (ruiter) en 366/5717 (zitbankje).

Ten slotte zij nog vermeld een aantal exemplaren van snijwerk van walvischtand uit Groenland, inboorlingen, dieren enz. voorstellende.

XXII. ETHNOGRAPHISCHE SAMMLUNG DER UNIVERSITÄT.

Eene andere, grootere verzameling van ethnographische voorwerpen te Bazel was eertijds vereenigd met de oudheidkundige verzamelingen; doch sedert het begin van 1894 werd ze aan de Universiteit overgedragen, terwijl de oudheidkundige verzamelingen in het nieuw ingerichte historische Museum eene plaats vonden.

Het beheer. Het beheer wordt gevoerd door eene Commissie wier voorzitter in 1895 de bekende anthropoloog en anatoom Prof. J. KOLLMANN was, die echter sedert afgetreden is.

De lokalen. De verzameling is tot nog toe in lokalen van het „Museumgebäude" gehuisvest, wier ruimte evenwel veel te klein is in vergelijking met de vele voorwerpen die hier bijeengebracht zijn. Naar ik hoorde bestond het plan de lokalen die in hetzelfde gebouw thans nog door de Akademische Bibliotheek, waarvoor een eigen gebouw in wording is, worden ingenomen later voor het ethnographische Museum te bestemmen.

Catalogus en publicatiën. Bij gebrek aan een catalogus is de Commissie van beheer, onmiddelijk na het aanvaarden van hare taak, begonnen een beredeneerden Cedelcatalogus aan te leggen, waarvan mij een gedeelte vertoond werd en uitstekend ingericht bleek te zijn. Wijders heeft de Commissie een Museumorgaan [2]) opgericht, waardoor belangstellenden kennis verkrijgen van het voorhandene en van de aanwinsten.

---

1) Zie Dr. FEDOR JAGOR: *Bhuta Beschwörung* (Zeitschrift für Ethnologie XXVI [1894], blz. 61 e. v. & Plaat I Fig. 1, 2, 4 en 5).

2) *Mittheilungen aus der ethnographischen Sammlung der Universität Basel.* Heft 1, 1894; Heft II, 1896. Dit laatste „Heft" bevat o. a. den beredeneerden catalogus voor de afd. Noord-Afrika, die voorbeeldig bewerkt is; terwijl in Heft 1 een aantal fouten zijn ingeslopen, tengevolge van minder juiste opgaven door de schenkers bij de voorwerpen gevoegd en door de Commissie voorloopig gevolgd. Niettegenstaande deze omstandigheid verdient het streven der Commissie alle waardeering.

Digitized by Google

De voorwerpen. Hetgeen in dit Museum is bijeenvergaard legt een schoon getuigenis af van de gehechtheid der ingezetenen van Bazel aan de stad hunner inwoning. Meest alles is door schenkingen verkregen en daaronder bevinden zich voorwerpen van het hoogste wetenschappelijk belang.

Van Japan ziet men behalve voortbrengselen van verschillende takken van nijverheid, kleedingstukken, wapenrustingen, een aantal maskers, waaronder eene voor de No-spelen, den oudsten vorm van het Japansche drama [1]) en, als het belangrijkste eene groote verzameling van facsimiles der Japansche munten van den oudsten tijd tot den huidigen dag, een tijdperk van 1680 jaren omvattende. [2]) — Van China vermeld ik eene reeks van Boeddha- en andere godenbeelden, en werken van speksteen, waaronder uitnemende stukken, afkomstig van Tu-chan fu, den hoofdzetel dezer industrie. Daaraan sluiten zich voorwerpen aan van porselein, emaille-cloisonnée, lakwerk en snijwerk, alsmede eene fraaie bruidskroon met bloemen van ijsvogelvederen. — Van Ceylon bezit het Museum de door de gebroeders SARASIN op dat eiland aangelegde verzamelingen [3]), en thans zullen ook daaraan worden toegevoegd die, welke door genoemde reizigers op Celebes worden bijeengebracht en waarvan reeds eenige kisten tijdens mijn bezoek waren aangekomen.

Uit het gebied van Oceanië is vooral de Noordkust van Nieuw-Guinea goed vertegenwoordigd, eene bijzondere vermelding verdient een masker uit de schulp van een inktvisch gemaakt. Ook van de Viti- en de Salomo-eilanden en van Nieuw-Zeeland ziet men enkele belangrijke stukken.

Van Amerika bezit het Museum een antieke steenen bijl van dezelfde soort als ik er een in het Britsch Museum zag en een aantal vredespijpen van de Roodhuiden; alsmede eenige fraaie stukken uit Alaska waaronder houten maskers en eene groote kist met snijwerk versierd, waarin o. m. het stamdier, *totem*, zich vertoont. [4]) Maar het gewichtigste gedeelte van het geheele Museum bestaat uit de prae-Columbiaansche voorwerpen uit Mexico en Yucatan. Uit eerstgenoemd land werd eene door den Heer LUCAS VISCHER aldaar bijeengebrachte menigte voorwerpen reeds in 1850 geschonken. [5]) Daaronder zijn pronkstukken van groote waarde, zoo b.v. de buste van een Indiaan uit lavagesteente die mij aan eene brons in het Louvre Museum deed denken. [6]) Maskers van Nephriet, en eenzelfde buitengewoon prachtig, van gepolijst obsidiaan; aarden statuetten, vaatwerk, sieraden enz. maken het overige gedeelte dezer verzameling uit, waarbij nog zijn gevoegd twee oud-Mexicaansche teekeningen in kleuren, de eene op grof weefsel, de ander op leer; beiden gemaakt in opdracht der Spaansche Regeering in den tijd toen Mexico reeds door

---

1) Zie F. T. PIGGOTT: *The Music and musical Instruments of Japan.* (London 1893), blz. 25 & 26.

2) Zie „*Mittheilungen* etc." Heft II, blz. XI.

3) Zie „*Mittheilungen* etc." Heft I blz. 35 en vergelijk P. en F. SARASIN: *Die Wedda's von Ceylon.* Wiesbaden, 1892. 4°.

4) Zie „*Mittheilungen* etc." I, blz. 8 en 9. — Niet de kist zelf, zoo als hier is opgegeven, doch de in de versiering voorgestelde wezens zijn het „*Totem*".

5) Zie „*Mittheilungen* etc." 1, blz. 5 en 6. — Een gedeelte dezer verzameling, nl. de aarden fluiten en daaraan verwante muziekinstrumenten zijn sedert door Prof. KOLLMANN tot het onderwerp van twee publicaties gemaakt: I. *Flöten und Pfeifen aus Alt Mexico* (Mitth. II blz. 45 e. v.) & II. *Flöten und Pfeifen aus Alt Mexico* (Bastian-Festschrift, Berlin, 1896, blz. 557 e. v.).

6) A. DE CEULENEER: *Type d'Indien du Nouveau Monde.* Bruxelles, 1890.

Digitized by Google

CORTEZ veroverd was.[1]) — Van Yucatan zijn in dit Museum voorhanden de eenige nog bekende houten reliefs van Tikal en van de ruïnenstad Lorillard.[2])

Van Afrika verdient in de eerste plaats vermelding eene insgelijks grootendeels door de gebroeders SARASIN aangelegde en geschonken verzameling uit Egypte en naburige streken, die stelselmatig gevormd, bijna alle tijdperken van het leven der inboorlingen in dat land omvat.[3]) Van de Aschantijnen kwam ik hier wederom eene reeks goudgewichten tegen en ook uit Kameroen is er eene opmerkelijke verzameling.

ZÜRICH 15—16 JUNI.

XXIII. MUSEUM DER ETHNOGRAPHISCHEN GESELLSCHAFT.

Te Zürich bestond tot ongeveer acht jaren geleden geen ethnographisch Museum; toen vormde zich op voorstel van Prof. O. STOLL een Ethnographisch Genootschap daar ter stede,[4]) waaraan de oprichting van een Museum te danken is.

Lokalen en tentoonstelling. De instelling, eigendom van gezegd genootschap, is in gehuurde localen gehuisvest; de voorwerpen der thans reeds niet onaanzienlijke verzameling, zijn gedeeltelijk in de open lucht, gedeeltelijk in eenvoudige, doch doelmatige kasten en vitrines behoorlijk tentoongesteld.

De voorwerpen. Van Azië is vooral Japan door eene verzameling vertegenwoordigd die eenig in hare soort is. Niet minder dan ± 1000 voorwerpen maken aanschouwelijk welke beteekenis de bamboe voor het leven van de Japanners heeft; in de voeding en de huishouding, in de bouwkunst en verschillende takken van nijverheid, ja zelfs in het borduurwerk en de schilderkunst speelt de bamboe eene groote rol. Een uitstekende beredeneerde catalogus, op grond der mededeelingen van den verzamelaar bewerkt door den botanicus Prof. C. SCHRÖTER geeft over dit veelsoortig gebruik van bamboe de noodige inlichting.[5]) Andere Aziatische landen, hier goed vertegenwoordigd, zijn nog Ceylon, de Philippijnen en Perzië; van de Philippijnen is er o. a. een eigenaardig kolfvormig aarden voorwerp, dat volgens de opgave bij verlossingen gebruikt wordt; van Ceylon treft men er soortgelijke hartvormige schaambedekkingen voor kleine meisjes van geelkoper aan, als ook in Nederlandsch en Engelsch Indië in gebruik zijn. Ook zag ik van de Philippijnen de rasp voor klappernoten van denzelfden vorm als in Indië.

Uit Afrika is eene verzameling door Prof. KELLER medegebracht uit het land der Somali's en eene andere door Prof. HANS SCHINZ in Z. W. Afrika bij de Ova-Herero's enz.[6]) aangelegd, voorhanden.

Van de eilanden der Stille Zuidzee bezit het Museum merkwaardige stukken van de

---

1) „*Mittheilungen* etc." II, blz. X.

2) „*Mittheilungen* etc." I, blz. 6 en 7. De onderhavige stukken zijn o. a. door L. DE ROSNY en DÉSIRÉ CHARNAY onderzocht en beschreven.

3) Zie „*Mittheilungen* etc." I, blz. 13 e. v. en II, blz. 83 e. v. (L. RÜTIMEYER: *Katalog der Abtheilung für Nordost-Afrika*).

4) Zie *Intern. Archiv für Ethnographie* I, blz. 234.

5) *Katalog der* SPÖRRY'*schen Bambus Sammlung aus Japan.* Zürich, 1894.

6) Zie HANS SCHINZ: *Deutsch Süd-West Afrika, Reisen* 1884—1887. Leipzig, 1891.

Digitized by Google

Nieuwe Hebriden, de Santa Cruz-eilanden, van Nieuw-Caledonië en van Duitsch Nieuw-Guinea. Van de Nieuwe Hebriden vermeld ik o. a. de eigenaardige schaamteschort door hoofden gedragen, bestaande uit een groot aantal koorden die aan een ellipsvormig stuk hout zijn verbonden, dat in den rug van den drager komt te liggen. [1]) Niet weinige dezer Oceanische voorwerpen bleken foutief gedetermineerd te zijn.

Van Amerika ziet men eene kleine, goede verzameling van het Noord-Westelijk gedeelte, waarbij zich voorwerpen van de Pueblo's en de Sioux aansluiten; doch het belangrijkste uit dit werelddeel zijn de door Prof. STOLL in Guatemala verzamelde voorwerpen.

Ethnographische en Anthropologische Colleges. Ethnographische, of wel ethnologische Colleges worden door Prof. STOLL aan de Universiteit en het Polytechnicum gegeven; in de Anthropologie doceert aan beide instellingen Dr. RUD. MARTIN, die eveneens tot het bestuur van voormeld genootschap behoort. Vooral de lessen van den laatste worden druk bezocht; hij had op het tijdstip van mijn bezoek, naar hij mij mededeelde, 36 hoorders voor de physische Anthropologie, waarvan elf deel namen aan alle, theoretische en praktische oefeningen.

ROME 17—27 JUNI.

XXIV. MUSEO NAZIONALE PREISTORICO ED ETNOGRAFICO.

De geschiedenis. In het jaar 1875 ging van Prof. L. PIGORINI, den tegenwoordigen Directeur dezer instelling, een voorstel uit aan den Minister van Onderwijs om in de hoofdstad van Italië een Praehistorisch en Ethnographisch Museum op te richten. Reeds in de maand Maart daaraan volgende, werd het Museum geopend, dat in den beginne niet veel honderden voorwerpen bevatte. [2])

De lokalen. Het Museum werd toen in tien zalen der bovenste verdieping van het vroegere „Collegium Romanum" gehuisvest; thans is het over ruim veertig zalen meer en twee lange gaanderijen uitgebreid en nog is er gebrek aan ruimte, aangezien er in plaats van de enkele honderden voorwerpen, die in den beginne aanwezig waren, thans ongeveer 80,000 voorhanden zijn.

De verlichting. Door het gebouw wordt eene groote, vierkante binnenplaats omsloten, waarop, even als aan enkele plaatsen aan den straatkant de ramen uitkomen, zoodat de verlichting bijna overal voldoende is.

De tentoonstelling. Aan de tentoonstelling der voorwerpen is veel zorg besteed; de praehistorische zijn volgens de vondsten gerangschikt, de ethnographische in geographische volgorde. Ieder voorwerp komt duidelijk uit, gedeeltelijk in langs de wanden geplaatste niet te hooge en niet te diepe kasten, gedeeltelijk in vrijstaande kasten of eindelijk in onder de ramen geplaatste lessenaars. Prof. PIGORINI heeft indertijd als zijn gevoelen te kennen gegeven „dat in een Museum de strengste eenvoud moet heerschen en dat het eenige sieraad de voorwerpen moeten zijn". Die leidende gedachte heeft blijkbaar bij de inrichting van dit Museum voorgezeten.

De Conserveering. Voor de conserveering der voorwerpen wordt hier uitstekende zorg gedragen; in alle kasten is Naphtaline in voldoende mate aanwezig of, zoodra eene kast

---

1) Zie SCHMELTZ en KRAUSE: *Op. cit.*, blz. 126 N. 2564 enz. en Pl. XXII Fig. 2 en *Revue d'Ethnographie*, III, blz. 167) (Afb.) en VII, blz. 342, Fig. 67.

2) Zie over de geschiedenis enz. van dit Museum ook: *Intern. Archiv für Ethnographie*, V [1892], blz. 243 e. v.

Digitized by Google

geopend wordt, wordt de voorraad, in geval die onvoldoende blijkt, aangevuld. Niettegenstaande de vele in het Museum voorhanden voorwerpen van vederen of dierenvel, kon ik niet de minste sporen van aanwezigheid van ongedierte in de kasten ontdekken, zooals dit op mijne reis tot nog toe hier of daar wel het geval was geweest. Ook tegen de uitwerking van het licht wordt goed gewaakt; bij te fellen zonneschijn draagt een der bedienden dadelijk zorg het licht te temperen.

Catalogus, inventaris, publicaties enz. Een cedelcatalogus is niet voorhanden, evenmin als een gedrukte catalogus of gids; de voorwerpen worden volgens eene door de Regeering voorgeschreven, omslachtige wijze in gebonden boeken geinventariseerd. Een aantal verslagen [1]) of ook berichten over nieuwe aanwinsten zijn in tijdschriften, o. a. in dat van het Italiaansch Aardrijkskundig Genootschap te Rome, verschenen. De etiketteering laat te wenschen over.

De Museuminhoud. Tot de schatten van het Museum behooren ook de voorwerpen uit het vroegere *Museum Kircherianum* waaronder ook veel praehistorische en antieke. Van de laatste vermeld ik hier in 't voorbijgaan een prachtig bronzen vaasvormig vat met deksel, onder den naam van de „Cista athletica" bij de archaeologen bekend, [2]) en eene in een stuk gips gegrifte carricatur op de kruisiging van Christus, op het Palatijn gevonden, als die welke het meest mijne aandacht trokken. Nog moet ik gewagen van eene prachtige, bronzen, aan vier kettingen hangende lamp uit de 10e eeuw onzer jaartelling, die in 1872 te Rome werd gevonden.

Praehistorische verzamelingen. De praehistorische voorwerpen, vooral uit Italië, b.v. van de Terramares, zijn zeer talrijk. De wijze waarop hier modellen van eenige praehistorische bouwwerken en begraafplaatsen, b.v. van de Nuraghes op Sardinië, tentoongesteld zijn, verdient ten volle welgeslaagd te heeten. Eenige grafvondsten zijn hier geheel zooals ze op de plaats werden gevonden, ten aanschouwe gebracht, zoo b.v. uit het steentijdperk graven van Sgurgola in het Anagmiadal (de schedel rood gekleurd, zooals wij dat nog heden bij enkele onbeschaafde volken zien) en van Remedello nabij Brescia, die den overgang vormen tot het bronstijdperk, waarvan even als ook uit het eerste ijzertijdperk graven te zien zijn. [3])

Ethnographische verzamelingen. Van de verschillende buiteneuropeesche volken zijn in dit Museum die van Amerika het best vertegenwoordigd. In de eerste plaats vermeldenswaard zijn ettelijke oud-Mexicaansche voorwerpen, waarvan vier exemplaren van prachtig mozaiekwerk: een liggende puma, twee maskers en een tot fluit dienend menschelijk dijbeen [4]); voorts het door Dr. Stolpe beschreven werphout [5]) en een pronkstuk van vedermozaiek op grove geweven stof, een mantel, die door de Republiek Tlascala aan haren Generaal Axotecal, den bondgenoot van Cortez werd gegeven. [6])

---

1) L. Pigorini: *Il Museo nazionale preistorico ed etnografico di Roma.* Prime Relazione. Roma 1881 en *Il Museo nazionale preistorico ed etnografico di Roma.* (Nuova Antologia Vol. XXXIV, 16 Aug. 1891) Roma 1891. — G. A. Colini: *Cronaca del Museo preistorico ed etnografico di Roma* I—III (Boll. Soc. geogr. Ital.) Roma 1884—1887.

2) *La Cista atletica del Museo Kircheriano illustrata.* Roma, coi tipi della sacra Congregazione di Propaganda Fide. 1848.

3) *Intern. Archiv für Ethnographie* V, blz. 247.

4) L. Pigorini: *Gli antichi oggetti messicani incrostati di mosaico.* Academia dei Lincei, 1884—85. Met plaat.

5) *Ueber altmexikanische und südamerikanische Wurfbretter* (Int. Archiv für Ethn. III [1890], blz. 234 e. v. & Pl. XV, Fig. 7 & 8.).

6) *Intern. Archiv für Ethnographie* V, blz. 245.

Digitized by Google

Uit Peru ziet men vooreerst eene prachtige verzameling aardewerk, waaronder kruiken van allerlei vorm: vogels, viervoetige dieren, visschen, schelpen (*Spondylus* en *Strombus*) en vruchten (Yams, Mais enz.); ook mythologische voorstellingen vindt men er onder en bij sommigen kan men aan de voorgestelde personen de versiering van het lichaam nagaan, zooals die ook aan enkele mummies te zien is en waarvan door den Heer Boggiani is aangetoond dat men hier niet met tatoeëering, maar met beschildering van het lichaam te doen heeft.[1]) Opmerkelijk is eene kruik waarvan de versiering de carricatuur van een monnik vertoont. Daarbij sluiten zich aan merkwaardige exemplaren van mozaiekwerk uit vederen;[2]) weefsels, waarvan de kleuren, niettegenstaande ze eeuwenoud zijn, zich nog zoo frisch vertoonen als waren ze pas uit de handen van de bewerkster gekomen. Sieraden, steenen gereedschap, exemplaren van houtsnijwerk enz. sluiten de rij dezer hoogst merkwaardige overblijfselen der beschaving van 't oude Peru, die in hoofdzaak door Prof. Mazzei in 't land zelf zijn bijeengebracht.[3]) — Ook van Ecuador ziet men merkwaardige antieke stukken, o. a. vier prachtige steenen zetels met diervormig voetstuk.[4]) — Van Columbië is er veel aardewerk, kruiken en beeldjes, benevens andere voorwerpen waaronder twee mummies, eenige gouden beeldjes en sieraden van schelpen, enz. aanwezig. — Stukken van groot belang vindt men onder de collecties die van de z. g. „Indianen der Missies" afkomstig zijn en reeds in den Catalogus van het Museum Kircherianum van 1678 vermeld worden. Daartoe behooren o. a. een aantal schotels en lepels van kalebas met blad- en bloemornamenten en enkele afbeeldingen van dieren in kleuren, en met goud en zilver, fraai beschilderd. Wijders een gevlochten schaamteschort, waaraan menschentanden zijn geregen, als een presumptie van voormalig kannibalisme (?), enz. — De inboorlingen van Brazilië zijn door eene groote verzameling vertegenwoordigd,[5]) waarbij een aantal voorwerpen die eveneens reeds tot het even genoemde Museum hebben behoord: In de eerste plaats eenige eigenaardige houten knotsen, eene houten trompet, zooals ook het Leidsche Museum er een bezit,[6]) steenen bijlen, waaronder het reeds door Ulysses Aldrovandii in zijn „Museum metallicum" beschreven exemplaar[7]) en ten slotte nog eene merkwaardige knots met bolvormigen steen aan het slageinde, waarmede, naar het etiket vermeldt, een der zendelingen werd gedood. — Van de inboorlingen aan de Amazonen-rivier[8]) en de Rio-Negro, de Mundurucus en de Jivaros[9]) zijn allen min of meer uitgebreide verzamelingen voorhanden. Van de beide laatste stammen vindt men ook hier de meer vermelde geprepareerde koppen, van de Jivaros bovendien een eigen-

---

1) G. Boggiano: *Tatuaggio o Pittura?* (Atti del II Congr. geogr. Ital.) Roma 1895. Met platen.

2) H. H. Giglioli: *Notes on some remarkable specimens of old Peruvian „Ars plumaria."* (Int. Archiv für Ethnographie VII [1894], blz. 221 e. v. en Pl. XV).

3) Zie *Intern. Archiv für Ethnographie* V (1892), blz. 89 e. v.

4) L. Pigorini: *Di alcuni oggetti etnologici dell' Ecuador* (R. Accad. dei Lincei 1880/81) Roma, 1881, con tav. — *Les Indiens Colorados et les sièges de pierre de la région de Manabi.* (Rev. d'Ethn. I [1882], blz. 454 e. v.) met afb.

5) G. A. Colini: *Note geografiche e collezione etnograofiche del Cav.* Bartolomeo Lucciòli (Boll. Soc. Geogr. It.), Roma, 1883.

6) Zie J. D. E. Schmeltz: *Antike südamerikanische Waffen und eine Trompete* in „Festschrift für Prof. P. J. Veth". Leiden, 1894.

7) Zie G. A. Colini: *Une autre hache en pierre du Brésil* (Int. Archiv für Ethnogr. IV [1891], blz. 257 met afb.).

8) G. A. Colini: *Collezione etnografica degli indigeni dell' alto Amazzoni* (Boll. Soc. Geogr. It.), Roma, 1883; ill. — G. A. Colini: *La provincia delle Amazzoni sec. la relazione del P. Ill. Giuseppe Coppi* (Boll. Soc. Geogr. It.) Roma 1885.

9) G. A. Colini: *Osservazione etnografiche sui Givari.* (Reale Acc. dei Lincei 1882/83). Roma, 1883; ill. (Hierin photolithographische afbeelding van de meervermelde gedroogde koppen.).

Digitized by Google

aardig neksieraad bestaande uit aan koorden geregen vogelbeentjes, vogelhuiden met vederen en schelpen en, langs den onderrand, versierd met de vleugeldekken van eene tor. [1]) — Hoogst omvangrijk en merkwaardig zijn de verzamelingen die door den Heer BOGGIANI bij de stammen der Chamacoccos in de Gran Chaco [2]) en bij de Caduveo's [3]) bijeengebracht zijn, vooral wegens de verscheidenheid en de kleurenschakeering van sieraden, meest allen van vederen vervaardigd en om het opmerkelijke verschijnsel dat de ornamentiek van het aardewerk dezer Indianen zoozeer gelijkt op die van het oud-Peruaansche aardewerk. — Van de Roodhuiden is niet veel voorhanden, doch het Museum bezit twee beeldenschriften, het eene op hout, het ander op berkenbast, uit het straks te vermelden „Museum Borgianum" afkomstig.

Uit Azië zijn in de eerste plaats te noemen snijwerken uit been van de Tsjoektsjen, meestal dieren enz. voorstellende. [4]) — De collecties uit China en Japan staan verre ten achter bij de collecties te Leiden; enkele belangrijke stukken uit deze landen zijn wederom afkomstig uit het Museum Kircherianum. — De volken van Britsch Indië zijn tamelijk goed vertegenwoordigd, hoofdzakelijk door schenkingen van den Radja TAGORE. Van de Karen's en de Shan's in Achter-Indië is eene schoone verzameling door den reiziger LEONARDA FEA bijeengebracht, waaronder eenige fraaie zwaarden der Shan's en drie stuks van de merkwaardige bronzen keteltrommen, [5]) die met bepaalde zekerheid als in het dorp Medaung of Nue Taung in Burma vervaardigd te worden opgegeven zijn en bijzondere vermelding verdienen. [6]) — Ook van de doozen waarin voedsel aan priesters wordt gebracht en waarvan ik boven reeds meermalen gewaagde vindt men hier een aantal exemplaren met de herkomstopgave „Burma", en daarbij een stel met daarbij behoorend draagjuk, een en ander met lakwerk en verguldsel van onderscheiden patronen fraai versierd. — Met voorwerpen uit Indonesië is het Museum zeer schaars bedeeld.

Van Oceanië zijn in de eerste plaats de verzamelingen uit Nieuw-Guinea te noemen die door de reizigers D'ALBERTIS [7]) en LAMBERTO LORIA [8]) zijn aangelegd. Ik moet mij hier onthouden eene schets van den inhoud dezer voor de ethnographie van Nieuw-Guinea hoogst belangrijke, groote collecties te leveren; alleen dit dat ik er menig zeldzaam stuk zag en tal van aanteekeningen voor later gebruik maakte, en hier ook in staat gesteld was inzicht te erlangen in de wijze waarop de Papoea's van Zuid-Oost Nieuw-Guinea de bolvormige steenen voor de slageinden van hun knotsen met een dunnen bamboe doorboren. — Van Duitsch Nieuw-Guinea vindt men ook in dit Museum een gedeelte der door den reiziger OTTO FINSCH [9]) aldaar bijeengebrachte verzameling. — De overige tot het gebied van Oceanië behoorende eilanden gaven mij weinig aanleiding tot aanteekeningen; bijzonder schaars zijn de Polynesiers vertegenwoordigd, intusschen komen hier enkele stukken van waarde uit ouderen tijd voor, zoo b. v. een merkwaardige prauwsteven van Nieuw Zeeland en eene

---

1) Zie de in Noot 8, blz. 46 vermelde publicatie blz. 34 N. 62 en Pl. II Fig. 18.

2) G. BOGGIANI: *I Ciamacoco.* Roma, 1894. (Vergelijk ook Prof. K. VON DEN STEINEN in „Globus" Bd. LXII N. 21, Mai 1895.) — 3) G. BOGGIANI: *I Caduvei.* Roma, 1895.

4) Zie afbeeldingen in het werk: NORDENSKIÖLD's *Vegafahrt.* Leipzig.

5) Zie over deze muziekinstrumenten, waaraan bijgeloovige beschouwingen zijn verbonden J. D. E. SCHMELTZ: *Bronzepauken im Indischen Archipel* (Supplement zu Bd. IX Intern. Archiv für Ethnographie, blz. 41 e. v.).

6) Zie F. HEGER: *Bericht über eine Studienreise in Mitteleuropa,* 1895 (Ann. des K. K. nathist. Hofmuseums, Wien [1895], Bd. X), bl. 106.

7) L. M. D'ALBERTIS: *New Guinea,* Vol. I & II. London, 1880.

8) G. A. COLINI: *Collezione etnografica della peninsola S. E. della Nuova Guinea formata dal dott. Lamberto Loria* (Boll. Soc. Geogr. It.). Roma, 1891.

9) Zie Dr. O. FINSCH: *Samoafahrten.* Leipzig, 1888.

Digitized by Google

rasp voor kokosnoten van de Gezelschapseilanden, van eenen vorm, die mij geheel onbekend was.[1]) Van de Melanesische volken zijn het belangrijkst de verzamelingen van Nieuw Caledonië[2]) en de Admiraliteitseilanden;[3]) die van het eerstgenoemde eiland is evenwel van veel minder belang, dan die te Leiden aanwezig is.

Wat Afrika betreft munt in de eerste plaats uit de verzameling uit Abyssinië, die zoo rijk is, dat ik er geene weet te noemen, die er mede te vergelijken zoude zijn. Ook van de stammen aan den Nijl, uit Marokko en van de Westkust van Afrika zijn veel merkwaardige stukken voorhanden. Van de Kafferstammen in het Zuiden bezit de verzameling van den missionaris Weitzecker belangrijke stukken en van de stammen, wonende aan de Centraal-Afrikaansche meren heeft men er schilden van eigenaardigen vorm, staatsiesperen en kleedij van boomschors, met teekeningen in zwarte verf versierd. — Van de voorwerpen uit het Oosten van dit werelddeel verdienen die van de Uniamwesi's vermeld te worden, en van de Somali's, Galla's, alsmede de stammen in het dal van de Juba-rivier de verzamelingen, die door den kapitein Vittorio Bottego op zijne reis werden bijeengebracht.[4])

Colleges. Prof. L. Pigorini heeft zich belast met het Palethnologisch en Praehistorisch gedeelte van het Museum, terwijl Prof. Colini zich bijna uitsluitend wijdt aan de hedendaagsche ethnographie; beiden geven Colleges in de genoemde vakken aan de Regia Università degli Studi.

XXV. Museo romano di Antropologia.

Aan het, in hetzelfde gebouw als het vorige Museum gevestigde en onder leiding van den degelijken anthropoloog Prof. G. Sergi staande Anthropologisch Museum bracht ik slechts een kortstondig bezoek, daar het niets bevat wat rechtstreeks tot het gebied der ethnographie behoort. Alhoewel eerst voor betrekkelijk korten tijd opgericht, neemt dit Museum met eere eene plaats in onder de zusterinstellingen. Het bezit reeds ± 2000 schedels, inzonderheid veel oud-Italiaansche, die Prof. Sergi ten grondslag heeft gelegd voor eene studie over den oorsprong van het zgn. Middellandsche ras.[5]) Belangrijk zijn ook een 400-tal schedels die door den reeds genoemden reiziger Lamberto Loria in Nieuw-Guinea en op de naburige eilanden zijn bijeengebracht en eveneens het onderwerp hebben uitgemaakt van een gewichtigen arbeid van Prof. Sergi over het Melanesische ras.[6]) Misvormde schedels zijn talrijk in deze verzamelingen; o. a. zag ik er een Macrocephalus uit een graf bij Bologna[7]) en Prof. Sergi vestigde nog in 't bijzonder mijne aandacht op een schedel van Tunis, die op dezelfde wijze misvormd is als men dit aan oud-Peruaansche schedels ziet.

Gebruik van het Museum gemaakt. Colleges in de Anthropologie worden door Prof. Sergi en zijnen assistent Prof. Moschen aan de Kkl. Universiteit gegeven; voorts hebben onder hun leiding praktische oefeningen in het Museum plaats. Aan de classificatie der schedels

---

1) Zie *Int. Archiv für Ethn.* IX (1896), blz. 91.

2) G. A. Colini: *Collezione etnografica della Nuova Caledonia* (Rendiconti della R. Acc. dei Lincei). Roma, 1888.

3) G. A. Colini: *Collezione etnografica dell' isole dell' Ammiragliato* (Rendiconti della R. Acc. dei Lincei). Roma, 1888.

4) Vittorio Bòttego: *Il Giuba esplorata.* Roma, 1895.

5) *Origine e diffusione della stirpe mediterranea.* Roma, 1895.

6) *Die Menschenvarietäten in Melanesien* (Archiv für Anthropologie 1892. Zie ook *Int. Archiv für Ethnographie* VIII [1895], blz. 36 e. v.).

7) G. Sergi: *Sopra un cranio deformato* (Atti della R. Acc. medica di Roma V, Ser. II). Roma, 1894.

Digitized by Google

legt Prof. SERGI den uiterlijken vorm mede ten grondslag en volgt zoodoende de ook in de systematische dierkunde gebruikelijke methode. [1])

Anthropologisch Genootschap. Ook te Rome heeft zich thans een Anthropologisch Genootschap gevormd, dat ook een eigen orgaan bezit. [2])

XXVI. MUSEO BORGIANO.

Het vermaarde *„Museo Borgiano"*, dat ik dank zij Prof. COLINI leerde kennen, is in het gebouw der Propaganda aan de Piazza di Spagna gevestigd. Het bevat slechts een gedeelte van het door den Cardinaal STEPHAN BORGIA nagelaten Museum, dat trouwens in der tijd verstrooid werd. Dit gedeelte sedert 1805 in het *„Collegium Urbanum de Propaganda Fide"* bewaard, werd nadat het belangrijk vermeerderd was op voorstel van den Cardinaal DOMENICO JACOBINI, in 1883 naar het lokaal waar het zich thans bevindt overgebracht en als „Museo Borgiano" heropend [3]). Hier bevinden zich eene menigte van ethnographische voorwerpen, die de Katholieke zendelingen, bij de meest verschillende volken werkzaam, sedert lange jaren hebben bijeengegaard. Het spreekt van zelf dat men hier dan ook menig stuk ziet, hetwelk van lang vervlogen beschavingstoestanden getuigt.

Van de voorwerpen uit Amerika is vooral te vermelden het bekende beeldschrift uit Mexico, de prachtige „Codex Borgianus", twee maskers en een afgodsbeeld van hout uit datzelfde land, van de Roodhuiden eene knots, met eivormigen naar weerszijden puntig toeloopenden steen aan het slageinde en met aan den steel bevestigden scalp van de Sioux's, alsmede een zeer fraaie *„Wampun"*, een gordel vervaardigd uit aan reepjes leer geregen schelpkralen, waardoor figuren worden gevormd, die een soort van teekenschrift vertoonen, terwijl de gordel zelf tevens een surrogaat voor geld, of wel een ruilmiddel van hooge waarde was. [4]) Het merkwaardigste echter zijn een zestal, op boomschors gegrifte pictographieën der Roodhuiden, waarvan ik reeds boven gewaagde [5]).

Azië is door zeldzame afgodsbeelden uit Indië, enkele voorwerpen uit China, waaronder een groote zijden, geborduurde voorhang en door enkele voorwerpen uit Indonesië vertegenwoordigd.

Van de eilanden der Stille Zuidzee vindt men insgelijks eenige belangrijke stukken, zoo b.v. van de Gambier-eilanden een groot houten afgodsbeeld met vier beenen, terwijl de armen ontbreken; [6]) van Nieuw-Zeeland o. a. een *Tiki* van Nephriet; van de Tonga-eilanden knotsen, enz.

Van Afrika zijn inzonderheid de stammen van den Boven-Nijl door een belangrijke verzameling vertegenwoordigd; verder ziet men voorwerpen uit het Rijk van Uganda, van de stammen aan het Albert-Nyanzameer, van de Mangbuttu's en van verscheiden Kafferstammen.

---

1) G. SERGI: *Le varietà umane. Principi e metodo di classificazione.* Torino 1893 (Door Prof. D. G. BRINTON voor de *Smithsonian Miscellanean Collections* vertaald en 1894 als N. 969 onder den titel *„The varieties of the human species"* verschenen.).

2) Atti della Società Romana di Antropologia.

3) G. A. COLINI: *Collezione etnografiche del Museo Borgiano* (Boll. Soc. Geogr. It.). Roma, 1886. Dit opstel bevat een menigte gegevens omtrent de geschiedenis dezer verzameling en over de ethnographische voorwerpen.

4) Zie over *„Wampun"* eene reeks van mededeelingen in *Report of the Bureau of Ethnology*, Washington; II, blz. 234—254; IV, blz. 84—87; en X, blz. 228—231; alsmede bij RATZEL: Op. cit. I, blz. 566.

5) Zie ook *Intern. Archiv für Ethnographie* IX, blz. 143 en *Report of the Bureau of Ethnology* VII, blz. 149 e. v. en Pl. III en IV.

6) Afgebeeld op blz. 26 van het op de voorgaande bladzijde in Noot 1 genoemde opstel van den Heer COLINI.

Digitized by Google

Ik heb niet willen nalaten met nadruk de aandacht op dit Museum te vestigen, dat onder zijne niet talrijke stukken zooveel merkwaardigs bevat en voor welks instandhouding de Propaganda den dank der wetenschap ten zeerste verdient.

FLORENCE 29—30 JUNI.

XXVII. Museo nazionale di Antropologia ed Etnologia.

Ofschoon niet zeer omvangrijk bevat het Nationaal Museum voor Anthropologie en Ethnologie te Florence toch eene voor de beoefenaren der volkenkunde niet onbelangrijke verzameling. Het is gevestigd in een gebouw voor Hooger Onderwijs in de Via Gina Capponi, in eenige lokalen der bovenverdieping.

Etaleering, kasten, inventaris. De etaleering der voorwerpen laat, evenals de conserveering, te wenschen over; de kasten zijn oud en beantwoorden niet aan de hedendaagsche eischen. Aan de inventariseering der voorwerpen is veel zorg besteed en door den mij tijdens mijn bezoek ter beschikking gestelden inventaris werd het mij mogelijk aanstonds te vinden wat ik wenschte.

De voorwerpen. Onder de verzamelingen trok het eerst mijne aandacht eene menigte voorwerpen van de eilanden der Stille Zuidzee en van Noordwestelijk Amerika, afkomstig van eene der Cook-sche expeditie en kort geleden door Prof. Giglioli breedvoerig beschreven en grootendeels afgebeeld.[1]) Daaronder ziet men stukken van de Tonga- en de Sandwich-eilanden, alsmede van Nieuw-Zeeland die heden allen in de plaats van hun oorsprong in onbruik zijn geraakt. Van Nieuw-Zeeland verdienen bovendien nog vermelding twee groote planken met snijwerk en relief, van de poort van een *Maori-patoka* afkomstig.

Van Australië ziet men enkele belangrijke stukken; van Azië vermeld ik in de eerste plaats de verzameling door Dr. E. Modigliani op Nias aangelegd,[2]) die wat verscheidenheid en aantal van voorwerpen aangaat, geene vergelijking met de verzameling in het Leidsche Museum kan doorstaan. De overige eilanden van Indonesië zijn weinig vertegenwoordigd; doch naar ik hoorde, zullen aan dit Museum de door Dr. Modigliani op zijne tweede reis bij de Bataks en op het eiland Engano[3]) verzamelde voorwerpen worden afgestaan.

Nokversiering, Humboldtbaai.
R. E. M. Ser. 53/120.

Van Nieuw-Guinea bezit het Museum de door Becoari bijeengebrachte verzameling, die veel goeds bevat.[4]) Wat mij hier voornamelijk trof, was het veelvuldig voorkomen van een op het Europeesche stekelvarken gelijkend dier (*Echidna*) in de ornamentiek.[5]) Een tapa-klopper van de Humboldtbaai gelijkt op een dissel van de soort die bij de Papoea's in gebruik is.

---

1) *Appunti intorno ad una collezione etnografica fatta durante il terzo viaggio di Cook* (Archivio per l'Antropologia etc. Vol. XXIII et XXV). Firenze, 1893 & 95.

2) *Un Viaggio a Nias.* Milano, 1890.

3) *Fra i Batacchi indipendenti.* Roma, 1892. — *L'Isola delle Donne. Viaggio ad Engano.* Milano, 1894.

4) Zie Prof. Paolo Mantegazza: *Studi sulla Nuova Guinea.* Firenze, 1877.

5) Zie J. D. E. Schmeltz: *Echidna in der Ornamentik von Neu-Guinea.* (Int. Archiv für Ethnogr. VIII [1895], blz. 165 e. v.

Digitized by Google

Uit Amerika verdient vooral vermelding eene verzameling van oud-Peruaansche voorwerpen. Daaronder is bijzonder merkwaardig een houten waardigheidsteeken, zijnde een lange ronde staf, welks boveneinde in den vorm van vier beeldjes op eene ringvormige basis is gesneden. Uit Midden-Amerika ziet men voorwerpen van Guatemala, waaronder een zwart gekleurd masker van kalebasschil en eigenaardige bogen; van Brazilië vederen sieraden en geprepareerde koppen der Mundurucu's, alsmede drie steenen bijlen (zoogenaamde ankerbijlen) zonder steel en fraaie antieke houten knotsen uit het noordelijke gedeelte van dat land en uit Guyana. Het merkwaardigste uit dezelfde streek is wel een mantel van roode vederen, zooals er een uit het Museum van Kopenhagen, als van het volk der Tupi's afkomstig vermeld wordt. Deze mantel, sedert eenige eeuwen te Florence aanwezig, is misschien, gelijk die te Kopenhagen, uit de verzameling van Prins Maurits afkomstig.[1]) Van de Roodhuiden vermeld ik een steenen bijl met diepe insnoering aan het boveneinde, zooals bij die van de Caraïben, en eene knots met steen, gelijkende op die van het Museo Borgiano.

Afrika is door betrekkelijk weinige voorwerpen uit Abessinië, Nubië, Centraal-Afrika enz. vertegenwoordigd; enkele belangrijke stukken ziet men van het eiland Teneriffa.

Van de Lappen is de door de Heeren Sommier en Mantegazza op hunne reis aldaar bijeengebrachte verzameling aanwezig.

Zeer rijk is het Museum aan schedels en skeletten van verschillende menschenrassen, o. a. ook van Papoea's[2]).

Gebruik van het Museum gemaakt. Aan de Universiteit wordt door den directeur van het Museum, Prof. P. Mantegazza, alsmede door Dr. Regalia en Dr. Danielli, college in anthropologie gegeven; een gedeelte der verzamelingen is beschreven in opstellen in het tijdschrift van het Florentijnsche Anthropologisch Genootschap.

De aanzienlijke verzameling van steenen gereedschappen enz. van onbeschaafde volken toebehoorende aan Prof. Giglioli kon ik, wegens diens uitstedigheid, evenmin zien als de verzamelingen van de Bataks en van het eiland Engano van Dr. Modigliani, die zich wegens ziekte naar een koelere streek had begeven.

WEENEN 2–10 JULI.

XXVIII. Anthropologisch-Ethnographische Abtheilung des Kais. Königl. Naturhist. Hofmuseums.

Voor de omvangrijke verzamelingen op het gebied van kunst en wetenschap, die het eigendom zijn van het Oostenrijksche Keizerhuis werden in den loop van 1872–1890 twee grootsche, ter weerszijden van een plein tegenover elkander gelegen gebouwen aan den Burgring opgericht.

Het gebouw in zijn geheel. Het voor de Natuurlijke Historie bestemde was 1880 voltooid en werd 1889 geopend. Het is van binnen en buiten rijk versierd met schilder- en

1) Zie J. D. E. Schmeltz in *Feestbundel aangeboden aan Prof.* P. J. Veth. Leiden 1894, blz. 289, noot 4. — P. Ehrenreich in *Globus* LXVI, blz. 87. — Op eene schilderij in het Mauritshuis ziet men Maria, Prinses van Engeland, de vrouw van Willem II, met een zoodanigen mantel over de schouders. Zie Victor de Stuers: *Beknopte Catalogus der schilderijen* enz. 's Gravenhage 1891, blz. 25 N°. 133.

2) Zie o. a. P. Mantegazza: *Studi craniol. sulla Nuova Guinea* (Archivio per l'Antrop. enz. Vol. XI) Firenze 1881.

Digitized by Google

beeldhouwwerk. In de ruime, goed verlichte zalen maakt zulks een aangenamen indruk, maar het is niet te ontkennen dat daardoor de aandacht van den bezoeker soms meer dan door de voorwerpen wordt getrokken [1]).

De verlichting. Van binnen wordt door linnen gordijnen het licht getemperd, van buiten worden gedurende den nacht ijzeren jaloezieën tegen de ramen geplaatst.

Maatregel ter beveiliging. De sluiting van het Museum op de dagen, waar het voor het publiek geopend is, die ik zelf eens van het begin tot het einde bijwoonde, geschiedt nadat het publiek verwijderd is, onder toezicht van een der wetenschappelijke ambtenaren en in bijzijn van een geheim politieagent, die zich gedurende de openstelling onder het publiek in het Museum bevindt. Daarbij gaat men met zooveel overleg te werk, dat het aan kwaadwillige bezoekers onmogelijk wordt gemaakt zich schuil te houden.

De anthrop.-ethn. en de praehist. afdeeling. Voor de anthropologisch-ethnographische, en de zich daarbij aansluitende praehistorische afdeeling werd omstreeks het jaar 1876 door den toenmaligen Intendant van het Hofmuseum voor Natuurlijke Historiё, den Heer von Hochstetter, de grond gelegd. Toen werden alle in andere Keizerlijke verzamelingen aanwezige, op het gebied dier afdeelingen t'huis behoorende voorwerpen daaraan toegevoegd en tengevolge van schenkingen en den toevloed van voorwerpen bijeenvergaard op reizen van Oostenrijksche oorlogschepen enz. bereikte deze afdeeling onder de zorgvuldige leiding van genoemden heer en zijnen bekwamen assistent F. Heger al spoedig een grooten omvang. Reeds 1881 waren ± 30000 voorwerpen voorhanden, waaronder die, welke op de wereldreis der Novara waren bijeengebracht, een groot gedeelte der voorwerpen op eene der reizen van Cook verzameld, enz.

De tentoonstelling en de kasten. De afdeeling is thans in negen groote zalen en vier, zich daaraan zijdelings aansluitende kleinere ruimten van het „Hochparterre" gehuisvest. De tentoonstelling verdient, behoudens enkele uitzonderingen allen lof; de kasten zijn, zooals in het geheele Museum, voor het grootste gedeelte van ijzer, en slechts voor een klein gedeelte van hout. Ze hebben voor het geheele Museum ± *f* 400,000 gekost en zijn in de afdeeling, waarvan hier sprake is van driёerlei soort: 1°. tegen de wanden geplaatste kasten van niet veel boven een mans hoogte en van onder van eene of meer laden voorzien, zoodat de glazen deuren niet tot op den grond reiken; 2°. even hooge en wederom van onder van laden voorziene vrijstaande kasten en ten 3°. kasten met vele laden en van boven met een ondiepe glazen lessenaar, waarin kleinere voorwerpen zijn tentoongesteld. Twee der laatst genoemde kasten zijn telkens met de achterzijde op eenigen afstand van elkaar geplaatst, met dien verstande dat zich boven de tusschenruimte een opstaande glazen kast, eveneens voor het tentoonstellen van kleinere voorwerpen dienende, verheft, terwijl de tusschenruimte aan de einden door deuren wordt afgesloten. Het doel der voormelde laden en van de bedekte en afgesloten tusschenruimte is bestemd om tot opberging van studiemateriaal te dienen.

Scheiding der voorwerpen in twee verzamelingen, eene voor studie, de andere voor het publiek. Het bestuur heeft reeds eene scheiding bewerkstelligd tusschen de voorwerpen die geschikt zijn voor het publiek tentoongesteld te worden, en die welke meer speciaal voor den man van 't vak van belang zijn. Deze maatregel die in Musea voor Natuurlijke Historie reeds lang in toepassing is gebracht doch, voorzoover mij bekend is hier voor het eerst in

---

1) Over de versiering van de zalen met schilderijen enz. vindt men nadere bijzonderheden in *Annalen des K. K. naturhist. Hofmuseums*, Bd. I, Notizen, blz. 27. In hetzelfde tijdschrift worden ook vele bijzonderheden omtrent de kosten der nieuwe gebouwen, de inrichting enz. medegedeeld.

Digitized by Google

een Ethnographisch Museum, verdient alleszins navolging. — Nog merk ik op dat in de tusschenruimte waarvan ik boven gewaagd heb, voorwerpen van grootere lengte, als pijlen, bogen enz. op in- en uitschuifbare planken worden geborgen en dat men ten aanzien der wandkasten, eene proeve heeft genomen met een stelsel, waarbij de zijden uit matglas bestaan, teneinde het licht van daar af te sluiten; dit stelsel schijnt mij evenwel geen aanbeveling te verdienen, want ik bespeurde, dat de weerkaatsing der voorwerpen in het glas der deuren daardoor werd bevorderd. [1])

Catalogus en het inventariseeren. Een cedelcatalogus der ethnographische voorwerpen ontbreekt nog, zal echter naar mij medegedeeld werd, gemaakt worden. [2]) — De voorwerpen worden al naar gelang ze inkomen van doorloopende nommers voorzien en op den inventaris ingeschreven, zonder onderzoek of de herkomstopgaven juist zijn. [3]) Het komt mij voor dat het in het Leidsche Museum gevolgde stelsel om iedere schenking, aankoop enz. een opvolgend serienommer te geven en zooveel volgnommers, altijd weder van 1 af beginnende, als het aantal der stukken bedraagt, en om tevens bij het inventariseeren de herkomstopgaven niet slaafs te volgen, doch ze aan eene critiek te onderwerpen en zoo noodig aanmerkingen daaromtrent op den inventaris en in den cedelcatalogus te brengen, de voorkeur verdient. Aan den eenen kant toch vergemakkelijkt de indeeling der voorwerpen in serieën het overzicht en aan den anderen kant worden door een kritisch onderzoek der herkomstopgaven enz. fouten voorkomen, die anders in het vervolg op de etiketten of zelfs in eventueele publikatiën kunnen overgaan. — Anders komt het mij voor dat de inventaris praktisch is ingericht, ten minste voor zoover ik bij eene oppervlakkige beschouwing kon nagaan. De bestuurder der afdeeling, de Heer F. Heger, die wegens eene studiereis afwezig was, had namelijk, naar mij door zijn plaatsvervanger werd medegedeeld, alle op de verzamelingen betrekking hebbende bescheiden vóór zijn vertrek weggesloten, zoodat ik ze niet kon inzien. Mij dunkt dat ook hier de te Leiden gevolgde maatregel, om ook bij afwezigheid van den Directeur aan deskundige vreemdelingen desverkiezende inzage der bescheiden te verstrekken, de voorkeur verdient. Intusschen wil ik niet in gebreke blijven te verklaren dat door de aanwezige wetenschappelijke ambtenaren der afdeeling, voor zoover het hun mogelijk was, met de meeste welwillendheid aan mijne wenschen werd te gemoet gekomen.

Gids en publicaties. De gids, waarvan volgens eene opgave op den titel in 1895 reeds het 28ste duizendtal ten verkoop werd gebracht, vormt een gedeelte van den *Allgemeinen Führer* [4]), die zeer goed bewerkt en met een aantal illustraties versierd is. De tot nog toe op het materiaal der afdeeling gegronde publicaties zijn, behoudens enkele uitzonderingen, bij het Museumorgaan [5]) of bij het tijdschrift van het te Weenen gevestigde Anthropologisch genootschap [6]) ingelijfd.

De etiketteering. De etiketteering laat te wenschen over; soms ontbreken bij de ethnographische voorwerpen, zoo b. v. in de prachtige vertegenwoordiging van den beschavings-

---

1) Zie over het stelsel waarnaar de kasten ontworpen zijn, eenige mededeelingen in de, in *„Annalen"* Bd. IV opgenomen *„Jahresbericht für* 1888", blz. 34.

2) Zie de zooeven aangehaalde *„Jahresbericht für* 1888", blz. 33.

3) Zie de *„Jahresbericht für* 1891", blz. 55.

4) *Allgemeiner Führer durch das K. K. naturhistorische Hofmuseum.* Unter Mitwirkung der Sammlungs-Vorstände verfasst von Dr. Franz Ritter von Hauer. Wien, 1895. 8°.

5) *Annalen des K. K. naturhist. Hofmuseums.* Begonnen in 1885; tot nog toe zijn tien deelen verschenen.

6) *Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft.* Het 26ste deel is in publicatie.

Digitized by Google

toestand der Maori's, de etiketten bijna geheel en soms beantwoorden ze allesbehalve aan het doel om den bezoeker het bestudeeren der verzameling te vergemakkelijken. Mijns inziens hebben etiketten die niet meer vermelden dan „Armschmuck" (Armsieraad), „Ruder" (Roeispaan), „Hölzerne Schüssel" (Houten schotel), „Ruder mit eingeschnittenem Ornament" (Roeispaan met ingesneden versiering) weinig waarde, wat hier wordt vermeld ziet ook de gewone bezoeker reeds zelf; wenschelijk ware, om de belangstelling van den bezoeker te wekken, de vermelding van bijzonderheden omtrent het gebruik der voorwerpen, zooals ik dat te Kew zag, omtrent den oorsprong van het soms tot in het onherkenbare gestyleerde ornament enz. Ook de Indische afdeeling van het Kkl. Museum voor Volkenkunde te Berlijn kan hier als een uitstekend voorbeeld dienen. Sommige etiketten bleken bovendien foutieve opgaven, die reeds lang in de litteratuur verbeterd zijn, te bevatten. [1])

De conserveering. Voor het behoud der voorwerpen schijnt uitstekend zorg te worden gedragen, alhoewel de Heer HEGER, om redenen van goeden smaak, het gebruik van Naphthaline uit de ethnographische afdeeling heeft verbannen. Zoodra in eene kast ongedierte wordt opgemerkt, wordt deze geheel ontruimd en de voorwerpen aan een zuiveringsproces onderworpen.

De voorwerpen. Aangaande de verzamelingen zij opgemerkt dat ik de anthropologische, als meer buiten mijn bestek liggende, niet heb bezocht. Naar hetgeen mij daaromtrent werd medegedeeld omvat deze meer dan 3400 voorwerpen; er bestaat een cedelcatalogus en er moeten vooral belangrijke stukken uit de Oostenrijksche landen, uit Rusland, Cyprus, Japan, de Philippijnen, Nieuw Zeeland, van het Paascheiland en van Oost-Afrika, meestal reeksen van schedels, voorhanden zijn.

Ook aan de praehistorische verzameling bracht ik slechts eens een kortstondig bezoek; de voorwerpen, die volgens de verschillende tijdperken en volgens de vindplaatsen zijn gerangschikt, zijn met zorg en smaak geëtaleerd. [2]) Ook de etiketteering beantwoordt aan billijke eischen. Het getal der geinventariseerde stukken bedroeg in 1895 meer dan 28000 en het best is daaronder de voorgeschiedenis der Oostenrijksche landen vertegenwoordigd. Bijzondere vermelding verdienen de vele voorwerpen uit het „Hallstatt-tijdperk", het gewichtigste gedeelte dezer verzameling. [3]) Enkele grafvondsten ziet men in hun geheel, zooals die zijn opgedolven, soms met het skelet van het lijk er bij, hier tentoongesteld, waardoor men een goed begrip der bij de betreffende volken gevolgde wijze van begraven verkrijgt.

De ethnographische verzamelingen zijn geographisch gerangschikt, van eene indeeling der voorwerpen naar groepen zooals te Leiden heeft men om bijzondere reden afgezien; [4]) gekleede beelden zooals die te Leiden en ook te Berlijn over de verzameling zijn verdeeld, en die een zoo goed begrip der kleederdracht enz. der verschillende volken geven, zoekt men hier te vergeefs. Het getal der geïnventariseerde stukken bedroeg in 1895 ± 54500.

Van de volken van Europa zijn die van het Balkan-schiereiland door vele voorwerpen vertegenwoordigd. De bestuurder der afdeeling heeft te recht met aandrang er op gewezen dat men ook aan de ethnographie der Europeesche volken, en aan het verzamelen

---

1) Zoo was het door FINSCH in zijn later te vermelden werk als „handwapen" bestempelde beenen voorwerp uit Z. O Nieuw-Guinea, waarvan reeds in 1893 is aangetoond, dat men hier met een „betelspatel" te doen heeft (DE CLERCQ & SCHMELTZ: *Nederl. N. W. Nieuw-Guinea*, blz. 200), nog altijd als „handwapen" geetiketteerd.

2) Eenige bijzonderheden daaromtrent bevat de „*Jahresbericht* 1886", blz. 24.

3) Zie over dit tijdperk de uitstekende mededeelingen in Dr. M. HOERNES: *Die Urgeschichte des Menschen* [Wien 1892], blz. 519 e. v.

4) Zie „*Jahresbericht* 1888", blz. 33 e. v.

Digitized by Google

dier voorwerpen meer aandacht schenke, dewijl ook hier de oorspronkelijke toestanden met den dag verdwijnen. [1])

Van Azië ziet men het eerst van het eiland Cyprus eene reeks van vaatwerk, waaruit duidelijk blijkt dat de calebas den makers voor sommige vormen tot voorbeeld heeft gediend, [2]) terwijl van Voor-Azië eene belangrijke verzameling oudheden, gedeeltelijk door den bestuurder zelf uit grafheuvels bij Koban in den Kaukasus opgedolven, [3]) voorhanden is. Arabië en Perzië zijn door tal van voorwerpen vertegenwoordigd; daaraan sluit zich de schoone, door Dr. TROLL op zijne reis door Centraal-Azië en in Turkestan bijeengebrachte verzameling, [4]) waaronder vele belangrijke stukken, zoo b.v. fraaie voorwerpen uit Nephriet en Jadeit die het onderwerp eener gewichtige studie over deze beide steensoorten, hun geographische verspreiding en hun toepassing van een der Museums-ambtenaren hebben uitgemaakt. [5]) Ook een der schotelvormige korven die, met vel overtrokken, op de Euphraat in plaats van schuitjes dienst doen, ziet men hier. De thans volgende afdeeling is aan de ethnographie van China gewijd; ze telt meer dan 1400 stuks en daaronder vele belangrijke; [6]) ook de ethnographie van Japan, benevens die van Korea, van de Aino's en van de Lioe-Kioe-eilanden is rijkelijk vertegenwoordigd, in hoofdzaak door eene omvangrijke verzameling die door een der zonen van den grondlegger van het Leidsche Museum, HEINRICH VON SIEBOLD, in 1889 geschonken werd en die daarvoor door den Keizer van Oostenrijk tot „Freiherr" werd verheven. [7]) Behalve eene belangrijke reeks oudheden van Japan, vermeld ik een prachtig bronzen wierookvat, [8]) werken van porselein, antiek lakwerk, enkele fraaie wapens enz.; ook verscheidene maskers zijn voorhanden, doch naar mij toescheen, geen antieke exemplaren. De beschavingstoestand der Aino's is in het Leidsche Museum even goed zoo niet beter vertegenwoordigd; van de Lioe-Kioe eilanden verdient eene begrafenisurn, op een huis gelijkende, bijzondere vermelding [9]). Voor de voorwerpen van Japan en de beide laatst genoemde volken is eene zeer bruikbare toelichting van Dr. HABERLANDT [10]) verschenen. Voor het eerst, gedurende mijne reis, zag ik hier eene noemenswaardige reeks voorwerpen van Formosa die inmiddels tot gemeengoed der wetenschap is gemaakt. [11]) Van Voor-Indië bezit het Museum o. a. de door de reizigers Baron VON HÜGEL [12]) en L. H. FISCHER aangelegde verzamelingen;

1) *„Jahresbericht"* 1889, blz. 61 en 1890, blz. 37.

2) Zie Dr. OHNEFALSCH—RICHTER: *Parallelen in den Gebräuchen der alten und der jetzigen Bevölkerung von Cypern.* Verh. berl. anthrop. Gesellsch. 1891, pg. 34 e. v.

3) Zie *„Annalen"* enz. Bd. VI, blz. 154 e. v. (F. HEGER: *Vorläufiger Bericht über die im Sommer* 1891 *unternommene Reise nach dem Kaukasus*).

4) Een beknopt overzicht van den inhoud dezer verzameling vindt men in *„Jahresbericht"* 1890, blz. 44.

5) Dr. M. HABERLANDT: *Ueber Nephrit und Jadeit-Gegenstände aus Central-Asien.* Wien, 1891. (Annalen Bd. VI, blz. 273 e. v.) Vergelijk ook *„Jade"*, in *Ostas. Lloyd,* 3 Juli 1896, blz. 911 e. v.

6) Zie Dr. M. HABERLANDT: *Die Chinesische Sammlung des K. K. naturhist. Hofmuseums in ihrer Neuaufstellung* (Annalen Bd. X, blz. 155 e. v.). Bijna de geheele verzameling bestaat uit geschenken van vaderlandslievende Oostenrijkers in China, vooral van den voor korten tijd overleden Consul-Generaal te Shanghai.

7) Nadere bijzonderheden omtrent deze verzameling vindt men in *„Annalen enz."* Bd. IV [1889], Notizen, blz. 111: F. HEGER: *Heinr. von Siebold's japanische Sammlungen.*

8) Zie *„Jahresbericht"* 1894, blz. 5 en 39.

9) Dr. M. HABERLANDT: *Ueber eine Graburne von den Liu-kiu-Inseln* (Mitth. der Anthrop. Gesellschaft in Wien, XXIII blz. 39 e. v.) Met afb.

10) Dr. M. HABERLANDT: *Volk und Cultur von Japan.* Wien, 1894.

11) Dr. M. HABERLANDT: *Die Eingebornen der Kapsulan-Ebene von Formosa* (Mitth. der A. G. in Wien XXIV [1894], blz. 30 e. v.). Met afb.

12) Zie het werk VON HÜGEL: *Kaschmir.*

Digitized by Google

onder die van den laatste is de groote verscheidenheid van lijfsieraden [1]) vooral merkwaardig. Van Achter-Indië zijn er belangrijke stukken van Annam, Siam en Burma voorhanden, o. a. fraaie Boeddhabeelden, eenige bronzen keteltrommen enz.; Ceylon is door eene goede verzameling vertegenwoordigd, waaronder vele der bekende houten duivelsmaskers; de vorm van de rasp voor kokosnoten is hier die van een der samenvouwbare Koranlessenaars. Van de Malediven zag ik hier een aantal voorwerpen, in welker vorm enz. de invloed van Ceylon niet te miskennen is; en van de Andamanen en Nicobaren eene door den Heer E. H. MAN geschonken verzameling, welke in gehalte niet boven die in het Leidsche Museum staat. [2])

Wat de ethnographie van Indonesië aangaat, vindt men ook hier verzamelingen uit de Philippijnen van wijlen Dr. SCHADENBERG; [3]) het best schenen mij de Tingianen en Igorroten vertegenwoordigd; bijzondere aandacht verdienen eenige antieke gouden sieraden enz. van inlandsch maaksel. [4]) Uit de eilanden van den Maleischen Archipel ziet men hier van Sumatra eene menigte voorwerpen van de Bataks en eene omvangrijke verzameling uit de Lampongsche districten, die vollediger is dan de te Leiden aanwezige en door den Ass. Resdt. J. C. VAN HASSELT geschonken werd; [5]) de verzameling van Nias staat achter bij die te Leiden. Van Java verdienen vermelding de vele antieke wapens, door den Heer DIEDUKSMAN te Djokjokarta 1883 in Amsterdam tentoongesteld en vervolgens aan dit Museum ten geschenke gegeven [6]); van de Dajaks van Borneo is eene groote verscheidenheid van voorwerpen aanwezig, meest alle door den Officier van gezondheid bij het N. O. I. Leger Dr. FÉL. ISOD. BACZES bijeengebracht, en door een begunstiger van het Museum aangekocht en geschonken. [7]) Bijzonder werd mijne aandacht getrokken door pottenbakkersgereedschap en gereedschap voor de bewerking van boomschors tot kleedingstof, in deze verzameling aanwezig, die tot grondslag voor eenige degelijke publicaties over de primitieve kunstuitingen der Dajaks heeft gediend. [8]) Van de meer Oostelijke eilanden bezit het Museum nog min of meer groote reeksen van voorwerpen van het Zuiden van Celebes, Ambon, Ceram en Halmaheira.

Van Oceanië noem ik vooreerst de groote menigte voorwerpen van Nieuw-Guinea, afkomstig van de reis van FINSCH en door een begunstiger van het Museum geschonken, die tevens de kosten der uitstekende publicatie voor zijne rekening nam, waarmede de reiziger zelf die voorwerpen tot gemeengoed der wetenschap heeft gemaakt. [9]) Van de overige Melanesische eilanden verdienen vermelding een van riet gevlochten schild van de Salomoeilanden, welks voorzijde met schelpmozaïek, een hurkend beeld voorstellende, is bekleed; [10]) van de Nieuwe Hebriden een houten, zwaardvormig stootwapen en ten slotte van Nieuw-

1) LUDWIG HANS FISCHER: *Indischer Volksschmuck und die Art ihn zu tragen* (Annalen Bd. V, blz. 287 e. v.). Wien, 1890.

2) Zie over de ethnographie der Nicobaren: Dr. W. SVOBODA: *Die Bewohner des Nicobaren-Archipels* (Int. Arch. für Ethn. Bd. V und VI). Met platen.

3) Zie *„Jahresbericht"* 1885, blz. 35; 1890, blz. 11 en 1891, blz. 81 en *Int. Archiv für Ethnogr.*, Bd. IX, blz. 151 (Necroloog).

4) F. HEGER: *Goldgeräthe von den Philippinen* (Mitth. Anthrop. Gesellsch. in Wien, XXII Bd.). Wien 1892.

5) *„Jahresbericht"* 1888, blz. 63.

6) *„Jahresbericht"* 1886, blz. 51.

7) *„Jahresbericht"* 1887, blz. 58.

8) AL. R. HEIN: *Die bildenden Künste bei den Dayaks auf Borneo.* Wien 1890 (met tal van illustraties). — Dr. WILH. HEIN: *Zur Entwickluugsgeschichte des Ornamentes bei den Dayaks* (Annalen enz. Bd. X). Wien, 1895.

9) Dr. OTTO FINSCH: *Ethnologische Erfahrungen und Belegstücke aus der Südsee.* Wien 1891—1893. (Met vele platen en afbeeldingen). Zie ook *„Jahresbericht"* 1887, blz. 59. Int. Arch. für Ethn., VII, blz. 265 e. v. (Kritik).

10) Zie de afbeelding in den voormelden *Führer*, blz. 184.

Digitized by Google

Caledonië een groot aantal bamboezen met ingegrifte teekeningen [1]) en twee houten afgodsbeelden. Wat de Polynesiërs betreft, munt Nieuw-Zeeland door eene groote verzameling uit die gedurende een jaren lang verblijf onder de inboorlingen door REISCHECK aangelegd werd. [2]) Daaronder bevinden zich meerdere exemplaren van de houten, met snijwerk versierde doozen, om vederen te bergen, [3]) twee in den vorm van een mensch gesneden lijkkisten voor beenderen van hoofden, stevens van canoe's, [4]) eene mummie met opgetrokken beenen uit eene, als begraafplaats van minder voorname personen dienende grot, eenige *haitiki's* van Nephriet, [5]) door voorname personen aan een koord om den hals gedragen, eenige zeldzame slagwapens of *mere's*, waaronder een van Nephriet en een van hars, [6]) en ten slotte gereedschap om vuur te wrijven, waarvan het gebruik wordt toegelicht door eene, door een inboorling in hout gesneden voorstelling. Van de Tongaeilanden zag ik eigenaardige uit Cachelottand gesneden oorsieraden en eene verzameling van stalen van kleedingstof uit boomschors, door COOK indertijd bijeengebracht, die met figuren waren beschilderd, gelijkende op de patronen van Europeesch katoen. [7]) Van Samoa is een uitgebreide verzameling voorhanden; hetzelfde geldt voor de Gezelschaps-eilanden, van waar o. a. eenige eigenaardige steenen bijlen en een boog aanwezig zijn; het behoeft wel nauwelijks opgemerkt te worden dat de boog nooit tot de wapens dier inboorlingen behoord heeft. Van de Sandwich-eilanden bezit het Museum niet veel, doch daaronder een vederen mantel en drie beschadigde vederen helmen, [8]) terwijl de rij van Polynesische voorwerpen door eene uitgebreide verzameling van het Paasch-eiland, waarbij twee planken met ingesneden hieroglyphische teekens, wordt besloten. [9]) Wat van de tot Micronesië behoorende eilanden voorhanden is, is voor het grootste gedeelte eveneens van FINSCH afkomstig en door hem in zijn werk beschreven.

Doos voor vederen, Nieuw-Zeeland; het deksel van boven en de doos van onder.
R. E. M. Ser. 360/7230.

Houten *mere* of slagwapen van Nieuw-Zeeland.
R. E. M. Ser. 454/3.

Australië is door eene zeer groote verzameling vertegenwoordigd, waarover ik hier niet in bijzonderheden kan treden; alleen vermeld ik twee eigenaardige werpstokken voor

1) Zie Revue d'Ethnographie III [1884], blz. 353 e. v. Ook het Rijks Ethn. Museum bezit eenige dezer interessante stukken.

2) Zie nadere bijzonderheden omtrent deze verzameling in *Annalen* enz. Bd. VIII, Notizen, blz. 88 en 89 en vergelijk ook Dr. M. HABERLANDT: *Museal-studien in London und in Holland* (Annalen Bd. VI). Wien, 1891 blz. 4 e. v.

3) Vergelijk *Intern. Archiv f. Ethn.* I Pl. VIII, Fig. 4 en EDGE PARTINGTON, O. c., I Ser., Pl. 368.

4) Zie EDGE PARTINGTON, O. c., I Ser., Pl. 381, Fig. 6.

5) „ „ „ O. c., I Ser., Pl. 371, Fig. 1.

6) „ „ „ O. c., I Ser., Pl. 375, Fig 2 en Pl. 377, Fig. 2—4 en *Intern. Archiv für Ethn.*, I Pl. VIII, Fig. 5.

7) Afgebeeld bij RATZEL *O. c.* (2e uitgaaf) I, Plaat bij blz. 222.

8) Vergelijk RATZEL, *O. c.* (2e uitgaaf) I Plaat bij blz. 182, Fig. 6, 7 en 14 en *Intern. Archiv für Ethn.* I, Pl. VIII, Fig. 1.

9) Zie *Annalen* enz., Bd. I, Notizen blz. 11 en Dr. M. HABERLANDT: *Ueber Schrifttafeln von der Osterinsel* (Mitth. Anthrop. Gesellsch. Bd. XVI), Wien, 1884. Met plaat.

Digitized by Google

speren met een kwast van haren aan het boveneinde, zooals er een sedert lange jaren onder de benaming „wijwaterkwast van Timor" te Leiden aanwezig was. [1]) Ook eenige eigenaardige snorrebotten van Zuid-Australië, door HOCHSTETTER beschreven, zijn opmerkenswaard. [2])

Van Afrika noem ik het eerst de door PAULITSCHKE bij de Danâkil's, Galla's en Somali's bijeengebrachte groote en leerrijke verzameling; [3]) van de stammen der Bari's, Niam-Niam's, Djur's en Monbuttu's ziet men vele belangrijke stukken waaronder sikkelvormige messen als waardigheidsteekens bij de Monbuttu's in gebruik en eigenaardige steenen lipsieraden. Van de Oostkust van Afrika vermeld ik een groote hoeveelheid voorwerpen van de stammen der Wanika's, Waniamwesi's en andere volken in Duitsch Oost-Afrika door SIGL verzameld. [4]) Daarbij sluit zich aan de verzameling van den reiziger O. BAUMANN uit Usambara en naburige streken [5]) en een aantal voorwerpen van de aan het Nyassa-meer wonende stammen. Van Madagascar is er in het Museum niet veel aanwezig, terwijl van het eiland Nossibé o. a. gereedschap om vuur te wrijven en van de Komoren eene reeks sieraden opmerkenswaard is. Van de stammen in Zuid-Afrika ziet men vele voorwerpen van de Betschuanen, Marutse's, Basuto's, de Zoeloe's en andere Kaffer-stammen en van de Boschjesmannen, meest alle door Dr. HOLUB geschonken; van de laatste, de Boschjesmannen, zijn ook rotsteekeningen voorhanden. [6]) Het Westen is door verzamelingen van de stammen aan de Niger, van die in het stroomgebied van de Congo, van de Woloffen, Mandingo's, Aschantijnen enz. vertegenwoordigd; vooral verdient uit het gebied van de Congo ook eene verzameling van Dr. O. BAUMANN vermelding. [7]) Daarbij sluit zich eene kleine verzameling aan van Fernando-Po, waaronder ook het schelpgeld der Bube's. [8])

De afdeeling Amerika bood gelegenheid tot meerdere aanteekeningen. Van de Roodhuiden vond ik niet veel: een *Wampun* van de Hurons, een vuurboor van de Klamath-Indianen, een danskostum van bisonvel en een aantal antieke houten knotsen van de Chippeway's mogen hier als niet-alledaagsche stukken genoemd worden. Vervolgens heeft men een aantal voorwerpen: steenen pijl- en speerpunten, bijlklingen enz., opgedolven uit de Mounds, groote kunstmatige aardheuvels in het Ohio-gebied die van den tijd vóór de komst der Europeanen dagteekenen. [9]) Onder de voorwerpen van de stammen aan de Noord-West-kust ziet men wederom enkele van COOK's tweede reis afkomstig en eene merkwaardige knots van walvischbeen van bijna denzelfden vorm als de *„Mere"* genoemde slagwapens van Nieuw-Zeeland, alsmede van Groenland eene, reeds in het begin dezer eeuw bijeengebrachte, verzameling. Van den

---

1) Zie *Intern. Archiv für Ethnographie* I, blz. 136 en Plaat VII, Fig. 9 en Dr. F. VON LUSCHAN: *Das Wurfholz in Neu Holland nnd Oceanien* (in Bastian Festschrift, Berlin 1896), blz. 142.

2) *Mitth. K. K. geogr. Gesellschaft*, Wien 1879 (XXII), blz. 238 e. v., met plaat.

3) Zie *Jahresbericht* 1892, blz. 35 en Dr. PH. PAULITSCHKE: *Ethnographie Nord Ost Afrikas*, Berlin, 1893. Met 25 platen.

4) Zie *Jahresbericht* 1893, blz. 35. Hier is een overzicht van alle in de verzameling door voorwerpen vertegenwoordigde stammen gegeven.

5) Zie *Jahresbericht* 1891, blz. 80 en Dr. O. BAUMANN: *Usambara und seine Nachbargebiete*. Berlin, 1891. Met vele afbeeldingen.

6) Zie RATZEL: *Op. cit.* (2e uitgaaf) I, blz. 686; afbeeldingen.

7) Zie Dr. O. BAUMANN: *Beiträge znr Ethnographie des Congo* (Mitth. der Anthropol. Gesellschaft. Wien XVII, blz. 106 e, v.). Met afb.

8) Zie Dr. O. BAUMANN: *Fernando Póo nnd die Bube*. Wien, 1888. Met illustraties.

9) Zie CYRUS THOMAS: *Report on the Mound-explorations of the Bureau of Ethnology*. (XII annual Report of the B. of E.). Washington, 1894 en EMIL SCHMIDT: *Vorgeschichte Nord Amerikas* (Braunschweig 1894), blz. 104 e. v.

Digitized by Google

beschavingstoestand der oude Mexicanen geeft eene uitgebreide verzameling in dit Museum een goed denkbeeld. Daarin munten uit een aantal oudheden, waaronder de eertijds in het slot Ambras in Tirol bewaarde [1]) uit den tijd der Conquista; nml. een spiegel van Obsidiaan in vierkante lijst, het reeds door HOCHSTETTER beschreven voorwerp van Quetzal-vederen, door hem als een standaard van een voornaam krijgsman beschouwd, maar volgens anderen een hoofdsieraad zijnde; [2]) voorts twee schilden, het eene van hout met het gewone mozaïek aan de buitenzijde en het ander uit rietstaven bestaande en aan de buitenzijde met vedermozaïek bekleed; [3]) een cirkelronde waaier van vederen en een dierenkop van mozaïek; daarbij komt dan nog een houten beeldje van den god Xolotl met mozaïek, dat niet uit Ambras afkomstig is. Van de laatstgenoemde voorwerpen is, jammer genoeg, een gedeelte in een verloren hoek zoo hoog opgehangen, dat men ze met moeite ontdekt. Van de talrijke overige voorwerpen vermeld ik slechts nog een prachtig steenen beeld van Tlaloc en een ander zeer groot, niet geëtiketteerd steenen beeld; wijders vier steenen zoogen. offerjukken, die echter, zooals de beschrijving van STREBEL [4]) leert, niet juist zijn geplaatst. — Van Peru is ook dit Museum rijkelijk met voorwerpen bedeeld; van Chiriqui zijn er een menigte waarvan de etiketteering te wenschen overlaat en van Ecuador zag ik hier twee der steenen zetels, waarvan ik reeds boven gewaagde, en tal van andere voorwerpen. Van Guadeloupe is een groot steenen bijl met houten steel voorhanden en van Brazilië is in de eerste plaats vermeldenswaard de door NATTERER aangelegde verzameling, die eene verscheidenheid van voorwerpen bevat, het eene nog belangrijker dan het andere. Daarbij sluiten zich aan twee prachtige, door HOCHSTETTER beschreven, antieke „ankerbijlen" [5]) en het door ANDREE bekend gemaakte „Amazonas-Idool" van steen [6]) van de Amazonen-rivier. Eigenaardig is een klein boogje met pijlen, gereedschap voor het aderlaten, dat in Noordoost Nieuw-Guinea zijne wedergade vindt. [7]) De meer vermelde gedroogde koppen der Jivaro's vindt men ook hier; over de wijze waarop deze door de inboorlingen geprepareerd worden, heeft men lang in het onzekere verkeerd, totdat onlangs door Dr. W. HEIN het raadsel door op de Anatomie te Weenen genomen proeven is opgelost. [8]) De Botokuden, de inboorlingen van Paraguay en Venezuela, alsmede die van Guyana zijn alle door verzamelingen van meer of minder omvang vertegenwoordigd; van die van Columbia merkte ik o. a. eenige schoone steenen bijlen op en van de Araukanen

---

1) F. HEGER: *Altmexikanische Reliquien aus dem Schlosse Ambras in Tirol.* [Annalen etc. Bd. VII]. Wien 1892. Met 5 platen. — Over enkele andere belangrijke stukken zie F. HEGER: *Quelques objets archeologiques du Mexique* etc. Cpt. rend. du VIII Congres int. des Amer. à Berlin 1888, blz. 93 e. v.

2) F. VON HOCHSTETTER: *Altmexikanische Reliquien.* (Denkschriften der Kaiserl. Akademie der Wissensch., Phil. Hist. Classe, XXXV Bd., blz. 83 en Pl. 1. Wien, 1884. — Zie wijders ZELIA NUTTALL: *Das Prachtstück altmexikanischer Federarbeit etc.* (Abh. u. Ber. des kgl. zoolog. u. anth. ethn. Museums). Dresden, 1886/87. — E. SELER: *Ueber den altmexikanischen Federschmuck etc.* (Verh. berl. anthrop. Gesellsch. 1889, blz. 63 e. v. & 1891, blz. 114.) — M. UHLE: *Zur Deutung des in Wien verwahrten altmexikanischen Federschmucks* (Verh. berl. anthrop. Gesellsch. blz. 144). Berlin, 1891. — ZELIA NUTTALL: *Standard or headdress* (Peabody Museum Papers I, blz. 44 e. v.)

3) ZELIA NUTTALL: *On ancient mexican shields* (Int. Archiv. für Ethnographie, Vol. V [1892], blz. 34 e. v.) met Pl. I—III en blz. 89. — ZELIA NUTTALL: *Coyote versus Long-tailed bear.* (I. A. f. E., Vol. VI [1893], pg. 95).

4) Zie H. STREBEL: *Studien über Steinjoche* (Intern. Archiv für Ethn. III [1890], blz. 58).

5) F. VON HOCHSTETTTR: *Ueber Mexikanische Reliquien* (Denkschr. der K. Ak. d. Wiss. Ph. Hist. Kl. XXXV [1884], blz. 100 e. v. & Pl. V, Fig. 2 u. 3. — Het handvat van beiden is met bundels vederen en koorden versierd.

6) *Mitth. Anthrop. Gesellschaft.* Wien IX (1880), blz. 253 e. v.

7) F. HEGER: *Aderlassgeräthe bei Indianern und Papua's.* (Mitth. Anthrop. Gesellsch. Wien XXIII [1893], Sitzber., blz. 83 e. v.) Met afb.

8) Dr. W. HEIN: *Die Kopftrophäen der Jivaro's.* (Mitth. Anthrop. Gesellsch. Wien XXIII [1893], Sitzber., blz. 28.

Digitized by Google

zag ik fraaie sieraden en pijlen met glazen punten, benevens de voor de vervaardiging hiervan benoodigde gereedschappen.

Openstelling van het Museum. Studiereizen der ambtenaren. Het Museum is op Donderdag, Zaterdag en Zondag kosteloos geopend en op Dinsdag tegen betaling van 1 fl. entree; uit de niet onaanzienlijke opbrengst hiervan werd een fonds gevormd, waaruit aan de ambtenaren beurzen ten behoeve van studiereizen, in de laatste jaren telkens voor een gemiddeld bedrag van 2000—3000 fl., worden verleend. [1])

Gebruik van het Museum gemaakt. Daargelaten het gebruik dat van het Museum-materiaal door de aan de afdeeling verbonden ambtenaren voor hun wetenschappelijke opstellen en voor hun lezingen in het Anthropologisch Genootschap enz. wordt gemaakt, geeft de Custos-adjunkt Dr. M. HABERLANDT in de algemeene ethnographie, de Custos-adjunkt Dr. M. HÖRNES in de praehistorische oudheidkunde en de Volontair Dr. PH. PAULITSCHKE in de volkenkunde en aardrijkskunde, met den titel van Privaat-docent, college aan de Universiteit. [2])

XXIX. SAMMLUNGEN S. K. H. ERZHERZOG FRANZ FERDINAND.

Ik wil hier niet onvermeld laten dat ik moeite gedaan heb om de verzamelingen te bezichtigen die door Zijne Keizerl. Hoogheid den Aartshertog FRANZ FERDINAND VAN ESTE gedurende zijne reis om de wereld waren bijeengebracht en kort te voren onder medewerking van ambtenaren van bovengenoemd Museum in het slot „Belvedere" tentoongesteld waren. [3]) Vooral wenschte ik zulks, omdat mij bekend was dat de daarbij behoorende verzameling, die door G. W. W. C. Baron VAN HOËVELL, destijds Resident van Ambon, aan den Aartshertog geschonken was, hoogst zeldzame voorwerpen bevatte. Het is mij niet vergund geweest, een kijkje in die verzamelingen te nemen, niettegenstaande de moeite die H. M. Gezant te Weenen te mijnen behoeve aangewend heeft. Het heette dat de tentoonstelling eenigen tijd vóór mijne komst gesloten was geworden en dat de voorwerpen wederom in kisten gepakt waren.

XXX. K. K. KUNSTHISTORISCHES MUSEUM.

Het gebouw. Aan het gebouw van het K. K. Museum voor Kunst en Geschiedenis is nog grooter pracht van schilder- en beeldhouwwerk aangebracht dan aan het zooeven besproken Museum van Natuurlijke Historie. Het is reeds uit dien hoofde eene bezichtiging overwaard.

De versiering is hier minder hinderlijk, omdat de inhoud met uitzondering der verzameling van Egyptische oudheden en van wapenen, uitsluitend tot het kunsthistorisch gebied behoort; doch het is hier niet de plaats om van de schatten, daar tentoongespreid, te gewagen.

De tentoonstelling. De tentoonstelling der voorwerpen die met smaak en zorg geschied is, getuigt tevens van het streven om ieder voorwerp goed te doen uitkomen.

De Gids. De gids voor dit Museum [4]) is even uitstekend bewerkt als die voor het Mu-

---

1) Zie o. a. de *„Jahresberichte"* 1892, blz. 12 (fl. 3550); 1893, blz. 7 (fl. 3100); 1894, blz. 9 (fl. 2343.50) en 1895 blz. 10 (fl. 3050).

2) Zie ook *Mitth. Anthrop. Gesellschaft* XXIII [1893], Sitzber., blz. 50.

3) Zie *„Führer durch die Sammlungen S. Kais. Hoheit Erzherzog* FRANZ FERDINAND 1892—93. Aufgestellt im Oberen Belvedere, 1894. Wien, 1894.

4) *Uebersicht der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses.* Wien, 1895. — Met plattegrond en enkele afbeeldingen.

Digitized by Google

seum van Natuurlijke Historie; men heeft hier echter een maatregel genomen die allen lof verdient: de voorwerpen die het meest de aandacht verdienen zijn namelijk van gemakkelijk in 't oog vallende nommers voorzien die aan de vet gedrukte nommers in den gids beantwoorden.

De voorwerpen. Mijn bezoek aan dit Museum had vooral ten doel om twee hier bewaarde voorwerpen van oud-Mexicaansche vedermozaïek te bezichtigen, die kort na de verovering van dat land door de Spanjaarden, gemaakt werden. Het een is een klein schilderijtje, eene Heilige voorstellende, en het tweede eene „Infula" of Bisschopsmuts; beide van kolibri-vederen vervaardigd. De voorzijde van laatstgenoemd voorwerp geeft den geslachtsboom van Christus te aanschouwen, terwijl men aan den achterkant een rozestruik ziet uit welks bloemen de Apostelen en het Crucifix te voorschijn komen. — Mijne aandacht werd nog op een derde voorwerp gevestigd, namelijk op een zoogen. „ankerbijl" met steenen lemmet, door Hochstetter eveneens beschreven [1]) en, naar het verhaal luidt, afkomstig van Montezuma II, Regent van Mexico en in der tijd door Cortez aan den Paus en door dezen aan den Aartshertog Ferdinand van Tirol geschonken. Het wordt hier in de wapenverzameling bewaard, welke ook eenige wapenen van Oostersch maaksel bevat; daartoe behooren een prachtig Japansch zwaard, een drietand van goud met emaille-werk van Siam enz., meestal door vorsten dier landen aan Keizers van Oostenrijk geschonken. Verder zijn er Indische, Perzische en Chineesche, meestal prachtig versierde wapenen en ook een rijk met goud versierde kris, welks greep waarschijnlijk een Garuḍa voorstelt; ten onrechte wordt deze figuur in den gids vermeld als een mensch die zich den buik opensnijdt.

XXXI. K. K. Museum für Kunst und Industrie.

Het gebouw. Het Keizerlijk Museum voor kunst en nijverheid is in een opzettelijk hiervoor gesticht gebouw gevestigd, dat in het midden een groote vierkante cour en ter weerszijden daarvan, zoowel gelijkvloers als in de bovenverdieping, ruime goed verlichte zalen bevat.

Kasten, etiketteering, gids. Kasten, etiketteering en tentoonstelling der voorwerpen, beantwoorden aan billijke eischen; de gids is zeer beknopt, doch voor den gewonen bezoeker voldoende. [2])

De voorwerpen. Onder de voorwerpen vindt men een aantal exemplaren van Oostersche nijverheids-voortbrengselen, die ook voor den ethnograaf van belang zijn. Zoo b.v. Chineesch en Japansch porselein, lakwerken uit Engelsch Indië, Perzië en Japan. Ook hier treft men de soort van doos aan, waarvan reeds meer dan eens sprake is geweest, en wel als rijstdoos van Burma geëtiketteerd, zoodat het doel van het voorwerp door de opgaven in ettelijke der door mij bezochte Musea voldoende en betrouwbaar schijnt toegelicht. Van China ziet men een aantal glazen fleschjes voor snuif, van Perzië en Japan wapens en uit Engelsch Indië tal van lijfsieraden.

XXXII. K. K. technologisches Gewerbe Museum.

Onder den naam van „Technologisch Nijverheids-Museum" bestaat te Weenen eene, met de ambachtscholen hier te lande te vergelijken, instelling van grooten omvang. Volgens het

1) *Altmexikanische Reliquien*; Denkschriften der Kaiserl. Akademie der Wissenschaften. Phil. Hist. Klasse Bd. XXV [1884], blz. 99. — Waarschijnlijk is ook deze bijl, evenals de overige gelijksoortige, van Brazilië afkomstig. Zie Dr. A. B. Meyer: *Seltene Waffen aus Amerika, Asien und Afrika* [Leipzig, 1885], blz. 6.

2) *Wegweiser durch das K. K. Oesterr. Museum für Kunst und Industrie.* Wien, 1891.

Digitized by Google

programma [1]) wordt er onderwijs gegeven in de houtbewerking (meubelmakerij en timmermanswerk), toegepaste scheikunde (ververij en verwante vakken), metaalbewerking (slotenmakerij, smederij enz.), het bedienen van stoommachines en in de electrotechniek; ieder der genoemde afdeelingen is in twee cursussen, een lagere en een hoogere, gesplitst; bovendien worden nog ettelijke speciale cursussen in bepaalde vakken gegeven.

De verzamelingen. Aan deze instelling is verbonden eene uitgebreide verzameling van voorwerpen die den jongelingen, welke hier hunne opleiding genieten, als voorbeelden bij het uitvoeren hunner werken dienen. Men had mij opmerkzaam gemaakt dat een bezoek daaraan niet zonder belang zou zijn en ik vond hier inderdaad menig voorwerp dat evengoed op het gebied der ethnographie thuis behoort.

Zoo zag ik eene verzameling beschilderde paascheieren uit Roemenië; [2]) uit Turkije voortbrengselen van huisindustrie en uit Zuid-Amerika eene verzameling van, met snijwerk versierde, kalebassen. Uit Japan bezit het Museum een zeer volledige reeks van gereedschappen, die bij de uitoefening van verschillende takken van nijverheid, vooral bij de houtbewerking, daar te lande in gebruik zijn, alsmede een aantal voortbrengselen van nijverheid. Alhoewel dit niet rechtstreeks tot mijn onderwerp behoort, wil ik toch niet nalaten te gewagen van de uitgebreide en hoogst belangrijke verzameling van sleutels en sloten, die met exemplaren uit de vierde eeuw onzer jaartelling begint. Eerst van het jaar 1000 af begint het gebruik van ijzeren sleutels en sloten; houten sleutels en sloten zijn, gelijk in andere deelen van Europa, zoo ook nog heden ten dage in sommige plaatsen in de Alpendistrikten van Oostenrijk in gebruik. [3])

XXXIII. K. K. Handels-Museum.

Het doel. Het tijdens mijn bezoek nog in een aantal lokalen der bovenverdieping van het beursgebouw gevestigde „Handels-Museum" heeft de bevordering der belangen van den Oostenrijkschen handel met Oostersche landen ten doel en tracht dit door het uitgeven van een degelijk tijdschrift, de *„Oesterreichische Monatsschrift für den Orient"*, waarvan reeds vele deelen zijn verschenen, en door het bijeenbrengen van een Museum van voortbrengselen van Oostersche nijverheid enz. te bereiken.

De voorwerpen. De verzamelingen die men hier te zien krijgt bevatten veel ethnographische voorwerpen. Zoo ziet men een aantal bij den eeredienst gebruikelijke voorwerpen van geel koper uit Nepal; van Japan eene prachtige verzameling stootplaten van zwaarden, antieke wapenrustingen en voornamelijk eene door den reeds bovengenoemden Freiherr von Siebold bijeengebrachte, uitgebreide verzameling van voorwerpen, waaronder geborduurde kleedingstukken en stoffen, waaiers, lakwerk, porselein, eeredienstgereedschap, enz. Een kamerschut geeft, en relief gewerkt, voorstellingen uit het leven der Aino's en een gevecht te aanschouwen; prachtig snijwerk en een menigte gekleede beelden luisteren de Japansche afdeeling op. Van China heeft men er moderne emailles, antiek porselein, opiumpijpen enz., van Siam eene belangrijke verzameling cano's en eene groote bronzen keteltrom.

---

1) *K. K. Technologisches Gewerbe-Museum. Programme der Fachschulen und Special-Lehrcurse.*

2) Vergelijk M. Wankel: *Mährische Ornamente.* Olmütz 1888.

3) Zie de aankondiging van het werk van Dr. Cenĕk Zibrt: *Das böhmische Bauernhaus* in Intern. Archiv für Ethn. Vol. IX [1896], blz. 190.

Digitized by Google

Ook Turkije en Perzië zijn door voorwerpen vertegenwoordigd. Uit het eerste land zag ik o. a. het reeds vermelde dorschwerktuig uit eene plank met daarin bevestigde stukken steen bestaande; terwijl van Perzië een antiek tapijt, waarvan het patroon boomen op rooden grond vertoont, voorhanden is. Naar mij verzekerd werd, was dit voor *f* 5000 gekocht en was er reeds een bod gedaan van *f* 40000, hetgeen het bestuur niet kon bewegen zich van dit pronkstuk te ontdoen.

XXXIV. Museum der Stadt Wien.

In het stadshuis te Weenen is een aan de geschiedenis dier stad gewijd Museum gevestigd. Ook deze instelling bezocht ik, dewijl ik hoorde, dat er eene afdeeling voor oorlogstuig voorhanden was. Het grootste gedeelte bestaat uit Europeesche antieke wapens, doch men vindt er ook bogen, schilden en ander krijgstuig van Turkschen en Mongoolschen oorsprong en herkomstig uit het beleg van Weenen door de Turken.

XXXV. Verein für Oesterreichische Volkskunde.

Het doel. Tegen het einde van 1894 werd te Weenen eene vereeniging opgericht, die zich het bestudeeren van de zeden en gebruiken van de verschillende volksstammen der Monarchie ten doel heeft gesteld en die reeds tegen het einde van 1895 950 leden telde. Zij tracht haar doel te bereiken door de uitgave van een eigen, rijk geïllustreerd tijdschrift tegen goedkoopen prijs, het arrangeeren van uitstapjes, ten einde hare leden met de eigenaardige zeden, gewoonten en feesten der landbevolking in zekere streken bekend te maken en door het houden van bijeenkomsten gedurende de wintermaanden, waarin voordrachten over toepasselijke onderwerpen worden gehouden en die soms door volksmuziek enz. worden opgeluisterd. Men ziet, de vereeniging geeft blijken van grooten ijver; ook de oprichting van een eigen Museum is door haar voorbereid en naar ik sedert vernomen heb, wordt het in de bovenverdieping van het beursgebouw gehuisvest.

De tijdelijke tentoonstelling. Tijdens mijne aanwezigheid te Weenen, werd door de vereeniging eene tentoonstelling gehouden der voorwerpen die toen reeds voor het bedoelde Museum waren ten geschenke ontvangen of in bruikleen aan de vereeniging afgestaan. Die tentoonstelling was wel een bezoek waard. Een gedeelte der voorwerpen was tot eenige landelijke interieurs vereenigd die een treffend gezicht opleverden.[1]) Tot de merkwaardigheden behooren eene menigte houten maskers, b. v. bij het z. g. Schemenloopen in Tirol in gebruik, waaronder een buffelkop met uitgerekten bek, slagtanden en horens, en een masker met een horen in het midden van de kruin. Ook in de Salzburgsche streek zijn bij het „Heksenspel"[2]) en het „Sinter Klaasspel" maskers in gebruik die eveneens aanwezig waren en waarvan het eene een duivelskop voorstelt. Het kostuum voor den „Perchtentanz"[3]) lijkt oppervlakkig op het danskostuum van sommige Roodhuiden; een vreemdsoortigen indruk maakt het kostuum van de, „Saltner" genoemde, bewakers der wijnbergen te Meran. Uit Karintië

1) Zie *Zeitschrift für Oesterreichische Volkskunde.* I [1895], blz. 217 e. v. — Op blz. 218 en 220 zijn twee dier interieurs afgebeeld.

2) Zie Dr. W. Hein: *Hexenspiel* (Ztschr. f. Oesterr. Volksk. I [1895], blz. 43 e. v.) Met 5 afl. van maskers.

3) Zie *Ztschr. f. Oesterr. Volksk.* I [1895], blz. 13. — Deze dans staat met de vereering der oud-Germaansche godin „Berchta" in verband.

Digitized by Google

zag ik, als een overblijfsel van schedelvereering, schedels waarop allerhande ornamenten enz. waren geteekend.[1]) In Bohemen en sommige andere streken van Oostenrijk bestaat het gebruik om op de plank, waarop een doode gelegen heeft alvorens gekist te worden, zekere figuren, eene spreuk, den naam van den overledene en eenige woorden te zijner nagedachtenis te schilderen en deze planken dan tegen een kerkgebouw of elders te plaatsen.[2]) Ook van deze planken zag men eenige op de tentoonstelling. Bezienswaard waren voorts kleedingstukken, sieraden, aardewerk enz. afkomstig uit een familieschat die meer dan 120 jaren reeds in bezit der familie was en waaraan men gemakkelijk de migratie der voorwerpen en hun verandering in den loop der tijden kon nagaan. Ten slotte vermeld ik eenige lijfgordels uit Tirol met borduurwerk van vederschachten,[3]) van welk werk men ook voorbeelden bij de inboorlingen van Noord-Amerika vindt.[4])

MUNCHEN 12—13 JULI.

XXXVI. Kgl. Ethnograph. Museum.

Het Koninklijk Ethnographisch Museum te Munchen is gevestigd in de bovenverdieping van een gedeelte van de z.g. Arkaden des Kgl. Hofgartens. Het verkeert in een toestand van overgang, aangezien de tegenwoordige Directeur, Prof. Dr. Max Buchner, door zijne reizen in de Zuidzee, Kameroen en Oost-Azië gunstig bekend, het plan heeft het Museum op zulk een voet in te richten, als aan de eischen des tijds voldoet.

Lokalen, kasten enz. De lokalen beantwoorden niet bijzonder aan het doel, op sommige plaatsen laat de verlichting te wenschen over. De Directeur had hoop dat daarin verandering zou komen en dat de ouderwetsche kasten door nieuwe zouden vervangen worden.

Het Museum wordt tot nog toe door den Directeur zonder eenig wetenschappelijk hulppersoneel beheerd; buiten hem zijn slechts eenige bedienden daaraan verbonden, die echter een gedeelte van hun tijd ook nog aan den dienst in eene andere instelling moeten wijden.

De voorwerpen. Wat de voorwerpen aangaat, zoo was een groot gedeelte der aanwinsten gedurende de laatste jaren nog niet uitgestald; naar het gedeelte dat ik gezien heb te oordeelen belooft dit Museum, wanneer het doelmatig zal zijn ingericht, voor de studië der volkenkunde zeer belangrijk te worden.

In de eerste plaats komen hier in aanmerking de voorwerpen van Japan, uit welk land de tweede door von Siebold bijeengebrachte verzameling indertijd door de Beiersche Re-

---

1) Zie Prof. Emil Zuckerkandl: *Bemalte Totenschädel* etc. in Ztschr. f. Oesterr. Volksk. I [1895], blz. 80. Met 4 afb. De reproductie van eenige der hier vermelde afbeeldingen, mij door de vereeniging welwillend toegestaan, werd door de buitensporige eischen van den uitgever van het tijdschrift, onmogelijk gemaakt.

2) Zie Dr. Wilh. Hein: *Die Todtenbretter im Böhmerwalde* (Mitth. Anthrop. Gesellsch. Wien XXI [1891], blz. 85 e. v.). Met 2 platen en illustraties; en van denzelfden auteur: *Die geographische Verbreitung der Todtenbretter* (Mitth. Anthrop. Gesellsch. Wien XXIV [1894], blz. 56 e. v.

3) Zie Intern. Archiv für Ethn. IX [1896], blz. 190.

4) Het verdient opmerking dat het doel door deze vereeniging nagestreefd, reeds door de talrijke Provinciale Musea in Oostenrijk tot hun werkkring wordt gerekend. In enkele dezer moeten reeds belangrijke verzamelingen op het gebied der Oostenrijksche Ethnographie voorhanden zijn; enkele, zoo b. v. die te Brünn en Innsbruck, bevatten ook voorwerpen van niet-Europeesche volken. Voor de Musea te Graz, Brünn, Prag, Innsbruck en Klagenfurt zijn in den laatsten tijd opzettelijk gebouwen gesticht. Zie F. Heger: *Unsere Landesmuseen.* Wissenschaftl. Club, Wien, 1892.

Digitized by Google

geering voor 53.000 Mark werd aangekocht. Naar de meening van Prof. BUCHNER kan deze verzameling zich, wat wetenschappelijke waarde en verscheidenheid van voorwerpen aangaat, niet met die te Leiden meten, welk gevoelen door mij gedeeld wordt. Het eenige waardoor de verzameling te München uitmunt zijn een menigte goede boekwerken, exemplaren van met inlegwerk van parelmoer versierd lakwerk en voorwerpen met salvocaat of goudlak, b. v. schrijf- en andere doozen, waarvan men hier pronkstukken uit het beste tijdperk der Japansche kunstnijverheid kan zien. — Daarbij zijn in de laatste jaren gekomen de door Prof. BUCHNER op zijne reizen, ook in Japan, verzamelde voorwerpen, waaronder een volledig stel veldteekens, twee groote bronzen tempelleeuwen, twee houten, vergulde beelden van „Nit'ten", volgens het etiket, het een met een zwaard in de linker- en met een pagode in de rechterhand, terwijl het andere in de rechterhand eene groep van drie Boeddhabeeldjes en in de linker een speer houdt en beiden op een monster staan. Zooals uit deze opgave blijkt, komt geen van beiden met Nit'ten overeen, en is het eerste zeker, zooals ook uit de attributen blijkt, een beeld van Bisjamon.[1]) Wijders ziet men er een reusachtig houten verguld beeld van Amida in zittende houding met achtbladige lichtschijf achter het hoofd, vele kleinere en grootere godenbeelden en twee reusachtige Nio's of tempelpoortwachters, op duivels gelijkende en met vuurrood gelaat.[2]) Eenige fraaie harnassen, een dolk met vierkant lemmet in den vorm van een draak, *Hatchiwari*, dienende om zwaardslagen te pareeren en een menigte Seladon-achtig aardewerk mogen in de opsomming niet ontbreken. Van China zijn er eveneens verscheiden goede voorwerpen die de Directeur van zijne reis heeft medegebracht; zoo o. a. de nabootsing in tin van een stel waardigheidsteekens,[3]) en een volledig stel knoopen voor de hoeden der Mandarijnen, terwijl een aantal Boeddhistische beelden de reeks sluiten. Van bijzondere waarde is de reeds van vroeger aanwezige verzameling snijwerken, meest beeldjes, van verschillende steensoorten: Lapis lazuli, Jaspis, Nephriet, Cornalijn, Malachiet, Amethyst, Onyx en bergkristal. — Van Engelsch-Indië bezit het Museum eene belangrijke verzameling sieraden, eene reeks wapens, alsmede andere voorwerpen, waaronder vele van de reis van LAMARE PIQUOT afkomstig.[4]) Van Siam en Burma zijn slechts enkele, doch niet onbelangrijke stukken voorhanden en van Ceylon zijn er verschillende door den Directeur verzamelde maskers,[5]) antieke zwaarden, messen enz.

Van de volken van Indonesië zijn het best de Bataks vertegenwoordigd; doch ook van andere stammen treft men er belangrijke stukken aan; o. a. van Borneo drie schedeltropeeën en eenige antieke lansen en van Bali eenige fraaie houten, met kleuren geschilderde beelden.

Ook uit Oceanië werd door den Directeur eene omvangrijke verzameling van Duitsch Nieuw Guinea en andere Melanesische eilanden medegebracht. Bijzondere vermelding verdienen: een groote houten schotel met inlegwerk van schelpstukken uit de Salomogroep; eene mummie en een afgodsbeeld van de Nieuwe Hebriden, alsmede een drilboor, benevens het overige gereedschap voor den aanmaak van schelpgeld uit *Strombus luhuanus* en *Cypraea annulus* uit Nieuw Brittannië. Van de Polynesische eilanden bezit het Museum slechts weinig, het voornaamste is een hoofdsteunsel van de Tonga-eilanden met inlegwerk van Cachelottand

1) Zie PH. F. VON SIEBOLD: *Nippon*; Pantheon, blz. 114 N. 404 en blz. 116 N. 414. — *Catalogue du Musée Guimet* (Lyon, 1883), blz. 200.

2) Zie W. ANDERSON: *Catalogue of Japanese and Chinese Paintings* (London, 1886), blz. 68.

3) Zie G. DUMOUTIER: *Les Symboles*, etc. (Paris, 1892), blz. 112 en *Intern. Archiv für Ethn.* III (1890), Plaat VIII.

4) Zie *Revue d'Ethnographie*, VIII (1889), blz. 341, 396 e. v. en 435.

5) Zie *Intern. Archiv für Ethnographie*. Vol. VI (1893), blz. 83 e. v. en Plaat VIII.

Digitized by Google

en de door LAMARE PIQUOT op die eilanden gemaakte verzameling; van de Gezelschapseilanden ziet men ook hier enkele van COOK's reis afkomstige voorwerpen en van de Sandwicheilanden verdient een vederen mantel, benevens een vederen helm en een knieband van hondentanden vermelding.

Onder de van Australië aanwezige, niet onbelangrijke verzameling, die eveneens door Prof. BUCHNER bijeengebracht is, waren het eene rood gekleurde mummie uit eene begrafenisholte en de kleien kap voor eene weduwe, [1]) die bijzonder mijne aandacht trokken.

Houten maskers van Kameroen.
(Kkl. ethnogr. Mus., München.)

Van Afrika zijn de Duitsche bezittingen het best vertegenwoordigd, inzonderheid de te zijner tijd door den Directeur bereisde kolonie Kameroen, van waar men prachtige maskers en een cano met opengewerkte stevens ziet; van de stammen in het Oosten van Afrika noem ik een aantal belangrijke stukken van de Massai's en een geelkoperen bijl, aan de Oostkust verkregen, doch door de Lubu's in het binnenland gemaakt.

Van Amerika vindt men hier de door SPIX en MARTIUS in Brazilië verzamelde voorwerpen, waaronder een dansmasker in den vorm van een dierenkop, twee gemummificeerde koppen van de Mundurucu's, een eigenaardige steenen bijl met steel en een kostuum van vederen het meest de aandacht trekken; van Guyana zag ik hier eene met vederen versierde hangmat, zooals het Leidsche Museum er eene bezit; van Peru en Mexico zijn vele antieke voorwerpen voorhanden, o. a. uit laatstgenoemd land een groot masker van gepolijst obsidiaan.

Gebruik van het Museum gemaakt. Het Museum behoort niet rechtstreeks tot de Universiteitsinstellingen, maar tot die der Akademie van Wetenschappen; niettemin worden de schatten nogtans dienstbaar gemaakt aan het Hooger Onderwijs en maakt o. a. Prof. OBERHUMMER bij zijne colleges in de volkenkunde gebruik van het Museum.

XXXVII. ANTHROPOLOGISCHES MUSEUM.

Mijn tijd liet niet toe ook het, in het gebouw der Akademie van Wetenschappen gehuisveste Anthropologisch Museum te bezoeken en ik moet mij derhalve tot de mededeeling bepalen dat door den Directeur van deze instelling, Prof. J. RANKE, in dezen tak van wetenschap aan de Universiteit colleges worden gegeven.

Ook te München is een Anthropologisch genootschap gevestigd, dat een eigen orgaan bezit.

XXXVIII. ETHNOGR. ANTHROP. SAMMLUNG DES HERRN GABRIEL MAX.

De bekende schilder GABRIEL MAX heeft sedert jaren met groote kosten eene ethnographische en anthropologische verzameling bijeengebracht die ik reeds lang had hooren roemen. [2])

---

1) Zie R. BROUGH SMYTH: *The Aborigines of Victoria* (London, 1878), blz. 297.
2) Zie o. a. *Intern. Archiv für Ethnographie* V (1892), blz. 144.

Digitized by Google

Door Prof. BUCHNER's tusschenkomst verkreeg ik toegang, niettegenstaande de eigenaar op reis was. Wat ik er zag overtrof verre mijne verwachting, want wat hier aan schedels en ethnographische voorwerpen is opgehoopt zou genoeg zijn om menig Museum te vullen. De ruimte waarin hier de verzameling is gehuisvest is veel te klein en de voorwerpen liggen in de kasten door en over elkander gehoopt, waardoor mij het bestudeeren zeer bemoeielijkt werd.

De voorwerpen. Toch maakte ik eenige aanteekeningen waaruit ik hier vermelden wil dat de Heer MAX in het bezit is van eene groote en leerrijke verzameling van voorwerpen van de Tsjoektsjen, Körjaken en Golden die door een reiziger bij die volken werd aangelegd; ze is de volledigste die mij op mijne reis onder de oogen kwam. Van Australië zijn eene mummie, van Nieuw Zeeland eenige gedroogde getattoeëerde koppen en van de Mortlock-eilanden in de Zuidzee een zeldzaam houten masker [1]) voorhanden. Van Amerika noteerde ik eene antieke knots uit Peru met steen in den vorm van eene zesstralige ster op het slageinde, als eene groote zeldzaamheid; van Guyana eenige knotsen met daarin bevestigden steen en in het handvat gegrifte menschenbeelden. [2]) Onder de voorwerpen van Afrika zag ik een aantal ivoren kloppers voor de bewerking van boomschors tot kleedingstof. [3])

NEURENBERG 15—16 JULI.

XXXIX. GERMANISCHES MUSEUM.

Gebouw, gids, etiketteering enz. Het Germaansche Museum te Neurenberg is voor de studie der beschaving van het Duitsche volk de gewichtigste instelling in het geheele Rijk. Zij wordt door Duitsche Vorsten en tal van vereenigingen gesteund en is gevestigd in een der antieke gebouwen, waaraan Neurenberg zoo rijk is, nl. het vroegere klooster der Carthuisers dat geheel gerestaureerd, en gedeeltelijk in den stijl van het oude gebouw uitgebreid is. De verlichting en uitstalling verdienen lof, ook de minder ingewijde zal hier met gemak zijnen weg vinden en met vrucht dit Museum bezoeken. Een gedeelte der verzamelingen is in chronologische volgorde gerangschikt, andere gedeelten volgens andere stelsels. Die voorwerpen welke voor den gewonen bezoeker de belangrijkste zijn, zijn van groote roode nommers voorzien, die aan een korten, doch praktisch ingerichten gids beantwoorden. [4])

De voorwerpen. Ook voor den ethnograaf zijn sommige gedeelten van dit Museum niet zonder belang; zoo geeft bijv. de afdeeling aardewerk aanleiding tot vergelijkingen met het aardewerk van natuurvolken, de dakpannen tot eene met die der Japanners en Chineezen. Onder de antieke glazen kralen komen er enkele voor die geheel met de z.g. *„Aggri-Perlen"* overeenkomen, die bij zoovele natuurvolken wegens de geheimzinnigheid van hun oorsprong in hooge waarde worden gehouden; het is overtuigend door den archaeoloog, wijlen Dr. O. TISCHLER, aangetoond dat deze kralen Venetiaansch maaksel zijn. [5]) Zeer fraai zijn enkele gekleede beelden, typen der vroegere kleederdracht van de Beiersche landbevolking voorstellende; ook van maskers ziet men merkwaardige stukken. Als eene bijdrage tot de kennis van het bijgeloof onder het Duitsche volk zijn de aanwezige amuletten, alruinen enz., [6]) te beschouwen; gelijk

1) Zie SCHMELTZ & KRAUSE: *Op. cit.*, blz. 302 & pl. XXIX fig. 1.
2) Zie *Intern. Archie für Ethnographie* IX (1896), blz. 47.
3) Zie *Veröffentlichungen aus dem Kgl. Museum für Völkerkunde*, Bd. I, blz. 5 & 28 & Taf. III, Fig. 8.
4) *Die kunst- und kulturgeschichtl. Sammlungan des German. Museums*, Wegweiser für die Besuchenden.
5) Zie J. S. KUBARY: *Ethnographische Beiträge zur Kenntnis des Karolinen Archipels*, blz. 14 en 15. Noot.
6) Zie P. J. VETH: *De Mandragora.* Intern. Archiv für Ethn. VII (1894), blz. 199 e. v.

Digitized by Google

in China [1]) werd ook in Duitschland vroeger de hoorn van den neushoorn als middel tegen vergiftiging beschouwd, zooals wij uit den inventaris eener oude apotheek kunnen leeren. Wastafels, om er schriftstukken op te griffen zijn nog in de 15e eeuw in gebruik geweest, en onder de wapens ziet men vormen die aan Oostersche doen denken.

XL. Naturhistorische Gesellschaft.

Het Genootschap van Natuurlijke Historie te Neurenberg bezit in zijn Museum ook een kleine ethnographische verzameling. Niettegenstaande den geringen omvang vindt men er een aantal belangrijke stukken, vooral eene kleine verzameling uit het Sultanaat Witoe in Oost-Afrika en enkele voorwerpen van de Philippijnen en van Borneo. Uit Amerika zijn antieke aarden kruiken van niet alledaagschen vorm uit Peru voorhanden, alsmede twee antieke houten knotsen uit Guyana.

DRESDEN 17—18 JULI.

XLI. Kgl. Ethnogr. und Anthropol. Museum.

Het Kkl. Ethnographisch en Anthropologisch Museum vormt een annex van het Kkl. Museum van Dierkunde en staat evenals het laatste onder directie van den bekenden Natuuronderzoeker Dr. A. B. Meyer, aan wien de oprichting daarvan, nu ongeveer 25 jaren geleden, te danken is. Wat er vroeger aan ethnographische voorwerpen te Dresden aanwezig was, was in verschillende verzamelingen verspreid, doch werd na oprichting van het nieuwe Museum hieraan afgestaan.

Gebouw, verlichting, kasten. Gelijk het Museum van dierkunde en eenige andere instellingen voor kunst en wetenschap, is ook het ethnographische en anthropologische in den Zwinger gevestigd. Dit gebouw ligt aan alle kanten vrij en omsluit een groot binnenplein; de verlichting door zijramen voldoet dan ook zeer goed. Tot tempering van het licht dienen gordijnen van bruine stof. De kasten zijn met weinig uitzonderingen allen, volgens een door den Directeur uitgevonden model, van ijzer en glas. [3]) Sommige zijn tegen den wand geplaatst, anderen staan vrij; in enkele gevallen, o. a. voor het tentoonstellen van typen-verzamelingen is van lessenaars gebruik gemaakt.

Tentoonstelling, catalogus, gids enz. De tentoonstelling is met zorg en smaak geschied en geeft een goed overzicht van de verzamelingen; talrijke photographieën, die van tijd tot tijd door andere uit den Museumvoorraad vervangen worden, zijn over de verschillende gedeelten verspreid tot toelichting der kleederdracht enz. — Gekleede beelden ontbreken in dit Museum. — Een cedelcatalogus is voorhanden, de etiketteering der voorwerpen beantwoordt aan de eischen die men mag stellen. — De gids is bij den „Führer" [2]) voor de overige Kkl. verzamelingen ingelijfd en bevat vele wetenswaardige bijzonderheden, in zeer bevattelijke taal medegedeeld.

---

1) Zie W. P. Groeneveldt: *Supplement. Jottings to the Notes on the Malay Archipelago* (T'oung Pao VII, 1896), blz. 126 e. v.

2) Nadere bijzonderheden daaromtrent zijn, door vele platen toegelicht, medegedeeld in *Abh. u. Ber. aus dem Kgl. zoolog. Museum* 1886/87 & 1892/93. Men vindt hier de kasten, lessenaars enz. tot in de kleinste onderdeelen beschreven.

3) *Führer durch die Königl. Sammlungen zu Dresden,* 2e Aufl. 1894, blz. 120—140.

Digitized by Google

Publicaties. Een groot gedeelte van den Museumvoorraad is door Dr. MEYER en anderen in prachtige publicaties [1]) ter kennis der geleerde wereld gebracht. Jammer genoeg dat de prijs voor zulke prachtige uitgaven zoo hoog is, dat ze niet onder het bereik van een groot aantal instellingen vallen.

De anthropol. afdeeling. De anthropologische afdeeling bevat een verbazend aantal schedels waaronder die van Nieuw-Guinea, door den Directeur van zijne reis medegebracht, [2]) en van andere gedeelten van Oceanië uitmunten. Van Murrayeiland in de Torresstraat ziet men exemplaren waarop de vleeschdeelen door middel van eene harsachtige massa nagebootst en vervolgens gekleurd zijn en die van parelmoeren oogen voorzien zijn; [3]) van de Fly-rivier in Engelsch Nieuw-Guinea is de bij d'Albertis afgebeelde misvormde schedel [4]) aanwezig. Van de Hermite-eilanden telde ik niet minder dan dertig schedels, grootendeels met in de oogholten bevestigde vederen versierd; van de Nieuwe Hebriden zag ik misvormde schedels zooals door Dr. KRAUSE zijn beschreven [5]) en van de Salomo-eilanden bezit het Museum een exemplaar waarop de vleeschdeelen, gelijk bij die van de Torresstraat-eilanden, met behulp van hars(?) nagebootst en vervolgens met inlegwerk van schelpstukken versierd zijn, terwijl het geelachtige haar door een, van aan koord geregen roode schelpringen diagonaal gevlochten, band wordt samengehouden. Van de Dajaks zijn vier schedels voorhanden, waarvan twee op de bekende wijze met bladtin bekleed en versierd zijn; [6]) uit Amerika noteerde ik ten slotte een misvormden schedel van Peru en een der meervermelde Jivarotropeeën.

De ethnographische afdeeling. De ethnographische afdeeling van dit Museum te bestudeeren is een waar genoegen; alles op te noemen wat vermelding verdient, zou mij te ver voeren; daarom bepaal ik mij tot eenige korte mededeelingen.

Onder de voorwerpen van Azië verdient vooreerst vermelding eene groote verzameling van gesneden speksteen en een gong, *Tung'lo*, uit het tijdperk van 2—10 v. Chr. met Taoistische emblemen, mythologische dieren en de namen der vijf heilige bergen versierd. [7]) Van bronzen keteltrommen ziet men hier negen prachtige stukken. Van Japan is er antiek porselein, eene reeks *Netske's* of gordelknoopen, waaronder fraaie stukken, verscheiden antieke bronzen en zeer merkwaardige antieke lansen; [8]) van Siam veelkleurig porselein, [9]) dat van Chineeschen oorsprong is, eenige fraaie maskers voor tooneelspelers en eene mythologische groep van brons, zooals door den Koning bij het overlijden der Koningin aan vrienden werd geschonken. Onder de voorwerpen van Engelsch-Indië ziet men o. a. eene, *Jora* genoemde, jas van gele stof, zooals in ouden tijd door staatsambtenaren gedragen werd, als een geschenk van den Radja TAGORE. — Aan Indonesische voorwerpen is het Museum zeer rijk, vooral wat de Philippijnen aangaat, eene vrucht der reis van den Directeur en van

---

1) *Abhandlungen und Berichte aus dem Kgl. zoolog. und ethn. anthrop. Museum*, in 4°, en *Publicationen des Kgl. ethnographischen Museums* in fol.

2) A. B. MEYER: *Ueber hundertfünfunddreissig Papúa-Schädel.* Mitth. des Kgl. zoolog. Museums. Heft I. Dresden 1875.

3) Zie A. C. HADDON: *O. c.*, blz. 421 & Pl. IX, Fig. 6.

4) Zie D'ABERTIS: *O. c.* II, blz. 39.

5) Dr. R. KRAUSE: *Ueber macrocephale Schädel von den Neu-Hebriden.* Verh. Verein für naturwiss. Unterhaltung zu Hamburg, V, 1877.

6) Zie R. ANDREE: *Ethnographische Parallelen* I (Stuttgart 1878), bldz. 138; afbeelding. — H. LING-ROTH: *The natives of Sarawak* II, blz. 648 (afb.).

7) Zie Dr. A. B. MEYER: *Alterthümer aus dem Ostind. Archipel*, Pl. XVIII, Fig. 3 en 4.

8) Zie Dr. A. B. MEYER: *Seltene Waffen aus Afrika, Asien und Amerika*, blz. 4 & Plaat VIII.

9) Dr. A. B. MEYER: *Alterthümer* etc., blz. 12 & Plaat XV.

Digitized by Google

de schenkingen van wijlen Dr. SCHADENBERG, die door Dr. MEYER's voortreffelijke publicaties [1]) algemeen bekend zijn geworden. Door eene tentoongestelde photographie werd mij daar het doel der uitschulping aan het einde der langwerpige schilden bij de bergstammen in het Noorden van Luzon duidelijk; de uitschulping wordt van achter tegen den hals van den vijand gedrukt en de kop vervolgens met den hollen kant van den bijl afgehouwen. [2]) Van buitengewoon groot belang zijn de, eveneens door Dr. SCHADENBERG ingezonden voorwerpen waardoor het bestaan van een inlandsch schrift bij de Mangianen van Mindoro nog

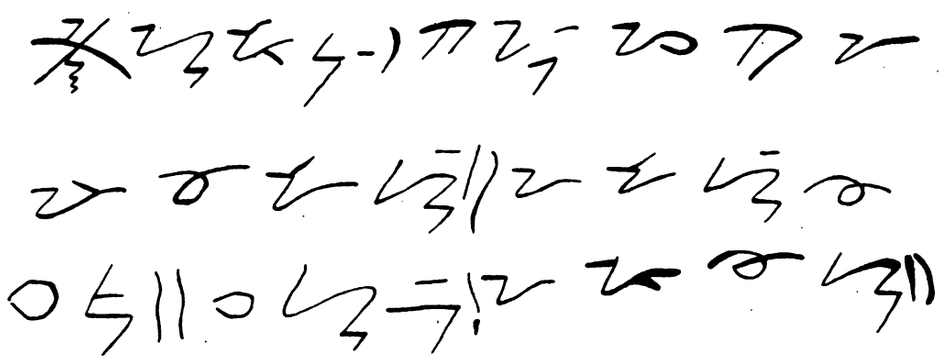

„Proeve van Mangianen schrift", volgens MARCILLA: Estudios de los antiguos alfabetos filipinos (1895).

heden ten dage, bewezen wordt en waarover de laatste der publicaties handelt. [3]) Ten gevolge daarvan kon ook de inscriptie op een der vroeger van Borneo ontvangen kruiken als tot dat schrift behoorende verklaard worden, zoo dat die kruik van China langs de Philippijnen naar Borneo is gekomen. Uit Noord-Borneo bezit het Museum eene uitgebreide verzameling, waaronder eigenaardige ovale houten schilden en van West-Borneo een prachtige gong, zooals ons Museum een bijna overeenkomstig exemplaar bezit, en varkenstanden welke in die streek als amuletten gedragen worden; ook de stammen in het Zuiden van het eiland zijn zeer goed vertegenwoordigd. Van het eiland Sumatra verdient vooreerst een volledig stel gereedschap van een inlandschen goudsmid van Atjeh vermelding; ook van de Bataks is er eene goede verzameling, hoofdzakelijk van denzelfden schenker van wien ook de uit het Berlijnsche Museum voor Volkenkunde gepubliceerde verzameling afkomstig is: Een aantal steenen beelden met oogen uit stukjes aardewerk en een fraaie tooverstaf met geelkoperen ruiterbeeld op het boveneinde verdienen bijzondere vermelding. Verder ziet men hier den prachtigen bronzen Singhakop uit Cambodja, die op Sumatra voor vele jaren gevonden werd en gedurende een langen tijd aan het Museum van Oudheden te Leiden in bruikleen was afgestaan, tot dat hij op de Amsterdamsche tentoonstelling zijnde, voor het Dresdensche Museum werd aangekocht. [4]) Van Java bezit het Museum een groot aantal steenen en bronzen oudheden, meestal geschenken van den overleden Generaal van het Ned. Ind. Leger VON

1) A. B. MEYER und A. SCHADENBERG: *Album von Philippinen-Typen: Nord-Luzon.* Dresden, 1891, 4°. — A. B. MEYER und A. SCHADENBERG: *Die Philippinen,* I. *Nord-Luzon* (Dresden 1890) fol. & II. *Negritos* (Dresden 1893), fol. — Van deze uitgave zijn tot nu toe tien deelen verschenen.

2) Zie de in voorgaande noot vermelde publicatie: *Die Philippinen.* I, pl. II (Bijlen) en Pl. V. (Schilden).

3) *Die Mangianenschrift von Mindoro.* Herausgegeben von A. B. MEYER und A. SCHADENBERG. Speciell bearbeitet von W. FOY (Abh. & Ber. des Kgl. zoolog. & ethn. anthr. Museums N. 15). Dresden, 1895. Met 4 platen.

4) Zie *Alterthümer,* blz. 6 & Pl. VIII & IX.

Digitized by Google

„Gong bĕrnaga" van West-Borneo. R. E. M. Ser. 893/107.

Zie: J. D. E. Schmeltz: *Bronzepauken im Indischen Archipel* (Int. Archiv für Ethnographie. Bd. IX, Suppl., blz. 41 e. v.).

Digitized by Google

Digitized by Google

SCHIEBRANDT [1]) en een volledig stel van de bij het battikken gebruikte gereedschappen. Uit Noord- en Zuid-Celebes vindt men er ettelijke goede stukken, waaronder oud porselein door Dr. BÄSSLER verzameld en een stok met een ruiterbeeld aan het bovenëinde, die aan de Bataksche tooverstaven doet denken. Uit de Residentie Ambon ziet men een eigenaardig wapen uit het zwaard van een zwaardvisch bestaande [2]) en andere belangrijke, door Dr. RIEDEL geschonken stukken.

Inscriptie op den bodem van eene kruik van Borneo (Mus. Dresden). Zie ook H. LING ROTH: *The natives of Sarawak*, II, blz. 292, fig. 4.

Uit Nieuw-Guinea ziet men hier een groot aantal voorwerpen; die uit het Noord-Westen zijn door den Directeur zelf verzameld en voor een gedeelte door Dr. M. UHLE op voorbeeldige wijze bewerkt; [3]) uit het Noord-Oosten des eilands zijn er vele houten maskers met lang uitgerekte neuzen, [4]) van Engelsch Nieuw-Guinea drie steenen beelden en van de Torresstraat-eilanden prachtige maskers van schildpad. [5])

De eilanden der Zuidzee zijn alle door grootere of kleinere reeksen van voorwerpen vertegenwoordigd; bijzondere vermelding verdienen die van den Nieuw-Britannië Archipel, waaronder veel zeldzaam snijwerk en maskers [6]) en de verzameling die door Prof. C. SEMPER indertijd op de Pelau-eilanden aangelegd werd, waaronder houten beelden, houten vaatwerk met inlegwerk van schelpstukken, twee beschilderde huisbalken [7]) en een bamboezen werpstok om speren te werpen. Van de Admiraliteits-eilanden vindt men er beschilderde beelden van voorouders; van de Samoa-eilanden eenige antieke ijzeren mesvormige wapens, gevonden in eene versterking der inboorlingen te Malua aan de Safune-bocht en waarschijnlijk door walvischvangers lang geleden aldaar achter gelaten. Het Paasch-eiland is door eene zeer volledige verzameling vertegenwoordigd.

Van de voorwerpen uit Australië noem ik in de eerste plaats een halssieraad, bestaande uit een stuk parelmoerschelp met ingegrifte zigzagfiguren, zooals ik ook in het Britsch Museum gezien heb en van welke figuren verondersteld wordt dat ze een primitief

---

1) Zie *Alterthümer*, blz. 1—5 & Pl. I—VII.
2) Zie M. HABERLANDT: *Musealstudien in London und Holland*. Wien 1891, blz. 11.
3) Zie *Holz- und Bambusgeräthe aus Nord-West Neu-Guinea*.
4) Zie *Masken aus Neu-Guinea und dem Bismarck-Archipel*. Pl. VI—VIII.
5) „ „ „ „ „ „ „ Pl. I—III.
6) „ „ „ „ „ „ „ Pl. IX—XV en A. B. MEYER & R. PARKINSON *Schnitzereien und Masken vom Bismarck-Archipel & Neu-Guinea*.
7) Zie *Bilderschriften aus dem Ostind. Archipel und der Südsee*. Pl. III—V.
8) Zie Kptlt. GEISELER: *Die Oster-Insel*. Berlin, 1883.

Digitized by Google

soort van schrift zijn; boodschapsstaven, snorrebotten en de vuurboor verdienen eveneens vermelding.

Uit Afrika bezit het Museum meer dan eene belangrijke verzameling. Vooreerst de door wijlen O. EHLERS bij de Massai's bijeengebrachte voorwerpen; daaraan sluit zich eene andere verzameling van den reiziger Dr. HOLUB aan, welke voorwerpen van verschillende Kafferstammen bevat. Uit Madagascar ziet men een aantal voorwerpen, waaronder een drilboor met steenen kogel, dienende om het draaien te versnellen. Van de Westkust van Afrika zijn er twee verzamelingen uit het Congogebied die bijzonder mijne aandacht trokken, de eene door Graaf SCHWERIN bijeengebracht en de andere door Dr. WOLFF, een der reisgezellen van WISSMANN. [1]) Ook de Mandingo's en Aschantijnen zijn door eenige zeldzame stukken vertegenwoordigd; vervolgens ziet men eenige merkwaardige lansen en een bijl, die reeds sedert lang te Dresden aanwezig waren en wier oorsprong in Afrika te zoeken is. [2])

De beschavingstoestand der inboorlingen van Amerika wordt aanschouwelijk gemaakt door eene menigte van voorwerpen. Zoo is er eene goede verzameling van de Eskimo's van Groenland en, hoewel er van de Roodhuiden niet veel voorhanden is, bezit het Museum toch o. a. fraai aardewerk van de Zuñi's, en een antiek houten masker. Uit Mexico zijn er veel voorwerpen van nieuw maaksel, zooals fraai beschilderde calebassen en beeldjes, volkstypen voorstellende. Daarbij sluiten zich aan eenige oudheden, waaronder een z. g. offerjuk van steen. Uit Brazilië en Guyana bezit het Museum geheele reeksen van voorwerpen, waarbij enkele antieke knotsen, steenen bijlen met handvat enz. die meer dan 200 jaren te Dresden aanwezig en door den Directeur in eene van zijne publicaties beschreven zijn. [3]) Van Peru, Chili en de Midden-Amerikaansche landen vindt men voornamelijk oudheden o. a. een steenen zetel van Ecuador.

Een navolgenswaardig voorbeeld heeft dit Museum gegeven door het tentoonstellen van vergelijkende reeksen van voorwerpen. Zoo geeft b. v. ééne reeks eene duidelijke voorstelling van het gebruik dat er van schelpen gemaakt wordt, hetzij tot sieraad of tot andere doeleinden, b. v. uit Tridacna gemaakte kloppers voor boomschors van het eiland Milli in de Marshall-groep. Eene andere serie geeft arm- en oorsieraden van verschillende volken te aanschouwen, eene derde pronkwapens uit verschillende streken, eene vierde antiek porselein van China en andere Oost-Aziatische landen en eindelijk eene vijfde den rijkdom aan Nephriet- en Jadeiet-voorwerpen, die een sieraad van dit Museum is. [4])

XLII. KGL. GRÜNES GEWÖLBE.

Ook het „Groene Gewelf", bekend om de ontzaglijke schatten van kunstvoorwerpen, die aldaar sedert eeuwen zijn opgehoopt, liet ik niet onbezocht. Men vindt er in de z. g. Juweelenkamer ook enkele ethnographische voorwerpen, nl. pronkwapens van Oosterschen oorsprong, waaronder eenige met goud gemonteerde en gedamasceerde prachtkrissen van Java, enkele Turksche pronkwapens en Oostersche dolken.

---

1) Zie: WISSMANN, WOLFF, VON FRANCOIS & MÜLLER: *Im Innern Afrika's*. Leipzig, 1888.

2) Zie *„Seltene Waffen"*, blz. 1 & Pl. I & II.

3) Zie *„Seltene Waffen"*, blz. 5 en Pl. IX.

4) Zie: *Nephrit- und Jadeit-Objekte aus Europa und Amerika & Nephrit- und Jadeit-Objekte aus Asien, Oceanien und Afrika*, beide van Dr. A. B. MEYER.

Digitized by Google

Behalve de mededeelingen over deze instelling in den reeds genoemden „Führer", bestaan noch twee afzonderlijke, een kortere, en een meer uitgebreide gids [1]).

XLIII. Kgl. Porcellan- und Gefäss-Sammlung.

In de tweede verdieping van het Museum Johanneum is de groote verzameling van porselein en vaatwerk gevestigd, waarvan een bezoek, naar mij is gebleken, ook voor den ethnograaf van belang is.

De gids, bij den bovenvermelden „Führer", bldz. 239—281 ingelijfd is, bevat veel wetenswaardigs aangaande de geschiedenis der verzameling, het maken van porselein en aardewerk enz.

Onder het hier voorhanden Oostersche porselein ziet men b. v. uit China vele antieke stukken en o. a. beelden van Kwan-yin, de godin der genade, in verschillende vormen; van Brahma, Laotse en van de acht Geniï der Taoisten. [2]) Daarbij komen nog exemplaren van den Chineeschen leeuw of den hond van Foh, den tempel- en huiswachter, soms ook als wierookvat dienst doende; modellen van z. g. tempeltuinen enz. Seladon-porselein, krakélé- en echt drakenporselein is in menigte aanwezig. Uit Japan is antiek vaatwerk, zooals bij de Thee-ceremonie in gebruik is, vermeldenswaard; wijders is uit dit land aardewerk en porselein, voor de meest verschillende doeleinden dienende en naar de plaatsen der fabrieken gerangschikt, in eene overweldigende massa voorhanden, waaronder een aantal reusachtige, prachtig beschilderde vazen èn door hare grootte, èn door het fraaie schilderwerk uitmunten.

LEIPZIG 19 JULI.

XLIV. Museum für Völkerkunde.

De geschiedenis. Ruim twintig jaren geleden vormde zich te Leipzig, met het doel om een Museum voor volkenkunde op te richten, eene vereeniging die niet alleen reeds spoedig een groot ledental telde, maar ook den steun verwierf van Vorstelijke personen. In verloop van tijd is door deze vereeniging, dank zij vooral de bemoeiingen van een der oprichters, den tegenwoordigen Directeur Dr. H. Obst, eene massa ethnographische voorwerpen bijeenvergaard, zoodat dit Museum naar het oordeel van deskundigen thans in Duitschland alleen voor dat te Berlijn in rijkdom onder doet.

Het gebouw. Zoolang het Museum geen eigen gebouw bezat, moest het grootste gedeelte der voorwerpen in kisten geborgen blijven. Gelukkig is in dien toestand eene gunstige verandering gekomen, toen eenige jaren geleden een gegoed burger van Leipzig, de Heer Grassi bij laatste wilsbeschikking aan de stad zijner inwoning eene groote som vermaakte ter bevordering van instellingen van kunst en wetenschap. [3]) Dientengevolge heeft men een groot gebouw kunnen stichten, dat in eenvoudigen maar deftigen stijl en geheel van ijzer en steen op-

---

1) Dr. jur. Jul. Erbstein: *Das Kgl. Grüne Gewölbe zu Dresden.* Mit 2 Abb. Dresden, 1894. — Onder denzelfden titel is eene meer uitgebreide editie van de hand van Jul. & Alb. Erbstein verschenen.

2) Zie *Intern. Archiv für Ethnogr.* IV (1891), blz. 116 & 117 en vooral G. Schlegel: *Hung League* (Verh. Bat. Gen. Bd. XXXII), blz. 28 e. v.

3) Zie *Intern. Archiv für Ethnographie.* Bd. VIII (1895), blz. 76.

Digitized by Google

getrokken is. De eene helft zal voor het Museum van volkenkunde dienen, terwijl in de andere het Museum van kunstnijverheid zal gehuisvest worden.

Treedt men de vestibule, waarvan het plafond door prachtige pilaren van gepolijst graniet wordt geschraagd, binnen, dan staat men tegenover de hardsteenen trap met marmeren leuning, die toegang verleent tot de bovenverdiepingen; de niet voor het publiek bestemde trappen zijn van ijzer met houten beslag op de treden en alle vloeren bestaan uit beton; zoodoende is het gevaar voor brand tot een minimum teruggebracht. De wanden en het plafond der zalen zijn in zachte tinten beschilderd, de geheele versiering blijft tot enkele lijnornamenten, vooral aan het plafond, beperkt. De verlichting door zijramen aan den straatkant en aan dien van de binnenplaats leek mij zeer goed te zijn.

Kasten en etaleering. Voor de kasten heeft men het model van het Museum te Dresden gevolgd; in iedere zaal zijn twee reeksen geplaatst, nl. eene kast dwars tegen het penant tusschen iedere twee ramen, zoodat langs het midden der zalen eene vrije ruimte blijft. Men had tijdens mijn bezoek een begin gemaakt met het ontpakken der voorwerpen en tevens eene proeve genomen met het tentoonstellen der voorwerpen, waarvoor die uit Burma in eene kast waren geplaatst. Het gevolgde stelsel, waarbij men zich in plaats van houten planken van glazen platen had bediend, scheen mij zeer doelmatig toe; ieder voorwerp kwam uitstekend uit.

De voorwerpen. Zooals ik straks reeds opmerkte, had men met het ontpakken der kisten eerst een begin gemaakt en kan ik derhalve over de schatten van het Museum hier weinig vermelden. De verzameling uit Burma was de grootste uit dat land, die ik op mijne geheele reis gezien heb. Terloops zij hier vermeld dat door dit Museum in 1886 het grootste gedeelte der anthropologisch-ethnographische afdeeling van het voormalige Museum Godeffroy te Hamburg is aangekocht en dat het de groote, door de Heeren Reiss, Stübel en Koppel in Peru en naburige landen bijeengebrachte verzameling van antieke en hedendaagsche voorwerpen eenige jaren geleden ten geschenke ontvangen heeft, onder voorwaarde dat er spoedig eene behoorlijke beschrijving zou gepubliceerd worden. Hieraan is op uitstekende wijze voldaan; de beschrijving is verschenen en beslaat twee deelen in folio met vele prachtige platen, een werk dat den Redacteur Dr. Max Uhle alle eer aandoet. [1])

XLV. Ethnol. en Anthropol. Colleges aan de Universiteit.

Aan de Universiteit te Leipzig wordt door Prof. F. Ratzel, den bekenden ethnograaf en schrijver van het in dit rapport meermalen aangehaalde werk „Völkerkunde", college in de aardrijks- en volkenkunde gegeven; uit zijne school zijn reeds verscheidene veelbelovende jonge geleerden voortgekomen, zooals o. a. Dr. H. Schurtz, die zich door zijne geschriften reeds een goeden naam verworven heeft. In de anthropologie wordt door Prof. Emil Schmidt, die zelf eene groote verzameling schedels bezit, zoo o. a. de indertijd door Prof. van der Hoeven gevormde collectie, college gegeven.

---

1) *Kultur und Industrie Südamerikanischer Völker* nach den im Besitz des Museums für Völkerkunde zu Leipzig befindlichen Sammlungen von A. Stübel, W. Reiss & P. Koppel. Text und Beschreibung der Tafeln von Max Uhle. 2 Bde. Berlin, 1890.

Digitized by Google

BERLIJN 20—25 JULI.

XLVI. Kgl. Museum für Völkerkunde.

De geschiedenis. Het is niet van algemeene bekendheid, althans niet in Nederland, dat het eerste systematisch, op wetenschappelijken grondslag ingerichte Museum van volkenkunde in Europa het „Rijks Japansch Museum von Siebold" is geweest [1]) waaruit het tegenwoordige „Rijks Ethnographisch Museum" is voortgesproten. Gewoonlijk hoort men als het oudste Museum op dit gebied dat te Kopenhagen noemen, doch ten onrechte. Immers de Directeur van het Berlijnsche Museum, Prof. A. Bastian heeft er reeds op gewezen, dat de grondlegger van het Kopenhaagsche Museum, Thomsen, zijne plannen aan het Leidsche ontleend heeft, nadat reeds lang te voren een Fransch geleerde, Jomard, met roem van de Leidsche stichting gewaagd en de aandacht zijner landgenooten daarop gevestigd had. [2])

Terwijl echter later de Leidsche instelling ten gevolge van verschillende omstandigheden in een staat van kwijning verkeerde (tot ongeveer 1880) was Prof. Bastian te Berlijn met ijver werkzaam, om uit de ethnographica, die een afzonderlijk gedeelte van de „Kgl. Kunstkammer" uitmaakten, een Museum van volkenkunde te doen verrijzen. Zijne bemoeiingen werden spoedig met een goeden uitslag bekroond, van alle kanten vloeiden de voorwerpen toe en gaf men gehoor aan de roepstem van Prof. Bastian, die niet moede werd te verkondigen dat men, nu de Europeesche beschaving met verbazende snelheid tot in de verste streken van den aardbol doordrong, zooveel mogelijk de voortbrengselen der oorspronkelijke beschaving behoorde te verzamelen.

Hij toonde aan, dat gewrochten van den natuurmensch eene hoogere beteekenis hadden dan die van louter rariteiten te zijn, dat ze tastbare uitingen waren van den menschelijken geest, aan dezelfde wetten van migratie en evolutie onderworpen als de voortbrengselen der natuur. Ook betoogde hij dat de mensch in de meest van elkander verwijderde streken van den aardbol, daargelaten kleine wijzigingen, denzelfden ontwikkelingsgang doorloopt, [3]) en dat bij voorwerpen van volken zonder schrift, de vorm en de versiering der voorwerpen in plaats van het schrift treedt. Door zijne werkzaamheid verwierf Bastian voor zijne wetenschap vele begunstigers; een ethnologisch Hulpcomité werd te Berlijn gevormd met het doel de middelen te verschaffen om onderzoekingsreizen in het belang der Ethnologie te bekostigen.

Tengevolge van den toevloed van materiaal deels door de uitgezonden onderzoekingsreizigers, deels op de tochten der Duitsche oorlogschepen na 1870 verzameld, en tengevolge der talrijke, belangrijke schenkingen ontstond reeds spoedig plaatsgebrek en moesten de ingekomen voorwerpen in plaats van tentoongesteld, in kisten gepakt blijven, totdat de Regeering tot den bouw van een eigen Museum besloot. In 1880 werd met den bouw van het Museum aan de Königgrätzer-Strasse een aanvang gemaakt en in 1886 had de opening plaats.

Het gebouw. Het gebouw [4]) bestaat geheel uit ijzer en steen, het eenige houtwerk zijn

---

1) Zie A. Bastian: *Die Vorgeschichte der Ethnologie* (Berlin, 1881), blz. 5. — Terwijl het Leidsche Museum reeds in 1837 bestond, werd dat te Kopenhagen eerst in 1849 geopend. Zie C. L. Steinhauer: *Das Kgl. ethnogr. Museum zu Copenhagen* (1881), blz. IV.

2) Zie *Revue d'ethnographie* VIII (1889), blz. 540 e. v.

3) Zie vooral: A. Bastian: *Der Völkergedanke* (Berlin 1881), blz. 177 e. v.

4) Nadere bijzonderheden, benevens een plattegrond vindt men in *„Die naturwissenschaftlichen und medicinischen Staatsanstalten Berlin's"* (Berlin, 1886), blz. 495 e. v.

Digitized by Google

de deuren, de ramen en een gedeelte der kasten. — Het heeft den vorm van een onregelmatigen vierhoek, staat geheel vrij, heeft vier verdiepingen en omsluit een groote binnenplaats; de hoofdingang bevindt zich op den hoek der Königgrätzer- en Zimmer-Strasse. Bij het binnentreden komt men in eene overdekte cour, die tot tentoonstelling van voorwerpen van groote afmeting dient en waar zich de trappen voor het publiek bevinden, die naar de bovenverdiepingen leiden. Gelijkvloers zijn de praehistorische voorwerpen en de Schliemann-verzameling uit Troje tentoongesteld, in de eerste bovenverdieping de verzamelingen van Afrika, Amerika en Oceanië, in de tweede die van Azië, terwijl in de bovenste verdieping een aantal lokalen aan het te Berlijn gevestigd Anthropologisch Genootschap voor zijne bibliotheek en zijne verzamelingen ter beschikking gesteld zijn. Boven den ingang bevindt zich een groot auditorium, dat des avonds electrisch kan verlicht worden; aan de tentoonstellingszalen sluiten zich aan bureaux voor de wetenschappelijke ambtenaren en de administratie, terwijl in het souterrain de woningen zijn van den Concierge en eenige andere bedienden. Alle trappen welke voor de communicatie van het personeel in het gebouw dienen bestaan uit ijzer; de verwarming geschiedt door stoom, waarvan de inrichting is aangebracht in het souterrain onder de overdekte cour. De kosten voor het geheele gebouw, zonder de inrichting, hebben 2,000,000 Mark bedragen.

Verlichting. Wat de tentoonstellingsruimten aangaat, die ontvangen door ramen aan de zijkanten van uit de straat en de binnenplaats voldoend licht; de zalen in de bovenste verdieping ontvangen gedeeltelijk door ramen aan den zijkant van uit de binnenplaats en deels door ramen in het plafond hun licht.

De zalen. Alle wanden zijn in zachte kleuren beschilderd, zoo ook het plafond dat uit gebogen ijzeren platen bestaat, die tusschen de ijzeren balken gespannen, van boven met beton-cement bedekt en van onder hier en daar met enkele lijnornamenten in kleuren of met geelkoperen ornamenten versierd zijn. Tot vloeren dienen estrikken van aardewerk.

De kasten. De kasten en vitrines zijn deels van ijzer en glas, deels van mahoniehout en glas; de laatste zijn meerendeels uit de oude Kunstkammer afkomstig; waar deze eene plaats hebben gevonden, worden voor zoover als noodig de nieuwe kasten ook van hout gemaakt.

De tentoonstelling. De tentoonstelling der voorwerpen verdient grooten lof; alleen in de afdeelingen Afrika en Oceanië schenen mij de kasten eenigszins overladen, hetgeen zijne verklaring vindt in de omstandigheid dat verscheidene kleinere voorwerpen wel in laden van kasten, die van boven van een ondiepe glazen lessenaar voorzien zijn, geborgen zijn, maar dat men tot eene splitsing van het materiaal in eene verzameling voor het publiek en eene voor de studie nog niet is overgegaan.

De etiketteering. Ook de etiketteering mag geroemd worden, vooral die der voorwerpen in de Indische afdeeling [1]) waar de etiketten, deels met gele inkt op zwart karton geschreven, niet alleen mededeelingen omtrent het gebruik der voorwerpen, maar ook de inlandsche namen in het schrift van het betreffende volk, enz. bevatten.

Gekleede beelden, kaartjes. Over de geheele verzameling, doch vooral in de Indische afdeeling zijn gekleede beelden verspreid; aan de hoeken der kasten zijn tusschen glazen

---

1) Zie voor nadere bijzonderheden omtrent het arrangement dezer afdeeling enz.: *Intern. Archiv für Ethn.* II (1889), blz. 59 e. v. en over de etiketteering: *Führer durch die Sammlungen des Museums für Völkerkunde. I. Nachtrag: Indische Sammlung.* Berlin, 1888 (20 Pf.), blz. 6.

Digitized by Google

platen landkaartjes bevestigd, waarop met de een of andere kleur de streek is aangeduid, van waar de voorwerpen afkomstig zijn.

Orienteeringsplannen. Bij den ingang van, en op verschillende plaatsen in de zalen heeft men ter orienteering plannen aangebracht, zoodat men elk gedeelte der verzameling gemakkelijk en zonder tijdverlies vinden kan.

Gids. Ten slotte is voor het gerief van den bezoeker door een zeer praktisch ingerichten gids, [1]) die zelfs vele bijzonderheden op volkenkundig gebied bevat, zorg gedragen; tegen zeer goedkoopen prijs is die verkrijgbaar gesteld en reeds zijn sedert 1886 zes edities daarvan verschenen. Omtrent de andere publicaties dezer instelling wensch ik eenige mededeelingen te doen in aansluiting aan hetgeen ik over de verzamelingen heb mede te deelen.

Cedelkatalogus. Van den cedelkatalogus zag ik een gedeelte der afdeeling Afrika, die mij bleek zeer doelmatig ingericht te zijn.

De voorwerpen in de overdekte cour. Aangaande de verzamelingen zij het volgende opgemerkt. Afgescheiden van de overige gedeelten zijn in de overdekte cour Amerikaansche oudheden, deels afgietsels, deels origineelen tentoongesteld, alsmede enkele voorwerpen van groote afmetingen, b. v. een huiswapenpaal van de Haida's aan de Noord-Westkust van Amerika, [2]) en een door Prof. W. Joest in bruikleen afgestane wagen in natuurlijke grootte zooals bij het feest van den god Djagannâth in Indië, om er het godenbeeld op te plaatsen, gebruikt wordt. Onder de Amerikaansche oudheden verdienen de prachtige beeldhouwwerken van St. Lucia Cozumalhuapan, in Guatemala, door den Directeur zelf op zijne reis in 1885—89 voor het Museum verkregen, [3]) eene bijzondere vermelding. — Ook ter tentoonstelling van nieuwe aanwinsten enz. dient de cour, een maatregel die, naar mij voorkomt, navolging verdient. Ik zag er b. v. de belangrijke, door Dr. P. Ehrenreich op zijne reis in Brazilië bijeengebrachte verzameling; [4]) ook de bij gelegenheid van het Columbus-jubilee in 1892 door het Museumbestuur te Madrid tentoongestelde kast met antieke gouden werken uit Columbië vond ik er, en daarbij zijn ook de tot het vormen van figuren en ornamenten uit plaatgoud dienende steenen gevoegd, die zoo langen tijd voor kalendersteenen der Chibcha's [5]) hebben gegolden.

De praehistorische en de Schliemann-verzameling. Mededeelingen omtrent de in het parterre tentoongestelde praehistorische verzamelingen, bijna uitsluitend voorwerpen uit Duitschland bevattende, moet ik hier achterwege laten, evenals over de door wijlen H. Schliemann te Hissarlik in Troas uitgegraven, aan het Duitsche Rijk geschonken en, volgens zijnen wensch, in dit Museum geplaatste voorwerpen. De laatste zijn door 's mans geschriften voldoende bekend.

De ethnographische verzamelingen uit Afrika, Oceanië en Amerika. De ethnographische verzamelingen beginnen in de eerste verdieping en wel met Afrika. Het spreekt van zelf dat hier de Duitsche bezittingen het best vertegenwoordigd zijn, dank zij zooveel vermaarde reizigers als Schweinfurth, Gustav Nachtigal, E. R. Flegel, Wissmann, Stuhlmann enz. De onmetelijk rijke schat van Afrikaansche voorwerpen, die zoodoende hier is opgehoopt,

---

1) *Führer durch das Museum für Völkerkunde.* Berlin, 1895, 6e Aufl. (50 Pf.).

2) Zie *Amerika's Nordwestküste* I (Berlin 1883 fol.), pl. VII, fig. 1, 2 & 3.

3) Zie A. Bastian: *Steinsculpturen aus Guatemala.* Berlin, 1883. Met platen.

4) Zie Dr. P. Ehrenreich: *Beiträge zur Völkerkunde Brasiliens,* in „Veröffentl. aus dem Kgl. Museum für Völkerkuude". Bd. II (1891). Met 15 platen en vele afbeeldingen in den tekst.

5) Zie Dr. M. Uhle: *Modelplatten für Metallarbeiten nebst Abdrücken* in „Veröffentl. aus dem Kgl. Museum für Völkerkunde". Bd. I, blz. 11 & 41 e. v. & pl. VIII & IX.

Digitized by Google

laat mij niet toe hier meer dan enkele stukken te noemen. In FLEGEL's verzameling [1]) ziet men van de Djur's merkwaardige kruiken in den vorm van menschelijke figuren; het ook in Indonesië voorkomende speelbord, waarvan ik reeds boven gewaagde, is door FLEGEL van de Benué-rivier medegebracht. — Een prachtig stuk is de met snijwerk versierde deur van het huis van een inlandsch hoofd van Eiré, die in de „Mittheilungen der Deutschen Afrikanischen Gesellschaft" Bd. III, is beschreven. Uit het Duitsche Togogebied ziet men hier rijke verzamelingen en daaronder eene eigenaardige kruik met een groep beeldjes op het deksel; uit Lagos symbolische brieven, zooals ik ook in het Britsch Museum zag, van lapjes doek, vederen, stukjes been en schelpen samengesteld, en fraaie, van geel koper gegoten beelden enz. Van de Wawira's is de gewoonte der vrouwen, om in de bovenlip een groot schijfvormig houten sieraad te plaatsen door een beschilderde gipsbuste verduidelijkt. Door Dr. STUHLMANN en EMIN PACHA is eene prachtige verzameling van Uganda in Oost-Afrika bijeengebracht, bij de Wakussu's in Midden-Afrika eene andere door WISSMANN, waaronder houten stoelen in den vorm van staande en hurkende menschenbeelden; prachtig zijn ook de door denzelfden reiziger verzamelde gouden sieraden der Eroloug's in Kilwa. Van de Baluba's vermeld ik eene trom in den vorm van een mensch; zooals bij de trommen in Nieuw-Guinea wordt ook in Afrika soms de klank gewijzigd door dat men op het trommelvlak druppeltjes hars aanbrengt. Een hoogst belangrijk stuk is een houten fetish in den vorm van een met schild en zwaard gewapend beeld van de Baschilange's afkomstig. [2]) — Met betrekking tot Duitsch Oost-Afrika merk ik nog op, dat ook uit dit gebied het speelbord voorhanden is, waarvan ik reeds meermalen en nog zoo even gewaagde, maar met 32 uithollingen in plaats van 12; tevens verdienen uit die streek vermelding kloppers voor de bewerking van boomschors tot kleedingstof, de eene uit een stuk ivoor met een plat, vierkant gegroefd gedeelte aan het vooreinde en een ander in den vorm van een hamer, welks slageinde uit een stuk ivoor met gaatjes in de slagvlakte bestaat en beide van de Unyamwesi's afkomstig. Dat varkenstanden ook in Oost-Afrika tot sieraad dienen, blijkt uit een armsieraad, zijnde een aan een lederen riem bevestigd exemplaar van de Ussukuma's; van de Wadoë's is eene, uit een stuk van een schedel bestaande drinkschaal voorhanden. [3]) Ook van de Warundi's zag ik een hamervormig gereedschap voor het evengemelde doel, en aan eenige fraaie houten bekers van de Wagalla's kan men de styleering van de hagedis [4]) en van de menschelijke figuur nagaan. Dat miniatuurboogjes en pijlen bij de Papoea's in Duitsch Nieuw-Guinea en bij de Cayapa's in Brazilië voor het aderlaten dienst doen was mij bekend, hier zag ik pijltjes voor hetzelfde doel bij de Wakamba's niet voor den mensch, maar voor het rundvee in gebruik; — een nieuw bewijs voor de gegrondheid van BASTIAN's leer van den „Völkergedanke".

Van de Westkust van Afrika vermeld ik in de eerste plaats een prachtig masker van de leden van het geheime verbond der Purrah's [5]) en eenige, prachtig met snijwerk versierde

---

1) Zie o. a. ED. ROBERT FLEGEL: *Städtebilder aus West- und Central-Afrika* in Mittheilungen der Geographischen Gesellschaft in Hamburg (1878—79). Hamburg 1880, blz. 300 met plaat V—VIII.

2) Zie WISSMANN, WOLFF, FRANCOIS, MÜLLER: *Im Innern Afrika's*. Plaat bij blz. 243 en *Intern. Archiv f. Ethn.*, VII (1894), pl. IV, fig. 51.

3) Zie STUHLMANN: *Mit Emin Pascha*, blz. 38.

4) Gelijk in Indonesië speelt ook in Afrika de hagedis eene belangrijke rol in het ornament der voorwerpen; voor het laatste gebied zijn wij aan Dr. KARL WEULE eene belangrijke studie *„Die Eidechse als Ornament in Afrika"* (Bastian Festschrift, Berlin 1896) verschuldigd en voor het eerste aan wijlen Dr. G. A. WILKEN: *De hagedis in het volksgeloof der Malayo-Polynesiërs* (Bijdr. T., L. & Vlk. van het Kkl. Inst. 1891).

5) Zie *Ethnologisches Notizblatt*. I (Berlin 1894), blz. 37, met kleurenplaat.

Digitized by Google

ivoren voorwerpen, zooals ik ook in het British Museum enkelen zag, uit het zuidelijke Guinea, die in hun versiering reminiscensen aan den eersten tijd der Portugeesche neerzettingen in de XVe eeuw aldaar vertoonen. Wijders koperen bijlen van de Lomali's, houten bekers in den vorm van een menschenhoofd, waaraan men de tatoeëering kan nagaan [1]), van de stammen aan de Kassai-rivier en zes groote antieke Aggri-kralen door Dr. BUCHNER te Loanda in eene put gevonden. Ten slotte trok nog een zwaard van geel koper uit Portugeesch Guinea, en uit Kameroen het speelbord, waarvan boven sprake was, en hier wederom met twaalf uithollingen, mijne aandacht.

Wat Oceanië aangaat is het Museum overrijk bedeeld met voorwerpen uit Duitsch Nieuw-Guinea, tengevolge der verzamelingen door de beambten der Nieuw-Guinea Compagnie, door FINSCH en anderen aldaar aangelegd. Daaronder waren voor mij nieuw: gevlochten schilden van ovalen vorm en langwerpige houten schilden in wier boveneinde een gelaat was gesneden. Van de aan de kust van deze streek gelegen Tami eilanden is er gereedschap om schildpadringen te maken, waarvan de boor met eene punt van schelp (*Cerithium*) gewapend is; wijders vermeld ik uit het gebied van Duitsch Nieuw-Guinea offeranden voor de voorouders, een steenen klopper voor de bewerking van boomschors, een bijtel van schelp (*Cassis cornuta*). De door SCHELLONG verzamelde en beschreven snorrebotten [2]) worden ook tot bundels vereenigd gevonden en moeten zoo, naar Dr. VON LUSCHAN mij mededeelde, voor een bijgeloovig doel dienen. Ten slotte noem ik nog rammelaars, bestaande uit een houten steel, welks eene achterovergebogen einde altijd min of meer op een vogelbek gelijkt, terwijl aan het andere een als rammelaar dienende bundel van aan koorden bevestigde noten verbonden is. [3])

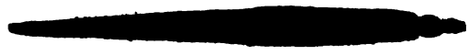

Snorrebot van Astrolabebaai, Duitsch Nieuw-Guinea. R. E. M. Ser. 568/97.

Van de Admiraliteitseilanden zag ik eene groote bakvormige trom, van de Salomo-eilanden was juist onlangs eene, door een reiziger bijeengebrachte, verzameling ontvangen, die vele mij onbekende voorwerpen bevatte; de ethnographie der Viti-eilanden komt mij voor hier zeer goed, zij het dan ook niet zoo volledig als te Cambridge vertegenwoordigd te zijn.

De verzameling van Nieuw-Zeeland is zeer belangrijk en bevat o. a. fraaie voorwerpen van Nephriet en eenige gedroogde, getatoeëerde koppen; uit Hawai ziet men de bewonderenswaardige, door Dr. ARNING in die groep gevormde verzameling, welke door den Keizer aan dit Museum geschonken werd [4]) en van het Paascheiland eene, door een Duitsch oorlogschip aldaar aangelegde verzameling, waarbij ook eene plank met ingegrifte hiëroglyphen. Voorts verheugt het Museum zich in het bezit van een prachtigen vederen mantel van Hawai.

Uit Mikronesië verdienen de verzamelingen van KUBARY van de Karoline-eilanden [5]) de aandacht; van de Australiërs zijn zeer volledige collecties aanwezig.

De Amerikaansche afdeeling is evenals al de andere tengevolge der reizen van Prof. BASTIAN met vele stukken vermeerderd en men aanschouwt hier uit Mexico, Peru en andere Midden-Amerikaansche Staten eene reeks van verzamelingen, zoo uitgebreid, dat er

---

1) Zie *Original-Mitth. aus der ethnol. Abtheilung der Kgl. Museen zu Berlin.* Heft 2/3 (Berlin 1886). Pl. III, fig. 1 en *Verh. berl. anthrop. Gesellschaft,* 1887, blz. 686/87. Met Afb.

2) Zie *Intern. Archiv für Ethnographie.* II (1889), blz. 145 en J. D. E. SCHMELTZ: *Das Schwirrholz,* blz. 13 e. v.

3) Zie *Intern. Archiv für Ethnographie.* VIII (1895), pl. XVI, fig. 2.

4) Zie *Verhandl. berl. anthrop. Gesellsch.* XVII (1885), blz. 134 e. v.

5) Zie J. S. KUBARY: *Ethnogr. Beiträge zur Kenntnis des Karolinen-Archipels.*

Digitized by Google

aan eene opsomming van bijzonderheden niet te denken valt. Alleen mag opgemerkt worden, dat men hier de vermaarde verzameling CENTENO vindt, voorwerpen uit het rijk der Inca's bevattende en voor de gewichtigste gehouden, die op dat terrein ooit is bijeengebracht; [1]) kruiken, potten, schotels in de meest verschillende en soms hoogst karakteristieke vormen, alsmede afgodsbeelden enz. wisselen daarin in bonte volgreeks elkander af. — Van het begrafenisveld van Ancon [2]) in Peru zijn eene menigte voorwerpen voorhanden, een prachtig geborduurd hemd, dat nu na vele eeuwen nog in schitterende kleuren prijkte, trok mijne bijzondere aandacht. — Van oud-Mexicaansche voorwerpen vermeld ik twee maskers en een houten vaatje, in den vorm van twee dieren met het soort mozaïekwerk bekleed waarvan ik reeds eenige malen gewaagde; daarbij sluiten zich aan twee werpplanken voor speren, [3]) een steenen klopper voor de bewerking van boomschors van de Quechua's enz. Ook een schilderijtje van vedermozaïek van hedendaagsch maaksel, voorstellende eene Madonna, ziet men er, als een bewijs van 't voortbestaan dier oude, reeds in voor-Columbiaanschen tijd in Mexiko bloeiende kunst. Uit Brazilië zijn hier de gewichtige verzamelingen, door Prof. KARL VON DEN STEINEN en zijne reisgenooten op de beide, voor de volkenkunde zoo gedenkwaardige reizen in die streken bijeengebracht; van welke reizen een der gewichtigste gevolgen is geweest dat de oude meening, dat de natuurmensch bij de versiering zijner voorwerpen met geometrische figuren begint, verworpen is en aangetoond dat de z.g. geometrische ornamenten uit voorbeelden uit de natuur geput, tengevolge van styleering zijn voortgesproten. [4])

Van de Araukanen bezit het Museum eene aanzienlijke verzameling o. a. een groot houten beeld dat op het graf van een hoofd geplaatst was. De beschavingstoestand der Indianen der Noord-Westkust van Amerika is, dank zij de door Kapt. JACOBSEN aldaar bijeengebrachte verzamelingen zoo goed vertegenwoordigd, [5]) dat men de wedergade er van in andere Europeesche Musea vruchteloos zal zoeken, zooals ook blijkt uit de daarover verschenen publicaties.

De ethnogr. verzamelingen van Azië. In de Aziatische afdeeling is er eene verzameling die voor de zooeven genoemde in rijkdom niet onderdoet. Ze is de vrucht van een tocht door denzelfden reiziger ondernomen naar het Amoergebied, bij welks bevolkingen men dezelfde verscheidenheid van maskers en andere voorwerpen aantreft als bij de stammen ter Noord-Westkust van Amerika. — Alvorens verder te gaan wensch ik op te merken dat ook de Aziatische afdeeling van het Berlijnsche Museum eenig in zijn soort is, èn om den inhoud èn om de rangschikking der Indische afdeeling en, alhoewel ik reeds over de rangschikking en de etiketteering der Indische verzamelingen gewaagde, wensch ik hier nog in 't bijzonder er mijne oprechte bewondering over uit te spreken. — China, Japan en Korea, ofschoon goed vertegenwoordigd, geven geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen; slechts in 't voorbijgaan zij hier vermeld dat de belangrijke, door wijlen Prof. GIERKE in Japan bijeengebrachte verzameling rolschilderijen [6]) zich in 't bezit van dit Museum bevindt. Eveneens ziet

---

1) Zie *Intern. Archiv für Ethnogpaphie.* I (1888), blz. 234.

2) Zie W. REISS & A. STÜBEL: *Das Todtenfeld von Ancon.* Berlin. fol.

3) Dr. E. SELER: *Altmexikanische Wurfbretter in* Intern. Archiv für Ethnogr., III (1890), blz. 137 & Pl. XI.

4) Zie KARL VON DEN STEINEN: *Unter den Naturvölkern Brasiliens.* Berlin, 1894. Met vele platen en afbeeldingen; en: KARL VON DEN STEINEN: *Durch Central-Brasilien.* Leipzig, 1886.

5) *Amerika's Nordwestküste.* I & II. fol. Berlin 1883 & 84. — A. WOLDT: Cpt. *Jacobsen's Reise an der Nordwestküste Amerikas.* 1881—83. Leipzig 1884. 8°. Met kaarten en tal van afbeeldingen.

6) Prof. D. H. GIERKE: *Japanische Malereien.* Berlin, 1882.

Digitized by Google

men hier eene bronzen keteltrom van bijzonderen vorm, die uit China ontvangen werd.[1]) Ook over Achter-Indië, van waar men vele belangrijke stukken ziet, moet ik mij slechts tot eene enkele opmerking bepalen; uit Siam is het Museum nl. kortelings in 't bezit gekomen van eene rijk met goud en kleuren geïllustreerde beschrijving van het Boeddhistische wereldstelsel van ± 10 M. lengte, die voor den Koning PHĂJA TĀK (1762—1782) door een inlandschen kunstenaar geteekend werd,

Bronzen keteltrom (Lolo-oorlogstrom) van Szechuan. (Kkl. Mus. van Volkenk. Berlijn).
Van de zijde. Van boven.

in eenen tijd toen men zich in Siam nog niet, zooals heden, van anilinekleuren, doch van inheemsche kleuren bediende.[2]) — Uit het schiereiland Malakka vindt men hier tengevolge der reizen van R. V. STEVENS, in opdracht van het Ethnologische Hulpcomité, eene verzameling die wederom eenig in hare soort is.[3]) De kleederdrachten enz. der bewoners van Engelsch-Indië zijn aanschouwelijk gemaakt door gekleede beelden welke onder toezicht van ambtenaren der in Engelsch-Indië bestaande kunstschool, naar de voorbeelden die eenige jaren geleden te Calcutta tentoongesteld waren, gemaakt zijn voor rekening van den Consul SCHÖNLANK te Berlijn en door dezen aan het Museum geschonken. — Van de overige voorwerpen uit Engelsch-Indië zijn eene menigte te danken aan Dr. JAGOR, die op zijne reizen hoogst leerrijke verzamelingen bijeengebracht heeft. Wat Indonesië aangaat, behoeft slechts nog opgemerkt te worden, dat het best vertegenwoordigd zijn de eilanden der Banda-zee en wel

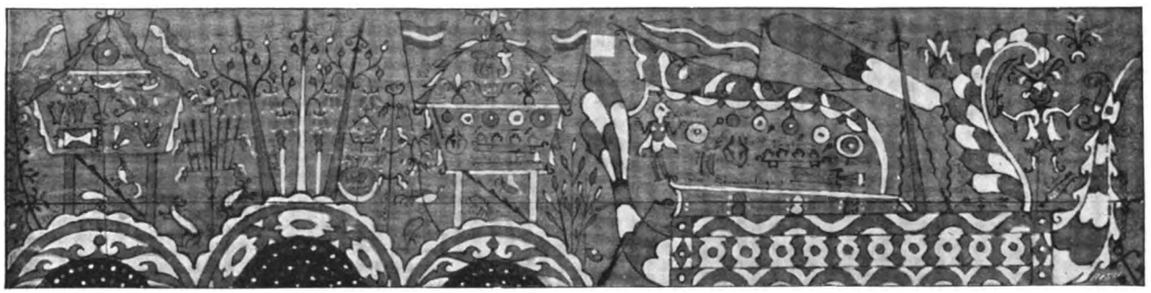

Plank met teekening in kleuren, het schip van *Tempon Telon*, twee doodenhuisjes enz. voorstellende. R. E. M. Ser. 781/236.

1) Zie J. D. E. SCHMELTZ: *Bronzepauken im Ind. Archipel.* (L. c., blz. 47).

2) *Trăiphum. Die Drei Welt.* Zie: Ethnologisches Notizblatt. II (1895), blz. 16, 71 e. v. en 77 e. v. Met eene prachtige gekleurde plaat. (Mededeelingen van Prof. A. BASTIAN en Dr. F. W. K. MÜLLER).

3) Zie H. V. STEVENS: *Materialien zur Kenntnis der wilden Stämme auf der Halbinsel Malâka.* (Veröffentl. Kgl. Mus. für Völkerkunde. II, blz. 81 e. v. en III, blz. 95 e. v. — A. GRÜNWEDEL: *Ueber die Zaubermuster der Orang Semang* (Zeitschrift für Ethnologie, 1893, blz. 71 e. v.).

Digitized by Google

tengevolge eener reis van den reeds meer genoemden Kapt. JACOBSEN. [1]) Van Z. O. Borneo verdient vermelding eene door F. GRABOWSKY van zijne reis medegebrachte plank, met de voorstelling van het schip van *Tempon Telon*, waarmede de zielen naar het zielenland vervoerd worden, die bij het doodenfeest dienst doet en waarvan wij te Leiden ook exemplaren bezitten. [2]) Ook van de Batak's vindt men er eene belangrijke verzameling. [3])

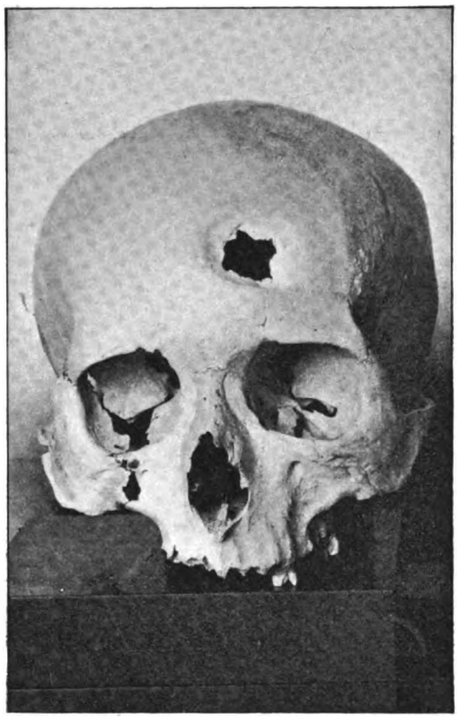

Getrepaneerde schedel van Teneriffe.
Kgl. Mus. für Völkerk. Berlijn.

In de Indische afdeeling ontmoet men ook nog enkele leerzame vergelijkende seriën van voorwerpen o. a. eene van producten van tropische planten en hunne toepassing, eene andere opwekkende middelen bevattende, een derde waardoor de geschiedenis van het Indisch schrift wordt aanschouwelijk gemaakt, benevens het gebezigde schrijfmateriaal enz.

Anthropologische afdeeling. Ook aan dit Museum vindt men eene afdeeling voor de anthropologie, die naar ik vernomen heb vele belangrijke stukken van schedels, enz. moet bevatten; om daarvan inzage te nemen ontbrak mij echter de tijd. Kort geleden werden door Dr. VON LUSCHAN eene menigte schedels van Teneriffe uit deze verzameling bekend gemaakt, die van bijzonder belang zijn wegens de sporen van trepanatie die ze vertoonen. [4])

Gebruik van het Museum gemaakt. Van het materiaal in het Museum is gebruik gemaakt voor de verschillende publicaties door of van wege het Museum uitgegeven. [5]) Herhaaldelijk maakten onderscheiden voorwerpen een onderwerp van bespreking uit in de vergaderingen van het Berlijnsche anthropologisch genootschap en werden ze in diens tijdschrift gepubliceerd. [6])

Ethnogr. en anthrop. Colleges. In verband met het Museum worden colleges gegeven door: Prof. BASTIAN in algemeene volkenkunde en psychologie; door Prof. W. GRUBE over de talen van Oost-Azië; door Dr. F. VON LUSCHAN worden speciale volkenkundige onderwerpen, inzonder-

---

1) Zie A. JACOBSEN: *Reise in die Inselwelt des Banda-Meeres.* Berlin, 1895.

2) Zie F. GRABOWSKY: *Der Tod, das Begräbniss, das Tiwah oder Todtenfest bei den Dajaken.* (Int. Arch. für Ethn., II, blz. 177 e. v. met 4 platen).

3) F. W. K. MÜLLER: *Beschreibung einer von* G. MEISSNER *zusammengestellten Batak-Sammlung.* (Veröffentl. Kgl. Mus. für Völkerk. III, blz. 1 e. v.). Een met vele afbeeldingen versierde, zeer verdienstelijke arbeid.

4) *Verhandl. berl. anthrop. Gesellschaft* 1896, blz. 63 e. v.; zie ook *Int. Arch. für Ethn.* IX (1896), blz. 214.

5) Benevens de reeds in de voorgaande noten vermelde, afzonderlijk verschenen werken, noem ik hier o. a. *„Original Mittheilungen aus der ethnologischen Abtheilung der Kgl. Museen"* (Een deel verschenen 1885—86). — *„Veröffentlichungen aus dem Kgl. Mus. für Völkerkunde"* (1889 begonnen, tot nog toe drie deelen verschenen). — *„Ethnologisches Notizblatt"* (1894 begonnen, tot nog toe drie afleveringen verschenen). — De nieuwe aanwinsten worden kort opgesomd in de *„Amtliche Berichte aus den Kgl. Kunstsammlungen"*, die in 3-maandelijksche termijnen verschijnen.

6) *Zeitschrift für Ethnologie*, waarin ook zijn opgenomen de Verslagen van de vergaderingen van het Genootschap. 26 deelen zijn tot nog toe verschenen.

Digitized by Google

derheid in betrekking tot de Duitsche koloniën behandeld en in de anthropologie, in verband met praktische oefeningen college gegeven,[1]) terwijl Dr. E. SELER de volken- en taalkunde van Amerika doceert. Alle drie genoemde geleerden zijn als Directorialassistenten aan het Museum verbonden; Prof. GRUBE beheert de afdeeling „Oost-Azië", Dr. VON LUSCHAN Afrika en Oceanië, alsmede de anthropologische collecties, en Dr. E. SELER Amerika; terwijl een vierde geleerde, Prof. A. GRÜNWEDEL, de Indische afdeeling beheert. Tal van assistenten en volontairs staan die heeren in het beheer hunner afdeelingen ter zijde. Voor de praehistorische verzamelingen is aan Dr. A. Voss, als Directeur, de zorg opgedragen; dezen staat eveneens een Directorialassistent, welke betrekking tijdens mijn bezoek vacant was, ter zijde. Het Museum behoort niet rechtstreeks tot de Universiteits-Instellingen, doch staat onder het bestuur der afdeeling „Schoone Kunsten" van het Ministerie van eeredienst, onderwijs, enz.

Ten slotte zij opgemerkt dat het best die colleges bezocht worden, welke op de Duitsche koloniën betrekking hebben; alsmede dat door Dr. VON LUSCHAN een zeer practisch schema voor anthropologisch onderzoek is uitgegeven, alsook eene handleiding voor verzamelaars van ethnographische voorwerpen en ethnologische gegevens in Oost-Afrika.[2])

XLVII. KGL. KUNSTGEWERBE MUSEUM.

Het gebouw. Op weinige schreden afstands van het zooeven genoemde Museum staat een gebouw, dat uiterlijk reeds door rijke versiering met beeldhouwwerk enz. toont dat het aan doeleinden gewijd is die met de kunst in verband staan. Het is het Koninkl. Museum van kunstnijverheid. Het gebouw heeft een souterrain, eene beneden- en eene bovenverdieping en vormt een regelmatig vierkant, hetwelk eene groote overdekte cour omsluit. Het is gelijk het Museum van volkenkunde geheel van ijzer en steen opgetrokken; het souterrain dient voor het tentoonstellen van kachels en gipsafgietsels, terwijl de overige voorwerpen verdeeld zijn over kamers gelijkvloers en in de bovenverdieping.

Verlichting, tentoonstelling, etiketteering. De verlichting is uitstekend; tentoonstelling en etiketteering geven blijk van het streven des bestuurs om bij den bezoeker belangstelling te wekken voor de doeleinden waaraan de instelling gewijd is, en ik meen gerust te mogen verklaren, dat een bezoek aan dit Museum bij ieder de aangenaamste indrukken zal achterlaten.[3])

De gids. De gids,[4]) die zeer goed bewerkt is, bevat zooals trouwens al de gidsen voor de Koninkl. Musea te Berlijn, tal van korte mededeelingen omtrent de tentoongestelde voorwerpen, hun oorsprong, het bij den aanmaak der voorwerpen gevolgde procédé en de ornamentiek. Daardoor heeft zulk een gids blijvende waarde. Iets wat aan dezen gids nog bijzonder te roemen valt, zijn twee indexen, de eene verwijzende naar de bladzijde waar van de eene of andere vitrine enz. gesproken wordt, en de andere in alphabetische volgorde de hoofd-

1) Zie ook: *Deutsches Kolonialblatt.* 1896, blz. 683.

2) *Schema für anthropologische Aufnahmen* (Hiervan is reeds een zesduizendtal stuks verspreid). — *Instruction für ethnographische Beobachtungen und Sammlungen in Deutsch-Ostafrika.* Oorspronkelijk verschenen in de „Mittheilungen aus Deutschen Schutzgebieten" Bd. IX (1896) zijn deze Instructies ook afzonderlijk, in linnen omslag en met wit papier doorschoten, verkrijgbaar gesteld.

3) Zie over het hier gevolgde kastenstelsel: *Glasschränke und Ausstellungs-Vorrichtungen im Kunstgewerbe Museum.* Berlin, 1886.

4) *Führer durch die Sammlung des Kunstgewerbe Museums.* 50 Pf. Berlin 1891, 9e Aufl.

Digitized by Google

groepen der voorwerpen, de plaatsen van herkomst en de namen van de makers bevattende.

De voorwerpen. Alhoewel het grootste gedeelte van het materiaal van dit Museum uit voortbrengselen van Europeesche kunstnijverheid van vroeger en later tijd bestaat, vindt men er toch ook voorwerpen, die voor de studie der volkenkunde niet zonder belang zijn. Daarbij komt dat er enkele seriën van voorwerpen zijn, welke een denkbeeld geven van de nijverheid in Oostersche landen. Zoo is er eene afdeeling voor lakwerken met prachtige stukken uit China, Japan, Indië, Cochinchina en Perzië. Bij die van Japan wordt het procédé toegelicht door eene van Dr. REIN [1]) afkomstige verzameling, waardoor men de gereedschappen, de grondstoffen en de opvolgende stadiën bij de bewerking van lakwerk leert kennen. Tot de voorwerpen uit dit land behoort ook een z. g. „poppenhuis", de inrichting van een Japansch huis vertoonende, en eene kooi voor insecten in den vorm van een huis, van stroo gevlochten en verlakt. Van Kashmir zijn er verlakte flesschen, schotels en borden, opmerkelijk om het sierlijke ornament; uit Cochinchina eene kast met parelmoer kunstig ingelegd en van China een Keizerlijke troon van verlakt hout, met ingezette stukjes gebloemde zijde versierd en van boven door een groot aureool van pauwenvederen beschermd. Zeer rijk is ook het grootendeels antieke mandewerk uit Japan; ook van andere volken van Azië, Afrika enz. vindt men hier vlechtwerken, terwijl van Chineesch en Japansch papier eene groote verzameling voorhanden is, waarvan men tevens de toepassing voor de meest verschillende doeleinden zien kan; de papierbereiding in Japan wordt door eene verzameling van Dr. REIN op uitstekende wijze toegelicht. Van mozaïekwerk is dat van Bombay vermeldenswaard, om de daarbij gevoegde toelichtingen aangaande de vervaardiging er van. In de afdeeling aardewerk verdient het boerenpottenbakkerswerk uit verschillende landen van Europa de aandacht wegens de overeenkomst in vorm met hetgeen bij sommige onbeschaafde volken voorkomt. In porselein munten China en Japan uit; eene groote verzameling van oud-Chineesch porselein, bijeengebracht door den gewezen Duitschen gezant VON BRANDT, is voor de geschiedenis der keramiek van groote waarde, omdat alle stukken nauwkeurig gedateerd zijn; hetzelfde mag men zeggen van Dr. REIN's verzameling Japansch porselein, wegens de nauwkeurige opgave van herkomst der stukken en van het bij den aanmaak gevolgde procédé. Uit beide genoemde landen ziet men voorts aardewerk in groote verscheidenheid en daarbij sluit zich eene groote verzameling aan van de eigenaardige fleschjes voor snuif uit China, waarvan men het vervolg onder de afdeeling glas aantreft, die getuigenis aflegt van de bewonderenswaardige vaardigheid der Chineezen in de behandeling van dit broos materiaal. [2]) Onder de bronzen en het emaillewerk is veel van Oosterschen oorsprong; om het bestek van mijn verslag niet te overschrijden bepaal ik mij bij de opmerking dat het in Japan gevolgde procédé van het maken van email cloisonnée even uitstekend door voorbeelden wordt toegelicht, als het damasceerwerk bij de volken van Engelsch-Indië.

Onder de lijfsieraden verdient vooral vermelding eene verzameling uit China van zilveren haarnaalden die met ijsvogelvederen zijn belegd en onder de geweven stoffen merkt men verscheiden Oostersche kleedingstukken op, waaronder antieke uit China en Japan.

Gebruik van het Museum gemaakt. In de overdekte cour hebben van tijd tot tijd speciale tentoonstellingen van voorwerpen plaats, waarvoor dan afzonderlijke gidsen uitgegeven

---

1) Zie J. J. REIN: *Japan.* II, blz. 400—448. Met plaat III—VII.

2) Zie Dr. J. BRINCKMANN: *Führer durch das Hamburgische Museum für Kunst und Gewerbe* (Hamburg 1894), blz. 588.

Digitized by Google

worden; het Museumsbestuur heeft photographieën en lichtdrukken, alsmede gipsafgietsels van een aantal voorwerpen doen maken en voor het publiek verkrijgbaar gesteld; een aantal lithographische voorbeelden [1]) werden gepubliceerd en ten slotte is er aan deze instelling eene school voor onderwijs in de kunstindustrie en aanverwante vakken verbonden. De gids bevat aan het slot eene aanwijzing der voorwerpen, tot het gebied der kunstnijverheid behoorende, die in andere openbare instellingen te Berlijn gevonden worden.

XLVIII. Reichs-Post-Museum.

De geschiedenis en het doel. Reeds spoedig na de oprichting van het Duitsche Rijk werd besloten tot het stichten eener verzameling die alles zou bevatten, wat dienen kon om een overzicht te geven van de ontwikkeling en de geschiedenis van het onderlinge verkeer der volken en die gebruikt zou worden bij de cursussen ter opleiding van post- en telegraafbeambten. Die verzameling kreeg reeds spoedig een grooten omvang; ze was tijdens mijn bezoek tentoongesteld in eenige zalen van het Centraal-Postgebouw in de Leipzigerstrasse, doch zou overgebracht worden naar lokalen van een in aanbouw zijnd nieuw gebouw, zoodra dit voltooid was. [2])

Gids en catalogus. Ook in het Rijks-Post-Museum getuigt de tentoonstelling en etiketteering dat men getracht heeft kennis te verspreiden; daartoe dient een korte doch goede gids [3]) en een uitstekende, door den Raad van Administratie bij het Rijks-Postbestuur, den Heer H. Theinert bewerkte catalogus [4]) die met vele goede illustraties is versierd; beide, gids en catalogus zijn voor een goedkoopen prijs verkrijgbaar gesteld, gelijk ook een tweede catalogus [5]) de beschrijving der uitgebreide verzameling postzegels, briefkaarten enz. bevattende, die tentoongesteld is in eene afzonderlijke, steeds door kunstlicht verlichte ruimte, waartoe slechts op verzoek toegang wordt verleend.

De voorwerpen. In de verzamelingen vindt men de middelen van verkeer van de grijze oudheid af tot op heden aanschouwelijk gemaakt, ook van niet-Europeesche volken. Deels is dit door voorwerpen in natura, deels door modellen, en deels door teekeningen en photographieën geschied. Voor- en Achter-Indië zijn uitstekend vertegenwoordigd, van Siam ziet men eene groote verzameling door den Koning van dat Rijk geschonken. Even belangrijk is de verzameling van China waarbij veel zeer instructieve modellen; ook van Japan ziet men belangrijke stukken.

Ik wil mijn verslag over dit Museum niet eindigen zonder te gewagen van de groote voorkomendheid van het daaraan verbonden personeel en van de toewijding van den Heer Theinert, die mij op de meest welwillende wijze niet alleen de gewenschte inlichtingen verstrekte, doch zich de moeite getroostte zelf mij in de verzameling rond te leiden.

---

1) Jul. Lessing: *Vorbilderhefte aus dem Kgl. Kunstgewerbe Museum.* (10 afl. zijn tot nog toe verschenen).

2) Enkele nadere bijzonderheden omtrent deze instelling vindt men in het reeds boven aangehaalde werk: *„Die naturwissenschaftlichen Staatsanstalten Berlin's*, blz. 526 e. v.

3) *Führer durch die Sammlungen des Reichs-Post-Museums in Berlin.* 1891. (25 Pf.).

4) *Katalog des Reichs-Post-Museums.* Berlin 1889.

5) *Katalog der Markensammlung des Reichs-Post-Museums.* Im Auftrage des Reichs-Postamts bearbeitet von C. Lindenberg. Berlin 1888.

Digitized by Google

XLIX. Museum für Deutsche Volkstrachten.

De geschiedenis. Voor eenige jaren werd te Berlijn onder voorzitterschap van Prof. R. Virchow eene vereeniging opgericht ten doel hebbende de vestiging van een Museum voor de ethnographie van het Duitsche volk. Die vereeniging mag zich in eenen grooten bloei verheugen en is nu reeds in het bezit van eene groote menigte voorwerpen. Voor de tentoonstelling werden gedeelten van het gebouw voor het Hygiënisch Instituut door de Regeering ter beschikking gesteld, die thans reeds niet voldoende zijn, zoodat een groot gedeelte der schatten in kisten is geborgen geworden.

Het is de wensch van het Bestuur der Vereeniging dat te Berlijn, in verband met de andere Musea, een Duitsch Nationaal-Museum worde opgericht, bestemd om hare eigen verzameling, als ook de thans in het Museum van volkenkunde tentoongestelde praehistorische voorwerpen op te nemen, omdat ook in dat gebouw zich reeds gebrek aan ruimte doet gevoelen.

De stappen door het Bestuur bij de landsregeering gedaan en door het anthropologisch genootschap ondersteund, hebben nog niet tot het beoogde doel geleid [1]).

Gids. Een korte gids die eenige belangrijke bijzonderheden bevat, is verkrijgbaar gesteld. [2])

De voorwerpen. De verzamelingen bevatten voorwerpen uit alle deelen van het Duitsche Rijk; de kleederdrachten worden door een aantal gekleede beelden toegelicht. Uit het Spreewoud ziet men een volledig ingericht boerenbinnenhuis, en een ander uit den Elzas; van eene boerenhofstede uit het Kinzigdal in het Zwarte woud bezit het Museum een, tot in de kleinste bijzonderheden nauwkeurig nagebootst model enz. enz. Ook uit deze verzameling blijkt hoe noodig het verzamelen van voortbrengselen der oorspronkelijke beschaving ook van volken van Europa is; hoe ook hier het oude door den invloed der mode met verbazende snelheid verdwijnt.

L. Sammlung Vorder-Asiatischer Alterthümer.

Door eene Vereeniging van gegoede burgers zijn indertijd te Berlijn de middelen verstrekt om opgravingen te doen te Zendjirli in Klein-Azië onder toezicht van Dr. von Luschan; de aldaar gevonden voorwerpen, meestal beeldhouwwerken, zijn nu in het „Neue Museum" tentoongesteld. [3]) Ik maak van deze verzameling hier gewag omdat ze ook voor den ethnograaf van belang is, dewijl daardoor meer licht is verspreid over de oude beschaving van Klein-Azië en dewijl de groote nauwkeurigheid, waarmede sommige bijzonderheden der in die beeldhouwwerken voorgestelde voorwerpen, b. v. van boog en pijl, niet alleen van een archaeologisch, maar ook van een ethnologisch standpunt de aandacht verdient. Door den vorm der gevleugelde zonneschijf op deze beeldhouwwerken is de vraag gerezen of niet de dubbele adelaar daaruit is voortgesproten en wijders kunnen deze oudheden, die waarschijnlijk uit de 8e—9e eeuw v. Chr. afkomstig zijn, ook tot beter verstand van den Bijbel bijdragen. [4])

---

1) Zie *Verhandlungen der Anthropologischen Gesellschaft zu Berlin* in *Zeitschrift für Ethnologie.* 1894, blz. 511 & 548.

2) *Kurzer Führer durch die Sammlungen des Museums für Deutsche Volkstrachten und Erzeugnisse des Hausgewerbes.* Berlin, 1890.

3) Zie *Verzeichniss der Vorderasiatischen Alterthümer und Gipsabgüsse.* Berlin, 1889

4) Dr. F. von Luschan: *Ueber orientalische Fibeln* (Correspbl. der Deutschen anthropol. Gesellschaft. 1894, blz. 109 e. v. — Dr. F. von Luschan: *Ueber die Ausgrabungen von Sendschirli.* (Verh. berl. anthrop. Gesellsch., 1894, blz. 488 e. v.).

Digitized by Google

HAMBURG 26—29 JULI.

LI. Museum für Völkerkunde.

De geschiedenis. Te Hamburg bestond reeds ongeveer 40 jaren geleden eene kleine ethnographische verzameling, die een aanhangsel vormde van het destijds door eene Commissie uit de burgerij beheerd wordende en in het „Johanneum", het gebouw voor het Gymnasium en de „Realschule", gevestigde Museum van Natuurlijke Historie en gelijk dit laatste voortgesproten was uit particuliere verzamelingen en middelen.

Toen ongeveer 25 jaren geleden voor de Stedelijke Nijverheidsschool en het, eveneens uit eene particuliere verzameling voortgesproten Museum van kunstnijverheid een gebouw werd gesticht, werden aldaar eenige zalen voor de praehistorische en ethnographische verzameling bestemd en kort daarop de Heer C. W. Lüders als bestuurder benoemd, die zich tevens verbond onder billijke voorwaarden zijne eigen verzameling, die vooral aan voorwerpen uit Zuid- en Midden-Amerika merkwaardige stukken bevatte, aan den Staat bij wijze van geschenk af te staan.

Van toen af begonnen de schenkingen zoo rijkelijk te vloeien, dat weldra het Bestuur naar eene plaats, waar meer ruimte was omzag. Nadat tot de oprichting van een eigen gebouw voor het Museum van natuurlijke historie besloten was, werd in het jaar 1890 ook het Museum van volkenkunde daarheen overgebracht.

Het gebouw. Het bedoelde gebouw[1]) is in gaanderijstijl van ijzer en steen opgetrokken en bestaat uit het souterrain, waarin de woningen van eenige beambten zijn gevestigd, het parterre en drie verdiepingen, in de bovenste waarvan de ethnographische en praehistorische verzamelingen gehuisvest zijn. Het gebouw staat geheel vrij, maakt van buiten een eenvoudigen maar deftigen indruk; van binnen heeft men elk overbodig sieraad vermeden en slechts hier en daar, vooral langs de opgangen naar de bovenverdiepingen, zijn enkele bloem-, lijn- of Grieksche ornamenten in kleuren aangebracht.

Hier zij dadelijk opgemerkt dat, welke voordeelen een in gaanderij-stijl opgetrokken gebouw voor de gelijkmatige verdeeling van het licht ook aanbieden moge, dit aan den anderen kant niet minder groote nadeelen heeft. Immers, daargelaten dat bij brand de vlammen zich onmiddellijk overal heen kunnen verspreiden, trekt alle onreine lucht, stof en vuil de hoogte in en concentreert zich in de bovenste verdiepingen. Dit kon ik na een dag van druk bezoek te Hamburg opmerken en evenzeer dat men de ransige vetlucht van de, in de overdekte cour tentoongestelde groote skeletten van walvisschen en andere dieren, niet beneden in de nabijheid dier voorwerpen, maar wel boven bij de ethnographische verzamelingen kon bespeuren, hetgeen vooral ten tijde van groote hitte voor den bezoeker zeer onaangenaam is. Daarbij komt dat de hitte door het glazen dak nog verhoogd wordt, hetgeen slechte gevolgen voor de ethnographische voorwerpen heeft, waarover men terecht tegenover mij klaagde.

Zooals uit het vorenstaande blijkt, zijn er in het geheele gebouw geen zalen, slechts aan twee zijden wordt eene der gaanderijen begrensd: langs de eene zijde door eene ruimte voor de studieverzameling, die in het Museum van natuurlijke historie van die voor het

---

1) Zie *„Erinnerungsblatt an die Wiedereröffnung des Naturhistorischen Museums zu Hamburg im neuen Gebäude am Steinthorwall am* 17 *Sept.* 1891. Hamburg, 1891. (Met plattegronden en platen).

Digitized by Google

publiek is gescheiden, en langs een gedeelte der andere door de kamers der wetenschappelijke ambtenaren. Gelijkvloers vindt men aan het eene einde een groot auditorium en aan den kant waar de ingang is, een tweede kleiner auditorium ter eene zijde van den ingang en ter andere zijde nog eenige kamers voor een der ambtenaren.

Verwarming. De verwarmingstoestellen zijn in het souterrain aangebracht, de verwarming geschiedt door stoom.

Etiketteering der natuurhist. verzameling. In 't voorbijgaan zij nog gezegd dat de etiketteering der voorwerpen in de natuurhistorische verzamelingen verdienstelijk is en zeer geschikt de weetgierigheid van het talrijke publiek van bezoekers te bevredigen.

Wat de ethnographische verzamelingen aangaat, welker tentoonstelling reden tot tevredenheid geeft, zoo zijn die in kasten van ouderwetsch model, deels vrijstaande, deels tegen den wand geplaatst, geëtaleerd en wel in geographische volgorde.

De gids. Er bestaat een gids die echter niet meer dan een dorre opsomming der voorwerpen bevat.

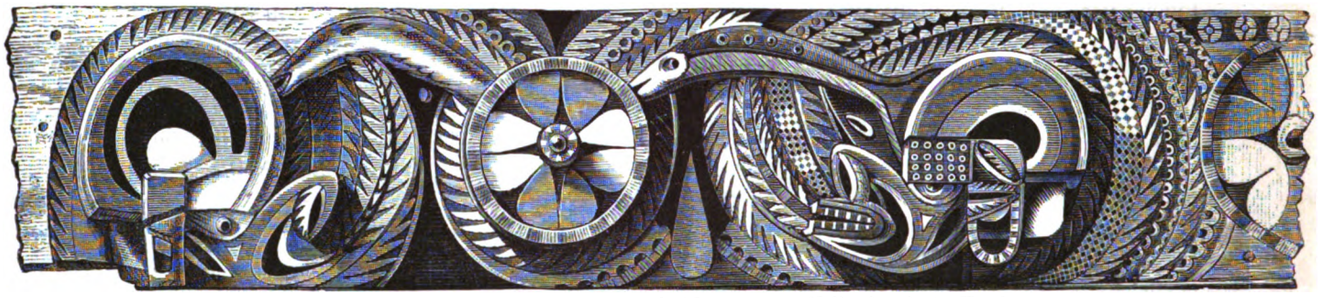

Plank van een Taboehuis (?), Nieuw-Ierland. Museum van Volkenkunde te Hamburg.

De voorwerpen. Uit Azië is er eene verzameling pronkwapens, [1]) benevens eene reeks van interessante kleedingstukken uit China; uit Corea ziet men eenig aantiek aardewerk op Seladon gelijkende; uit Japan is er weinig, de verzamelingen uit dat land zijn beter in het hieronder te bespreken Museum van kunstnijverheid vertegenwoordigd. Van Ceylon is er eene maskergroep zooals ik er eene te München zag, en uit den Maleischen Archipel een aantal antieke wapens, een steenen beeld en een Buddhakop van Boroboedoer op Java.

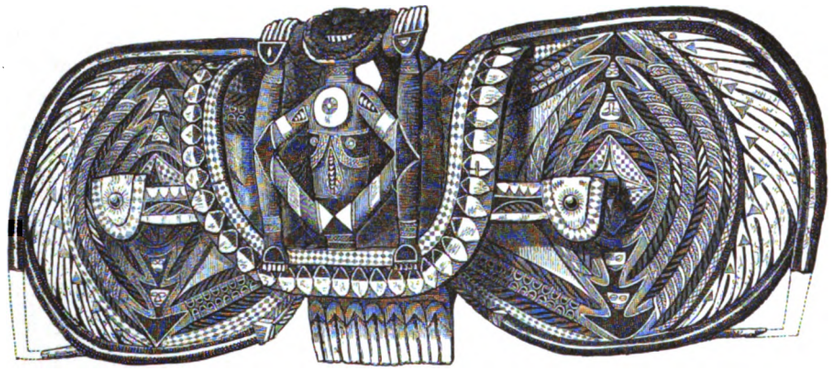

Opengewerkt stuk snijwerk bij ceremonies in gebruik, Nieuw-Ierland. Museum van Volkenkunde te Hamburg.

1) Zie Dr. K. Hagen: *Chinesische Prunkwaffen* (Int. Archiv für Ethnographie. Vol. IX [1896], blz. 141 e. v. & Plaat X—XII).

Digitized by Google

Van Oceanië is de Nieuw-Brittannië Archipel het best vertegenwoordigd, vooral tengevolge van den aankoop van veel prachtige stukken uit het Museum Godeffroy. Eene menigte van maskers van Nieuw-Ierland alsmede belangwekkende stukken van snijwerk voor ceremonieel gebruik (dansen enz.) en het door mij reeds vroeger beschreven, uit een blok zacht hout bestaande muziekinstrument, welks tonen door wrijving van het bovenvlak met de vochte hand worden voortgebracht[1]), allen van hetzelfde eiland, verdienen bijzondere vermelding. Verder ziet men er eene menigte belangrijke stukken van de Viti-, de Salomo-eilanden en van Nieuw-Guinea; van de Salomo-eilanden o. a. een rieten schild met mozaïekwerk aan de buitenzijde. Van de Markiezen-eilanden is er eene prachtige heerschers-kroon van schildpad en van het Paasch-eiland eenige houten beelden, wier pudendum men echter met tapa van geheel andere herkomst zonderlinger wijze heeft omwoeld.

Met voorwerpen uit Afrika is het Museum zeer rijk bedeeld; o. a. ziet men er een gedeelte van de door de expeditie Kerckhoven in het Congo-gebied bijeengebrachte voorwerpen; van de Bisayos-eilanden is een houten deurslot voorhanden, van Dahomei eene beeldengroep van aardewerk op schijfvormige basis en een bijl van geel koper van welks greep het einde in den vorm van een menschenhoofd is gesneden, en van Whyda een ivoren signaalhoorn waaraan de onderkaak van een mensch is bevestigd[2]) en een speer met geelkoperen blad; terwijl van Yola in Soedan een eigenaardig soort van pasmunt, nl. strengen garen aanwezig is.

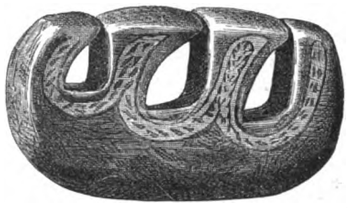

Muziekinstrument van Nieuw-Ierland. Museum van Volkenkunde te Hamburg.

Van Amerika is de Noord-Westkust met Alaska zeer goed vertegenwoordigd, terwijl van de Roodhuiden slechts weinig voorhanden is. Zeer rijk is het Museum aan oud-Mexikaansche voorwerpen, waaronder een masker van Nephriet en een afgodsbeeld van dezelfde steensoort met ingegrifte figuren op de borst het meest mijne aandacht trokken; wijders zijn nog uit dit land twee groote aarden kruiken met prachtige ornamenten in goud en kleuren opmerkenswaard. Van Peru verdient eene aanzienlijke verzameling antiek vaatwerk vermelding en ten slotte verscheiden voorwerpen uit Paraguay en een eigenaardige steenen bijl van de Rio Negro.

LII. Museum für Kunst und Gewerbe.

De geschiedenis. Het Museum van kunstnijverheid te Hamburg is, zooals reeds boven vermeld, uit het initiatief van een particulier genootschap voortgesproten; het werd in 1868 opgericht en in 1877 door den Staat overgenomen, terwijl tevens tot Directeur benoemd werd Dr. jur. Justus Brinckmann die met den titel van „Professor" ook thans nog aan het hoofd dezer instelling staat, en aan wiens krachtige leiding het te danken is, dat het Museum zich reeds spoedig een goeden naam verwierf en thans tot de beste van dien aard in Europa gerekend wordt.[3])

---

1) J. D. E. Schmeltz: *Führer durch das Museum Godeffroy* (Hamburg, 1882), blz. 45. — Dr. O. Finsch: *Ethnologische Erfahrungen und Belegstücke*, blz. 140 [58] en pl. V, fig. 9.

2) E. H. Giglioli: *Due singolarissime e rare trombe da guerra, guernita di ossa umane* (Arch. per l'Antrop. e l'Etn. XXVI [1896]), blz. 108.

3) Zie voor nadere bijzonderheden de publicaties: *Das Hamburgische Museum für Kunst und Gewerbe. Festschrift zur Eröffnung des neuen Museums-Gebäudes.* Hamburg, 1877. — *Das Hamburgische Museum für Kunst und Gewerbe. Bericht über die Entwicklung der Anstalt vom 24 Sept.* 1877- *24 Sept.* 1882. Hamburg, 1882.

Digitized by Google

Het gebouw. Het Museum is gevestigd in het parterre der algemeene Nijverheid-school, doch het wil mij toeschijnen dat de lokalen niet bijzonder geschikt zijn voor het doel. Niettegenstaande de zalen rondom een groote binnenplaats, waarvan ze door een corridor zijn gescheiden, zijn gegroepeerd, is de verlichting alleen in de op den straatkant uitziende zalen voldoende, terwijl ze in den corridor veel te wenschen overlaat, zoodat vele voorwerpen zelfs bij helder weer nauwelijks tot hun recht komen. Een ander nadeel dat de lokalen aankleeft, is dat de verwarming door heete lucht geschiedt, hetgeen tengevolge heeft gehad dat b. v. de meeste van bamboe vervaardigde voorwerpen gebarsten zijn; bovendien wordt door de verwarmingskanalen niet alleen de verwarmde lucht, doch ook roet en vuil in massa aangevoerd. De Directeur zou niets liever wenschen dan dat in dezen toestand spoedig verandering kwam en er voor het Museum een eigen gebouw gesticht werd. [1])

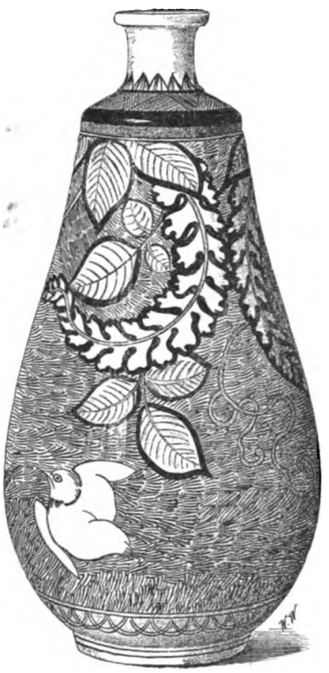

Porseleinen flesch met afbeeldingen van gestyleerde ranken en bloemen van *Wysteria* (*Glycine*) en vogels in verschillende kleuren op rood gestreepten grrond. Hoog 27 cm. Kutani-Museum van kunstnijverheid, Hamburg. Zie den „Führer", blz. 543.

Tentoonstelling en etiketteering. Het stelsel volgens hetwelk de voorwerpen zijn tentoongesteld en van gedrukte etiketten voorzien, is alleszins doelmatig. Hoe dit door het publiek op prijs gesteld wordt blijkt uit het drukke bezoek [2]) en uit het veelvuldig gebruik dat er van het Museum door de Hamburgsche kunstnijverheid gemaakt wordt.

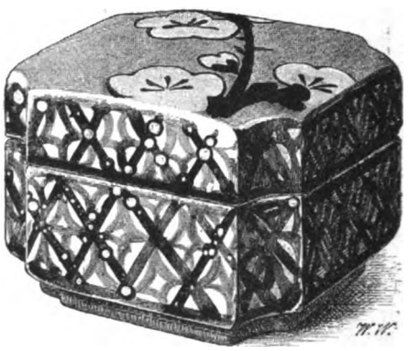

Kogo, doos voor wierook. Rood aardewerk, welks kleur op het deksel, door het kleurlooze glazuursel heen schijnend, den grond vormt voor een, op de impressionistische wijze van den Meester Korin geteekenden zwarten tak met witte bloemen van *Prunus Mume*. De zijden zijn met een blauw, netachtig patroon op witten grond beschilderd. 3/4 nat. grootte. Kenzan-yuki-Kioto. Museum van kunstnijverheid, Hamburg. Zie den Führer, blz. 549.

De Gids. De door den Directeur onlangs uitgegeven lijvige gids, [3]) tevens een handboek van de geschiedenis der kunstnijverheid, is in afdeelingen, overeenkomende met die van het Museum, gesplitst en door talrijke illustraties opgeluisterd. In de zalen van het Museum vindt men op lessenaars de daarbij behoorende afdeeling van den gids geplaatst, zoodat de bezoeker de gewenschte opgaven er uit kan putten. In de inleiding op dezen gids komt de schrijver ook op het, tot nog toe in de Musea van kunstnijverheid gevolgde stelsel van tentoonstellen te spreken en pleit, mijns inziens te recht, er voor de voorwerpen in plaats van, zooals tot nog toe, soortsgewijs, volgens een cultuurhistorisch systeem te

---

1) Nadere bijzonderheden over het gebouw vindt men in het in noot 3 blz. 89 aangehaalde „Festschrift", blz. 26 e. v.

2) In 1895 werd het Museum bezocht door 49,485 personen; van de daaraan verbonden bibliotheek en leeskamer maakten 1522 personen gebruik, en er werden 279 voorwerpen ten gebruike buiten het Museum uitgeleend.

3) Justus Brinckmann: *Führer durch das Hamburgische Museum für Kunst und Gewerbe*, zugleich ein Handbuch der Geschichte des Kunstgewerbes (827 blz. und 431 Afb.). Hamburg, 1894. Prijs 15 Mark. Door de welwillendheid van Prof. Brinckmann ben ik in staat gesteld eenige afbeeldingen uit dit werk hier te reproduceeren.

Digitized by Google

schikken of, in een woord het eenig juiste, in de ethnographische Musea gevolgde stelsel, ook in de Musea van kunstnijverheid te volgen.

De voorwerpen. Voor den ethnograaf zijn in dit Museum verscheiden voorwerpen van belang, vooral die uit Japan, China, Corea, Perzië en Arabië. Uit sommige dier landen ziet men hier seriën die slechts voor die in enkele andere Musea, b. v. het Musée Guimet in Parijs onder doen. Men treft er menig prachtig exemplaar van Japansch aardewerk, pronkstukken in den vollen zin des woords aan. Zoo was het Museum kort vóór mijne komst o. a. eigenaar geworden van een

IJzeren stootplaat met damasceerwerk: twee glazenmakers boven een spinneweb voorstellende; de groote met gouden kop en lijf en koperachtig glinsterende vleugels; de kleine geheel verguld; het spinneweb van zilver. 18e eeuw. Nat. grootte. Museum van kunstnijverheid, Hamburg. Zie den „Führer", blz. 158.

Ivoren gordelknoop (*Netske*) met snijwerk en bas-relief; voorstelling van eene scene uit den mythen-cyclus van RAIKO. De duivel heeft den middeneeuwschen held WATANABE-NO-TSUNA, die de meisjesroovende Oni's versloeg, in de gestalte van een oud, nieuwsgierig wijf bedot en hem zijnen arm, die hem door den held afgehouwen was, ontnomen waarmede hij thans ontvlucht. Merk: IKKOSAI-TAKAZANE. Nat. gr. — Museum van kunstnijverheid, Hamburg. Zie den „Führer", blz. 549.

Koro, d. i. een wierookvat, uit Takatoro in de Prov. Chikuzen, dat in den vorm van den bekenden heiligen berg der Japanners, den *Fusi-no-yama*, is gemaakt en een pronkstuk van den eersten rang mag genoemd worden. Eene afbeelding bevat het jaarverslag over 1895, blz. 26.

Hoogst belangrijk is ook de groote verzameling van Japansch mandewerk, van stootplaten en sieraden voor zwaarden is het eene stuk nog fraaier dan het andere; hetzelfde geldt van de Netske's of gordelknoopen die men in dit Museum systematisch, volgens de typen gerangschikt vindt. Van Atjeh bezit het Museum een fraai stel roodgekleurde en met steentjes bezette gouden sieraden; [1]) van Korea een bamboezen koker, schoon met ingebrande ornamenten versierd; voorts is er eene keur van geweven stoffen uit Japan en prachtige stukken van Japansch en Chineesch emaillewerk. [2])

1) *Bericht über das Hamburgische Museum für Kunst und Gewerbe über das Jahr* 1886, blz. 11 (Afb.).

2) Een korte, doch uitstekende leiddraad bij de studie der Japansche kunstnijverheid zijn ook de „*Lectures on Japanese art-work*" van ERNEST HART (London 1887, Soc. for the encouragement of arts, manufacture and commerce). Een catalogus van een gedeelte der groote collectie van den schrijver: Netske's, kammen, medicijndoozen, lakwerken, stootplaten enz., bewerkt door een geletterden Japanner, T. HAYASHI, is daaraan toegevoegd.

Digitized by Google

De voorwerpen waarvan grootere reeksen voorhanden zijn, zijn slechts voor een gedeelte tentoongesteld, terwijl de overige voorraad opgeborgen is, doch ten behoeve van studiё beschikbaar wordt gesteld.

Cursussen over Kunstnijverheid. Door den Directeur worden des winters openbare cursussen over kunstnijverheid en daarmede in verband staande onderwerpen gehouden, die druk bezocht worden. Uit alles blijkt dat Prof. BRINCKMANN, die geheel voor zijne taak leeft, aan zijn Museum eene hooge plaats onder de Hamburgsche instellingen voor kunsten en wetenschappen heeft weten te verzekeren. Het is dan ook wel verklaarbaar dat hij voor de uitbreiding der verzamelingen over groote middelen zoowel van den Staat, als van particulieren te beschikken heeft [1]).

Jaarlijks verschijnt een verslag van deze en de overige Hamburgsche wetenschappelijke instellingen, waarin de jaarverslagen over de Musea enz. en de geschriften der daaraan verbonden geleerden worden opgenomen en waarin men nadere bijzonderheden over deze en de vorige instelling vindt [2]).

BREMEN 30 JULI.

LIII. STÄDTISCHES MUSEUM FÜR NATUR-, VÖLKER- UND HANDELSKUNDE.

De geschiedenis. In Bremen werd reeds in het begin dezer eeuw door eene gezellige vereeniging met name „Museum", eene natuurhistorische verzameling aangelegd die reeds spoedig zekere beteekenis verkreeg. Gestadig aangroeiende, werd die verzameling voornamelijk uitgebreid toen het Aardrijkskundig Genootschap te Bremen onderzoekingstochten liet ondernemen naar Noord-West-Amerika, Siberiё enz. en het door de reizigers verzamelde, waaronder ook ethnographica, aan het reeds bestaande werd toegevoegd. Ongeveer twintig jaren geleden sloot de vereeniging met de stad eene overeenkomst, waarbij de verzamelingen in eigendom aan de stad overgingen en naar eenige ruime zalen van een gebouw naast den Dom overgebracht werden; tevens werd een geleerde tot Directeur benoemd.

Ook in de nieuwe lokalen deed zich na eenigen tijd het gebrek aan ruimte gevoelen en toen in 1890 te Bremen eene groote tentoonstelling van de nijverheid en den handel van Noord-West-Duitschland gehouden werd, besloot men de niet onbelangrijke baten die de tentoonstelling had opgebracht, ter beschikking te stellen van de stad als bijdrage tot de kosten van de oprichting van een Museumgebouw. Tevens besloot men dat gedeelte der Handelstentoonstelling, [3]) voor zoover dit door de inzenders zou worden afgestaan, als grondslag voor een in hetzelfde gebouw te vestigen Handelsmuseum te doen dienen. Het plan slaagde, de nog ontbrekende middelen werden door de stad en door de spaarbank verstrekt en een van buiten eenvoudig, maar hecht gebouw in gaanderijstijl, gelijk het Hamburgsche Museum van natuurlijke historie, werd nabij het spoorweg-station opgericht.

Dat gebouw [4]) was eenige maanden vóór mijne komst voltooid en men hield zich juist

---

1) In de eerste 20 jaren 1869—1889 werd door den Staat en door particulieren voor aankoopen toegestaan M. 387,244,14; waarvan M. 126,823,80 uit particuliere beurzen.

2) *Jahrbuch der Hamburgischen wissenschaftlichen Anstalten.* (De eerste jaargang verscheen in 1884).

3) *Katalog der Handels-Ausstellung im Bürgerpark zu Bremen.* 3e Auflage. Bremen, 1891. (Bevat veel wetenswaardige mededeelingen).

4) Zie voor nadere bijzonderheden: *Deutsche Geographische Blätter.* XVIII (1895) blz. 14 e. v.; met afb. van het gebouw en plattegrond. De kosten bedroegen 800,000 M. — Vergelijk ook *Globus* LXIX (1896), blz. 169 e. v.

Digitized by Google

onledig met de verzamelingen daarin te rangschikken. Zoo eenvoudig het gebouw van buiten is, zoo weelderig is het van binnen; het is zelfs kwistig met schilder-, beeldhouw- en boetseerwerk versierd.[1]) In het souterrain bevinden zich de woning van den Concierge, de stoomverwarmingstoestellen enz. Gelijkvloers zijn in het midden de ethnographische verzamelingen en langs den kant een gedeelte der handelsverzameling geplaatst, voorzoover de voorwerpen wegens hun te groote afmetingen niet in de systematische verzameling plaats hebben kunnen vinden. Behalve het systematisch gedeelte der handelsverzameling, zijn ook de delfstoffen, de botanische en praehistorische op de tweede verdieping ondergebracht, terwijl de overige ruimte door de dierkundige verzamelingen wordt ingenomen.

Opluistering der verzameling door beelden. Men heeft hier in de handelsverzameling en in de ethnographische een aantal door beelden opgeluisterde voorstellingen geplaatst. In de laatste b. v. een Bataksch huis met bijbehooren en eene hut der Maschu-Kalumbe's. Zoozeer ik het plaatsen van gekleede beelden en de voorstelling van een of ander bedrijf door beelden toejuich, zoo weinig aanbevelenswaard schijnt het mij, in eene wetenschappelijke instelling groepen met huizen, nabootsingen van boomen enz. op te stellen, in de open lucht zooals te Bremen het geval is.

De kasten. Van de kasten waren in de ethnographische afdeeling enkele in nabootsing van gebouwen van het land gemaakt, vanwaar de daarin te plaatsen voorwerpen afkomstig zijn; ook dat schijnt mij geen aanbeveling te verdienen; het stoort de aandacht, die op de voorwerpen gevestigd moet worden.

De voorwerpen. Van de verzamelingen op ethnographisch gebied was niet veel te zien, dewijl men, zooals gezegd, nog niet met het ontpakken gereed was. Te oordeelen naar hetgeen ik zag is Siberië ten gevolge der reis van FINSCH c. s.[2]) goed vertegenwoordigd; daar vandaan is afkomstig een van beenen staafjes vervaardigd harnas.[3]) Van de Aino's is er eene tamelijk rijke collectie; uit China ziet men twee rieten schilden op wier buitenzijde draken zijn geschilderd, uit Indonesië verdient eene vrij goede verzameling der Bataks vermelding, waarbij eene lijkkist en eene groote bakvormige trom met twee beelden aan het eene einde. Uit Oceanië is er eene niet onaardige verzameling uit Duitsch Nieuw-Guinea en uit den Nieuw-Brittannië Archipel; uit het eerste gebied eene geheele serie van rammelaars, van de soort waarvan ik bij Berlijn gewaagde. Daarbij komen belangrijke reeksen van voorwerpen van de overige Melanesische, Polynesische en Micronesische eilanden. Van Australië zijn eene menigte voorwerpen voorhanden. Van Afrika is Kameroen het best vertegenwoordigd, o. a. door een schoon bewerkt model van een cano, en daarbij sluiten zich aan voorwerpen van de Mandingo's, uit Dahomei en van de Zoeloe's. Uit Amerika ziet men een gedeelte der voorwerpen door de gebroeders KRAUSE[4]) op hun reis verzameld, waaronder maskers, rammelaars enz. Daargelaten kleinere reeksen van de Roodhuiden, van de inboorlingen van Guyana en Brazilië, verdient eene verzameling van de Gran-Chaco bijzondere vermelding. Ook van antieke aarden kruiken uit Peru bezit het Museum eene leerrijke verzameling. In de praehistorische afdeeling ziet men een hunnebed geheel gereconstrueerd.

1) Ik herinner aan hetgeen ik b. v. betr. het Naturhist. Hofmuseum te Weenen heb gezegd.

2) O. FINSCH: *Reise nach Westsibiren.* Berlin, 1879.

3) F. RATZEL: *Ueber die Stäbchenpanzer und ihre Verbreitung im nordpacifischen Gebiet* (Sitzber. der Kgl. Akademie der Wissenschaften, München, 1886); met 3 platen.

4) Zie *Katalog ethnologischer Gegenstände aus dem Tschuktschenlande und dem südöstlichen Alaska.* Gesammelt durch die Drs. ARTHUR & AUREL KRAUSE. Bremen, 1882.

Digitized by Google

CONCLUSIES.

Op grond der opgedane ondervindingen meen ik ten aanzien van de vraag, welke inrichting voor een ethnographisch Museum [1]) de beste is, het volgende te mogen opmerken:

1°. *Het gebouw.* Het komt mij voor dat de open gaanderij-inrichting niet alleen om de bij Hamburg en Bremen vermelde reden minder aanbeveling verdient, maar ook omdat wanneer een of ander gedeelte, anders voor het publiek toegankelijk, om bepaalde redenen afgesloten moet worden, dit bij een gebouw waar de ruimten althans niet door glaswanden afgescheiden zijn, altijd moeielijkheden oplevert. Ik geef derhalve de voorkeur aan een gebouw waarvan de zalen afgescheiden zijn van de binnenplaats welke zij omsluiten, en waar grootere voorwerpen kunnen tentoongesteld worden.

Wenschelijk komt het mij eveneens voor, dat aan een Museumgebouw een auditorium voor lezingen verbonden zij.

De stijl behoort zoo eenvoudig mogelijk te zijn en overbodige versiering moet vermeden worden. Ik vestig de aandacht op hetgeen daaromtrent door mij, o. a. betreffende het Keiz. Hofmuseum te Weenen en de natuurhistorische afdeeling van het Britsch Museum is gezegd.

2°. *De verlichting.* Eene verlichting door in het plafond aangebrachte ruiten zou in een gebouw van meer dan ééne verdieping, dat in zalen is verdeeld, reeds op zichzelf onmogelijk zijn. Ik moet hier echter opmerken dat, waar ik, in plaats van zijramen, in de zalen verlichting van boven aantrof, de temperatuur soms hooger was dan buiten, vooral wanneer niet voor de tempering van te fel licht behoorlijk werd zorg gedragen; en dat, anderzijds, waar het verschil der temperatuur zich niet deed gevoelen, de tempering meestal voor het bestudeeren der voorwerpen hinderlijk bleek te zijn.

Het schijnt mij derhalve toe dat verlichting door niet te laag aangebrachte zijramen altijd de voorkeur verdient. Voor eventueele verlichting des avonds geef ik de voorkeur aan electrisch licht, aangezien daardoor het minst brandgevaar ontstaat.

3°. *De verwarming.* Centrale stoomverwarming is het meest aanbevelenswaardig; door heete lucht wordt ook alle vocht geheel uit de lucht der zalen verwijderd; dit is nadeelig voor de voorwerpen.

4°. *De kasten.* Gelijk het gebouw behooren ook die eenvoudig, en niet zooals te Bremen versierd te zijn; dit veroorzaakt ruimteverlies en onnoodige kosten. Wat het beste stelsel aangaat, zoo kan men niet ontkennen dat ijzeren kasten en vitrines de voorwerpen het meest tegen het binnendringen van stof en ongedierte beschermen; dat evenwel hetzelfde met houten kasten mogelijk is, blijkt uit het voorbeeld van het nieuwe Museum van natuurlijke historie te Straatsburg waar men de groote uitgave, aan ijzeren kasten verbonden, vermeden heeft.

5°. *Catalogus, etiketten enz.* Het blijkt dat het voor den catalogus in het Leidsche Museum en hier en daar elders gevolgde stelsel de voorkeur verdient boven een catalogus die in gebonden boeken is vervat; ook de inventarisatie volgens het Leidsche stelsel verdient

---

1) Onder de correctie van dit vel bereiken mij twee, met het oog op het hier behandelde onderwerp zeer belangrijke geschriften van den voor eenige maanden overleden Heer G. Brown Goode „Ass. Secretary, Smithsonian Institution, in charge of U. St. National Museum" te Washington: 1°. *Report upon the condition and progress of the U. St. Nat. Museum during the year ending June* 30, 1893, en 2°. *The Principles of Museum-Administration.*

Het eerste dezer geschriften is door vele afbeeldingen van kasten, etiketten enz. toegelicht; de slotsom van 's schrijvers betoog komt bijna geheel overeen met hetgeen door mij hier wordt voorgesteld.

Digitized by Google

de voorkeur. De etiketten behooren den bezoeker voldoende in te lichten over aard, gebruik en herkomst van het voorwerp; gedrukte etiketten zijn het meest aan te bevelen.

6°. *Publicatiën.* Herhaaldelijk op mijne reis had ik het genoegen te ontwaren, dat het „Internationales Archiv für Ethnographie", door de Nederlandsche Regeering zoo krachtig gesteund, in het buitenland een goeden naam geniet en dat men het nut dier uitgave erkent, ook daarom, dewijl men daaruit nu en dan met aanwinsten van het Leidsche Museum bekend gemaakt werd. Nu is het echter niet dan bij uitzondering dat schenkingen aan de Leidsche instelling in dat tijdschrift zijn gepubliceerd geworden; de kolommen moeten ook voor stukken van anderen aard openstaan.

Dat niet alle schenkingen meer of minder uitgebreid ter kennis der mannen van het vak enz. komen is een grief waaraan sommige schenkers uiting hebben gegeven en die niet zou voorkomen indien het Museum een eigen orgaan bezat.

Voorts acht ik het van het hoogste belang, dat behalve een *gids* voor den bezoeker, ook een *beredeneerde catalogus* worde gepubliceerd. Mochten er dan soms voorwerpen te loor gaan, het gepubliceerde blijft bestaan. Ten voorbeeld strekke het feit dat, terwijl de voorwerpen van het voormalige Museum Godeffroy te Hamburg, de grootste collectie die ooit op het gebied der natuur- en volkenkunde der Stille Zuidzee werd bijeengebracht, over meerdere instellingen verspreid zijn geraakt, de catalogus als een geheel is blijven bestaan en in handen is van iederen ethnograaf, die zich met de studie der Stille Zuidzee onledig houdt. — Als navolgenswaardige voorbeelden kan men de te Berlijn en te Dresden uitgegeven gidsen beschouwen.

Ook eene publicatie als die van den Heer EDGE PARTINGTON over de verzamelingen van het Britsch Museum uit de Stille Zuidzee, komt mij voor zeer praktisch te zijn en zou voor de verspreiding van grondiger kennis omtrent de ethnographie van Indonesië, een nuttig werk wezen.

7°. *De verzamelingen.* Uit mijn verslag kan blijken dat ik er groote waarde aan hecht de verzamelingen met *gekleede beelden* of groepen die een of ander bedrijf, b. v. het bewerken van boomschors aanschouwelijk maken, op te luisteren; verder te gaan, zooals dit te Bremen is geschied, waar men bijna geheele dorpjes tentoongesteld heeft, en modellen van buitengewone grootte, zooals die soms ter opluistering van tijdelijke tentoonstellingen worden gemaakt, of zelfs gebouwen, enz. in ware grootte in een Museum op te nemen vereischt veel ruimte en geld; men leert allicht door een goed bewerkt model van een gebouw enz. van kleine afmetingen hetzelfde als door een buitengewoon groot model of een huis in ware grootte.

De verzamelingen behooren om tweeërlei redenen in eene *afdeeling voor het publiek*, en *eene voor de studie* bestemd, gesplitst te worden. Ten eerste met het oog op de ruimte, die zoodoende wordt uitgespaard; maar buitendien vrijwaart men zich hierdoor tegen het verwijt van te ver gedreven lust tot verzamelen. Wat baat het den leek reeksen van een voorwerp tentoongesteld te zien die op den eersten aanblik niet van elkaar verschillen? Wat belang kan hij b. v. er in stellen een 100-tal krissen te zien wier verschil alleen in de tandjes aan de boveneinden der beide sneden gelegen is; voor hem zijn immers eenige hoofdvormen voldoende.

Het tentoonstellen van photographieën en teekeningen naast de voorwerpen kan nuttig zijn ter toelichting van hun toepassing en gebruik en verdient derhalve aanbeveling; ik verwijs naar hetgeen door mij bij Kew en Dresden daaromtrent werd gezegd.

8°. *Anthropologische afdeeling.* Terecht heeft men te Leiden sedert 1881 eene anthropologische afdeeling aan het ethnographisch Museum toegevoegd; immers in den schedel en het skelet blijven de raskenmerken het meest onuitwischbaar bewaard en de ethnographie kan

Digitized by Google

alleen dan goede resultaten bereiken, indien ze de uitkomsten van haar onderzoek aan die van het anthropologisch onderzoek kan toetsen. [1])

9°. *Nut der ethnographische Musea.* Behalve het erkende nut van ethnographische Musea voor de wetenschap, leveren zij kostbaar materiaal voor de studie van den kunstenaar en van den kunstindustriëel en kunnen zij dienstbaar gemaakt worden aan de belangen van den koopman die in verre gewesten handel drijft.

10°. *Museumbelangen.* Uit mijn verslag blijkt het veelvuldige schenken van ethnologische verzamelingen door Nederlanders aan buitenlandsche Musea. Schenkingen van niet-Nederlanders vallen aan het Leidsche Museum uiterst zelden te beurt; ook ziet men zelden schenkingen van Franschen, Italianen, Engelschen en Duitschers in vreemde Musea. Herhaaldelijk werd mij door Nederlanders de reeds boven sub 6° vermelde grief te kennen gegeven en bovendien daaraan de opmerking toegevoegd, dat men in het buitenland meer dan hier te lande geneigd is de verdiensten van schenkers door onderscheidingen te beloonen. Ik vestig op deze omstandigheid de aandacht en het ware wenschelijk dat ook hier te lande tegenover diegenen, welke de belangen der wetenschap bevorderen en daarvan door kostbare geschenken blijken geven, meerdere vrijgevigheid met onderscheidingen van Regeeringswege betoond werd.

11°. *Studiereizen.* Dat studiereizen van aan eene verzameling verbonden ambtenaren, om zich op de hoogte te stellen van elders bestaande inrichtingen en toestanden van groot nut kunnen zijn, behoeft nauwelijks betoog. Van onderscheidene buitenlandsche instellingen gaan zulke studiereizen dan ook dikwijls uit; om die te bevorderen heeft men te Weenen eenen goeden maatregel genomen, dien ik gelegenheid had te vermelden.

Leiden, 26 Augustus 1896. J. D. E. SCHMELTZ.

---

1) Zie o. a. BASTIAN: *Vorgeschichte* enz., blz. 12, 73, 75.

Digitized by Google

Mr. Francis Galton's Anthropometric Laboratory.

The Laboratory communicates with the »Western Gallery" in which the Scientific Collections of the South Kensington Museum are contained. The Western Gallery runs parallel to Queen's Gate. and is entered from the Imperial Institute Road. Admission is free.

Date of Measurement Day.	Month.	Year.	Initials	Birthday Day.	Month.	Year.	Eye Color	Sex	Single, Married, or Widowed?	Page of Register.
25	5	95	J. D. E. S.	17	5	39	Blue	m	m	7432

Head lenght, maximum.	Head breadth maximum.	Cheek bones maximum breadth.	Height standing, les heels of shocs.	Span of arms from opposite finger tips in front of chest.	Weight in ordinary clothing.	Strengt of grasp. Right hand.	Strengt of grasp. Left hand.	Breath capacity.	Color sense.	Keenness of Eyesight. Diamond Numerals read at inches. Right eye.	Diamond Numerals read at inches. Left eye.	Smallest Snellen's type read at 6 metres. Right eye	Smallest Snellen's type read at 6 metres. Left eye.
Millimetres.	Millimetres.	Millimetres.	Inch. Tenths.	Inch. Tenths.	lb	lb	lb	Cubic inches.	? Normal.	8 Glasses' 9		N°. 12.	N°. 12.
190	170	148	69 8	74 1	195	86	80	170	Yes	With lense whose focus in inches is.			
										Smallest Snellen's type legible at 6 mtrs.		N°. Glasses.	

Height sitting above seat of chair.	Lenght from elbow to finger tip. Left arm.	Lenght from elbow to finger tip. Right arm.	Lenght of middle finger of left hand.	Keeness of hearing.	Highest audible note. (by whistle)	Reaction time, in hundredths of a second. To sight	Reaction time, in hundredths of a second. To sound	Greatest speed of blow with fist.
Inch. Tenths.	Millimetres.	Millimetres.	Millimetres.	? Normal.	Vibrations per second.	To sight	To sound	Feet per sec.
34. 4.	304	304	129	Yes	13.000	16	12	12

Note. — Snellens typee are legible by normal eyes at as metres distance as the numbres they severally bear.

Left Thumb.

Right Thumb.

One page of the Register is assigned to eaeh person, in which his measurements at successive periods are entered in successive lines. A copy of these made at any specified date may be obtained on application by the person measured, or by his or her representative, at the cost of sixpence and postage.

Digitized by Google

Digitized by Google

Bijlage 2. *(Zie blz. 15).*

Name	RIGHT.	FINGERS.
Prison Register No.		
Prison		
Date of Measurements		
Signature of Measurer		
Governor's Signature		

1.—Right. Thumb.	2.—R. Fore Finger.	3.—R. Middle Finger.	4.—R. Ring Finger.	5.—R. Little Finger.

LEFT	FINGERS.	*Directions:* — Before taking the impressions of the fingers, fold this Form exactly in two, and place the metal sheet between the folds.
		REMARKS.

Finger Formula.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.

10.—L. Little Finger.	9.—L. Ring Finger.	8.—L. Middle Finger.	7.—L. Fore Finger,	6.—L. Thumb.

Digitized by Google

Digitized by Google

Name

Year Register No.

Year

Date : Issuance

Signature : Issuance

Governor Signature

1—L. Thumb

2—L. Fore Finger.

3—L. Middle Finger

4—L. Ring Finger

5—L. Little Finger

Fingers

Conditions. — Before taking the impressions of the fingers [illegible] Form exact — in two, and place [illegible]

Remarks

1. 2 3 4 5 6 7. 8 9 10

Finger Formula.

6—L. Ring Finger.

8—L. Middle Finger.

7—L. Fore Finger

9—L. Thumb

Digitized by Google

Digitized by Google

4000 | 4 | 95. M P.

*Prison Register No.*_____ *Police Register No.*_____ *Anthropometric No.*_____

Name	Aliases
Age Year of Birth	PHOTOGRAPH.
Place of Birth	
Complexion	
Hair	
Eyes	
Occupation	
*Sentenced at	
,, on	
,, *for	
,, to	

* Give offence in full, and if remanded only, substitute "Remanded" for „Sentenced".

H.L.	H.B.	L.M.F.	L.C.	L.F.	FACE.
MEASUREMENT FORMULA.					

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9	10.	5	10	15
FINGER FORMULA.													

MEASUREMENTS.

Head Length

Head Breadth

Left Mid. Finger

Left Cubit

Left Foot

Face Breadth

Height ft. in.

Remarks

DISTINCTIVE MARKS. SCARS, INITIALS, ETC.

I. Left Arm and Hand.

II. Right Arm and Hand.

III. Face and Neck.

IV. Chest.

V. Back.

VI. Rest of Body.

OXFORD.

IX. UNIVERSITY MUSEUM
ETHNOGR. DEPT.
(PITT RIVERS COLL.).

ARRANGEMENT AND OBJECT OF THE COLLECTION.

The specimens, *Ethnological* and *Prehistoric*, are arranged with a view to demonstrate, either actually or hypothetically, the development and continuity of the material arts from the simpler to the more complex forms.

To explain the *Conservatism* of savage and barbarous Races, and the pertinacity with which they retain their ancient types of art.

To show the *Variations* by means of which progress has been effected, and the application of *Varieties* to distinct uses.

To exhibit *Survivals*, or the vestiges of ancient forms, which have been retained through *Natural Selection* in the more advanced stages of the arts, and *Reversions* to ancient types.

To illustrate the arts of *Prehistoric* times, as far as practicable, by those of *Existing Savages* in corresponding stages of civilization.

To assist the question as to the *Monogenesis* or *Polygenesis* of certain arts; whether they are exotic or indigenous in the countries in which they are now found; and, finally:

To aid in the solution of the problem whether *Man* has arisen from a condition resembling the brutes, or fallen from a high state of perfection.

To these ends, objects of the same *Class* from different countries have been brought together, but in each *Class* the Varieties from the same localities are usually placed side by side, and the geographical distribution of various arts is shown in distribution maps.

Special Finds, serving to illustrate the correlation of the arts, or of forms, have been kept together.

The collection was commenced in the year 1851, and has accumulated gradually.

Digitized by Google

Digitized by Google

NAAM- EN ZAAKREGISTER.

Aalst (van) 12.
Aardewerk 3, 46, 84, 91.
Abessinië 5, 48, 51.
Abh. u. Ber. a. d. Kgl. zool. Museum (Dresden) 68, 69.
Achatina 36.
Achter-Indië 56.
Admiraliteits-eilanden 38, 47, 71, 79.
Afdeeling voor het publiek 95.
Afferden, R. C. A. Jansen van 4.
Afrika 4, 22, 33, 35, 38, 40, 41, 43, 47, 49, 51, 58, 66, 67, 72, 89, 93.
Afrikaansche koloniën 9.
Afrika (Oostkust van) 25, 54, 58.
Afrika (Westkust van) 23, 48.
Afrika (Zuid-) 6, 9, 58.
Agra 9.
Aggri-kralen 79.
Aino's 55, 62, 93.
Akka 7, 40.
Alaska 27, 42.
d'Albertis 47, 69.
Aldrovandii, Ulysses 46.
Algiers 22.
Alruinen 67.
Amazonas-Idool 59.
Amazonen-rivier 46.
Ambon 3, 27, 56, 60.
Ambras (Slot) 59.
Amerika 5, 25, 42, 44, 45, 49, 51, 58, 67, 72, 79, 83, 93. — (Midden) 33, 72. — (Noord-) 64. — (NW.) 50, 77, 80. — (Zuid-) 62.
Amida 65.
Amoergebied 80.
Amsterdam, Tentoonstelling te 56.
Amuletten 67, 70.
Ancon 26, 80.
Andamanen 56.
Anderson, W. 65.
Andree, R. 35, 59, 69.
Angelsaksische tijd 18.
Angkor 31, 34.
Ankerbijlen 51, 59, 61.
Ann. des KK. Hofmuseums 47, 53, 57.
Annam 31, 35, 56.
Anthropologie 44, 83.
l'Anthropologie 23.
Anthropologisch Genootschap 49, 51, 60, 66, 76, 82.
Anthropologische voorwerpen 36, 54, 82.
Anthropologisch onderzoek 14, 15, 96.
Arabië 13, 55, 91.
Araukanen 59, 80.
Archinard, M. L. 23.
Archiv f. Anthropologie 48.
Armsieraad(-ring) 13, 78.
Arning, Dr. 79.
Ariège (Frankrijk) 22.
Ataxerxes Mnémon 33.
Aschantijnen 5, 9, 41, 43, 58, 72.
Assam, 3.
Atjeh 70, 91.
Atti della R. Acc. medica di Roma 48.
Atti della Soc. Rom. di Antropologia 48.
Australië 28, 50, 57, 66, 71, 79, 93. — (Noord-) 9.
Axotecal 45.
Aymonier 31.
Azië 3, 43, 47, 49, 55, 69, 80, 88.
Azië (Centraal) 32, 55. — (Klein-) 86. — (Oost-) 28, 83.
Baczes, Dr. Fel. Isid. 56.
Bässler, Dr. A. 71.
Balfour, Henry 20.
Bali 6, 28, 65.
Balkan-schiereiland 54.
Baluba 78.
Bamboe 43, 47.
Banda-Zee 81.
Barbados 19.
Bari's 58.
Baschilange's 78.
Bastian, Prof. A. 75, 77, 78, 79, 82.
Basuto's 9, 58.
Batavia 33.
Bateke's 23.
Battak's 3, 50, 56, 70, 82, 93.
Baumann, O. 58.
Beeldenschriften 47.
Behanzin, Koning 23, 33.
Bekers (houten) 79. — (ivoren) 5, 79.
Benares 11.
Bent, J. Th. 9.
Berchta 63.
Bergh, Prof. Dr. Rud. 16.
Bergkristal 31.
Bertillon 16.
Beschildering v. h. lichaam 46.
Betelspatel 54.
Betschuanen 58.
Beveiliging 52.
Bilderschriften a. d. Ostind. Archipel 71.
Birdwood, G. C. M. 12.
Bischoff, Th. 26.
Bisjamon 65, 66.
Bijl (koperen) 79. — (steenen) 89.
Bijlklingen 58.

Digitized by Google

Boeddhabeelden 29, 56.
Boemerang 5, 20.
Boerenpottenbakkerswerk 84.
Boggiani 46, 47.
Bohemen 22.
Bologna 48.
Bombay 84.
Bonvalot 32.
Boodschapsstaven 72; —teekens 4, 78.
Boomschors 47, 67.
Bogen 57, 86.
Borduurwerk 64.
Borelli 23.
Borgia, Stephan 49.
Borneo 3, 19, 28, 37, 68, 70. — (West-) 70. — (Z.O.-) 82.
Boroboedoer 88.
Boschjesmannen 25, 58.
Botokuden 59.
Botta 33.
Bottego, Vittorio 48.
Bowes, J. L. 3.
Brahma 73.
Brandt, von 84.
Brazilië 1, 26, 33, 38, 46, 51, 59, 72, 77, 80, 93.
Brazza 23.
Brinckmann, Dr. J. 3, 84, 89, 90, 92.
Brinton, D. G. 49.
Britsch Museum 78, 79.
Bronzen lamp 45.
Bronzepauken 47, 81.
Brünn 64.
Bube's 58.
Buchner, Prof. 64, 65, 66, 67, 79.
Bulletin de la Soc. d. Anthropologie 37.
Burma 8, 11, 12, 17, 29, 37, 47, 56, 65, 74.
Büttikofer, J. 25.

Caduveo's 47.
Cairo 13.
Calcutta 81.
Californië 27.
Cambodja 31.
Cambridge 79.
Canarische eilanden 25.
Cano 9, 66, 93.
Caraïben 51.
Carricatuur op de kruisiging van Christus 45.
Carricatuur van een monnik 46.
Cassis cornuta 12, 79.
Catat 25.
Catalogus 8, 18, 29, 37, 40, 41, 45, 53, 68, 85, 94, 95.
Cayapa's 78.
Cedelcatalogus 2, 41, 53, 54, 68, 77.
Celebes 42, 56, 71.
Centeno 80.
Centraal-Afrikaansche meren 48.
Ceram 56.
Cessi 26.
Ceuleneer, A. de 42.
Ceylon, 9, 42, 43, 56, 88.
Chamacocco's 47.
Chamberlain, Basil H. 29.
Chantre 32.
Charnay, Désiré 43.
Chibcha's 27, 77.
Chichen-Itza 5.
Chikuzen 91.
China 12, 13, 29, 30, 33, 37, 40, 42, 47, 49, 55, 61, 62, 65, 68, 69, 70, 72, 73, 80, 81, 84, 85, 88, 91, 93.
Chineesch porselein 15, 30, 42, 61.
Chippeway's 58.
Chiriqui 27.
Cholet 23.
Citadel van Angkor 30.
Cista athletica 45.
Cochinchina 35, 84.
Codex Borgianus 49.
Colini, G. A. 36, 45, 46, 47, 48, 49.
Colleges 36, 39, 44, 48, 51, 60, 66, 74, 82.
Collignon, Dr. 23.
Columbus-Jubilee 77.
Columbie 27, 46.
Congo 5, 23, 58, 72, 89.
Conserveering 44, 54.
Cook'sche Expedities 50, 52, 57, 58.
Copan 5.
Corea 31, 55, 80, 88, 91.
Cortez 43, 45.
Crevaux 26.
Cursussen voor kunstnijverheid 92.
Cyprus 54, 55.
Cypraea 35. — C. annulus 65. — C. moneta 5.

Dahomei 23, 24, 33, 36, 89, 93.
Dajaks 56, 69.
Dakon-spel 24.
Dakpannen 67.
Danâkil's 58.
Danielli, Dr. 51.
Danseres 11.
Danskostum 23, 58.
Darius de Eerste 33.
Delden-Laërne, van 27.
Delftsche tegels 13.
Deniker, Dr. J. 26.
Deshayes, E. 29.
Deursloten (houten) 22, 89.
Deutsche Geographische Blätter 92.
Deutsches Kolonialblatt 83.
Dieduksman 56.
Dieulafoy 35.
Djagannâth 41, 77.
Djur's 58, 78.
Döderlein, Prof. 39.
Dolk 65.
Dominique 26.
Doozen voor vederen 57.
Dorschtoestel 2, 22, 63.
Dresden 95.
Dumoutier, G. 29, 35, 65.
Dybowsky 23.

Echidna 50.
Eck, B. van 25.
Eckstein, C. A. 14.
Ecuador 26, 46, 59, 72.
Eere-zonnescherm 37.
Egerton, W. 12.
Egypte 38.
Ehlers, O. 72.
Ehrenreich, P. 51, 77.
Elizabeth (Koningin) 2.
Elzas 86.
Emaille-cloisonné 42, 84.
Emaillewerk 9, 84, 91.
Emin Pascha 7, 78.
Enfida in Tunis 22.
Engano 50.
Engel, Carl 11.
Erbstein, Dr. jur., Jul. 73.
Erolong's 78.
Eskimo's 73.
Espiritu-Santo 38.
Etaleering 6. (Zie ook »tentoonstelling").
Ethnographie v. Europa 27, 54, 62.
Ethnologisch Hülpcomité 75, 81.
Etiketteering 8, 17, 20, 29, 32, 37, 40, 53, 54, 61, 76, 83, 88, 90, 94.

Digitized by Google

Euphraat 55.
Ex-voto 36.

Fea, Leonarda 47.
Fernando-Po 58.
Fingerprints in Eastern Asia 4.
Finsch, Dr. O. 47, 56, 57, 79. 93.
Fischer, Ludw., Hans 12, 55, 56.
Fischer, Prof. 39.
Flegel, E. R. 77, 78.
Fleschjes voor snuif 84.
Flower, Sir Wm. 14.
Fly-rivier 69.
Foh, (de hond van) 73.
Formosa 55.
Foureau 22.
Foy, W. 70.
François, von 72, 78.
Franks (Sir Wollaston) 2, 3, 11, 31.
Franz Ferdinand von Este, Aartshertog 60.
Fukusa 33.
Fusi-no-yama.

Gaanderijstijl 87, 92, 94.
Galibis 26.
Galla's 48, 58.
Galton, Francis 14, 16.
Gambier-eilanden 49
Gamelan 3.
Garson, Dr. J. G. 15.
Garuḍa 61.
Gebouw 16, 20, 51, 68, 73, 75, 87, 90, 92.
Geiseler 71.
Gekleede beelden 9, 22, 26, 27, 54, 76, 86, 93, 95.
Gereedschap om vuur te wrijven 57, 58.
Gereedschap voor het aderlaten 59.
Gereedschap v. de bewerking v. boomschors 56. (Zie ook »Klopper").
Gerland, Prof. G. 39.
Gezelschaps-eilanden 48, 57, 66.
Gids 2, 11, 17, 18, 29, 32, 53, 60, 61, 68, 73, 77, 83, 85, 86, 88, 90.
Gierke, Prof. 80.
Giglioli, Enr. H. 22, 46, 50, 89.
Ginaahnen 38.
Globus 92.
Gohei 29.
Golden 67.
Golmer, C. A. 4.
Goma 6.
Gong 12, 69.
Gordelknoopen 30, 91 (Zie ook »Netske's").
Goudgewichten 5, 41, 43.
Goudkust 41.
Grabowsky, F. 82.
Gran Chaco 46, 93.
Grassi 73.
Graz 64.
Groeneveldt, W. P. 68.
Groenland 41, 58.
Groot, Prof. J. J. M. de 31, 35.
Grosse, Prof. E. 39.
Grot van Mentone, de 36.
Grube, Prof. 82, 83.
Grünwedel, Prof. A. 81, 83.
Guadeloupe 59.
Guatemala 44, 51, 77.
Guimet, E. 28, 31.
Guiral, Léon 23.
Guyana 26, 38, 43, 51, 59, 67, 68, 72, 93.

Haarnaalden 84.
Haberbandt, Dr. 55, 57, 60, 71.
Haddon, A. C. 4, 19, 69.
Haematiet 40.
Hagedis 73.
Hagen, Dr. K. 88.
Haida's 77.
Haitiki's 57.
Hallstatt-tijdperk 54.
Halmaheira 56.
Hamy, Prof. E. T. 21, 22, 36.
Handelstentoonstelling 92.
Handwapen 54.
Hangmat 66.
Haridon, O. Penguilly de 37.
Harnas 93.
Hart, Ernest 91.
Hasselt, A. L. van 25.
Hasselt, J. C. van 56.
Hatchiwara 65.
Hauer, Dr. Franz Ritter von 53.
Haussa's 13.
Hawai 79.
Hayashi, T. 91.
Heape 4.
Heger, F. 47, 52, 53, 54, 55, 56, 59, 64.
Hein, A. R. 37, 56, 63, 64.
Hein, Dr. W. 56, 59.
Heksenspel 63.
Helmen (vederen) 57.
Hemd (geborduurd) 80.
Henchir el' Assel 22.
Herero's 24, 43.
Hermite-eilanden 69.
Herstellen van aardewerk 18.
's Hertogenbosch 15.
Hervey-eilanden 19.
Hieroglyphen 79.
Hochstetter, von 52, 59.
Hoernes, Dr. M. 54, 60.
Hoevell, G. W. W. C. Baron van 60.
Hoeven, Prof. van der 74.
Holub, Dr. 58, 72.
Hooker, Joseph 16.
Hügel, von 55.
Hügel, Anat. von 18.
Huisbalken (beschilderde) 71.
Humboldtbaai 50.
Hundsrück 22.
Hunnebed 93.
Huron's 58.
Hyades, P. 26.

Igorroten 56.
IJsland 27.
Ikkosai-Takazane 91.
Indianen der Missies 46.
Indië 41, 49, 61, 80, 84.
Indië (Britsch) 3, 9, 11, 12, 46, 61, 65, 69, 81, 85.
Indië (Britsch West-) 5.
Indische Archipel 6, 40.
Indisch schrift 82.
Indische verzamelingen 11, 83.
Indonesië 27, 37, 47, 49, 50, 65, 69, 78, 81.
Infula 61.
Innsbruck 64.
Int. Archiv für Ethnographie 13, 14, 25, 29, 31, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 57, 58, 59, 64, 65, 66, 67, 73, 76, 79, 80, 95.
Inventaris 45, 50, 53.
Irokees 33.
Italië 27.

Jacobini, Dominico 49.
Jacobsen, Kapt. 80, 82.
Jadëiet 31, 39, 72.
Jagor, Dr. Fedor 41, 81.
Jamaica 19.

Digitized by Google

Japan 3, 6, 13, 29, 33, 37, 40, 42, 47, 54, 55, 61, 62, 64, 65, 69, 73, 80, 84, 88, 90.
Java 3, 28, 37, 56, 70, 72, 88.
Jivaro's 35, 36, 46, 59, 69.
Joest, W. 12, 38, 77.
Jomard 75.
Josephine, Keizerin 13.
Journ. Anthrop. Inst. 29.
Juba-rivier 48.
Ju-i 30.

Kaap Hoorn 26.
Kaartjes 76.
Kabylen 38.
Kafferstammen 48, 49, 58, 72.
Kalebas (Schotels en lepels v.) 46.
Kalendersteenen der Chibcha's 77.
Kameroen 42, 66, 79, 93.
Kamerschut of -scherm 13, 33, 62.
Kannibalisme 46.
Karen's 47.
Karintië 63.
Karoline-eilanden 79.
Kaschmir 55, 84.
Kassai-rivier 79.
Kasten 1, 6, 32, 39, 40, 44, 50, 52, 61, 64, 68, 74, 76, 88, 93, 94.
Kate, Dr. H. ten 5, 27.
Kaukasus 55.
Keate, G. 4.
Keller, Prof. 43.
Kenzan-Yuki, Kioto 90.
Kerkhoven 89.
Keteltrommen 31, 32, 47, 56, 69, 81.
Kew 95.
Khorsabad 33.
Kingsmill-eilanden 38.
Kinzigdal 86.
Kio-midzu tempel 6.
Klagenfurt 64.
Klamath-Indianen 58.
Kleederdrachten 81, 86.
Kleedij van boomschors 43.
Kloppers voor de bewerking van boomschors 23, 67, 72, 78, 79, 80.
Knoopen voor Mandarijnhoeden 65.
Knotsen 9, 36, 45, 47, 49, 58, 67, 68, 72.
Koban 55.
Kogo 90.
Kokers (bamboezen) 91.
Kollmann, Prof. J. 41, 42.
Koloniaal Museum te Haarlem 33, 34.
Koloniën (Duitsche) 83.
Komoren 58.
Koppel, P. 74.
Koppen (gemummificeerde) 66. — (getatoeëerde) 67.
Korea, zie Corea.
Korin 90.
Korjaken 67.
Koro 91.
Kralen (glazen) 67.
Krapf, Dr. 41.
Krause, Dr. Rud. 28, 38, 40, 44, 67, 69.
Krause, Gebroeders 93.
Kris 3, 61, 72.
Kruik 46, 80, 89, 93.
Kubary, J. S. 79.
Kumbhakarna 46.
Kunitsugu, Wada 13.
Kutani 90.
Kwan-yin 73.

Lagos 4, 5, 78.
Lakwerk 42, 65, 84.
Lampongsche districten 56.
Landbouw in Indië 9.
Laotse 73.
Lapis lazuli 13, 65.
Lapland 27, 51.
Leclerc, Max 25.
Ledrain, E. 33.
Leiden 5, 32, 46, 54, 55, 56, 65, 66, 70, 75, 82, 95.
Lessenaars 40, 68.
Liberia 24.
Lijfsieraden 84.
Lijkkisten 57, 93.
Lindenberg, C. 85.
Lioe-Kioe eilanden 55.
Loanda 79.
Loango-streek 23.
Lomali's 79.
Loria, Lamberto 47, 48.
Lorillard 43.
Lucia-Cozumalhuapan, St. 77.
Lucciòli, Cav. Bartolomeo 46.
Lüders, C. W. 87.
Luschan, von 15, 79, 82, 83, 86.
Luzon 70.

Machines 14.
Maschu-Kalumbe's 93.
Macrocephalus 48.
Madagascar 5, 16, 25, 58, 72.
Madras 9.
Mais 46.
Malakka 3, 81.
Malayo-Polynesiërs 78.
Malediven 56.
Maleische Archipel 88.
Man, E. H. 56.
Mandara 29.
Mandalay, 8, 12.
Mandewerk 84, 91.
Mandingo's 25, 38, 58, 72, 93.
Mandragora 67.
Mangbatta's (Monbuttu's) 40, 49, 58.
Mangianenschrift 70.
Manitoba 9
Mantegazza, Prof. Paolo 50, 51.
Mantel (vederen) 45, 51.
Maori's 41, 54. (Zie ook »Nieuw-Zeeland").
Maria, Prinses van Engeland 51.
Markiezen-eilanden 19, 28, 32, 89.
Marokko 38, 48.
Marshall-groep 72.
Martin, Dr. Rud. 44.
Martin, J. 32.
Martius 66.
Marutse's 58.
Massai's 27, 66, 72.
Maskers 4, 41, 42, 45, 49, 51, 63, 67, 69, 71, 78.
Maudsley 5.
Max, Gabriël 66, 67.
Medjiwa 24.
Meissner, G. 83.
Melanesië 73.
Melanesisch ras 48.
Menschenoffers 3.
Menschenskeletten 7, 36.
Mere's 57, 58.
Meran 63.
Mexicaansche antiquiteiten 26.
Mexicaansche voorwerpen 5, 24, 45, 80, 89.
Mexicanen 59.
Mexico 26, 33, 42, 49, 66, 72, 79, 80.
Meyer, A. B. 4, 12, 25, 28, 30, 33, 61, 68, 69, 70, 72.
Mica 9.
Micronesië 7, 93.
Middellandsch ras 48.
Milloué, L. de 29.

Digitized by Google

Mimbar 13.
Miniatuurboogjes 78.
Mindoro 70.
Missions scientifiques 21, 26, 35.
Misvormde schedels 48, 69.
Mitsusumi 33.
Mitth. d. Anthrop. Gesellschaft (Weenen) 53, 57, 59.
Mitth. K.K. geogr. Gesellschaft (Weenen) 58.
Modellen 9.
Modigliani, Dr. E. 50.
Mondtrom 3.
Mongolië 63.
Mortlock-eilanden 67.
Moschen, Prof. 48.
Mosquito-Indianen 27.
Mounds 73, 58.
Moura, M. J. 35.
Mozaiekwerk 5, 45, 59, 60, 84, 89.
Müller 72, 78; —, F. W. K. 82.
Mukharji, T. N. 12.
Multan 11.
Mummies 35, 46, 57, 67.
Munchen 88.
Mundurucu's 26, 33, 36, 46, 51, 66.
Murray-eiland 69.
Musea, Provinciale-, in Oostenrijk 64.
Musée Guimet 6, 18, 21, 27, 33, 34, 37, 91.
Museo Borgiano 47, 51.
Museum Godeffroy 74, 89, 95.
Museum Kircherianum 45, 46.
Museum v. Kopenhagen 51, 75.
Museum voor Volkenkunde, Berlijn 54, 73, 93, 95.
Muziekinstrumenten 12, 15, 17, 89.

Nachtigal, Gustav 77.
Naphtaline 44, 54.
Napoleon I, 13.
National-Museum (Duitsch) 86.
Natterer 59.
Nature, La 23, 24.
Nepal 62.
Nephrit 31, 33, 57, 65, 72, 79.
Netske's 3, 30, 69, 91 (Zie ook »gordelknoopen").
Neusfluit 13.
Niam-Niam's 40, 58.
Nias 50, 56.
Nicobaren 56.
Nieuw-Brittannië 38, 40, 65, 71, 89.
Nieuw Caledonië 28, 32, 44, 48, 56.
Nieuw Guinea 3, 14, 42, 50, 54, 56, 69, 71, 78, 89.
Nieuw Guinea (Britsch) 27, 69.
Nienw Guinea-Compagnie 79.
Nieuw Guinea (Duitsch) 40, 44, 65, 78, 79, 93.
Nieuw Guinea (Noordoost) 59.
Nieuw Hannover 40.
Nieuwe Hebriden 32, 35, 38, 44, 56, 65, 69.
Nieuw Ierland 88, 89.
Nieuw Schotland 9.
Nieuw Zeeland 4, 9, 15, 28, 42, 47, 49, 50, 54, 57, 58, 79.
Niger 25, 58.
Nijl 48.
Nijverheid (Indische) 12.
Nit-ten 65.
Nordenskiöld 47.
No-spelen 42.
North, Marianne 16.
Nossibe 58.
Notizblatt (Ethnologisches) 78.
Novara 52.
Nubië 51.
Nuraghes 45.
Nut d. Ethnogr. Musea 96.
Nuttall, Zelia 59.
Nyanzameer (Albert-) 49.
Nyassa-meer 58.

Oberhummer, Prof. 66.
Obst, Dr. H. 73.
Oceanië 28, 42, 47, 56, 65, 79, 89, 93.
Oesterreichische Monatsschrift für den Orient 62.
Offerjukken 59, 72.
Offers 36.
Ohnefalsch-Richer, Dr. 55.
Oorlogskleedij 38.
Oostenrijk 62.
Ophir 9.
Orang Semang 81.
Orienteeringsplannen 77.
Orisa 41.
Ornamenten (geometrische) 80.
Ornamentiek 20.
Ostas. Lloyd 55.
Oster-Insel 71.
Oudheden (Amerikaansche) 77.
Oudheden (Egyptische) 60.
Oud-Peruaansche schedels 48.
Ovula ovum 18.

Paascheiland 4, 19, 36, 54, 57, 71, 79, 89.
Paascheieren 62.
Paddestoel 30.
Palau- (Pelau-) eilanden 4, 71.
Palmwijn 17.
Pansfluit 26.
Pantser 23.
Papierbereiding (Japan) 84.
Papoeas 50.
Paraguay 89.
Partington, Edge 4, 38, 57, 95.
Paulitschke, Dr. Ph. 58, 60.
Perchtentanz 63.
Peru 5, 26, 40, 46, 51, 59, 66, 67, 68, 69, 74, 79, 80, 93.
Perzië 36, 43, 55, 61, 63, 84, 91.
Phallus 36.
Philippijnen 28, 38, 43, 54, 68, 69, 70.
Photographie 68, 70.
Pierret, Paul 34.
Piggot, F. T. 42.
Pigorini, Prof. L. 44, 45, 46, 48.
Pijl 86.
Pima's 27.
Piquot, Lamare 65, 66.
Pitt Rivers (Sir) 19.
Plantkunde (toegepaste) 16, 17.
Polynesiërs 47, 57, 93.
Poort van Sanchi 11.
Porselein 1, 2, 3, 13, 15, 41, 61, 73, 84, 90.
Postzegels 85.
Potten 80.
Pottenbakkersgereedschap 11, 56.
Pottery (Japanese) 3.
Praehistorische voorwerpen 2, 36, 45, 54, 77.
Prag 64.
Prauwsteven 15, 47.
Prins Maurits 51.
Proc. Roy. Geogr. Soc. 9.
Pronkwapens 72, 88.
Propaganda Fide 45, 49, 50.
Prunus Mume 90.
Pteroceras truncata 12.
Publicaties 29, 41, 45, 53, 95.
Pueblos 44.
Purrah's 78.

Quechua's 26.

Digitized by Google

Quetzal-coatl 27.

Raffles 3, 6.
Rammelaars 79, 93.
Rangschikking der voorwerpen 20, 21, 32.
Ranke, Prof. J. 66.
Rasp voor klappernoten 43, 48.
Ratzel, F. 15, 25, 32, 35, 38, 57, 58, 74, 93.
Read, C. H. 4, 5.
Regalia, Dr. 51.
Régamy, Felix 28.
Rein, Dr. 84.
Reischeck 57.
Reiskoffer van Ye-Yoshi 30.
Reiss, Dr. 74, 80.
Remedello nabij Brescia 45.
Rend. Acc. Lincei 45, 46.
Revoil, G. 23.
Revue d'Ethnographie 25, 26, 27, 28, 32, 35, 44, 57, 65, 75.
Rhöngebergte 22.
Rhinoceroshuid 23.
Riedel, Dr. J. G. F. 27, 71.
Rijks Ethnographisch Museum 75.
Rijks Japansch Museum von Siebold 75.
Rio Grande do Sul 26.
Rio Negro 46, 89.
Robert, L. 37.
Roemenië 62.
Roggeveen 4.
Roman Pottery 18.
Roodhuiden 5, 27, 33, 40, 47, 49, 51, 72, 89.
Rosny, L. de 43.
Rostellaria curvirostris 12.
Roth, H. Ling 71.
Rotsteekeningen 25, 58.
Rougé, Emmanuel de 34.
Rozenkrans 6.
Rubiana 36.
Rucuyennen 26.
Rusland 27, 54.
Rütimeyer, L. 43.

Salomo 9.
Salomo-eilanden 19, 32, 36, 38, 42, 56, 63, 69, 79, 89.
Saltner 63.
Sambaquis 26.
Samoa 57, 71.
Sanctuarium (Koninklijk) 8.
Sandwich-Eilanden 32, 50, 57, 66.
Sangha-rivier 23.
Santa-Cruz-eilanden 43.
Santos 36.
Sarak Chawk (Cawnpore) 11.
Sarasin 42.
Sardinië 45.
Satow, E. 3.
Saunders, Trelawney 17.
Schaamteschort 44.
Schadenberg, Dr. A. 28, 56, 70.
Schedel, rood gekleurd 45.
Schedels 5, 36, 48, 51, 54, 64.
Schedeltropee 3, — van de Senegal 35.
Schedelvereering 64.
Scheepsmodellen 14, 32.
Schellong, Dr. 79.
Schelpen 72.
Schelpgeld 58.
Schemenloopen 63.
Schepter (Ju-i) 30, 33.
Schierbrandt, von 70.
Schilden 3, 56, 58, 70, 79, 89.
Schildpadmaskers 4.
Schildpadringen 79.
Schinz, Prof. Hans 43.
Schlegel, Prof. G. 31, 73.
Schliemann-verzameling 76, 77.
Schmeltz, J. D. E. 4, 12, 27, 32, 33, 38, 40, 44, 46, 50, 51, 67, 81, 89.
Schmidt, Prof. Emil 58, 74.
Schönlank, Consul 81.
Schotels 80.
Schrijfmaterial 32.
Schröter, Prof. C. 43.
Schurtz, Dr. H. 5, 40, 74.
Schweinfurth, Prof. 77.
Schwerin, Graf 72.
Schwirrholz 79.
Seladon-porselein 73, 88.
Seler, E. 59, 80, 83.
Semper, Prof. C. 71.
Senegal 25, 35.
Sepulchral mounds 3.
Sergi, Prof. G. 48, 49.
Sgurgola 45.
Serrurier, Mr. L. 16.
Shan's 12, 37, 47.
Shintoisme 29.
Siam 31, 56, 61, 62, 69, 81, 85.
Siberië 93.
Siebold, Heinrich von 55, 62, 64, 65.
Siebold, Ph. F. 64.
Sieraden (gouden) 56, 91.
Sieraden voor zwaarden 91.
Sigl 58.
Signaalhoorn 89.
Singh, Ranjit 12.
Singhabeelden 34.
Singhakop 70.
Sinterklaasspel 63.
Sioux 44, 49.
Sirihdoos 11, 17, 29, 47, 61
Skeletten 35.
Slagwapens 57.
Sleutels en sloten 62.
Smyth, R. Brough 66.
Snorrebotten 58, 72, 79.
Snuifdoozen 15.
Soedaneesche smeden 23.
Soleillet 23.
Somali 23, 43, 47, 58.
Spaansche terracotta 13.
Speelbord 24, 78, 79.
Speksteen 42, 69.
Speelmunten 31.
Spix 66.
Spörry 43.
Spondylus 46.
Spreewoud 86.
Stäbchenpanzer 93.
Statiezwaard 13.
Steenen bijl en speerpunten 58, 72.
Steenen zetels 46, 72.
Steinen, Prof. Karl von den 20, 80.
Steinhauer, C. L. 75.
Stevens, R. V. 81.
Stoelen (houten) 78.
Stoffen (geweven) 91.
Stoll, Prof. 44.
Stolpe, Dr. 45.
Stootplaten 3, 30, 91.
Straits-Settlements 9.
Strange, Edward F. 11.
Strauss, Ed. 7.
Strebel, H. 59.
Strombus 46, — luhuanus 65.
Stübel, Dr. 74, 80.
Studiereizen 60, 96.
Stuers, Victor de 51.
Stuhlmann 77, 78.
Styleering 80.
Sudan (»Soedan") 5, 23, 89.
Sumatra 56, 70.
Svoboda, Dr. W. 56.
Symbolische brieven 78.

Digitized by Google

Syrië 13.

Tagore (Radja) 11, 47, 69.
Takatoro 91.
Tami-eilanden 79.
Tamils 41.
Tampayans 28.
Taoisten (acht geniï van de) 73.
Tatoeëering 46, 79.
Tegels 11.
Tempeltuinen 73.
Tempon Telon 82.
Teneriffe 51, 82.
Tentoonstelling 10, 18, 38, 44, 52, 60. 83; — (Amsterdam) 70; — (Parijs) 5.
Tirol 63, 64.
Theeceremonie 3, 29, 73.
Theinert, H. 85.
Thibo (Koning) 12.
Thomas, Cyrus 58.
Thomas (St.) 27.
Thomsen 75.
Thule, Aba 4.
Tibet 12.
Tikal 43.
Tiki 49.
Tingianen 56.
Tischler, Dr. O. 67.
Tlaloc 59.
Toezicht 8.
Togogebied 78.
Tonga-eilanden 38, 49, 50, 57.
Tonkin 31, 35.
Tooverstaven 71.
Torresstraat-eilanden 4, 7, 19, 69, 71.
T'oung Pao 12, 31.
Tour du Monde 34.
Traiphum (Die Drei Welt) 81.
Tritonium Tritonis 12.
Tridacna 72.
Trocadéro 28, 34.
Trochus niloticus 12.
Troll, Dr. 55.
Trom 9, 78, 79.
Trompet (houten) 46.
Tsjoektsjen 47, 67.
Tugeri's 4.
Tunis 13, 22, 48.
Tupi's 51.
Turbinella pyrum 9, 12.
Turbinella rapa 12.
Turbo olearius 12.
Turkije 27, 37, 63, 72.
Turksch aardewerk 13.
Tylor, Prof. E. B. 21.
Tyršova, Renáta 22.

Uganda 49, 78.
Uhle, Max 59, 71, 74, 77.
Uniamwesi's 47, 48.
Ussukuma's 78.
Ujfalvi de Mézo Kovesd 32.

Vaatwerk 5, 36, 55, 89.
Varat 31.
Varkenstanden 9, 22, 25, 70, 78.
Veder-mozaiek. 45, 46, 61.
Venezuela 26.
Vergelijkende seriën 72, 82.
Verhandlungen der berl. anthrop. Gesellschaft 9, 55, 79, 82.
Verkeersmiddelen 85.
Verlichting 1, 6, 7, 10, 20, 21, 32, 44, 52, 68, 74, 76, 83, 90, 94.
Verneau, Dr. R. 25.
Veröffentl. a. d. Kgl. Museum für Völkerkunde 26, 67.
Verschleppung 26.
Versiering v. h. lichaam 46.
Verslag 92.
Versteende skeletten 36.
Verwarming 76, 88, 90, 94.
Veth, Prof. P. J. 51, 67.
Vingerafdruksels 14, 97.
Virchow, Prof. Rudolf 16, 86.
Vischer, Lucas 42.
Viti-eilanden 18, 38, 40, 42, 79, 89.
Vitrines 10, 28, 39.
Völkergedanke 78.
Voor-Azië 55.
Voss, Dr. A. 83.
Vuurboor 21, 58, 72.
Vuurland 26.

Waardigheidsteeken 51, 58.
Wadoë's 78.
Wagatta's 78.
Wajang 3; — karoetjil 33.
Wakussu's 78.
Wampun 49, 58.
Waniamwesi's 58.
Wanika's 58.
Wankel, M. 62.
Warundi's 78.
Wastafels 68.
Wătanabe-No-Tsuna 91.
Wawira's 78.
Weduwenkap 66.
Weenen 96.
Weitzecker 48.
Wereldstelsel (Boeddhistisch) 81.
Werphout 45.
Werpspiessen 50.
Werpplanken 80.
Werpstokken voor speeren 57.
Weule, Dr. Karl 78
Whyda 89.
Wiener, Ch. 26.
Wierook (Doos voor) 90.
Wierookvat 13, 91.
Wissmann 72, 77, 78.
Witoe 68.
Wolff, Dr. 72.
Woloffen 24, 58.
Wysteria (Glycine) 90.

Xingu-rivier 10.
Xolotl 59.

Yams 46.
Yezo (zie ook »Aïno's) 3.
Yucatan 43.
Yusuf Moskee 11.

Zaubermuster 81.
Zeeland 1.
Zeepsteen 9.
Zegelstempels 10.
Zendelinggenootschap (Lond.) 4.
Zendjirli 86.
Zeitschrift für Ethnologie 82.
Zeitschrift f. Oesterr. Volkskunde 63.
Zibrt, Dr. Cenek 22, 62.
Zimbabye 9.
Zuidzee (Stille) 1, 3, 22, 35, 40, 43, 49, 50, 95.
Zwaard v. d. zwaardvisch 71.
Zwartvoet-Indianen 9.
Zoeloe's 15, 25, 58.
Zuckerkandl, Prof. Emil 64.
Zuñi's 27, 72.
Zwaard (geel koper) 79.
Zwarte woud 86.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

EU. ETH. Sch 4

ETHNOGRAPHISCHE MUSEA

IN

MIDDEN-EUROPA.

VERSLAG EENER STUDIEREIS

19 Mei—31 Juli 1895

DOOR

D^R. J. D. E. SCHMELTZ,
Conservator bij 's Rijks Ethnographisch Museum te Leiden.

Met 3 bijlagen, 1 plaat en 35 tekstillustraties.

Uitgegeven op last van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

LEIDEN
BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ
VOORHEEN
E. J. BRILL.
1896.

Digitized by Google

Case 7 Shelf

HARVARD UNIVERSITY.

LIBRARY

OF THE

PEABODY MUSEUM OF AMERICAN
ARCHÆOLOGY AND ETHNOLOGY.

GIFT OF

the Museum

Received

March 16 1897

Digitized by Google

Digitized by Google

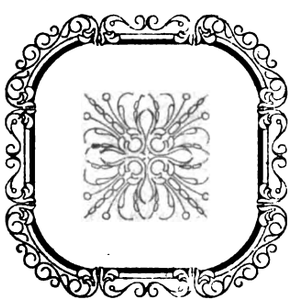

BOEKDRUKKERIJ voorheen E. J. BRILL. — LEIDEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

This book is not to be
taken from the Library

LL 9·80

Digitized by Google

EU.ETH. Sch 4 P
Ethnographische Museu in Midden-Eur
Tozzer Library
AXO1100
3 2044 043 435 718

Digitized by Google

Digitized by Google